

**T.C.
RECEP TAYYIP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

**XIX. YÜZYIL ŞAHSİYETLERİNDEN ABDÎ EFENDİ
VE MÜNÂZARA-İ NUTK-I BÎ-PERVÂ İLE
AKL-I DÂNÂ'SI
(İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük-Dizin-Tıpkıbasım)**

(Yüksek Lisans Tezi)

Gülşen HIRA

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Sait ÇALKA

Danışman

RİZE

2017

KABUL VE ONAY

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında, Gülsen HIRA tarafından hazırlanan, *XIX. Yüzyıl Şahsiyetlerinden Abdî Efendi ve Münâzara-i Nutk-ı Bî-Pervâ ile Akl-ı Dâna'sı (İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük-Dizin-Tıpkıbasım)* 29/12/2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği/oy çokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabûl edilmiştir.

Jüri Üyeleri

Başkan : Prof. Dr. Hasan Ali ESİR
Üye : Prof. Dr. Beyhân KESİK
Üye : Yrd. Doç. Dr. Mehmet Sait ÇALKA

İmza

Kabul/Red

Kabul/Red

Kabul/Red

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine âit olduğunu onaylarım.

8/1/2018

İmza

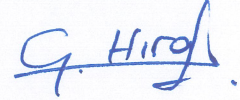
Prof. Dr. Ahmet İshak Demir

Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Bu tezdeki bütün bilgileri etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifadenin ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yaptığımı beyan ederim. 23/12/2017

Gülsen HIRA

ÖN SÖZ

Çalışmada XIX. yüzyıl şahsiyetlerinden Şebinkarahisârlı (Şarkîkarahisârlı) Abdî Efendi'nin *Münâzara-i Nutk-ı Bî-pervâ ile Akl-ı Dânâ (Nev-peydâ)* adlı eserinin yazma ve matbu nüshasının tenkitli metin incelemesi yapılmıştır.

Çalışmanın inceleme sürecinde görüşlerinden çokça istifade edemediğim tez danışmanım, saygıdeğer hocam Yrd. Doç. Dr. Mehmet Sait Çalka'ya, üniversitedeki altı yıllık öğrenim hayatım boyunca üzerimde emekleri olan Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünün kıymetli hocalarına, bugünlere gelene kadar her aşamada yanımda olan ve desteğini benden hiçbir zaman esirgemeyen aileme, her türlü yardımlarıyla yanımda yer alan değerli ablam Arş. Gör. Dr. Fatma Hıra'ya, kardeşim Kübra Hıra'ya, yazım sürecindeki katkılarından dolayı arkadaşım Yasemin Muş'a, bu sürecin getirisi olarak tanıma fırsatı bulduğum meslektaşım Sibel Soykan'a, tezle ilgili karşılaştığım tüm sorunlarla ilgilenen, özellikle metindeki Arapça ifadelerin çevirisinde ve hadîslerin kaynaklarına ulaşabilme noktasında yardımlarını benden esirgemeyen arkadaşım Yavuz Kılıç'a teşekkürlerimi bir borç bilirim. Bunun yanı sıra herkese ve her şeye rağmen bu tezi bitirebilme azmini ve sabrını gösterebildiğim için kendime teşekkür ediyorum.

Çalışmanın her yönüyle eksiksiz ve kusursuz olduğunu söyleyebilmek mümkün değildir. Bu eksikliklerin hoşgörü ile karşılanarak sunulan çalışmanın ileride bu konu ile ilgili yapılacak çalışmalara referans olabilmesini temennî ederim.

Gülsen HIRA

RİZE, 2017

İÇİNDEKİLER

Sayfa

TEZ ONAY SAYFASI.....	2
ETİK BEYAN.....	3
ÖN SÖZ	4
İÇİNDEKİLER	5
ÖZET	8
ABSTRACT.....	9
KISALTMALAR.....	10
TABLolar LİSTESİ.....	11
GİRİŞ	12
I. XIX. Yüzyılın Siyasi ve Edebî Durumu.....	12
I.1. Abdî Efendi'nin Yaşadığı Dönemde Siyasi Durum	12
I.2. Abdî Efendi'nin Yaşadığı Dönemde Edebî Durum.....	13
I.3. XIX. Yüzyılda Nesir	15
BİRİNCİ BÖLÜM	
1.1. ŞEBİNKARAHİSÂRLI (Şarkîkarahisârlı) ABDÎ EFENDİ	16
1.1.1. Hayatı	16
1.1.2. Edebî Şahsiyeti.....	22
1.1.3. Eserleri	23
İKİNCİ BÖLÜM	
2.1. MÜNÂZARA	27
2.1.1. Tanımı	27
2.1.2. Menşei.....	28
2.1.2.1. Arap ve Fars Edebiyatında Münâzara	29
2.1.2.2. Türk Edebiyatında Münâzara	30
2.1.3. Tasnîfi	34
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
3.1. MÜNÂZARA-İ NUTK-I BÎ-PERVÂ İLE AKL-I DÂNÂ'NİN TANITILMASI	41
3.1.1. Mukayese Edilen Nüshaların Tavsîfi	41
3.1.2. Muhtevâsı	42

3.1.3. Zamanı	43
3.1.3.1. Eserin Yazıldığı Zaman	43
3.1.3.2. Olay Zamanı	44
3.1.4. Mekânı	44
3.1.4.1. Olayın Geçtiği Mekânlar	44
3.1.4.2. Konu Dışı Mekânlar	44
3.1.5. Şahıs Kadrosu	45
3.1.5.1. Ana Kahramanlar	45
3.1.5.2. Yardımcı Kahramanlar	45
3.1.5.2.1. Dînî Şahsiyetler	45
3.1.5.2.2. Tarihî Şahsiyetler	46
3.1.5.2.3. Şâir Şahsiyetler	47
3.1.5.2.4. Efsanevî Şahsiyetler	48
3.1.5.3. Diğer Şahıslar	49
3.1.5.4. Meslekî Kahramanlar ve Kavramlar	49
3.1.5.5. Hayvan Kahramanlar	49
3.1.6. Olay Örgüsü	50
3.1.7. Manzûm Kısımlar	57
3.1.7.1. Manzûm Kısımlarda Kullanılan Vezinler ve Kâfiyeler	58
3.1.7.1.1. Manzûm Kısımlarda Kullanılan Arûz Kalıpları	58
3.1.7.1.2. Manzûm Kısımlarda Kullanılan Kâfiye Çeşitleri	58
3.1.7.1.2.1. Mücerred Kâfiye (Kâfiye-i Mücerrede)	59
3.1.7.1.2.2. Mürekkebe Kâfiye (Kâfiye-i Mürekkebe)	59
3.1.7.1.2.3. İltizâm	61
3.1.7.1.2.4. Cinâslı Kâfiye	61
3.1.7.1.2.5. Tunç Kâfiye	61
3.1.8. Üslûp ve Dil Husûsiyetleri	62
3.1.8.1. Üslûp Özellikleri	62
3.1.8.2. Dil Özellikleri	65
3.1.8.2.1. Kelime Grupları	66
3.1.8.2.1.1. Eş Anlamlı Kelimeler	66
3.1.8.2.1.2. Zıt Anlamlı Kelimeler	67

3.1.8.2.1.3. İkilemeler	68
3.1.8.2.2. Cümle Çeşitleri	68
3.1.8.2.2.1. Yapılarına Göre Cümleler	68
3.1.8.2.2.2. Manâlarına Göre Cümleler	70
3.1.8.2.2.3. Yüklemine Göre Cümleler	71
3.1.8.2.2.4. Öğelerinin Dizilişine Göre Cümleler	72
3.1.8.2.2.5. Seci (İç Kâfiye)	72
3.1.8.2.2.5.1. Mutarref Seci	73
3.1.8.2.2.5.2. Mütevâzin Seci	73
3.1.8.2.2.5.3. Murassa (Muvâzî) Seci	74
3.1.8.2.2.5.4. Mutlak Seci	74
3.1.8.2.2.5.5. Mukayyed (Rabtî) Seci	74
3.1.8.2.2.5.6. Mefrûk Seci	74
3.1.9. Yazım Özellikleri	74

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.1. METİN	76
4.1.1. Tenkitli Metin Kurulurken İzlenen Yöntemler	76
4.1.2. Tenkitli Metin	80
4.1.2.1. Münâzara-i Nutk-ı Bî-pervâ ile Akl-ı Dâna Metninin Transkripsiyonu	80
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	133
EKLER (Arapça ve Farsça İbârelerin İzâhı).....	135
SÖZLÜK.....	141
DİZİN.....	160
KAYNAKLAR	168
TIPKIBASIM.....	175
ÖZ GEÇMİŞ	244

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ana Bilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı

Tez Türü: Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mehmet Sait ÇALKKA

Hazırlayan: Gülsen HIRA

Yıl: 2017

ÖZET

Tez çalışması giriş ve dört bölüm üzerine kuruldu. Bu çalışmada, XIX. yüzyıl şahsiyetlerinden Şebinkarahisârlı (Şarkîkarahisârlı) Abdî Efendi'nin mensûr olarak kaleme aldığı, *Münâzara-i Nutk-ı Bî-pervâ ile Akl-ı Dâna* (*Nev-peydâ*) adlı eserinin yazma ve matbu nüshasının tenkitli incelemesi yapılmıştır.

Bir müellifi ve eser(ler)ini tanımak ve tanıtmak için müellifin yaşadığı devrin siyasi ve edebî yönlerinin de bilinmesi gerektiğinden çalışmanın giriş bölümünde, müellifin yaşadığı devir, siyasi ve edebî yönleriyle ele alındı. Birinci bölümde, müellifin hayatı, edebî kişiliği ve eserleri üzerinde duruldu. İkinci bölümde, münâzaranın tanımı, menşei ve tasnîfine değinildikten sonra Türk edebiyatında yazılan münâzaralara ismen yer verildi. Üçüncü bölümde, eserin (manzûm ve mensûr bölümler) genel hatlarıyla tanıtımı yapıldı. Dördüncü bölümde, tenkitli metin kurulurken izlenen yöntemlere değinilerek, transkripsiyonlu metni verildi. Değerlendirme ve sonuç kısmında, çalışmanın öneminden, elde edilen bulgulardan ve çıkartılabilecek sonuçlardan bahsedildi. Söz konusu eserin daha iyi anlaşılmasını sağlamaya yönelik ekler, sözlük ve dizin çalışması sunuldu. Çalışmanın son kısmında ise, Ankara Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'nda 06 Mil Yz A 8971 arşiv numarası ile kayıtlı yazma nüshasının tıpkıbasımı ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Osman Ergin Yazmaları Koleksiyonu'nda OE_Yz_1287/759 arşiv numarasıyla kayıtlı matbû hâli eklendi.

Anahtar Kelimeler: XIX. Yüzyıl, Abdî Efendi, Münâzara, Münâzara-i Nutk-ı Bî-pervâ ile Akl-ı Dâna, Tenkitli Metin.

Recep Tayyip Erdoğan University Graduate School of Social Sciences

Department: Turkish Language and Literature

Thesis Type: Master's Thesis

Supervisor: Yrd. Doç. Dr. Mehmet Sait ÇALKA

Author: Gülsen HIRA

Year: 2017

ABSTRACT

Thesis consists of introduction and four chapters. In this these, the work *Münâzara-i Nutk-ı Bî-pervâ ile Akl-ı Dâna (Nev-peydâ)* written by Abdî Efendi from XIXth century and Şebinkarahisâr as a prose has been criticized and investigated.

In order to introduce an author and the works of his/her it is necessary to be aware of the political and literary status of the age. Therefore the first chapter is devoted to the political and literary status of the age. In chapter two, the definition of a debate, its origin and classification have been briefly explained. Then the debates in Turkish literature have been given, namely. In chapter three, the work has been introduced in general terms. In chapter four, by mentioning the methods while setting the criticized text; transcribed text has been given. In evaluation and conclusion, the importance of work; the fundings and the corollaries which can be obtained have been mentioned. Dictionary, index and appendix have been presented to understand the mentioned foil clearly. In the final chapter, the copy of the manuscript with the archive no:06 Mil Yz A 8971 in Ankara Millî Kütüphâne Yazmalar Koleksiyonu (The Collection of Manuscript of Ankara Millî Kütüphâne) and the printed copy with the archive no: OE_Yz_1287 /759 in İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Osman Ergin Yazmaları Koleksiyonu (The Collection of Osman Ergin Manuscript of İstanbul Metropolitan Municipality Atatürk Library) have been added.

Key Words: XIXth century, Abdî Efendi, Debate, *Münâzara-i Nutk-ı Bî-pervâ ile Akl-ı Dâna*, Criticized text.

KISALTMALAR

Ar.	Arapça
bk.	Bakınız
C	Cilt
CBÜ	Celal Bayar Üniversitesi
çev.	Çeviren
doğ.	Doğum tarihi
Far.	Farsça
H	Hicrî
haz.	Hazırlayan
M	Miladî
M.	Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu
nşr.	Neşreden
OE_Yz	Osman Ergin Yazmaları
öl.	Ölüm tarihi
S.	Sayı
SBD	Sosyal Bilimler Dergisi
SBE	Sosyal Bilimler Enstitüsü
TAED	Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi
TDK	Türk Dil Kurumu
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
TÜBAR	Türklük Bilimi Araştırmaları
vb.	Ve benzeri, ve başkası
vd.	Ve diğerleri

TABLÖLÄR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. Münâzaraların Yüzyıllara Göre Tasnîfi	37-39
Tablo 2. Manzûm Kısımlarda Kullanılan Arûz Kalıpları	58
Tablo 3. Çeviri Yazı İşaretleri	79

GİRİŞ

I. XIX. Yüzyılın Siyasi ve Edebî Durumu

Bir müellifin eser(ler)inin, Türk edebiyatındaki kazanmış olduğu ya da kazanacağı değeri ve yerini tam olarak tespit edebilmek adına, müellifin yaşadığı dönemin siyasi ve edebî durumuna vâkıf olmak gerekir. Başka bir ifadeyle şâirler ve yazarlar yaşadıkları dönemden kopuk değildirler, eserlerinde illâki yaşadıkları dönemin emârelerine yer vermiş olurlar. Nitekim edebî olayları, edebî gelişmeleri ve oluşumları devrin siyasal, tarihsel ve toplumsal ortamından, daha genel tanımıyla çevresel şartlardan soyutlamak bu bakımdan mümkün değildir. Abdî Efendi'nin yaşadığı dönemdeki siyasi ve edebî duruma da bu nazarla bir göz gezdirmek gerekir.

I.1. Abdî Efendi'nin Yaşadığı Dönemde Siyasi Durum

Abdî Efendi'nin doğum tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte, XVIII. yüzyılın sonları, XIX. yüzyılın başları olduğu tahmin edilmektedir. Osmanlı İmparatorluğu'nun XVIII. yüzyılda başlamış olan çöküşü bu yüzyılda diğer asırlara nazaran daha hızlı bir şekilde devam etmektedir. XVIII. asırda özellikle geçmişteki gücünü yitiren ve cephelerde savaş kaybeden orduya yeni bir güç kazandırma düşüncesiyle Batı'nın bilimini ve tekniğini alma yönünde görülen ıslahat ve yenileşme hareketleri, bu asırda hayatın bütün yönlerinde kendini yoğun olarak hissettirmiştir.¹ Buna rağmen gerileme bir türlü durdurulamamış, devleti yönetenler bu kötü gidişe dur diyebilmek için çâreler aramaya devam etmişler ve Batı dünyası ile iletişim kurmanın gereğine iyiden iyiye inanmışlardır.

İmparatorluğun XIX. yüzyıl başındaki padişahı Sultan III. Selim'dir. Bu yüzyılın diğer padişahları ise, Sultan IV. Mustafa, Sultan II. Mahmud, Abdî Efendi'nin eserlerinde de zikri geçen Sultan Abdülmecid, Sultan Abdülaziz,

---

¹ Ahmet Atillâ Şentürk ve Ahmet Kartal, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2015), 607.

Sultan V. Murad ve Sultan II. Abdülhamid'tir.² Öte yandan Osmanlı İmparatorluğu, kendi içinde de ciddi sorunlarla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Bu sorunların en belirgin olarak hissedileni, Fransız İhtilâli'nden sonra İmparatorluğu meydana getiren farklı etnik grupların içerisinde milliyetçilik akımının güçlenerek toplumu tehdit eder duruma gelmesidir. Bu gruplar, merkezi idareye isyan ederek içerdeki bunalımın daha fazla artmasına neden olmuşlardır. Bunun yanında devlet kademelerinde rüşvet ve yolsuzluklar artmış, bu durum halkın devlete olan güvenini önemli ölçüde sarsmıştır. Abdî Efendi'nin genel olarak eserlerinde öne çıkardığı dönemin padişahlarından Abdülmecid Han, bu durumla bizzat ilgilenmiş olsa da diğer yenileşme hareketlerinde olduğu gibi bunda da bir başarı sağlanamamıştır.³ Kısacası, XIX. yüzyılda Osmanlı birliği her zamankinden daha ciddi dağılma tehlikesiyle karşı karşıya kalmış, bu yaşanmışlıkların neticesi de dönemin eserlerine yansıtılmıştır.⁴

I.2. Abdî Efendi'nin Yaşadığı Dönemde Edebî Durum

Abdî Efendi'nin yaşadığı dönemde edebiyat, geçen asrın bir devamı mahiyetindedir. Batı dünyası siyasi olarak takip edilirken, padişahın desteğiyle Avrupa'ya gönderilen öğrenciler aracılığıyla, Batı'nın edebiyatı da izlenmeye başlanmıştır. Bunun neticesinde toplumun çeşitli alanlarında yapılmaya çalışılan yenilik hareketlerine paralel olarak, XIX. yüzyılda edebiyatta da tür ve içerik açısından yeni bir edebî anlayışın ortaya çıkmaya başladığı görülmektedir. Ancak edebiyat eskiden tamamıyla kopmamış, özellikle şiirde eski ile yeni arasında önemli bir fark oluşmamıştır.

XIX. yüzyıla gelinceye kadar Osmanlı padişahlarının çoğu genellikle şiirle ve edebiyatla ilgilenmiş, hattâ kendileri de şiir yazmışlardır. XIX. yüzyılın başlarına gelindiğinde ise, III. Selim (İlhâmî mahlasıyla) dışındaki padişahların şiirle ve edebiyatla artık ilgilenmediği, sarayın edebiyatla uğraşmıyor olma

---

² Mine Mengi, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, (Ankara: Akçağ Yayınları, 2010), 257; Nihat Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi II* (Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2016), 804-810.

³ Halil İbrahim İnal, *Osmanlı Tarihi*, (İstanbul: Nokta Kitap, 2011), 415-431.

⁴ Mengi, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, 257.

geleneğinin sona erdiği görülmektedir.⁵ Yüzyılın şâirlerinin çoğunda, Nedîm’le başlayan “Mahallî Tarz” akımının etkisi sürdürülmektedir. Abdî Efendi’nin eserlerinde de bu akımın etkisinin bir getirisi olacak şekilde Nedîm’in varlığına sıkça yer verildiği görülmektedir.

Kuruluş döneminde olduğu gibi dağılma döneminde de ele alınan eserlerde tasavvufî varlığın tesiri devam etmektedir. Ele alınan eserlerde bu açıdan dînî-tasavvufî kullanımlar olduğu zaman telmih ve mecazların kullanımı da ağırlık kazanmıştır. Bununla birlikte önceki asırlarda yetişen kudretli şâirlerin seviyesine bu dönem itibâriyle çıkabilen olmamıştır. Aynı şekilde Sebki Hindî’nin de geçen döneme göre rağbetten düştüğü ve bu üslûbun yerini “Encümen-i Şuarâ” meclisine bıraktığı görülmektedir. Bir yerde toplanarak şiir ve edebiyat sohbetleri yapan bu meclise katılan şâirler şunlardır: Kâdirî Şeyhi Osmân Şems Efendi, Hersekli Ârif Hikmet Bey, Leskofçalı Gâlib Bey, Mehmed Lebîb Efendi, Koniçeli Mûsâ Kâzım Paşa, Manastırlı Hoca Sâlih Nâ’îlî Efendi, İbrâhîm Hâlet Bey, Recâî-zâde Mehmed Celâl, Memdûh Fâik Bey, Yenişehirli Avnî Bey, Deli Hikmet, Mustafâ Refîk Bey, Üsküdârlı Hakkı Bey, Sâlih Fâik Bey, Mustafâ İzzet Efendi, Sadullâh Râmî Bey, Mustafâ Eşref Paşa, İrfân Paşa, Mustafâ İsmet Efendi, Ziyâ Paşa ve Nâmîk Kemâl.⁶ Bu isimler, klasik dil ve şiir anlayışını devam ettirmeye çalışmışlardır.

XIX. yüzyıl edebiyatında kullanılan nazım şekilleri eskiye göre farklı olmamakla birlikte, nazım şekillerinin bazılarında belli bir azalmanın olduğu bazılarının kullanılmasında da artış olduğu görülmektedir.⁷ Geçmişe oranla en az kullanılan nazım şekli “mesnevî” olmuş, bu dönemde önemli kasîde şâiri yetişmemiştir. Dönemin öne çıkan nazım şekilleri, “terkîb-i bend”ler, “tercî-i-bend”ler, “şarkî”lar ve “tarih kıt‘a”ları olmuştur. Bu yüzyıla ait dîvân şiirinin belli başlı öne çıkan temsilcileri (Encümen-i Şuarâ meclisinde yer alanlar ve almayanlar): Enderûnlu Vâsîf, Keçeci-zâde İzzet Mollâ, Leskofçalı Gâlib, Hersekli Ârif Hikmet, Yenişehirli Avnî, Aynî, Osman Şems, Âkîf Paşa, Pertev Paşa, Kâzım Paşa, Şeref Hanım, Leylâ Hanım, Âdile Sultân (Bu dönemdeki

⁵ Mengi, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, 259; Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı II*, 804-808.

⁶ Şentürk ve Kartal, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, 614.

⁷ Mengi, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, 260.

zihniyet değişiminin en belirgin göstergesi, kadın şâirlerin sayısındaki artıştır.), Lebîb Efendi, Hâlet Efendi, Eşref Paşa, Âgâh Paşa gibi nazmı ve nesri devrinde kabul gören muktedir birçok şâir daha vardır.⁸

I.3. XIX. Yüzyılda Nesir

XIX. yüzyıldaki nesrin varlığında önceki yıllardan gelen gelişimin etkisi hissedilmektedir. En belirgin farklılık, önceki yıllarda edebiyatla ilgilenen kesimlerin daha çok medrese eğitimi almış olan şâirlerden ve yazarlardan oluşması iken, bu yüzyıl itibâriyle dîmî, siyasi ve ırkî farklılıklara sahip kişilerin de çeşitli eserler kaleme almış olmasıdır.

Dönemin mensûr eserlerinde hitap edilen kesimin hüviyeti ve eserin türü ile bağlantılı olarak sade, edebî/resmî ve süslü nesir üslûplarının kullanıldıkları görülmektedir.⁹ Buna ilâveten süslü nesir üslûbundaki kullanımların daha anlaşılır olmasına yönelik vurgular yapılmaktadır.

XIX. yüzyılın öne çıkan mensûr eserlerinin varlığında şuara tezkireleri, tezkireler dışında kalan başka biyografik türdeki eserler, vak'anüvis olarak atanmış kişilerce yazılmış tarihler, bir önceki yüzyıldan itibâren yazılmaya başlanan sefâret-nâmeler, seyâhat-nâmeler, lügatler vardır. Bazı çalışmalarda kendisine konu alanı edinebilen münâzaraların varlığı da bu açıdan gözardı edilmemiştir.

XIX. yüzyılda ele alınan mensûr eserlerin dillerine bakıldığında genelde var olan birkaç çalışma dışında eserlerde kullanılan dillerin ağır olduğu görülmektedir. Uzun ve secili kullanımlar, sanatlı anlatımın birer gereği olarak sürmekte buna ilâveten nesir dilini anlaşılır kılma yönünde de çalışmaları yapılmaktadır. Bu yüzyıl itibâriyle herkesin anlayabileceği biçimde yazma eğilimi zîrâ gittikçe güç kazanmaya başlamıştır.¹⁰

⁸ Şentürk ve Kartal, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, 617-621.

⁹ Şentürk ve Kartal, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, 635.

¹⁰ Mengi, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, 272.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. ŞEBİNKARAHİSÂRLI (ŞARKİKARAHİSÂRLI) ABDÎ EFENDİ

1.1.1. Hayatı

Abdî Efendi (Abdî Bey, Abdî-i Karahisârî, Abdî Çelebi)¹¹ hakkında bilgi veren kaynaklar sınırlı olmakla birlikte, genelde birbirini tekrar eden bilgiler ihtivâ etmektedirler.¹² Hâlihâzırda elde olan bu kaynaklardan edinebildiğimiz bilgilere göre Abdî Efendi (doğ.??-öl.1302/1884), Şebinkarahisâr'ın¹³ (Şarkîkarahisâr) Avutmuş Mahallesi'nde dünyaya gelmiştir.¹⁴ Doğum tarihi belli olmamakla birlikte XVIII. yüzyılın son yılları veya XIX. yüzyılın başları olarak tahmin edilmektedir.¹⁵ Akkoyunlulardan Şeyh Süleyman Efendi'nin torunlarından Osman Ağa'nın oğludur.¹⁶

Abdî Efendi, ilk tahsiline Şebinkarahisâr'da başlamış, sonrasında İstanbul'a gelerek tahsiline burada devam etmiştir. Ardından Belgrad Muhâfızı Selîm Paşa ve Harput Vâlisi Hüsrev Paşanın kâtipliklerinde, Halep Vâlisi Mustafa

---

¹¹ Abdî Efendi'nin ismi kaynaklarda muhtelif şekillerde geçmektedir. Abdî Efendi, Abdî Bey, Abdî olarak bk. İsrail Babacan, "XIX. Asır Osmanlı Edebiyatı'nda Milliyetçilik Düşüncesinin Gelişimi ve Şebinkarahisârlı Abdî Bey'in Türklükle İlgili Bir Manzûmesi", *Karadeniz Araştırmaları Dergisi* 12 (2007): 1-14, Hakan Yekbaş, "Abdî, Şarkîkarahisârlı", <http://www.turkedebiyatilisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=2808> (25.11.2017), [Madde yazılım tarihi: 25.05.2014]; Abdî-i Karahisârî olarak bk. Hacer, Sağlam. "Abdî-i Karahisârî ve Dîvânı" (Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 2011), 1-10; İncelemesi yapılan Ankara Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu 06 Mil Yz A 8971 arşiv numarası ile kayıtlı yazma nüshada (M.) büyük ihtimâle sonradan eklendiği düşünülen "İsm-i Kitâb Akl-ı Dâna Müellif Abdî Çelebi" başlığında ise, Abdî Çelebi şeklinde zikredilmiştir.

¹² Babacan, "XIX. Asır Osmanlı Edebiyatı'nda Milliyetçilik Düşüncesinin Gelişimi ve Şebinkarahisârlı Abdî Bey'in Türklükle İlgili Bir Manzûmesi", 12: 7.

¹³ Giresun'un bir ilçesidir. 1923 yılında il olmuş, 1933 yılında Giresun'a bağlanmıştır. Osmanlı dönemindeki ismi Şarkîkarahisârdır. 1924'te Mustafa Kemâl bu şehre geldiğinde "Ben bu şehri çok beğendim. Bu sevgimin temâdisine alem olmak üzere Şark-i Karahisâr adının Şebinkarahisâr olarak tashihini teklif ediyorum. Bu şehri tarihen olduğu kadar iktisâden de, ileri götürmek vazîfemiz olmalıdır." diyerek şehrin isminin Şebinkarahisâr olmasını teklif etmiş, bu teklif doğrultusunda da ilçenin ismi Şebinkarahisâr olarak değiştirilmiştir. 1923'te il oluncaya kadar tarihi süreç içinde çeşitli sancaklara bağlı olan Şebinkarahisâr'dan Evliyâ Çelebi de *Seyâhat-nâme* isimli eserinde bahsetmiştir. 1473 yılında Fatih Sultan Mehmed'in bu şehirde üç gün kaldığı da kaynaklarda belirtilen ifadeler arasındadır. Ayrıntılı bilgi için bk. Fatma Acun, "Şebinkarahisâr" *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C 38 (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 393-395; <http://sebinubyo.giresun.edu.tr/index.php?id=333> (25.11.2017).

¹⁴ Yekbaş, "Abdî, Şarkîkarahisârlı".

¹⁵ "1320 nüfus sayımından evvel öldüğü için doğum tarihi bulunamadı. Ölümü 1885'dir. Hâlen Avutmuş mahallesindeki aile kabristanında yatmaktadır." Ayrıntılı bilgi için bk. Hayri Akyüz, *Şebinkarahisâr Şâirleri* (Şebinkarahisâr: Şebinkarahisâr Matbaası, 1952), 8.

¹⁶ Babacan, "XIX. Asır Osmanlı Edebiyatı'nda Milliyetçilik Düşüncesinin Gelişimi ve Şebinkarahisârlı Abdî Bey'in Türklükle İlgili Bir Manzûmesi", 12: 7.

Mazhar Paşa'nın dîvân kâtipliğinde istihdam edilmiştir.¹⁷ Adı geçen kaynaklarda üzerinde en çok durulan konu almış olduğu bu görevlerdir. Eğitimi hakkında bu denli net bilgiler verilmemiş olsa bile almış olduğu bu görevlerin çeşitliliği bizlere iyi bir eğitim almış olabileceğinin de nişânelerini vermektedir. 1266 (1849-50) yılında Meclis-i Vâlâ mazbata odası hulefâsı olmuş, bir müddet sonra da Bosna Meclis-i Kebîr başkâtipliğine tayin edilmiştir. Burada üçüncü kâtipliğe kadar yükseldikten sonra ise, 1269 (1852-53) yılında görevinden azledilmiştir.¹⁸ Bosna'daki görevinden azledilen Abdî Efendi, bu yıldan sonra kendi isteğiyle İstanbul'a dönmüştür.¹⁹

Bu tarihten sonra büyük maddi sıkıntılara maruz kalmış olsa gerektir ki Sadrazam Muhammed Rüştü Paşa'ya yazdığı manzûm müzekkerede işsizliğini ve üzüntüsünü şöyle dile getirmiştir:²⁰

*“Sekiz on sancak etmişken idâre
Geçenlerde verildi bir riyâset*

*O da üç mâh içinde çıktı elden
Yine oldum giriftâr-ı meşakkat*

*Ma'âşım var idi üç kîse evvel
Riyâsetle kesildi bu ma'îşet*

*Bu sıkletten beni kurtar efendim
Livâlardan birini eyle inâyet”*

Abdî Efendi hakkında bilgi veren kaynaklarda her ne kadar değinilmemiş olsa da Dîvân'ında yer alan çeşitli şiirlerinden nerede ve hangi vazifelerde bulunduğunu tespit etmek mümkündür. Nitekim çeşitli sancaklarda bazı

---

¹⁷ Yekbaş, “Abdî, Şarkîkarahisârlı”.

¹⁸ Yekbaş, “Abdî, Şarkîkarahisârlı”.

¹⁹ İsrâfil Babacan, *Şebinkarahisârlı Abdî'nin Erzurum Lehçesi Lügati*, (Ankara: Akçağ Yayınları, 2016), 35.

²⁰ İsrâfil Babacan, “Şebinkarahisârlı Dîvân Şâiri Abdî Efendi”, *Şebinkarahisâr I. Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri*, (2000): 225.

kaymakamlıklar, mutasarrıflıklar ve mahkeme reisliği görevlerinde bulunduđu²¹ İstanbul'a döndükten sonra ise, Muş'a tayin edildiği ve görevinden memnun olduğu gazelinden anlaşılmaktadır:

(.....)

*Ko eşkinden felekler sîne-çâk-ı infî 'âl olsun
Siyeh-mest-i şarâb-ı hoş-güvâr-ı râhatım şimdi*

*Livâlarda gezip ez-cümle geldim mansıb-ı Muş 'a
Nesak-sâz-ı umûr-ı merz-bûm-ı devletim şimdi*

Ancak Abdî Efendi, sekiz ay sonra Muş'taki görevinden de azledilmiş, memleketine dönmek zorunda kalmıştır. Bu hâlde bir yıl boyunca görev alabilmeyi beklemiştir. Bu döneme kadar yedi sancakta görev yapmış olan Abdî Efendi, bundan sonra da tekrar maddî sıkıntılar yaşamaya başlamıştır. Bu sıkıntılı hâlini Sadrazam Rüştü Paşa'ya yazdığı kasîdede, şöyle dile getirmiştir:²²

(.....)

*Yedi sancağa me'mûr oldum etdim sıdkımı isbât
Bu hâl ile revâ olsun mu çekmek hasret-i nânı*

*Agardı hizmet-i mülkiyyede müy-ı ser ü rîşim
Efendinin revâ midir emekdârını nişyânı*

Abdî Efendi'nin Dîvân'ındaki çeşitli şiirlerinden, Muş'tan sonra da görev aldığı veya görevlere atandığı ancak bu görevlerde de tutunamayıp azledildiği anlaşılmaktadır.²³ Bu olumsuzluklar neticesinde sürekli maddî sıkıntılarla uğraşmak zorunda kalmıştır. Muş'tan sonra bir şehre daha tayin edildiğini, ancak

²¹ "Bilâhare İstanbul'a dönerek sırasıyla Mardin, Siirt, İçel, Denizli ve Sivas merkez mutasarrıflıklarını yapmıştır." Ayrıntılı bilgi için bk. Akyüz, *Şebinkarahisâr Şâirleri*, 8.

²² Sağlam, Hacer, "Abdî-i Karahisârî ve Dîvânı" (Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 2011), 2.

²³ Babacan, "Şebinkarahisârî Abdî'nin Erzurum Lehçesi Lügati", 36.

bu görevinden de azledildiğini, Muhammed Rüştü Paşa'dan yardım istemek amacıyla dile getirdiği şiirinde geçen “sekiz sancak” ifadesinden anlamaktayız.²⁴

*Otuz yıldan ziyâde lekesiz hizmet-güzâr oldum
Uğur-ı mülk ü milletde vücûdum hep harâb oldu*

*Cenûbuyla şimâl u şark u garb-ı mülkü hep gezdim
Sekiz sancağa Hak fermânda nasb u zehâb oldu*

Abdî, bu görevinden sonra muhtemelen çok memnun olmasa da Trabzon'daki Divân-ı temyîz başkanlığına gelmiştir. Ancak belli bir süre sonra bu görevinden de azledilmiştir:

*Beni dîvân-ı temyîz-i Trabzon'a re'is etdi
Zimâm-ı re'yimi 'Abdî felek mâ-dûne bend etmiş*

Rüştü Paşa'ya yazdığı bir diğer kasîdeye göre Abdî, otuz yıldan fazla süren meslek hayatında sekiz, on sancak idare etmiş tecrübeli bir memurdur. Kendisine verilen bir başkanlık da üç ay içinde elinden alınmış ve üç kese olan maaşı da kesilmiştir. Üstüne üstlük şâire para cezası da verilmiştir. Emri altında bulunanlar kendisinden ücret beklemekte; fakat onun elinden hiçbir şey gelmemektedir. Bu zor durumda şâir, ya kendisine yeniden iş verilmesini ya da hiç değilse kesilen maaşının tekrar bağlanmasını talep eder:²⁵

(.....)

*Sana devletde şimdi iş mi yokdur
Var iken bunca sancak u vilâyet*

*Emekdârım emekdârım emekdâr
Kusûrum var ise ancak liyâkat*

²⁴ Sağlam, “Abdî-i Karahisârî ve Dîvânı”, 3-4.

²⁵ Sağlam, “Abdî-i Karahisârî ve Dîvânı”, 2.

(.....)

*Bu sıkletden beni kurtar efendim
Livâlardan birin eyle inâyet*

*Veyâhûd ver şu kaş' olan ma'âşım
Zuhûr edinceye dek başka hizmet*

Abdî Efendi, otuz beş yıldan fazladır emek verdiği bu devlet memurluğu görevlerindeki liyâkatsizlik, adam kayırma, rüşvet, vefâsızlık, marifetsiz kişilerin iş başına gelmesi gibi durumları gördüğü hâlde kendisinin hâlâ yüksek bir mevkiye gelememiş olmasının yanı sıra devlet memurluğunda giden bu zamanına karşı, memurluktan azledilmesinin dört yıl gibi bir süre içinde gerçekleşmesinden esef duymaktadır. Bu rûh hâlini kaleme almış olduğu tüm eserlerinin içerisinde görebilmek mümkündür.

Şâir ömrünün son günlerinde anlaşılacağı üzere hayatından memnun değildir. Geçmişe özlem duymakta ve eski vazifelerini aramaktadır. Hac farîzasını da bu arada yerine getirmiştir. Gelecekte ümitsizdir ve ömrünün geri kalan kısmını inzivâda ibadetle geçirmek niyetindedir.²⁶ Memleketine çekildikten sonra yazdığı son manzûmelerinden birinde şöyle der:²⁷

*“Müjde zâhid keyfin üzre bir kabâhat eyledim
Ders ü devr-i aşk u sevdâdan ferâgat eyledim*

*Hânkâh u mescid ü meyhânedan çektim ayağ
Kâ'be-i Ulyâ-yı tevhîdi ziyâret eyledim*

(.....)

*Geçti ömrüm ârzû-yı mansıb u ikbâl ile
Bundan artık sanma dünyâda gabâvet eyledim*

²⁶ Babacan, *Şebinkarahisârlı Abdî'nin Erzurum Lehçesi Lügati*, 37.

²⁷ Babacan, “Şebinkarahisârlı Dîvân Şâiri Abdî Efendi”, 226.

*Şimdi geldi gülşen-i ikbâlîme tâze bahâr
Bâğ u bostânımda teşkîl-i zirâ ‘at eyledim”*

(.....)

*Âferîn bu sür‘at-i idrâk-i mâder-zâdıma
Altmışımdan sonra bu hâli dirâyet eyledim*

Abdî Efendi, 1302/1884 yılında Şebinkarahisâr Bidâyet Ceza Mahkemesi (davaların ilk görüldüğü mahkeme) Reîsi iken vefat etmiştir.²⁸ Şâir, II. Abdülhamid’e sunduğu bir kasîdeye 1302/1884-85 tarihini düşmüştür. Buna göre şâirin vefat tarihini, Sicill-i Osmânî’nin 1294/1877 ve Osmanlı Müellifleri’nin 1270/1854 olarak göstermesi doğru olmamalıdır.²⁹

Abdî Efendi’nin kaç yaşında öldüğü tam olarak bilinmemekle birlikte, gerek ailesi gerekse de çocuk sahibi olup olmadığı hakkında da ayrıntılı bir malûmât bulunmamaktadır. Ancak Abdî Efendi, Celâl adında oğlu olduğunu ve tabîat olarak kendisine benzediğini *Dîvân*’ında yer alan bir şiirinde şu şekilde belirtmiştir:³⁰

*İki yüz doksan sekiz geldikde tâ
Gayret-i Hak şöyle oldu rû-nümâ*

*Bendeki meyl ü heves ey bî-gurûr
Eyledi oğlum Celâl Beg’de zuhûr*

Abdî Efendi, tenkide meyyâl ve fikirlerini çekinmeden söyleyen birisidir.³¹ Bu yüzden İstanbul ilim ve kalem sahiplerince “Cam Kerten, Kalem Cellâdî” gibi lakaplarla anılmıştır. Şâirliğinin yanı sıra hat ve hakkâklık sanatına da vâkıftır.³²

²⁸ Yekbaş, “Abdî, Şarkîkarahisârlı”.

²⁹ Babacan, “XIX. Asır Osmanlı Edebiyatı’nda Milliyetçilik Düşüncesinin Gelişimi ve Şebinkarahisârlı Abdî Bey’in Türklükle İlgili Bir Manzûmesi”, 12: 8.

³⁰ Babacan, *Şebinkarahisârlı Abdî’nin Erzurum Lehçesi Lügati*, 38.

³¹ Babacan, *Şebinkarahisârlı Abdî’nin Erzurum Lehçesi Lügati*, 34.

³² Seyfullah Çiçek, *Giresunlu Şâirler*, (İstanbul: Mamaşoğlu Yayıncılık, 1997), 279.

1.1.2. Edebî Şahsiyeti

Karahisâr'ın yetiştirdiği en kuvvetli şâirlerden biri olarak tasvir edilen, hattâ pîri olarak vasıflandırılan Abdî Efendi hakkında bilgi veren kaynaklar onun edebî kişiliği üzerinde de fazla durmamıştır. Elde olan bilgiler neticesinde, XIX. yüzyıl şahsiyetlerinden Abdî Efendi için genel anlamda, Dîvân şiirinin sahip olduğu klasik tarzı devam ettirmeye çalışmıştır, denilebilir. Ancak bu yüzyıl itibâriyle adından söz ettiren “Encümen-i Şuarâ” topluluğunun içerisinde ismi zikredilmemektedir. Bu topluluğun yerine, Abdî Efendi de “Mahallîleşme akımının” tesiri söz konusudur. Nitekim, Abdî'nin kasîdelerinden kıt'alarına kadar Mahallîleşme akımının tesirinde olduğu, özellikle gazellerinde halkvâri söyleyişe çokça meylettiği, halk ağzına ait ifadeleri arûz veznine çok rahat uydurduğu görülür.³³

Abdî Efendi'nin elde olan bilgiler neticesinde, şiirin iki nev'ini (hem hece hem de arûz) de denemiş olduğu görülmektedir. Abdî Efendi'nin şiirleri daha çok arûz vezniyle yazılmış, devrine göre oldukça sade şiirlerdir. Ancak Bayburtlu Zihni tarzında yazılmış halk şiirlerinin varlığı olduğu da söylenmektedir. Nitekim Zihni'ye nazîre olarak yazdığı düşünülen *Bülbül-nâme* adlı türkü de şâirin yerel kültürüne bîgâne kalmadığını gösterir.³⁴ Onun çoşkun ideâllerine ve rûh inceliğine aynı parlaklıkla yazmış olduğu şiirlerinde de rastlanılmaktadır. Koşmalarında Karacaoğlan, Emrah kadar içli ve hislidir. Arûz tarzındaki şiirlerinde ise kalem cellâdı nâmını hak ettiği, devrinin idâresini cesaretle kötöleyen ideâl bir Türkçü olduğu görülmektedir.³⁵

Aşıkâne şiirler yazmıştır ve şiirlerinde mertçe bir hava hâkimdir. Âdetâ Şebinkarahisâr'ın sert iklimi ve soğuk suyundan çıkmış nağmeler gibidir. Buna rağmen onun aşkı hikmetli bir aşktır. Eserlerinde tenkitin getirdiği ince, alaylı bir üslûb da etkisini hissettirmektedir.³⁶

³³ Sağlam, “Abdî-i Karahisârî ve Dîvânı”, 11.

³⁴ Akyüz, *Şebinkarahisârî Şâirler*, 10.

³⁵ Akyüz, *Şebinkarahisâr Şâirleri*, 8.

³⁶ Babacan, “Şebinkarahisârî Dîvân Şâiri Abdî Efendi”, 229.

Şiirlerine özel hayatını kaydetmekten asla kaçınmayan şâir, duygularını ve düşüncelerini yansıtmak için şiiri âdetâ bir araç olarak görmüştür. Öyle ki, kaynaklarda meslek hayatı ve ölüm tarihine ilişkin bilgiler dışında hakkında çok fazla bir bilgiye rastlanmazken, Dîvân'ında hayatına dâir çok özel bilgilere ulaşmak mümkündür.³⁷

Abdî'nin genel anlamda etkilendiği isimler ise; şâirlerden Fuzûlî, Râsih, Nef'î, Nâbî, Sâmî, İzzet Paşa, Esad Paşa, Reşid Paşa ve Mîr Mahmud; nâsirlerden ise Veysî'dir. Bunlardan, Fuzûlî'ye 2 tane, Râsih'e 1 tane, Nâbî'ye 1 tane, Sâmî'ye 1 tane, Şerif Sâmî'ye 1 tane, Esad Paşa'ya 1 tane, Reşid Paşa'ya 1 tane ve Mîr Mahmud'a 1 tane nazîre yazmıştır. Nef'î'yi ve Veysî'yi övgü ile anmış, Nâbî'yi de bu övgülerden mahrum kılmamıştır.³⁸

1.1.3. Eserleri

Abdî Efendi'nin üç eseri vardır. Bunlar: *Dîvân*, *Nutk-ı Bî-pervâ ile Akl-ı Dânâ* (*İsm-i Kitâb Akl-ı Dânâ*, *Nutk-ı Bî-pervâ ile Akl-ı Dânâ Beyninde Muhâvere*, *Nev-peydâ/Nâ-peydâ*), *Erzurum Lehçesi* adlı lügatçe.³⁹ Eserlerinin genel özelliklerine kısaca değinmek gerekirse;

Dîvân: Şâirin, İstanbul Üniversitesi Yazma Eserler Kütüphânesi T. 207 numarasıyla kayıtlı dîvânı, 130 varaktan teşekkül etmiştir.⁴⁰ Bu dîvânda 28 adet kasîde (1'i münâcât, 6'sı na't), 10 adet terkîb-i bend, 1 adet tercî-i bend, 2 adet müseddes, 9 adet muhammes ve tahmîs, 67 adet kıt'a (19'u târih), 1 adet manzûme, 12 adet kısa mesnevî, 383 adet gazel (14'ü Fârsça), 34 adet müfred bulunmaktadır.⁴¹ Şâirin Dîvân'ında ayrıca sâkî-nâme, sıhhat-nâme, şitâiyye, fihrist-i âl-i Osmân gibi nazım türlerine de rastlanmaktadır.⁴² Öyle ki Dîvân'ı bu hâliyle içerisinde her nazım nev'isini bulundurmaktadır. Dîvân'ındaki şiirlerinin

³⁷ Sağlam, "Abdî-i Karahisârî ve Dîvânı", 11.

³⁸ Sağlam, "Abdî-i Karahisârî ve Dîvânı", 17.

³⁹ Babacan, *Şebinkarahisârlı Abdî'nin Erzurum Lehçesi Lügati*, 39.

⁴⁰ Babacan, *Şebinkarahisârlı Abdî'nin Erzurum Lehçesi Lügati*, 39.

⁴¹ Dîvânın içeriğine yönelik yapılan bu tasnif şekillerindeki adetler, her kaynakta farklı sayılarda geçmektedir. Tasnif içeriğini daha doğru verebilmek adına Abdî Efendi'nin Dîvânı üzerinde çalışma yapılan tezden yararlanılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bk. Sağlam, "Abdî-i Karahisârî ve Dîvânı", 47-55.

⁴² Yekbaş, "Abdî, Şarkîkarahisârlı".

tamamını arûz vezniyle söylemiştir. Buna karşın kaynaklar, heceyle söylediği şiirlerinin de olduğunu ifade etmektedir.

Abdî Efendi'nin Türklükle İlgili Manzûmesi: Şâirin *Dîvân*'ının 40a-43a varakları arasında yer alan ve terkîb-i bend nazım şekliyle yazılmış olan Türklükle ilgili manzûmesi meşhûrdur. Manzûme, dîvânda “Mu‘aşşer-i Dîger” başlığını taşımasına rağmen kafiyeleniş şekli bakımından bir terkîb-i benddir. Bu terkîb-i bendin 10 bendi vardır. Aslında manzûme, Bağdatlı Rûhî'nin,

“Sanman bizi kim şîre-i engûr ile mestiz

Biz ehl-i harâbâtdanız mest-i elestiz”

beytiyle başlayan meşhûr terkîb-i bendine bir nazîredir. Abdî, bu manzûmeye,

“Sanman bizi âlûde-i hüsrân u tebâhız

Biz mu‘tekif-i savma'a-i aşk-ı İlâhız”

beytiyle başlamaktadır.

Söz konusu terkîb-i bend, şâirin ölümünden sonra 6 sayfa olarak basılmıştır. Türklükle ilgili kısım 7. bendde yer almaktadır.⁴³ Denilebilir ki şâir, Mehmed Emin Yurdakul'dan çok önceleri Türklüğü ve Türk milliyetçiliğini âdetâ onun edâsını hatırlatır bir şekilde dile getirmiştir. Söz konusu kısım şöyledir:⁴⁴

“Kimdir acaba dahl eden eş'ârına Türk'ün

Nâ-hak yere hep hak veren ağyârına Türk'ün

Kâ'il mi olur resm-i vefâ eyleye tercîh

Bîgânelerin kavlini âsârına Türk'ün

Türklük ile fahr eyler iken halk-ı zamâne

Dahl eylemeye başladı efkârına Türk'ün

Bîgânelerin farz edelim sıdk-ı makâlin

Benzer mi aceb şîve-i güftârına Türk'ün

⁴³ Babacan, “XIX. Asır Osmanlı Edebiyatı'nda Milliyetçilik Düşüncesinin Gelişimi ve Şebinkarahisârlı Abdî Bey'in Türklük ile İlgili Bir Manzûmesi”, 12: 9.

⁴⁴ Babacan, *Şebinkarahisârlı Abdî'nin Erzurum Lehçesi Lügati*, 48.

*Çingâne bile gayret-i cinsiyle mübâhî
Lânet ana kim çalışa idbârına Türk'ün*

*Bîgânelerin tarzına gittin ne kazandın
Bir taş mı kodun gûşe-i dîvârına Türk'ün
(.....)*

Nutk-ı Bî-pervâ ile Akl-ı Dâna (*İsm-i Kitâb Akl-ı Dâna, Nutk-ı Bî-pervâ ile Akl-ı Dâna Beyninde Muhâvere, Nev-peydâ/Nâ-peydâ*)⁴⁵: Bu eser, *Nev-peydâ* adıyla 1287 (1870-1872) yılında İstanbul Terakkî Matbaasında basılmıştır.⁴⁶ Eserin başına *Nev-peydâ* şeklinde not düşüldüğünden dolayı bu isimle meşhûr olmuştur. Eserin asıl adı ise, pervâsız söz ve bilgili akıl arasında karşılıklı diyalog anlamına gelen *Nutk-ı Bî-pervâ ve Akl-ı Dâna Beyninde Muhâvere*'dir.⁴⁷ “Nutk-ı Bî-pervâ” adındaki hayâlî bir kişinin yine hayâlî bir kişi olan “Akl-ı Dâna”ya sorduğu 15 adet⁴⁸ felsefî ve ahlâkî soruların yine felsefî ve alegorik bir şekilde şiirle ve nesirle cevaplandırılmasından müteşekkil olmuş mensûr bir eserdir.⁴⁹ Bu cevaplar devrin siyasal ve sosyal tenkitlerini de içermekte ve Abdî'nin tenkitçi üslûbu, fikirleri hakkında çok geniş bilgiler vermektedir. Eserin içine hikmetli beyitler ve kıt'alar serpiştirilmiştir. Fakat eserin dili oldukça ağır ve ağdalıdır.⁵⁰ Bununla berâber XIX. yüzyıl sosyal ve siyasal hayatıyla, Türk tenkit edebiyatının gelişimi açısından mutlaka göz önünde bulundurulması gereken bir eserdir.⁵¹ Nitekim Abdî Efendi, eserin mukaddime bölümünde kendi hayatı hakkında üstü

⁴⁵ Çalışmaya konu edilen bu eserin adı, Ankara Millî Kütüphâne nüshasında (M.) “Münâzara-i Nutk-ı Bî-pervâ ile Akl-ı Dâna” olarak kayıtlıdır. Ancak bu yazma eserde de kendisine sonradan eklenildiği düşünülen “İsm-i Kitâb Akl-ı Dâna” başlığı ile yer almaktadır; “Nutk-ı Bî-pervâ ile Akl-ı Dâna Beyninde Muhâvere” adıyla, matbû eserin İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı (A.) nüshasında kayıtlıdır; “Nev-peydâ” adıyla, incelenen metnin içerisinde iki def'a geçmekle birlikte Babacan'ın ve Yekbaş'ın çalışmalarında; “Nâ-peydâ” olarak ise, Sağlam'ın “Abdî-i Karahisârî ve Dîvânı” adlı tez çalışmasında geçmektedir.

⁴⁶ Babacan, “Şebinkarahisârlı Dîvân Şâiri Abdî Efendi”, 227.

⁴⁷ Yekbaş, “Abdî, Şarkîkarahisârlı”.

⁴⁸ Eser incelendiğinde, bu sayının 17 olduğu görülmektedir. Bu sayının 15 olarak verildiği kaynaklar için bk. Babacan, “Şebinkarahisârlı Dîvân Şâiri Abdî Efendi”, 227; Yekbaş, “Abdî, Şarkîkarahisârlı”; İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal. *Son Asır Türk Şâirleri*, haz. Müjgan Cunbur (Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 1999), 33-34.

⁴⁹ Babacan, “XIX. Asır Osmanlı Edebiyatı'nda Milliyetçilik Düşüncesinin Gelişimi ve Şebinkarahisârlı Abdî Bey'in Türklük ile İlgili Bir Manzûmesi”, 12: 9.

⁵⁰ Yekbaş, “Abdî, Şarkîkarahisârlı”.

⁵¹ Babacan, *Şebinkarahisârlı Abdî'nin Erzurum Lehçesi Lügati*, 40.

kapalı da olsa bazı bilgiler vermektedir. Muhtevâ bakımından genel hâliyle ise, eser şâirin Bosna'da bulunduğu sırada şahit olduğu âmirlerinin yolsuzluklarını ele almaktadır.⁵²

Erzurum Lehçesi: Abdî'ye atfedilen bu eser, İstanbul Üniversitesi Yazma Eserler Kütüphanesi 520 numarada kayıtlı, *Erzurum Lehçesi Lügati* adlı manzûm bir ağız sözlüğüdür. Eserin ne zaman kaleme alındığı belli değildir.⁵³ Eser, Tuhfe-i Vehbî tarzında 15 sayfadan ibarettir.⁵⁴ Kendi içinde altı bölümden oluşması ve edebiyatımızda müstakil olarak tek manzûm Türkçeden Türkçeye ağız sözlüğü oluşu, bu lüğatin varlığını müstesna kılmaktadır.⁵⁵

---

⁵² “Sağlam, Abdî-i Karahisârî ve Dîvânı”, 10.

⁵³ Babacan, *Şebinkarahisârî Abdî'nin Erzurum Lehçesi Lügati*, 41.

⁵⁴ Yekbaş, “Abdî, Şarkîkarahisârî”.

⁵⁵ Babacan, *Şebinkarahisârî Abdî'nin Erzurum Lehçesi Lügati*, 42.

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. MÜNÂZARA

2.1.1. Tanımı

Münâzara (منظره) sözlükte kelime olarak, “bakmak, düşünmek” anlamlarında Arapça “nazara” (نظر) kökünden “mufâ‘ale” vezninde türetilmiş, “karşılıklı olarak bakmak, birlikte düşünmek” manâsına gelirken, terim olarak gerçeğin bilinmesine yönelik tartışmaların yöntemlerini ve kurallarını araştırıp belirleyen ilmî disiplini ifade etmektedir.⁵⁶

Edebî bir tür olarak ise münâzara, birbiriyle ilgili, çoğu kez de karşıt iki ya da daha çok nesne ya da kavramın kişileştirilip (teşhîs), zebân-ı hâl ile konuşturulması (intâk) yoluyla oluşturulan bir yazı türü olarak görülmektedir. Bu kişileştirme ve konuşturmada söz konusu taraflardan her biri kendi üstünlüğünü göstermeye çalışmakta karşısındakinin ise zayıflıklarını ve yanlışlarını ortaya dökmektedir. Karşıtlıkların daha çarpıcı olması için alay, mizâh ve yergiye de yer verilen münâzaralarda bu nesne ya da kavramların birbirine göre tartıldığı ve sonuçta da genellikle uzlaşma yolu için önerilerin sunulduğu görülmektedir.⁵⁷ Yine aynı şekilde edebî bir terim olarak münâzara, çoğunlukla ilkbahar-kış, kalem-kılıç, âşık-maşûk, rind-zâhid, cömert-cimri, ihtiyar-geç, evli-bekâr gibi birbirine zıt görünen kavramlar arasındaki tartışmayı esas alan manzûm, mensûr veya manzûm-mensûr karışık olarak kaleme alınan eserler olarak da nitelendirilmektedir.⁵⁸

Bir edebî tür olmasının yanında “münâzara” usûlünün, şâirler ve yazarlar arasında karşılıklı bir iletişim aracı olarak kullanıldığı da tezkire yazarlarının ifadelerinden anlaşılmaktadır. Bu amaçla münâzaranın kullanımı ya da varlığı

---

⁵⁶ Yusuf Şevki Yavuz, “Münâzara”, *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C 31, (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 576; Şükrü Halûk Akalın, *Türkçe Sözlük*, (Ankara: TDK Yayınları, 2011), 1728; Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, (Ankara: Aydın Kitabevi, 2010), 849.

⁵⁷ Nuran Tezcan, “Lâmi‘î’nin Gûy u Çevgân’ından İki Münâzara”, *Türk Tarih Kurumu Basımevi*, (1983), 49.

⁵⁸ Mehtap Erdoğan, “Sıdkî Paşa’nın Alegorik Bir Eseri: Berf ü Bahâr”, *Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 4 (2009): 394.

beraberinde müşâare (karşılıklı birbirine şiir söyleme), mülâtefe (birbirine lâtife etmek), mutâyebe (şakalaşma), muhâcât (karşılıklı olarak birbirini yerme), muhâvere (karşılıklı konuşma), müsâbaka (karşılıklı yarışma), mübâhese (bir şeyin bahsini etmek), münâkaşa (karşılıklı sözle çekişme), mükâleme (karşılıklı konuşma) gibi kullanımları da getirmiştir.

2.1.2. Menşei

Münâzara içerikli eserlerin ilk olarak hangi kültür ve edebiyat coğrafyasında yazılmaya başladığına dâir farklı görüşler bulunmaktadır. Dünya edebiyatında eskiden beri üzerinde ilgiyle durulan bir tür olan münâzara konulu yazınlara ilk def'a Sümerce ve Akadca metinlerde rastlanıldığı söylenmekle beraber bu konuda herhangi bir örnek verilmemiştir. Ortaçağ Avrupasında yazılan tartışma türü eserlerin Latin edebiyatı aracılığıyla sözü edilen bu Ön Asya metinlerine dayandığı ileri sürülmektedir. Umûmî kanaat, münâzaraların Fars kültürü vasıtasıyla Arap kültüründen edebiyatımıza geçtiği yönündedir. Bu konuda ileri sürülen temel dayanak, ilk örneklerin meşhûr Arap müellifi El-Câhız (öl. 869) tarafından ortaya konulduğu yönündedir. Fars edebiyatında ise, ilk örneklerin Esedî-i Tûsî (öl.1072-1073) tarafından verildiği bilinmektedir.⁵⁹

Fuat Köprülü, Meserret Dirioz gibi araştırmacılar münâzaranın ilk olarak Türk Edebiyatında ortaya çıktığını daha sonra Arap ve Fars şâirlerce benimsendiğini ileri sürmektedirler. Fuat Köprülü, münâzaranın ilk örneklerinin Türk Halk Edebiyatı bünyesinde verildiğini iddiâ eder, buna örnek olarak da Kaşgarlı Mahmut'un *Dîvânü Lugâti't-Türk*'ündeki⁶⁰ atışma-deyişme dörtlüklerini gösterir.⁶¹

---

⁵⁹ Konumuzu ilgilendiren El-Câhız'ın eserleri: *Kitâbü'l-Mehâsin ve'l-Ezdâd* (İnsânların iyi ve kötü yanlarını ele alır.), *Fahrü's-Sûdân Ale'l-Bizân* (Zencilerin beyazlara olan üstünlüklerini ele alır.), *Kitâbü'r-Recül ve'l-Mer'e* (Erkek ve kadın arasındaki farkları ele alır.), *Müfâharetü'l-Cevâri ve'l-Gilmân* (Cariye ve köleler arasındaki ilişkileri konu edinir.), *Kitâbü'l-Arab ve'l-Mevâlî* (Arapların diğer milletlere üstünlüğünü konu edinir.); Esedî-i Tûsî'nin eserleri: *Âsumân u Zemîn*, *Mûg u Müselmân*, *Nîze vü Kemân*, *Şeb u Rûz* ve *Münâzara-i Beyn-i Arab ve Pârsî*'dir. Ayrıntılı bilgi ve kaynak için bk. Tanyıldız, Ahmet, "Firdevsî-i Tavîl Münâzara-i Seyf ü Kalem [İnceleme-Metin-Sözlük]" (Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2005), 3-6.

⁶⁰ Nuran Tezcan, *Lâmi'i'nin Gûy u Çevgân'ından İki Münâzara* adlı çalışmasında bu tarzın Türk yazınındaki ilk örneğinin *Dîvânü Lugâti't-Türk*'teki "Baharla kış münâzarası" olduğunu söylemektedir. Bilal Çakıcı da *Mehmed Bahâeddin'in Münâzara-i Seyf ü Kalem* adlı çalışmasında

Bu iddiâlara tez çalışmasında yer veren Ahmet Tanyıldız⁶² basit bir kronolojik sıralama yapıldığında bile bu iddiâların geçersiz olduğunun anlaşılabilceğini savunmaktadır. Zîrâ, El-Câhız ve Esedî-i Tûsî, Kaşgarlı Mahmûd'tan daha önce yaşamışlardır. Dolayısıyla münâzara tarzında yazdıkları eserleri *Dîvânü Lugâti't-Türk*'ten almaları imkânsızdır. Bu durum Köprülü ve Diriöz'ün iddiâlarının aksine, münâzaranın ilk olarak Türk edebiyâtında görülen bir tür olamayacağını, Fars kültürü aracılığıyla Arap edebiyâtından Türk edebiyâtına aktarılan bir tür olabileceğini göstermektedir.⁶³

2.1.2.1. Arap ve Fars Edebiyatında Münâzara

Arap edebiyâtında münâzara lafzı, birçok yakın anlamlı kelimelerin kullanımlarını muhâvere, mücâdele, muâraza gibi beraberinde getirmiştir. Aralarında bazı manâ farklılığı bulunmakla beraber bu kullanımların çoğu Kur'ân'ı Kerim'de de yer almaktadır.

Arap edebiyâtında “zıt veya farklı unsurların üstünlüklerinin karşılaştırıldığı edebî tür” şeklinde tanımlanan münâzaranın Câhiliye döneminde muhâvere, müfâhare ve münâfere olmak üzere nesir şeklinde üç çeşidi tespit edilmiştir. Bunlardan iki veya daha fazla kişinin bir konuda dönüşümlü olarak görüşünü beyân ettiği konuşma türüne muhâvere adı verilmiştir. Bazen bu bir tarafın soru sorması, diğer tarafın cevap vermesi şeklinde gerçekleşirdi. Soy sop, kabîle ve aşîret üstünlüğü, ahlâkî erdemlere sahip oluş, mal, mülk, evlât ve akraba çokluğuyla övünme şeklinde daha çok kabîle ileri gelenleri arasında cereyan eden muhâverelere müfâhare adı veriliyordu. Münâzaranın en zorlusu olan münâfere, mutlaka bir hakemin nezaretinde, kaybeden tarafın kazanana ödeyeceği bir ödül ortaya konularak yapılırdı. Bu tarz câhiliye münâzaralarının ortak özelliği çoğunlukla hakemlerin huzurunda gelişmesi ve secilerle örülü etkileyici bir edebî dilin kullanılmasıdır. Buna karşılık İslâmi dönemde tamamen edebî bir tür niteliği taşıyan ve bir müellif tarafından gece ile gündüz, kılıç ile kalem gibi iki zıt veya

---

benzer ifadelerle *Dîvânü Lugâti't-Türk*'teki “bahar”, “yaz” ve “kış” arasındaki atışmalarının Türk edebiyâtında yazılmış ilk münâzara örnekleri olduğunu ifade etmektedir.

⁶¹ Arslan, Serap, “Münâzara-i Tûtî vü Zağ Tercemesi [Çeviri Yazılı Metin ve İnceleme]” (Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, 2016), 7.

⁶² Tanyıldız, “Firdavsî-i Tavîl Münâzara-i Seyf ü Kalem [İnceleme-Metin-Sözlük]”, 4-6.

⁶³ Arslan, “Münâzara-i Tûtî vü Zağ Tercemesi (Çeviri Yazılı Metin ve İnceleme)”, 7.

farklı unsurun konuşturulması, kendi erdemlerinin ve üstünlüklerinin dile getirilmesi ya da karşı tarafın delillerini çürüterek galip gelinmesi şeklinde gerçekleşen münâzara çeşitleri ortaya çıkmıştır.⁶⁴

Fars edebiyatında münâzaranın varlığına ilk olarak Pehlevî diliyle kaleme alınmış olan bazı dînî konulu metinlerde ve Zerdüşti dîn adamlarının kendi dinlerinin üstünlüklerini savunmak için başka dînlerin mensûplarıyla yaptıkları münâzaralarda rastlanmaktadır. XI. yüzyıldan itibaren münâzaralar mesnevîlere girmiş, başta tasavvuf olmak üzere çeşitli konuları açıklamak için kullanılmıştır. Mesnevî şeklinde olanların bir kısmı müstakil olarak, önemli bir kısmı da bir eser içinde bir veya birkaç bölüm hâlinde yazılmıştır. İran edebiyatında mensûr münâzaraların sayısı manzûm olanlardan daha fazladır. Bunların bir kısmı risâle, bir kısmı da bir kitabın içinde bir bölüm olarak sanatlı nesirle yazılmışlardır.⁶⁵

2.1.2.2. Türk Edebiyatında Münâzara

Türk edebiyatında münâzara ile ilgili yapılan çalışmalarda yüzyıllara göre tasnif edilen örneklere bakıldığında gerek konu gerekse de sayı bakımından var olan çeşitlilik kendini hemen fark ettirmektedir. Nitekim ilk örneklerini içeren *Dîvânü Lügâti't-Türk*'ün yazıldığı XI. yüzyıldan XIX. yüzyıla kadar münâzara içerikli birçok eser vardır. *Dîvânü Lügâti't-Türk*'deki yaz ve kış arasında yapılan ilk münâzaranın varlığından sonra hem müstakil eser olarak, hem de şiir (kasîde, gazel, mesnevî) içerisinde kısa bölümler hâlinde olmak üzere bu eserler kaleme alınmıştır.

Çalışmada hâlihâzırda var olan münâzara çalışmalarının tekrarına düşmemek fakat yine de münâzara başlığı altında verilmesi gereken konuların bütünlüğünün de bozmamak adına Türk edebiyatında tespiti yapılmış olan münâzaraların yüzyıllardaki sıralamasına ismen değinilerek geçildi. Bir kısmı tamamıyla manzûm, bir kısmı mensûr, az bir bölümü manzûm-mensûr karışık olan münâzaralardan tespit edilebilenlerini şöylece sıralamak mümkündür:

⁶⁴ İsmail Durmuş, "Münâzara: Arap Edebiyatı", *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C 31 (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 577-578.

⁶⁵ Mürsel Öztürk, "Münâzara: Fars Edebiyatı", *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C 31 (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 579.

XIV. Yüzyıl

Lutfî : Münâzara-i Lutfî⁶⁶

XV. Yüzyıl

Ahmedî : Sâzlar Münâzarası (Münâzara, Telli Sâzlar Münâzarası)⁶⁷

Yûsuf Emîrî : Beng ü Çağır⁶⁸

Molla (Deli) Lutfî : Harnâme (Eşek ile Uslu Hikâyesi)⁶⁹

Yakînî : Ok-Yay Münâzarası⁷⁰

Necâtî : Münâzara-i Gül ü Hüsrev⁷¹

XVI. Yüzyıl

Uzun Firdevsî (Firdevsî-i Tavîl) : Münâzara-i Seyf ü Kalem⁷²

Na'îmî-i Hamîdî : Münâzara-i Seyf ü Kalem⁷³

Lâmi'î Çelebi : Münâzara-i Sultân-ı Bahâr Bâ-Şehriyâr-ı Şitâ (Münâzara-i Sultân-ı Bahâr u Şitâ, Bahâr u Hazân)⁷⁴, Şerefü'l-insân, Gûy u Çevgân, Münâzara-i Nefs ü Rûh (Münâzara-i İns ü Cân, Nefsu'l-Emr-nâme)⁷⁵, Yer ile Gök (Âsumân u Zemîn)⁷⁶

Gazâlî Deli Birâder : Dâfî'ü'l-gumûm ve Râfî'ü'l-hümûm⁷⁷

⁶⁶ Bu konuda bk. Tanyıldız, “Firdevsî-i Tavîl Münâzara-i Seyf ü Kalem”, 11.

⁶⁷ Ayrıntılı bilgi için bk. Kemal Erarslan, “Ahmedî Münâzara (Telli Sâzlar Atışması)”, *Dergi Park İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* 24 (2012): 129-204.

⁶⁸ Ayrıntılı bilgi için bk. Gönül Alpay, “Yûsuf Emîrî'nin Beng ü Çağır Adlı Münâzarası” *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten* (1972b): 103-125; Bu konuda bk. Zühal Ölmez, “Çağatay Edebiyatı ve Çağatay Edebiyatı Üzerine Araştırmalar” *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 9 (2007): 173-219.

⁶⁹ Bu konuda bk. Tezcan, “Lâmi'î'nin Gûy u Çevgân'ından İki Münâzara”, 50.

⁷⁰ Ayrıntılı bilgi için bk. Ayşegül Sertkaya, “Yakînî'nin Ok Yay-ning Münâzarası”, *Türkiye Dil ve Edebiyat Derneği* 33 (2005): 577-579; Yakup Poyraz, “Uzaktaki Yazmalarımız: İngiltere Ulusal Kütüphanesi'ne Kayıtlı İlk Doğu Türkçesi (Çağatayca) Yazmaları”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 14 (2011): 402-412.

⁷¹ Bazı kaynaklarda Necâti Bey'in bu isimde bir eseri olduğu belirtilse de bu eserin varlığı henüz tespit edilememiştir. bk. İsmet Şanlı, “Necâti Bey'in Yayınlanmamış Gazelleri” *Journal of Turkish Language and Literature Littera Turca* 3 (2017): 267-281.

⁷² Ahmet Tanyıldız, *Firdevsî-i Rûmî, Kalem ile Kılıcın Münâzarası* (Münâzara-i Seyf ü Kalem) (İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları, 2017).

⁷³ Bu konuda bk. Tanyıldız, “Firdevsî-i Tavîl Münâzara-i Seyf ü Kalem (İnceleme-Metin-Sözlük)”, 14.

⁷⁴ Ayrıntılı bilgi için bk. Kızıltunç, Recai, “Bursalı Lâmi'î Çelebi'nin Münâzara-i Sultân-ı Bahâr Bâ-Şehriyâr-ı Şitâ Eseri [İnceleme-Edisyon Kritikli Metin]” (Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2005).

⁷⁵ Bu konuda bk. Esir, Hasan Ali, “Lâmi'î Çelebi Ferhâd ile Şîrin [İnceleme-Metin-İndeks]” (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1998), 26-28.

⁷⁶ Bu konuda bk. Tezcan, “Lâmi'î'nin Gûy u Çevgân'ından İki Münâzara”, 50.

Fuzûlî : Beng ü Bâde, Rind ü Zâhid (Muhâvere-i Rind ü Zâhid)⁷⁸

Latîfî : Fusûl-i Erbaa⁷⁹

Alâî : Münâzara-i Dervîş ü Gani⁸⁰

Dervîş Şemseddin : Deh Murg⁸¹

Şerîf : Münâzara-i Tûtî Bâ-Zâğ⁸²

Gedâyî : Beng ü Bâde⁸³

Nev'î Yahyâ : Münâzara-i Tûtî Bâ-Zâğ⁸⁴

Şemseddîn Sivâsî : Gülşen-âbâd⁸⁵, Âsumân u Zemîn⁸⁶

Manastırlı Celâl Efendi : Sa'd ü Sa'id⁸⁷

Kınalızâde Ali Çelebi : Seyf ü Kalem⁸⁸

İdrîs-i Bidlîsî : Münâzara-i Işk Bâ-akl, Münâzaratü's-Savm ve'l-îd⁸⁹

Nidâyî el-Ankâravî : Mübâhasât-ı Mükeyyefât⁹⁰

Nağzî : Münâzara-i Kahve vü Bâde⁹¹

⁷⁷ Bu konuda bk. Mehmet Akif Gözütok, "Deli Birâder Gazâlî ve Miftâhu'l-Hidâye İsimli Eseri", *A.Ü. Türkiyât Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* [TAED] 52 (2014), 105-139.

⁷⁸ Bu konuda bk. Tanyıldız, "Firdevsî-i Tavîl Münâzara-i Seyf ü Kalem (İnceleme-Metin-Sözlük)", 17-18.

⁷⁹ Bu konuda bk. Ersin Savaş ve Vahit Celal, "Bir Biyografi Denemesi: Latîfî, Hayâtı ve Bazı Eserleri", *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11-19.

⁸⁰ Eser hakkında herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bazı kaynaklarda ismen zikredilmiştir. bk. Erdoğan, "Sıdkî Paşa'nın Alegorik Bir Eseri: Berf ü Bahâr", 4: 395.

⁸¹ Ayrıntılı bilgi için bk. Karadüz, Sıddık, "Dervîş Şemsî'nin Deh-Murg'unun Karşılaştırmalı Metni ve Benzeri Eserlerle Genel Bir Mukâyesesi" (Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2000), 1-135.

⁸² Bu konuda bk. Abdülkadir Gürer, "Nev'î'nin Kayıp Sanılan İki Eseri: "Münâzara-i Tûtî vü Zâğ" ve "Gevher-i Râz"', *Türk Dilleri Araştırmaları Dergisi* 15 (2005): 90, 91.

⁸³ Eser hakkında herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bazı kaynaklarda ismen zikredilmiştir. bk. Abdülkadir Erkal, "Dîvân Şiirinde Afyon ve Esrâr, *A.Ü Türkiyât Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 33 (2007): 25-60; Erdoğan, "Sıdkî Paşa'nın Alegorik Bir Eseri: Berf ü Bahâr", 4: 395.

⁸⁴ Ayrıntılı bilgi için bk. Gürer, "Nev'î'nin Kayıp Sanılan İki Eseri: "Münâzara-i Tûtî vü Zâğ" ve "Gevher-i Râz"', 15: 85-179.

⁸⁵ Ayrıntılı bilgi için bk. Hasan Aksoy, *Şemseddin Sivasî Külliyyâtı "Gülşen-âbâd"* (Sivas: Sivas Belediyesi, 2015), 1-96.

⁸⁶ Eser hakkında herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bazı kaynaklarda ismen zikredilmiştir. bk. Tanyıldız, "Firdevsî-i Tavîl Münâzara-i Seyf ü Kalem (İnceleme-Metin-Sözlük)" 23.

⁸⁷ Eser hakkında herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bazı kaynaklarda ismen zikredilmiştir. bk. Aksoyak İsmail Hakkı, "Manastırlı Celâl'in Satranç Terimleri İle Yazdığı Gazeli" (<http://www.tubar.com.tr/TUBAR%20DOSYA/pdf/2005GUZ/1.i.aksoyak.18.7-16.pdf>); Erdoğan, "Sıdkî Paşa'nın Alegorik Bir Eser: Berf ü Bahâr", 4: 395.

⁸⁸ Eser hakkında herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bazı kaynaklarda ismen zikredilmiştir. bk. Ayşe Sıdika, Oktay, "Kınalı-zâde Ali Efendi ve Ahlâk-ı Alâî" (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 1998), 33.

⁸⁹ Bu konuda bk. Tanyıldız, "Firdevsî-i Tavîl Münâzara-i Seyf ü Kalem (İnceleme-Metin-Sözlük)", 19.

⁹⁰ Ayrıntılı bilgi için bk. Fatma Yılmaz Büyükkarcı, "Nidâyî El-Ankaravî'nin Bilinmeyen Bir Eseri Mübâhasât-ı Mükeyyifât ve Aynı Konudaki Diğer Eserler", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 8 (2013): 681-704.

XVII. Yüzyıl

Fürûgî Derviş Ahmed : Münâzara-i Ganî vü Fakîr⁹²

Sıdkî : Risâle-i Berf ü Bahâr⁹³

Vardarlı Fazlî : Mahzenü'l-esrâr⁹⁴

Gazi Giray : Kahve ile Bâde, Gül ü Bülbül⁹⁵

Şabanzâde Mehmed (Muhteşem) Efendi : Münâzara-i Tîğ ü Kalem⁹⁶

Fasîh Ahmed Dede : Münâzara-i Gül ü Mül (Münâzara-i Gül-i Ra'na Bâ-
Mül-i Hamrâ), Münâzara-i Rûz u Şeb⁹⁷

Bahâî : Münâzara-i Efyûn u Bâde vü Beng, Der-Hikâyet-i Elf Abdâl⁹⁸

XVIII. Yüzyıl

Şâkir-i Enderûnî : Münâzara-i Kilk ü Dil⁹⁹

Sünbül-zâde Vehbî : Şevk-engîz¹⁰⁰

XIX. Yüzyıl

Abdî Efendi : Münâzara-i Nutk-ı Bî-pervâ ile Akl-ı Dânâ

Emin Hilmi : Muhâkeme-i Ye's ü Emel¹⁰¹

Cemâl : Muhâverât-ı Seyf ü Kalem¹⁰²

Sâlim b. Ahmed : Muhâvere-i Rind ü Zâhid¹⁰³

---

⁹¹ Hasan Şener, *Nağzi Münâzara-i Kahve vü Bâde* (Ankara: Grafiker Yayınları, 2014).

⁹² Eser hakkında herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bazı kaynaklarda ismen zikredilmiştir. bk. Ahmet İçli, "Fasîh'in Rûz u Şeb Münâzarası", *Ekev Akademi Dergisi* 60 (2014), 515.

⁹³ Ayrıntılı bilgi için bk. Erdoğan, "Sıdkî Paşa'nın Alegorik Bir Eseri: Berf ü Bahâr", 4: 393-438.

⁹⁴ Eser hakkında herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bazı kaynaklarda ismen zikredilmiştir. bk. Erdoğan, "Sıdkî Paşa'nın Alegorik Bir Eseri: Berf ü Bahâr", 4: 395.

⁹⁵ Bu konuda bk. Er, Elvina Abduvaliyeva, "Bora Gazi Giray Han: Hayatı ve Eserleri" (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2011), 44-45.

⁹⁶ <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (25.11.2017).

⁹⁷ Ayrıntılı bilgi için bk. İçli, "Fasîh'in Rûz u Şeb Münâzarası", 60: 513-537.

⁹⁸ Eser hakkında herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bazı kaynaklarda ismen zikredilmiştir. bk. Erdoğan, "Sıdkî Paşa'nın Alegorik Bir Eser: Berf ü Bahâr", 4: 396.

⁹⁹ Eser hakkında herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bazı kaynaklarda ismen zikredilmiştir. bk. Erdoğan, "Sıdkî Paşa'nın Alegorik Bir Eser: Berf ü Bahâr", 4: 396.

¹⁰⁰ Ayrıntılı bilgi için bk. Sürelli, Bahadır, "XVIII. Yüzyıl Osmanlı Şiirinde Değişim ve Sünbül-zâde Vehbî'nin Şevk-Engîz'i" (Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi, 2007), 1-146.

¹⁰¹ Bu konuda bk. Duman, Muhammed, "Trabzonlu Emin Hilmi Hayatı-Eserleri-Edebî Kişiliği ve Dîvânının Metni" (Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 2010), 1-456.

¹⁰² Eser hakkında herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bazı kaynaklarda ismen zikredilmiştir. bk. Erdoğan, "Sıdkî Paşa'nın Alegorik Bir Eseri: Berf ü Bahâr", 4: 396.

¹⁰³ Ayrıntılı bilgi için bk. Sucu, Nurgül, "Sâlim, Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Rind ü Zâhid Adlı Tercümesi [İnceleme-Metin]" (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2004), 1-407.

Memdûh Paşa : Eser-i Memdûh¹⁰⁴

Mehmed Bahâeddin : Seyf ü Kalem¹⁰⁵

Kumrî : Akl u Aşk¹⁰⁶

Sıralamadan da fark edileceği üzere, en fazla münâzara örnekleri varlığını 16. yüzyılda göstermekle birlikte genel olarak her yüzyılda kendine bir yer, bir konu alanı edinmiştir. Münâzaraların isimlerindeki bu yüzyıl sıralaması, bazı çalışmalarda manzûm, mensûr, manzûm-mensûr karışık olanlar şeklinde verilmiştir.¹⁰⁷

Münâzaraların yüzyıllara göre ismen (müellif-eser) yapılan bu sıralamasından görüleceği ve anlaşılacağı üzere Beng-Çağır, Ok-Yay, Gül-Hüsrev, Seyf-Kalem, Bahâr-Şitâ, Nefs-Rûh, Yer-Gök, Gûy-Çevgân, Beng-Bâde, Rind-Zâhid, Derviş-Ganî, Âsumân-Zemîn, Ganî-Fakîr, Berf-Bahâr, Kahve-Bâde, Gül-Bülbül, Rûz-Şeb, Kilk-Dil ve çalışmaya konu edilen Nutk-ı Bî-pervâ-Akl-ı Dâna gibi tezâtlık oluşturabilecek tarzda kişiler ya da kavramlar münâzaralarda karşı karşıya getirilmiştir.

2.1.3. Tasnîf

Münâzara tarzındaki eserlerin genel olarak yapısına bakıldığında eser içerisinde yer alan kahramanların kimlikleri (insanlar, hayvanlar, cansız varlıklar, mücerred kavramlar, değişik unsurlar), konuları (mizâhî, sanatkârane, hikemî/ahlakî/tasavvufî), şekil, biçim (manzûm, mensûr, manzûm-mensûr karışık) ve üslûpları bakımından bazı tasnîfe tâbi tutuldukları görülmektedir. Tasnîf başlıkları içeriklerine göre tek tek ele alınırsa:

Sahip oldukları kahramanları (tartışmanın tarafları) açısından münâzaraların sınıflandırılma şekilleri:¹⁰⁸

a) Kahramanları insan olan münâzaralar: Rind-Zâhid, Derviş-Ganî...

b) Kahramanları hayvan olan münâzaralar: Harnâme, Deh-Murg...

¹⁰⁴ Bu konuda bk. Müjgan Çakır, “Mazlûm-zâde Mehmed Memdûh Paşa'nın Poetikasına Dâir”, *A.Ü. Türkiyât Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 39 (2009), 711.

¹⁰⁵ Ayrıntılı bilgi için bk. Bilal Çakıcı, “Mehmed Bahâeddîn'in Münâzara-i Seyf ü Kalem'i”, *Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi* 1 (2010), 110-130.

¹⁰⁶ Eser hakkında herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bazı kaynaklarda ismen zikredilmiştir. bk. Tanyıldız, “Firdevsî-i Tavîl Münâzara-i Seyf ü Kalem (İnceleme-Metin-Sözlük)”, 23.

¹⁰⁷ Ayrıntılı bilgi için bk. Tezcan, “Lâmi'î'nin Gûy u Çevgân'ından İki Münâzara”, 50, 51.

¹⁰⁸ Mehmet Fatih Köksal, “Münâzara” *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C 31 (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 580.

c) Kahramanları cansız varlıklar olan alegorik mahiyetteki münâzaralar: Çiçekler (gül-nergis, yasemin-menekşe), mevsimler (yaz-kış), silâhlar (ok-yay, kılıç-mızrâk), türlü eşyâlar (gûy-çevgân)...

d) Mücerred kavramların münâzaraları: Nutk-ı Bî-pervâ-Akl-ı Dâna, Nefs-Rûh...

e) Değişik unsurlarla ilgili münâzaralar: Seyf-Kalem, Kilk-Dil, Savm-Îd...

Münâzaralar, iki kişi veya iki kavram arasında olabileceği gibi ikiden fazla unsurun birbirine karşı göstereceği üstünlüklerde de görülebilmektedir. Örneğin; *Mübâhasât-ı Mükeyyefât* (ikiden fazla keyif verici mâdde), *Sâzlar Münâzarası* (ikiden fazla telli çalgılar), *Şerefü'l-insân* (insanlar ve hayvanlar) gibi.

Münâzaraların muhtevâsında, ahlâk telkîn etme, dînî-tasavvufî hikmetleri verme, sanatkârane ve mizâhî atmosfer içerisinde genel olarak kıssadan hisse çıkarma, gibi özellikleri saymak mümkündür. Nitekim Âgâh Sırrı Levend'te münâzara tarzındaki eserleri muhtevâsı bakımından üçe ayırmaktadır:

a) Mizâhî münâzaralar: Harnâme...

b) Sanatkârane münâzaralar: Beng ü Bâde, Münâzara-i Sultân-ı Bahâr u Şitâ, Münâzara-i Nutk-ı Bî-pervâ ile Akl-ı Dâna...

c) Hikemî/Ahlakî/Tasavvufî: Rind ü Zâhid, Deh Murg...

Münâzaralar yazılış şekillerine, biçimlerine göre de üç grup altında toplanmaktadır.¹⁰⁹

a) Müstakil bir eser hâlindeki münâzaralar; çoğu mensûr olan ve manzûmların önemli bir kısmı mesnevî tarzında yazılan bu tür münâzaralar: *Münâzara-i Sultân-ı Bahâr u Şitâ*, *Muhâvere-i Dil ü Âşık* gibi münâzara adını taşıyan bazılarına *Beng ü Bâde*, *Seyf ü Kalem* gibi münâzara eden tarafların isimleri verilmiştir.

b) Bir eserin muhtevâsında yer alan münâzaralar; özellikle mesnevîlerde ve bazı manzûm-mensûr eserler içinde bölümler veya müstakil şiirler hâlinde yer alanlar: Ahmedî'nin *İskendernâme*'sinin başındaki *Şem' ile Micmer*, *Şem' ile Pervâne*.

¹⁰⁹ Ayrıntılı bilgi için bk. Bünyamin Tan, "Alâeddin Ali Çelebi'nin Münâzara Türünde Bir Eseri: Dâsitân-ı Tûtî vü Karga-i Alâeddîn, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 54 (2015): 354-355.

- c) Karşılıklı konuşma tarzında kaleme alınmış kısa şiirler; çoğunlukla her iki tarafında insanların bulunduğu ve daha çok “dedim-dedi” şeklinde kalıplaşmış ifadelerle yazılan münâzaralardır.¹¹⁰

Genel olarak karşımıza çıkan çalışmalarda, bir diğer tasnif şekli de münâzaraların iki türlü olduğu yönündeki ifadedir. Bunlardan birincisi; ilmî münâzara olup soru-cevap gibi yöntemlerden yararlanarak dîn, mantık ve felsefeye dâir konuların tartışıldığı öğretici bilimsel metinlerdir. Cedel (tartışma, münâkaşa) de denilen ilmî münâzara belli kuralları olan bir fikrî tartışmadır. İkincisi; edebî münâzara türüdür. Farklı varlıkların veya kavramların temsil ettikleri görüşün üstünlüğünü kanıtlamak amacıyla tartışmalarını dile getiren manzûm ve mensûr eserler olduğudur.¹¹¹

---

¹¹⁰ Köksal, “Münâzara”, 580.

¹¹¹ İdris Kadioğlu, “Kılıç Kalem Münâzarası”, *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi* 2 (2011): 161-162.

Tablo 1. Münâzaraların Yüzyıllara Göre Tasnîfi

Yy	Münâzara Sâhibi	Eserinin Adı	Kahramanların Kimliği İnsanlar- Hayvanlar Cansız Varlıklar- Mücerred Kavramlar-Değişik Unsurlar	Konu Mizâhî-Sanatkârane Hikemî/Ahlakî/Tasavvufî	Biçimi Manzûm, Mensûr, Manzûm- Mensûr Karışık- Belirsiz
14.	Lutfî	Münâzara-i Lutfî	–	–	Belirsiz
15.	Ahmedî	Sâzlar Münâzarası	Cansız Varlıklar	Hikemî/Ahlakî/Tasavvufî	Manzûm
15.	Yûsuf Emîrî	Beng ü Çağır	Cansız Varlıklar	Hikemî/Ahlakî/Tasavvufî	Manzûm- Mensûr
15.	Molla Lutfî	Harnâme	Hayvanlar	Mizâhî	Mensûr
15.	Yakînî	Ok-Yay Münâzarası	Cansız Varlıklar	Sanatkârane	Manzûm
15.	Necâtî	Münâzara-i Gül ü Hüsrev	–	–	Manzûm
16.	Firdevsî-i Tavîl	Münâzara-i Seyf ü Kalem	Değişik Unsurlar	Sanatkârane	Mensûr
16.	Na'îmî Hamîdî	Münâzara-i Seyf ü Kalem	Değişik Unsurlar	–	Mensûr
16.	Lâmi'î Çelebi	Münâzara-i Sultân-ı Bahâr u Şitâ	Cansız Varlıklar	Sanatkârane	Mensûr
16.	Lâmi'î Çelebi	Şerefü'l-İnsân	İnsanlar Hayvanlar	Sanatkârane	Manzûm- Mensûr
16.	Lâmi'î Çelebi	Münâzara-i Nefs ü Rûh	Mücerred Kavramlar	Tasavvuf	Mensûr
16.	Lâmi'î Çelebi	Yer ile Gök	Değişik Unsurlar	Sanatkârane	Manzûm
16.	Lâmi'î Çelebi	Güy u Çevgân	Cansız Varlıklar	Sanatkârane	Manzûm
16.	Gazâlî Deli Birâder	Dâfî'ü'l-gumûm ve Râfî'ü'l-hümûm	Değişik Unsurlar	Sanatkârane	Belirsiz
16.	Fuzûlî	Beng ü Bâde	Cansız Varlıklar	Sanatkârane	Manzûm
16.	Fuzûlî	Rind ü Zâhid	İnsanlar	Hikemî/Ahlakî/Tasavvufî	Mensûr
16.	Latîfî	Fusûl-i Erbaa	Cansız Varlıklar	Sanatkârane	Manzûm- Mensûr
16.	Alâî	Münâzara-i Dervîş ü Ganî	İnsanlar	–	–
16.	Dervîş Şemseddin	Deh Murg	Hayvanlar	Hikemî/Ahlakî/Tasavvufî	Manzûm

16.	Şerîf	Münâzara-i Tûtî Bâ-Zâğ	Hayvanlar	Hikemî/Ahlakî/Tasavvufî	Mensûr
16.	Gedâyî	Beng ü Bâde	Değişik Unsurlar	–	–
16.	Nev'î Yahyâ	Münâzara-i Tûtî Bâ-Zâğ	Hayvanlar	Hikemî/Ahlakî/Tasavvufî	Manzûm
16.	Şemseddîn Sivâsî	Gülşen-âbâd	Cansız Varlıklar	Hikemî/Ahlakî/Tasavvufî	Manzûm
16.	Şemseddîn Sivâsî	Âsumân u Zemîn	Cansız Varlıklar	–	Belirsiz
16.	Manastırlı Celâl Efendi	Sa'd ü Sa'îd	–	–	Belirsiz
16.	Kınalızâde Ali Çelebi	Seyf ü Kalem	Değişik Unsurlar	–	Belirsiz
16.	İdrîs-i Bidlîsî	Münâzara-i İşk Bâ-akl	Mücerred Kavramlar	Sanatkârâne	Belirsiz
16.	İdrîs-i Bidlîsî	Münâzaratü's-Savm ve'l-îd	Değişik Unsurlar	Hikemî/Ahlakî/Tasavvufî	Manzûm-Mensûr
16.	Nidâyî el-Ankaravî	Mübâhasât-ı Mükeyyefât	Cansız Varlıklar	Sanatkârâne	Mensûr
16.	Nağzî	Münâzara-i Kahve vü Bâde	Cansız Varlıklar	Sanatkârâne	Manzûm
17.	Fürûğî Dervîş Ahmed	Münâzara-i Ganî vü Fakîr	İnsanlar	Hikemî/Ahlakî/Tasavvufî	Mensûr
17.	Sıdkî	Risâle-i Berf ü Bahâr	Cansız Varlıklar	Sanatkârâne	Mensûr
17.	Vardarlı Fazlî	Mahzenü'l-esrâr	–	–	Belirsiz
17.	Gazi Giray	Kahve ile Bâde	Değişik Unsurlar	–	Manzûm
17.	Gazi Giray	Gül ü Bülbül	Değişik Unsurlar	–	Manzûm
17.	Şabanzâde Mehmed Efendi	Münâzara-i Tîğ ü Kalem	Değişik Unsurlar	–	Belirsiz
17.	Fasîh Ahmed Dede	Münâzara-i Gül ü Mül	Cansız Varlıklar	Hikemî/Ahlakî/Tasavvufî	Mensûr
17.	Fasîh Ahmed Dede	Münâzara-i Rûz u Şeb	Cansız Varlıklar	Hikemî/Ahlakî/Tasavvufî	Manzûm-Mensûr
17.	Bahâî	Münâzara-i Efyûn u Bâde vü Beng	–	–	Belirsiz
17.	Bahâî	Der-Hikâyet-i Elf Abdâl	–	–	Belirsiz
18.	Şâkir-i Enderûnî	Münâzara-i Kilk ü Dil	Değişik Unsurlar	Sanatkârâne	Manzûm
18.	Sünbül-zâde Vehbî	Şevk-engîz	İnsanlar	Sanatkârâne	Manzûm

19.	Abdî Efendi	Münâzara-i Nutk-ı Bî-pervâ ile Akl-ı Dânâ	Mücerred Kavramlar	Sanatkârane	Mensûr
19.	Emin Hilmi	Muhâkeme-i Ye's ü Emel	Mücerred Kavramlar	Hikemî/Ahlakî/Tasavvufî	Mensûr
19.	Cemâl	Muhâverât-ı Seyf ü Kalem	Değişik Unsurlar	-	-
19.	Sâlim b. Ahmed	Muhâvere-i Rind ü Zâhid	İnsanlar	Hikemî/Ahlakî/Tasavvufî	Mensûr
19.	Memdûh Paşa	Eser-i Memdûh	Değişik Unsurlar	Sanatkârane	Mensûr
19.	Mehmed Bahâeddin	Seyf ü Kalem	Değişik Unsurlar	Sanatkârane	Mensûr
19.	Kumrî	Akl u Aşk	Mücerred Kavramlar	-	Manzûm

Münâzaraların tasnîfi şeklinde ayrılan başlıkları (kahramanlar, konu, biçim) münâzara örnekleri üzerinden daha açık hâlleriyle verebilmek adına, intizâmlı bir şekilde münâzara çalışması olan en genel isimler ve eserleri tespit edilerek tablo 1. yardımıyla bu durum gösterilmeye çalışılmıştır. Ancak, tabloda tasnîfi yapılan bu münâzara örneklerinin bazılarının yüzyıllarında (önceki bir yüzyıla ya da sonraki bir yüzyıla nakledilme), eseri kaleme alan bazı şahsiyetlerin adlarında (farklı telaffuz edilme ya da farklı bir şahsiyete atfedilme), eserdeki kahramânların kimliklerinde (değişik unsurların aynı zamanda cansız varlıkta olabilmesi), eserin konu bakımından nitelendirilmesinde (eserin aynı anda hem sanatkârane hem de hikemî/ahlakî/tasavvufî olabilmesi), şekil, biçim bakımından adlandırılmasında (mensûr olarak vasıflandırılan bir eserin içeriğinde yer yer manzûm kısımlarında bulunmasına rağmen, manzûm-mensûr karışık bir eser olarak zikredilmemesi) farklılıkların olduğu ve olabileceği aşîkârdır. Bu tarz farklılıkların oluşmasında, bazı eserlerin hâlihâzırda elde olmayışı, tespit edilenlerin ise çalışmalara konu edilirken kaynaklara farklı farklı geçilmesi, çalışma konusu edilen esere kişinin şahsî açıdan yaklaşması ya da eserin kendine has yapısı gereği her türlü sınıflandırılmayı rahatlıkla içerebilmesi (çalışma yapan kişinin bir yönünü tercih etmesi) gösterilebilir. Meselâ; 15. yüzyılda (bazı kaynaklar, 14. yy) Ahmedî tarafından kaleme alınan *Sâzlar Münâzarası* (bazı kaynaklar, *Münâzara*, *Telli Sâzlar Münâzarası*), kahramanın kimliği bakımından cansız varlıklar kategorisine girerken (alegorik olduğu için aslında sazlar, vahdete

erişememiş sıradan insanları, meyhâneçi/pîr ise insanı kâmilî temsil eder.), konusu bakımından hikemî/ahlakî/tasavvufî olmasının yanında sanatkârane de olabilmektedir. Nitekim çalışmanın konusu olan *Münâzara-i Nutk-ı Bî-pervâ ile Akl-ı Dânâ*'nın ismi de kaynaklarda muhtelif şekillerde *Nev-peydâ/Nâ-peydâ*, *Nutk-ı Bî-pervâ ile Akl-ı Dânâ Beyninde Muhâvere* vb. geçmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1. MÜNÂZARA-İ NUTK-I BÎ-PERVÂ İLE AKL-I DÂNÂ'NIN TANITILMASI

3.1.1. Mukayese Edilen Nüshaların Tavsîfi

Mukayese edilen metnin transkripsiyonunda Ankara Millî Kütüphane nüshası (M.) temel alınmış, ancak bazı durumlarda İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı (A.) nüshasından yararlanılmıştır.

Millî Kütüphane Nüshası (M.)

Yer: Ankara Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'nda 06 Mil Yz A 8971 arşiv numarası ile kayıtlıdır.

Adı: *Münâzara-i Nutk-ı Bî-pervâ ile Akl-ı Dâna*¹¹², dır.

Ebat: 210x130-145x75 mm'dir.

Cilt: Kahverengi meşin kaplı, miklepli mukavvâ cilttir.

Kağıt: Cedîtdir.

Yazı: Ta'lik hattıdır. Başlıklar ve bazı manzûm kısımlar kırmızı, metin siyah mürekkeplidir.

Varak Sayısı: 1b-30b. Serlevhası müzehhep ve mülevven olup yırtık ve eksiktir. Sayfalar kurt yeniklidir. Cetvelleri yaldızlıdır.

Sütun Sayısı: Muhtelif.

Satır Sayısı: Muhtelif.

Yazar Adı: Abdî Efendi.

Müstensih: Ali Vasfî.

İstinsah Tarihi: H 1269/M 1852

Başlangıcı: Bi-smi'llâhi'r-raḥmâni'r-raḥîm 'andelîb-i ḥoş-nevâ-yı ḥâme-i mu'ciz-beyân ve tûṭî-i şekker-ḥâ-yı kilik-i belâgat-feşân...

Sonu: كتبه الفقير الى الاء ربه الغنى على وصفى الحسينى عن خلفاء مكتوبى صدرالعالى حال
كونه كاتباً ثانياً فى مجلس كبير بوسنه و ذلك لسنه تسعه و ستين و مأتين و الف من هجرت من له العز و
الشرف

¹¹² Eserin tam ismi kaynaklarda bazı muhtelif durumlarla birlikte genelde "Nutm-ı Bî-pervâ ile Akl-ı Dâna" şeklinde geçmektedir. İncelenen M. nüshasına âit metinde ise, büyük ihtimâlle sonradan eklendiğini düşünülen "İsm-i Kitâb Akl-ı Dâna" başlığı ile yer almaktadır.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Nüshası (A.)

Yer: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Osman Ergin Yazmaları koleksiyonunda OE_Yz_1287/759 arşiv numarasıyla kayıtlıdır.

Adı: *Nutk-ı Bî-pervâ ile Akl-ı Dâna Beyninde Muhâvere*'dir.

Ebat: 290x190 mm'dir.

Cilt: Kahverengi karton cilttir.

Kağıt: Kahverengi aharlı kağıttır.

Yazı: Siyah mürekkepli matbaa yazısıdır.

Varak Sayısı: 2-76. Sayfa numaraları metnin üzerinde verilmiştir.

Sütun Sayısı: Tek.

Satır Sayısı: Muhtelif.

Müstensih: Tevfik.

İstinsah Tarihi: H 1287 / M 1870

Başlangıcı: Bi-smi'llâhi'r-raḥmâni'r-raḥîm 'Andelîb-i hoş-nevâ-yı hâme-i mu'ciz-beyân ve tûṭî-i şekker-ḥâ-yı kilk-i belâgat-feşân...

Sonu: İşbu eser 1287 senesi ('aşr) nâm gazetede tefriḳa olarak fıkra fıkra tab' olundığı gibi bu kere daḥi ma'rifet-i 'âcizânemle Terakḳî matba'asında ayruca tab' olunmuşdur Tevfîḳ

3.1.2. Muhtevâsı

Abdî Efendi'nin münâzaranın manevî rûhuna münasip bir şekilde kaleme aldığı *Nutk-ı Bî-pervâ ile Akl-ı Dâna*, Nutk-ı Bî-pervâ (pervâsız söz)'nin Akl-ı Dâna (bilgili akıl)'ya yönelttiği 17 adet felsefî ve ahlâkî içerikteki sorularına yine aynı tarzda aldığı cevaplarından müteşekkil bir eseridir. Bu ikili diyaloglar vasıtasıyla eser üstünden gerek Abdî Efendi'nin genel mizâcına gerekse de dönemin sosyal ve siyasi hayatına dâir izler bulunabilmektedir. Alegorik mahiyette mensûr olarak ele alınan bu eser, rutin bir şekilde devam ederken anlatımı canlı tutabilmek adına muhtevâsı, yer yer Âyet-i Kerîme, Hadîs-i Şerîf, Kelâm-ı Kibâr ve manzûm kısımlarla zenginleştirilmiştir.

Nutk-ı Bî-pervâ ile Akl-ı Dâna'nın muhtevâsı, mukaddime bölümünden, konunun işlendiği asıl bölümler ile hâtîme bölümünden oluşmaktadır. Eserin mukaddime bölümünde, Besmele, Hamdele ve Salvele'den sonra dönemin

padişahı olan Abdülmecid Han'a mensûr ve manzûm olarak methiye, akabinde eserin yazılış sebebi, buna ilâve olarak eserin yazılmasını kendisine ilhâm ettiği için Allâh'a hamd ve senâ etme, Allâh'ın yaratma kudreti, insanın yaradılışı ve yaradılışındaki güzellikler îzâh edilmektedir.

Mukaddime bölümünden sonra asıl konuya, münâzaranın kendine mahsûs bir husûsiyeti olarak iki zıt kavram olan dosta ve düşmana karşı nasıl tavır sergilenmesi gerektiğini ihtivâ eden Fârsça bir beyit ile giriş yapılmaktadır. Asıl konunun anlatıldığı bölümler, belirgin bir olay örgüsüne sahip olmaksızın, Nutk-ı Bi-pervâ'nın sorularına Akl-ı Dânâ'nın nasîhat verici cevaplarından oluşmaktadır.

Hâtime bölümünde, Nutk-ı Bi-pervâ sorulan sorular ile bu sorulara alınan cevapların bir araya getirilmesini isteyerek bu yekûndan risâle şekline getirilmiş bir eser oluşturulmasını teklif etmektedir. Akl-ı Dânâ'nın bu teklifi kabul etmesiyle bölüm neticelendirilmektedir.

3.1.3. Zamanı

Eserin muhtevâsına ve olay örgüsüne bakıldığında belirgin bir kronolojik zamanının olmadığı görülmektedir. Müellifin hayatından (?-1884?) ve eserin istinsâh tarihlerinden (M 1852 M. nüshası, M 1870 A. nüshası) eserin sadece yazılış tarihinin zaman aralıkları tespit edilebilmektedir. Eserin zamanı bu bakış açısıyla, eserin yazıldığı zaman ve eserin olay zamanı olarak iki başlık altında incelenebilir.

3.1.3.1. Eserin Yazıldığı Zaman

Müellif nüshası bulunmadığından eserin ilk yazım tarihinin ne zaman olduğu kesin bir şekilde bilinmemektedir. Ali Vasfî tarafından istinsâh edilmiş nüshanın ferâğ kaydında H 1269/M 1852, Tevfîk isimli müstensih tarafından istinsâh edilen nüshanın ferâğ kaydında ise H 1287/M 1870 tarihleri vardır.

3.1.3.2. Olay Zamanı

Belirgin bir kronolojik olay zamanı yoktur. Bununla birlikte Abdülmecid Hân döneminden bahseden ifadelerin kullanımından, eserde geçen Âkif Paşa, Mehmet Ali Paşa ve Esad Paşa gibi dönemin devlet adamlarından hareketle olay zamanının yaklaşık olarak 1839-1845 aralığında olduğu söylenebilir. Bunun yanı

sıra eserde yine zamanla ilgili tam belirginlik arz etmeyecek şekilde geçen, “bugün [13b], [21b], fī-zamānına [6b], [13b], [19a], [27b]” gibi olayın gidişâtına yönelik izâfî zaman kullanımlarına yer verilmektedir.

3.1.4. Mekânı

Eserde zamanın belirgin olmayışı gibi mekânda da net bir belirginlik yoktur. Bu hâliyle eserdeki mekân kavramı daha anlaşılır kılınabilmek için olayın geçtiği mekânlar ve konu dışı mekânlar olarak iki başlık altında verilebilir:

3.1.4.1. Olayın Geçtiği Mekânlar

Eserde daha öncede ifade edildiği üzere belirgin bir olay örgüsü olmadığından belirgin bir olay mekânı da yoktur. Buna nazaran Abdî Efendi'nin hayatı hakkında bilgi verirken değinilen Meclis-i Vâlâ mazbata odası hulefâsı olması, Meclis-i Kebîr kâtipliği yapması, bir müddet Bosna eyâletinde bulunması ve burada başkâtiplik görevinde yer alması gibi görevlerinin getirisi olarak eserde seçilen yerlerin mekânsal olarak varlığında buraların tercih edildiği ve bundan dolayı da olay mekânının bu çerçevede geliştirildiği düşünülebilir. Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliyye mazbata oçası, Bosna eyâleti, Meclis-i Kebîr [3a], meclis-i meşveret [4b], meclis [13b], [15a] vb. kullanımlar bu duruma örnek teşkil etmektedir.

3.1.4.2. Konu Dışı Mekânlar

Olayı ve olay mekânını daha iyi tasvir edebilmek için eserde bazı yardımcı mekânlar ile karşılaşılacaktır. Örneğin; dünyâ [2b], [3a], [21b], [22a], cihân [2b], [8a], [22a], [28a], kâr-hâne-i âlem [7b], semt [13b], der-saâdet (İstanbul), derûn-ı Sıtanbul, Ğalağa mey-kede, konağ vü boğaz, yalı [20b], mesîre-gâh, cevâmiç vü hân-kâh [22b] gibi.

3.1.5. Şahıs Kadrosu

3.1.5.1. Ana Kahramanlar

Eserin adından da anlaşılacağı üzere ana olay kahramanları, kişileştirilen iki soyut varlık olan **Nutk-ı Bî-pervâ** (pervâsız söz) ve **Akl-ı Dânâ** (bilgili akıl)'dır. Eserdeki olaylar, bu iki kahramandan Nutk-ı Bî-pervâ'nın sosyal ve felsefik içerikteki türlü sorularına, Akl-ı Dânâ'nın her seferinde mantıklı cevaplar vermesinin neticesi üzerinden şekillendirilmektedir. Eserin sonunda bilgin aklın üstünlüğü kabul edilmiştir. Büyük bir çoğunluğu mensûr olmakla birlikte manzûm kısımlara da yer verilen münâzarada Nutk-ı Bî-pervâ 36, Akl-ı Dânâ ise 30 def'a eser içerisinde ismen geçmektedir.

3.1.5.2. Yardımcı Kahramanlar

Ana olay kahramanlarının yanı sıra eserde zikri geçen yardımcı kahramanlar da vardır. Aşağıdaki başlıklarda (dînî şahsiyetler, tarihi şahsiyetler, şâir şahsiyetler, efsanevî şahsiyetler) sıralandığı şekliyledir.

3.1.5.2.1. Dînî Şahsiyetler

Dînî ve tasavvufî şahsiyetlerin, kavramların varlığı eser içerisinde genellikle manevî bir ortam sağlama, kıssadan hisse çıkarma, manzûm ve muğlak olan kısımların somutlaştırılması gerektiği yerlerde karşılaşılmaktadır.

Hz. Peygamber

Eserde Hz. Peygamber'in ismi birkaç yerde zikredilmektedir. Bunların ilki, mukaddime bölümünde Besmele ve Hamdele'den sonra gelen Salvele kısmındadır [1b]. Diğerleri muktezâyı hâle münâsip getirilen bir Hadîs-i Şerîf vâsıtasıyla, nübüvvet ü risâlet [1b], [17a] kelimelerinin kullanımıyla, şâhib-kitâb [22a] sıfatının istimâliyledir.

Dînî-tasavvufî şahsiyetlerden ve kullanılan kavramlardan bazı örnekler; İzid ü Mennân [1b], Yezdân [1b], [15b], Cenâb-ı Hâlık [10b], Aşhâb-ı güzîn hażerâtı [2a], Cenâb-ı şehriyârî [28b derkenâr], Kâfiye [1b], nefsi le'îm [3b], şeytân-ı racîm [4b].

3.1.5.2.2. Tarihi Şahsiyetler

Tarihi şahsiyetlerin eser içerisindeki varlığı, genellikle devlet kademelerinde yaşanan bazı özel durumlara vurgu yapmak isterken, örnek teşkil edilebilmeleri vesîlesiyle geçmektedir. Tarihi şahsiyetlerin şöhretlerine sebebiyet veren husûsiyetlere, bu kullanımların aracılığıyla da telmih yapılmış olmaktadır.

Sultan Mahmud Hân

Sultan Abdülmecid Hân'ın babasıdır. Eserde Abdülmecid Hân'ın methiyesi yapılırken, ismi zikredilmektedir [1b].

Sultan Abdü'l-Mecid Hân

Dönemin padişahıdır ve Sultan II. Mahmud Hân'ın oğludur. II. Mahmud Hân'ın vefâtı üzerine otuz birinci Osmanlı padişahı olarak tahta geçmiş, yirmi iki sene saltanatta kalmış ve 1861 senesinde vefât etmiştir. Eserde birçok yerde pâdişâh-ı zamân ve şehen-şâh-ı devrân [1b], [2a], [7b], [25a], Süleymân-ı zamân ve İskender-i devrân [2a] ifadelerinin telmihiyle geçmektedir. Bu durumun oluşmasını, Abdülmecid Hân'ın aracısız bir şekilde halkın dertlerini, halkın kendi ağzından dinleyen ilk padişah olması sağlamaktadır.¹¹³

Akif Paşa, Mehmet Ali Paşa

Akif Paşa bir dönem devletin en üst kademelerine kadar yükselmiş, sonrasında hakkında birtakım bahaneler ileri sürülerek azledilmiş bir devlet adamıdır. Siyasi yönünün yanında aynı zamanda şiirde ve nesirde de adından söz ettirmiştir. Mehmet Ali Paşa ise, Mısır valisidir. Sultan II. Mahmud Hân zamanında devlete isyan ederek, kendi emrindeki askerlerle Nizip'te Osmanlı ordusunu yenmiş ve devletten talep ettiklerini anlaşma yoluyla almıştır. Bu hadise aynı zamanda Sultan II. Mahmud Hân'ın vefatına sebep olmuştur.

Âkif Paşa ve Mehmet Ali Paşa eserde aynı bölüm içerisinde isimlerinden söz ettirmektedir. Birtakım zevâtın şiir ve inşâ bilmekle her şeye hâkim olduğu dönemlerde, devlet kademelerine de böyle insanların gelmesi gerektiği iddiâlarına

---

¹¹³ İnal, *Osmanlı Târîhi*, 415.

karşı Abdî Efendi'nin mâdem şiir ve inşâ devlet kademelerinde bu kadar önemlidir, Âkif Paşa şiirde ve inşâda mâhir olduğu hâlde azledilirken, Mehmet Ali Paşa şiirden ve inşâdan hattâ diğer ilimlerden bîhaber olduğu hâliyle nasıl ileri bir kademede vazife alabildiğine tepki gösterilmesi mahiyetinde zikredilmişlerdir [14b].

Esad Paşa

Abdûlmecid Hân döneminin ileri gelen devlet adamlarındandır. Şiir ile alâkadâr olmuştur. Eserde dîvânçesinden ve bir şiirinden bahsedilerek, onun sözünün üstüne söz söylenemeyeceği ifade edilmiştir [21a], [22a].

3.1.5.2.3. Şâir Şahsiyetler

Şâir şahsiyetlere eserde genellikle sözün önemi vurgulanırken, atıfta bulunmaktadır. Bu şahsiyetler, eser içerisinde kendilerine manzûm kısımlardaki kullanımlarıyla yer edinmişlerdir.

Nedîm

XVIII. yüzyıl şâirlerindedir. Abdî Efendi, mahallî söyleyişi, rindâne ve halkvârî tarzı ile Nedîm'den etkilenmiştir.¹¹⁴ Sözün az ama öz söylenmesini ihtivâ eden bir beytin varlığıyla eserde zikredilmiştir [9a].

Veysî, Nâbî, Vehbî

Veysî XVI. yüzyıl Klasik Osmanlı nesrinin üstâdlarındandır. (Yûsuf) Nâbî, XVII. yüzyılın öne çıkan sanatçılarındandır. Hem nazımda hem de nesirde başarılı örnekler vermiş, kendisinden sonra Nâbî ekolünün doğmasına zemin hazırlamıştır. Abdî Efendi, hikemî üslûbu ile Nâbî'den etkilenmiştir. (Sünbülzâde) Vehbî XVIII. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış, daha çok Nâbî tarzında şiirler yazmıştır. Bu üç edebî şahsiyet aynı beyit içinde, hüner ehli olarak zikredilmiş ve övgü ile anılmıştır [16b].

Abdî

Şâir, eserde kendisinden “kem-bizâ‘a” ve “‘abd” ifadelerine yer vererek bahsetmekte, hangi mesleklerde görev aldığına, nerelerde bulunduğuna dâir

¹¹⁴ Sağlam, “Abdî-i Karahisârî ve Dîvânı”, 12.

bilgilerde vermektedir [3a]. Kendisine ait olan manzûm kısımlardan önce eserde kendi varlığını “li-muḥarririhî” kullanımıyla göstermektedir [2a], [6b], [9a]. Bu durum Abdî Efendi’nin sorulara ve cevaplara bizzât müdâhale ettiğinin de işaretidir.

Abdî’nin belirgin bir edebî husûsiyeti de nazîre şâiri olarak ön plana çıkmasıdır. Eser içerisinde Esad Paşa’ya [22a] yönelik olmakla birlikte, genelde Fuzûlî, Sâmî, İzzet Paşa, Bağdatlı Rûhî gibi pek çok isme de nazîresi olmuştur.

Vasfî

Alî Vasfî müstensihin kendisidir. Eserin sonunda Abdî Efendi methiyesinde, mahlas beytiyle karşımıza çıkmaktadır [30b].

3.1.5.2.4. Efsanevî Şahsiyetler

Efsanevî şahsiyetler genel olarak eserin manzûm kısımlarında, başa gelebilecek musibetlere karşı nasihat verilmesi ve bu musibetlerden ders çıkarılması gerektiğinde geçmektedir.

Şeddâd

Yemen’deki Âd kavminin hükümdarlarından. Şeddâd cennetin var olan güzelliğini işitince onun güzelliğini taklit etmek üzere her yanı altın ve gümüşten “İrem” adıyla meşhur olan bir bağ yaptırmıştır, ancak yaptırdığı bu bağa daha giremeden zuhur eden bir “sayha-i âsmânî” ile helâk olmuştur.¹¹⁵ [21b]

Bermekîyân

Emevîler devletinin düşmesiyle Abbâsîler devletinin kurulmasında âmil olmuş ve Harunürreşit’in zamanına kadar sırasıyla vezirlik etmiş bir ailedir. Bunlar Halit, Yahyâ, Fazıl ve Cafer isimlerinde dört zâttır.¹¹⁶ Halifeye yakın durmaları, devlet ve halife üzerinde nüfûzlu olmaları, zenginliklerinin herkesi kıskandırması gibi sebeplerden dolayı bertaraf edilmişlerdir. [27b derkenârı]

¹¹⁵ Agâh Sırrı Levend, *Dîvân Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmûnlar ve Mefhûmlar*, (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2015), 155.

¹¹⁶ Levend, *Dîvân Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmûnlar ve Mefhûmlar*, 154.

3.1.5.3. Diğer Şahıslar

Ana ve yardımcı kahramanların yanında eserin muhtevâsına uygun düşen, genele hitap edecek şekilde kimliği belirsiz şahıslar da yardımcı kahramanlar olarak eserde yer almaktadır. Örneğin; insân [11b], adam [11b], [13a], [15b], herîf [22b] [27b derkenâr], kullar [9b], nâ-dân [27b], cühelâ [15b], [16b], hūzzâr-ı meclis [13a], meʾmūr [3a], [7b], [12a], şâhibüm [4b], [8b], [22a], ebnâ-yı zamân [7a], [16a], [29a], ehillâ vü ihvân [29a], benî-Âdem [1b], [4a], [10b], kötüler iyüler [12b], zevât [3a], [14b], [25b], ecnebîler [13a], zât [6a], [7a], [13b], her kim [9b], [14a], [21b], aşhâb-ı dâniş [14a], efrâd [14a], [18a], ağıyâr [14a], bende-gân [19b], [26b], [27b], çeledi [15a], [27b derkenâr sonu], herkes [7a], [16a], [24b], ricâl-i Müslimîn [6a].

3.1.5.4. Meslekî Kahramanlar ve Kavramlar

Abdî Efendi, kendi dönemindeki adâletsizliği, düzensizliği, hürmetsizliği, liyâkatsizliği ve adam kayırmayı bazı yardımcı meslekî kahramanların ve meslekî kavramların varlığı üzerinden vermektedir. Örneğin; asker [24b], [25a], [27a], rütbe-i vâlâ, onbaşı, şudûr-ı ʿizâm, zümre-i kuzât [25a], mutaşarrıf [10a], [25a], [27b derkenârı], vâlî [14b], [25a], [27b derkenârı], meʾmûriyyet [3a], [4a], [5a], kâtiblik [3a], [28a derkenâr], każâ müdürleri [28b], imâm ve muhtâr [28b].

3.1.5.5. Hayvan Kahramanlar

Münâzaralar genel sûretleriyle alegorik bir özellik taşıdıklarından verilmek istenen mesajların bir bölümü, eserin içerisine dâhil edilen bazı yardımcı hayvan kahramanların üzerinden sağlanmaktadır. Bu eserde bu duruma tam olarak riâyet edilmemiş gibi olsa da hatırı sayılabilecek ölçüde yine de hayvan kahramanlara yer verildiği görülmektedir. Örneğin: ʿandelîb (Sesin tonunun güzelliğini ifade etmek isterken tercih edilmiştir.) [1b], tûfî (Sesin şeker gibi tatlı oluşuna vurgu yapılırken kullanılmıştır.) [2a], aġnâm, enʿâm, devâbb (“Herkes kendi rızkını yer, Allâh rızksız kul yaratmaz.” anlamlarını ihtivâ edecek şekilde Kelâm-ı Kibâr olarak kullanılmışlardır.) [11a], ʿankebût, büm (Dünyanın gelip geçici oluşundan ötürü çalışmaktan kaçanların uğrayacağı âkıbeti anlatmak için Farsça bir beyit

içerisinde geçmektedirler.) [21a], murgân (Konuştuğu dilin manâsını bilmeyen insanlar için sadece kuşlar gibi öter manâsında kullanılmıştır.) [16a].

3.1.6. Olay Örgüsü

Nutk-ı Bî-pervâ ile Akl-ı Dâna, genel hâliyle muhtevâ bakımından her ne kadar canlı, dinamik ve hareketli değilse de durağan bir şekilde devam eden içeriğinin olay örgüsü gidişâtı aşağıdaki şekilde verilebilir.

Eserin mukaddime bölümünde, Besmele, Hamdele ve Salvele'den sonra dönemin pâdişâhı Abdülmecid Hân'ın mensûr ve manzûm olarak methi verilmiş, hemen akabinde eserin yazılış sebebi, buna ilâve olarak kendisine eserin yazılmasını ilhâm ettiği için Allâh'a hamd, senâ ve şükür edilerek, Allâh'ın yaratma kudreti, insanın yaradılışı, yaradılışın güzelliği îzâh edilmiştir. Sonrasında Farsça bir beyit ile asıl konuya giriş yapılmış, devamında Nutk-ı Bî-pervâ'nın sorduğu ve Akl-ı Dâna'nın bu sorulara cevap verdiği bölümler gelmiştir [1b]-[5b].

Nutk-ı Bî-pervâ'nın 1. su'âli; her işte doğru davranmakta ve çoğunluğun hilâfında hareket etmekte iki cihân saâdeti göremiyorum. İnsanlar arasında özellikle bu iş doğruluk üzerinde yapılmamakta garaz, inât ve nefsâniyet ile yapılmaktadır. Hâliyle bu durumda insanın sabrının tahammül hudûdunu aşmaktadır. Böyle giderse umûmî bir belâyı üzerimize çekeceğiz. Siz bu konuda ne düşünürsünüz? **Akl-ı Dâna'nın bu su'âle cevâbı;** burada memdûhun keyfiyeti iki kısma ayrılır: Birincisi, Hakk-ı sarf ve ikincisi, Hak ve bâtil cihetinden keyfiyettir. Hakk-ı sarf'a göre güvenilir iki adamın yaptıkları şahâdete hükümete olmanın verdiği kuvvetle mâni olmaktır ki bu doğru bir şey değildir. Hak ve bâtil cihetinden keyfiyette ise davacı davalı hakkındaki suçlamalarında araştırma yapmadan hüküm veremez. Böylesi durumlarda davacının iddiâsı ve kanunun icrâsı zorunludur, lâkin araştırma-soruşturma yapılmadan, suç ispat edilmeden verilen hüküm geçersiz sayılır. Bu tarz haksızlıkların kabulü insana yakışmaz. Hulâsa olarak umuma gelen zararın küçük bir menfaatle netice vermesi, şahsa yönelik küçük zararların büyük menfaatlerle neticelenmesi kabul edilebilir bir durum değildir [5b]-[7a].

Nutk-ı Bî-pervâ'nın 2. su'âli; ebnâ-yı zamanın (zamanın çocukları) ve ihvân-ı nâ-dürüstün (dürüst olmayan kardeşler) herkesi kendileri gibi bilmesi ve yaptıkları kıyasları kendi nefislerine göre yapmaları ne kadar doğrudur? **Akl-ı Dâna'nın bu su'âle cevâbı;** her şey zıddıyla kâimdir. (Bu kısımdaki cevapta pâdişâh-ı zamân, şehen-şâh-ı devrân, kâr-hâne-i âlem terkiplerinin makam ve mevki sahiplerine kinâyeli gönderme şeklinde kullanıldığı görülmektedir. Devamında sözün az ve öz olması gerektiği manzûm kısımlarla vurgulanmıştır.) **[7a]-[9b].**

Nutk-ı Bî-pervâ'nın 3. su'âli; herkes sadece kendisini iyi görürken, iyi ve kötü arasında herhangi bir fark göremezken bu durumda iyinin ve kötünün farkını ayırmak zor değil midir? **Akl-ı Dâna'nın bu su'âle cevâbı;** (Suâline cevap olabilecek şekilde bir manzûm kısım verilmiştir.) Bâtıl olan aslında her zaman bâtıl olur ama bu bâtıl olan şeylerin hak-şinâslardan ortaya çıkması sebebiyle iyinin kötünden ayrılması zordur, yine de dikkatli bir nazar ve mütâlaa ile bu müşkül giderilir ve kötünün sermayesinin derecesi az bir bilgi ile ölçülür **[9b]-[10a].**

Nutk-ı Bî-pervâ'nın 4. su'âli; ey Akl-ı Dâna senin tarif ettiğin insan sayısını etrafımda çok az görüyorum. Bunun sebebi ve hikmeti nedir? **Akl-ı Dâna'nın bu su'âle cevâbı;** bu insanların sayıca az olmasının hafife alınmaması lâzım gelir. Mahiyet azlıkta değil, az olanın şerefe ve izzete sahip olmasındaki önemdedir **[10a]-[11a].**

Nutk-ı Bî-pervâ'nın 5. su'âli; bir adamın iyi ve kötü olmasına âdil bir şekilde nasıl hüküm verilebilir? **Akl-ı Dâna'nın bu su'âle cevâbı;** kusursuz kul aramak zor ve çetin bir uğraştır. Bu yüzden bir kulun faydası zararına, iyiliği kötülüğüne galip gelirse onu iyiler tarafına almak ya da tersi olacak şekilde kötülüğü iyiliğine galip gelenleri ise kötüler tarafına hamletmek zarûrîdir. Bu duruma dikkat edilmediği zamanlarda ise kötüler sadece yaptıkları işler göz önünde bulundurularak iyiler üzerine tercih edilir **[11a]-[12b].**

Nutk-ı Bî-pervâ'nın 6. su'âli; toplantılarda her dâim hazır bulunan ve sürekli bir gayret eğiliminde olan bazı insanların tarzını aklım almıyor. Ben de muhâkeme ve terfî hususunda onlar gibi bana yakın olanlara iltimâs geçip diğerlerini haksız çıkarayım mı, yoksa adâleti hakkıyla icrâ edeyim mi? **Akl-ı**

Dânâ'nın bu su'âle cevâbı; haksızlık yapan herkesin içinde bir kötü nefis ve ona yardımcı olan bir şeytan vardır. Bu yüzden adaletin ihmâline izin verilmemelidir. Çünkü muhâkeme ve terfî hususunda kendi adamını seçmek yabancıların kanunlarına mahsus bir durumdur [12b]-[13b].

Nutk-ı Bî-pervâ'nın 7. su'âli; bugün mecliste aklın ve bilginin ifrâtından bahis açıldı. Bu bahsi de şiir ve inşâ ile ispât etmeye çalıştılar, diğerleri için meydânda bir şey bırakmadılar. Şiir ve inşâ bilenleri akıllı ve bilgili saydılar. Benim aklım bunu almadı, siz bu duruma ne buyurursunuz? **Akl-ı Dâna'nın bu su'âle cevâbı;** bu sözleri ben de duydum. Bu sözler kulağa hoş gelse de aslında efrâdını câmi ve ağıyârını manî değildir. (Bir şeyin tam ve mükemmel olabilmesi için gerekli olan en ufak unsurları kapsamaması, gereksiz olan en ufak unsurları dışarıda bırakması hâli.) Çünkü akıl ve idrâk Allâh vergisi, şiir ve inşâ ise sonradan kazanılan husûsiyetlerdir. Şiiri ve inşâyı bu kadar önemseyip, şiir ve inşâ ile iştilal olanları işinin erbâbı bilenler, her ne hikmettir ki şiir ve inşâdan, hattâ diğer ilimlerden haberdâr olmayan Mehmet Ali Paşa'yı nazım ve nesirde üstâd olan Akif Paşa'ya tercîh etmişlerdir [13b]-[14b].

Nutk-ı Bî-pervâ'nın 8. su'âli; şiir ve inşâ ilimlerini öğrenen bazı insanlar, hüneri ve marifeti yalnızca bu ilimlerden ibâret bilerek kendilerini marifet ve hüner sâhibi olarak görüyorlar. Onların bu bilgiçliklerinde haklılık payları var mıdır? **Akl-ı Dâna'nın bu su'âle cevâbı;** bir insan şiir ve inşâyı öğrenmenin yanında Arapça, Fârsça veyâhut Avrupa dillerinden birkaçına daha vâkıf olmalıdır ki onun marifet ve hüner ehli olduğuna sıhhatli bir şekilde hüküm verilebilsin. Lâkin, bundan önce bir Türk evlâdının bir mecliste sadece kendi lisânı ile kelâm eylemesi onun kendi lisânındaki düzeltmeler olacağından, ona hüner bahşi revâ değildir (Böyleleri için eleştiri mâhiyetinde 46 beyitlik bir mesnevî ilâve edilmiştir.) [14b]-[16b].

Nutk-ı Bî-pervâ'nın 9. su'âli; insanlar arasında itibâra daha lâyıık olan hukûkun taksîmi imkân derecesine vasıl olduğu takdîrde, bana söyleyin ki, bu durumda kendimi doğru bildiğim husûslarda kural koyucu ve usûlü tatbîk eden biri olarak nasıl bileyim? **Akl-ı Dâna'nın bu su'âle cevâbı;** bu soruya cevap vermek pek zordur. Ama evvel emirde hukûkun taksîmini bilmek elzendir. Buna binâen, hakları tadâd ve taksîm eylediğimiz takdîrde bunun sonu gelmeyecektir.

(Devâmında hukûk on başlık altında sıralanmaktadır.) Öne çıkan hakları sıralayacak olursam: Hukûk-ı İlâhiyye; hudûdu ve nihâyeti olmayan Marifetullâh'ı bilmektir. Hukûk-ı Nübüvvet ve Risâlet; müfredâtına sınır olmayan imâna dil ile ikrâr, kalp ile tasdîk lâzımdır. Hukûk-ı İnsâniyyet; din, dil, mezhep ayrımı gözetmeksizin zâlimlerin ve gaddârların karşısında güçsüz olanların yanında olmaktır. Hukûk-ı Saltanat ve Hilâfet; devletin ihtiyaçlarına binâen, devletin geleceğini ve menfaatini düşünerek faydalı olanı göz önünde bulundurmaktır. Kezâ hükümdârlara Allâh'tan ilhâm geldiği için onların fâhiş hatâlar yapmaktan münezzeh olduğuna itikâdın tam olması zarûrîdir. Hukûk-ı Diyânet; iki cihân saâdetine nâil olmak için uyulması gerekir. Hukûk-ı Velî-nimet; herkesin ortak beyânına göre bunun temeli doğruluk ve sadâkattir. Bu hukûk iki kısma münkasımdır: Kısım-ı evveli; Sadâkat-i zarûriyyedir (Nefsin zorlandığı), Kısım-ı sanisi; Sadâkat-i ihtiyâriyyedir (Nefsin zorladığı). Hukûk-ı Ra'iiyyet ve Teb'iiyyet; bu hukûka riâyete edilirse adâlet lafzını toplayıp, zulüm ve haksızlık maddelerini yok edeceği için burada sözü uzatmaya ihtiyaç duyulmamıştır. Hukûk-ı Civâriyyet; bu hukûka riâyete, güven ve râhata, faydalı kazanca ve ticârete vesîledir. Hukûk-ı Sefâret; misâfirperverliği zorunlu ve elzem bir şekilde münâsip hâle vakfetmektir. Hukûk-ı Hîşâvendi; bu hukûka riâyettir ve şer'i güzelliklerde çeşitliliğin artmasına vesîledir [16b]-[20b].

Nutk-ı Bî-pervâ'nın 10. su'âli; bize verilen maâş, sâir insanlara verilse, onlar bu işte durmaz, hemen İstanbul'a varır, boğaza nâzır bir yalı ya da konak alarak ahîr ömürlerini dostlarıyla ve akrabâlarıyla mesîre yerlerinde seyir ve temâşâ ederek geçirmeyi düşünürler. Sen de bu düşüncede misin, yoksa ömrünün sonuna kadar devlet ve millet için hizmet çabasında mı olacaksın? **Akl-ı Dâna'nın bu su'âle cevâbı;** bu durum sadece devlet kademelerinde çalışanlar için değil, diğer insanlar arasında da var olan bir husustur. Bunun sebebi, dünya sevgisinin insanların damarlarına ve sinirlerine iyiden iyiye sinmiş olmasından, insanların tamamen dünyaya bağlanmasındandır. (Bundan sonra hâle münâsip olarak Esad Paşa'nın bir manzûmesi ve bu manzûmeye nazîre mahiyetinde Abdî Efendi'nin bir manzûmesi verilmiştir.) Öyle ki bazıları dört günlük dünyâ için bu çalışmam bile çoktur diyerek insanların düşüncelerini iğfâl etmek ister ve onların çalışma şevkini düşürecek sözler sarf eder. Mâdem böyle bir yükün altına

girilmiş, burada halkı iğfâl edecek sözlerden kaçınmak gerekir. Çünkü bir milletin ve devletin diğer milletlere ve devletlere üstünlüğü mâliyenin kuvvetli olmasına, mâliyenin kuvvetli olması da umûmun çalışma gayretine bağlıdır. Dîne ve devlete bağlı oluşlarını sadece kuru sözlerle beyân edenlere, vatan sevdasında olduklarını söyledikleri halde konak, yalı ve meykedelerde günlerini gün etmeye çalışanlara insan nazarıyla bakılmaz. Böyle insanları devlet kademesinde istihdâm etmek bir kenâra dursun, onlara milletin iskân hakkı vermesi bile devlete ve millete zarardır. Devlete hizmet etmeyi sadece ailesini geçindirebilmek üzerine binâ edenler de bu gruptandır. Ama geçim derdini ikinci plana alıp evvel emirde devlete hizmet etmeyi düşünenlere kazanacakları dünyâ mâlî analarının ak sütü gibi helâl, yiyecekleri bal da tatlı gibi olur [20b]-[23a].

Nutk-ı Bî-pervâ'nın 11. su'âli; ey Akl-ı Dâna zulüm ve düşmânlık kelimelerinin mâhiyetini ve varsa kısımlarını lâyıkıyla bilmiyorum. Yeri geldikçe daha malûmâtlı bir şekilde bunların îzâhından biraz bahseder misin? **Akl-ı Dâna'nın bu su'âle cevâbı;** zulüm iki kısma münkasımdır: Kısım-ı evveli; Zulm-i sarîh (Bir adamı haksız yere öldürmek gibi.), Kısım-ı sanisi; Şîbh-i zulüm (Teb'adan ve re'ayadan tembelleri iş başına getirmek gibi.). Tembeller umûmu alâkadar işler verilir. Çocuklar birer sanat öğrenebilmeleri için mektebe gönderilirken, kendileri de kahvehânelerde değersiz işlerle iştigâl olmak yerine bağlarını ve bahçelerini zamanında ve yoluyla kazsın. Henüz haylaz takımlarına onların icrâ edebilecekleri işleri vermek, özellikle umûmu alâkadar eden ve ârzû edilen işlerin yolunun kapanması iğrenç bir durumdur. Bir efendinin kölesini ve cariyesini terbiye için azarlaması veya bir anne-babanın evlâdının iyiliği için ona kızması nasıl zorunlu ise, pâdişâhın teb'a ve re'âyâsı için buyurduğu emir ve fermânlar da öyledir [23a]-[24b].

Nutk-ı Bî-pervâ'nın 12. su'âli; devlet kademelerinde en üst rütbelisinden en aşağı rütbelisine kadar birçok memûr var. Bunların rütbesiz olarak istihdâm edilenleri de vardır. Peki küçük memûrların iyi ve kötü yöndeki hâlleri kendilerine sorulacak şahısların nasıl vasıflandırılacakları hakkında neler söylersiniz? **Akl-ı Dâna'nın bu su'âle cevâbı;** bu meseleyi dört kısımda inceleyebiliriz: Birinci kısım; ârif olan zâtlardır ki, bunlar usûlüne göre hareket ederler ve doğruluk üzerindedirler. İkinci kısım; kimse hakkında kötü düşünceler beslemez ama bazen

usûle riâyette noksanlık gösterirler. Üçüncü kısım; usûlü bilip marifetli olsalar da bunlar kibir ve gurur sâhibidirler. Bunlara itimât olmaz, ancak bunlar yine de vatan sevdâlısı oldukları için bunlara bir süre göz yumulabilir. En nihâyetinde, düzelmedikleri takdirde, memûriyetten uzaklaştırılmaları elzemdir. Dördüncü kısım; bunlar hiçbir şey bilmez, ancak bilmediklerinin de farkında olmadıkları için bilenlere de saygı göstermezler. Söylenen şeylere biz sağırız derler [25a]-[26a].

Nutk-ı Bî-pervâ'nın 13. su'âli; ey Akl-ı Dâna anlattıklarına nispeten aklıma bir soru geldi. Devlet kademelerine adam yerleştirirken sadâkat ve hıyânet ahvâli nasıldır? **Akl-ı Dâna'nın bu su'âle cevâbı;** devlet kademelerine adam yerleştirme hususunda kılı kırk yararcasına hareket etmek lâzımdır. Bunların sadâkat ve hıyânet durumları, ehemmiyetlerine binâen, iyice anlaşılmalıdır. Hulâsa olarak, devletin menfaatini kendisinin menfaatinden ve akrabâlarının menfaatlerinden üstün tutan şahısları devlete sevk etmek büyük bir hizmettir. Lâkin, ehil ve erbâb sahibi olmayanları devlete sevk etmek, onları iş başına getirmek kadar da büyük bir ihânet yoktur [26b]-[27b].

Nutk-ı Bî-pervâ'nın 14. su'âli; bu ehil ve nâ-ehil bahislerinde belirli bir usûl ve erkân var mıdır? Beyân buyurur musunuz? **Akl-ı Dâna'nın bu su'âle cevâbı;** bu hususta herkesin kendine göre vermeye çalıştığı bir manâ vardır. Lâkin bunların çoğu asıl manâya tezât teşkîl etmektedir. Öyle ki insanlar, birinin sadece sâhip olduğu ilme, oturup kalkmasına veya yemek yemesine bakarak bu adam insan erbâbıdır diyebiliyor. Zîra, mezkûr adam oturup kalkmasında, yemek yemesinde öyle bir çalım yapar ki bunun taklîdi bile mümkün değildir. Halbuki, insâftan ve insâniyetten uzaktır. Bir insanın bütün ilimleri tahsîl etmesi, eğer asker ise askerliğe dâir her şeyi bilmesi lâzımdır. Hulâsa herkes icrâ edeceği mesleğe dâir lâzım olan malûmâtı edinmelidir. Bunun aksini yapanları devlet kademesine atamaktan kaçınılmalıdır [27b derkenâr başlangıcı]-[28a derkenâr sonu].

Nutk-ı Bî-pervâ'nın 15. su'âli; herkes kendi mizâcına münâsip bir mesleğe sülûk etmelidir. Bu durum için işinin ehli ve işinin erbâbı insanların lâzım olduğu anlaşılır. Bu kanâatim isâbetli midir? **Akl-ı Dâna'nın bu su'âle cevâbı;** aslında dünyâ üzerinde fazlalık denilecek bir insan yoktur. Lâkin bunların mizâcına uygun mesleklerde istihdâm edilmesi zarûrîdir. Meselâ; kâtiplik

mesleğini icrâ eden bir şahsiyet, hangi lisânda kâtiplik yapıyorsa o lisânın tüm kâidelerini bilmesi îcâp eder. İnsânları kendi varlığına göre fazlalık olarak görmek, Allâh'ın nazarında kötü bir iştir. Bundan ihtirâz elzemdir **[28b derkenâr başlangıcı]-[28b derkenâr sonu]**.

Nutk-ı Bî-pervâ'nın 16. su'âli; senin bu söylediklerine göre ehemmiyetli adam bulmak zor bir iş olsa gerektir. Ancak görünüşe bakıldığında yapılmadık hiçbir iş kalmıyor. Bunun için bu söylediklerini evet doğrudur diyerek nasıl tasdik ve ifâde edeyim? **Akl-ı Dânâ'nın bu su'âle cevâbı;** ben dünyâda hiç huzûr kalmadı, her şey külliye mahvoldu demek istemedim. Herkes davranışlarını söylediği gibi veya yazıldığı hâliyle sergilese şimdi istenilen dereceye ulaşılırdı, demek istedim. Devletimizde bu usûle riâyet vardır. Allâh'ın koyduğu kuralların rehberliğinde hareket edildiğinde, işinin ehli ve erbâbı olarak yetiştikçe, gerek köy imâmı ve muhtârlarına kadar gerekse de emri altında bulunanlara karşı müşfik olacak şekilde herkes şefkat sâhibi olur. Bu durum, sonsuz olan İlâhî lütuflardan temennî edildiğine göre, bu hususta içim râhattır **[28a]-[28b]**.

Nutk-ı Bî-pervâ'nın 17. su'âli; ben ne kadar itirâz etsem ve bu itirâzlara bağlı olarak ne kadar soru sorsam da tümüne bir şekilde sen hep cevâp verdin. Son olarak beni bir şüpheden daha kurtar istiyorum. Tarafımızdan îrâd olunan sorular ve cevâplar bir risâle hâlinde kaleme alınsa görülmedik bir eser olur mu? Herkesin anlayabileceği şekilde umûma şâmil olarak bir risâle hâline getirilse zamanın çocukları, eş, dost, akrabâ tarafından kabûl edilir ve iyilikle karşılanabilir mi? **Akl-ı Dânâ'nın bu su'âle cevâbı;** risâle şekline getirecek olduğum senin ve benim aramda cereyân eden sorular ve cevapları şüpheden ve bedelden müberrâdır. Zaten bir şeyi beğenip beğenmeme hususunda insan başkalarının tesiriyle hareket ediyorsa, yani kötü olanı beğenip, iyi olanı kötü söylüyorsa ona insan nazarı ile bakılmamalıdır. Burada adâlet gözetildiği takdîrde bizim soru ve cevaplarımızdan oluşan bu risâle insâf ehli indinde hak ettiği değeri bulacaktır **[28b]-[29b]**. (Bundan sonra müstensih Ali Vasfî'nin bir manzûmesi vardır.) **[30a]-[30b]**.

3.1.7. Manzûm Kısımlar

Nutk-ı Bî-pervâ ile Akl-ı Dânâ, genel itibâriyle mensûr olarak yazılsa da eser yer yer manzûm kısımlarla zenginleştirilmiştir. Manzûm kısımlar, bazen şâirin kendisine ait olan bazen de başka şâirlerin müstakil şiirlerinden parçalar olan toplamda 16 tane manzûmeden oluşmaktadır. Bu manzûmelerin iki tanesi Fârsça olmak üzere 8 beyit, 3 mesnevî, 1 kıt'a, biri Fârsça olmak üzere 3 nazım ve 1 taş'îrdir. Genellikle manzûm kısımların akabinde beyt, li-muharririhî beyt, kıt'a-i li-muharririhî gibi başlıklar gelmektedir. Bu manzûm kısımlar verilmeden hemen öncesinde her bir manzûmenin hangi vezne sâhip olduğu belirtilmiştir.

Manzûm kısımlar, daha çok mensûr bölümlerde îzâhı yapılmaya çalışılan durumun takviyesi ya da ispâtı mâhiyetinde karşımıza çıkmaktadır. Mukaddime bölümünde müellife ait, Abdülmecîd Hân'ın methiyesi için yazılan bir beyit ve devâmında mesnevî (17 beyit) vardır [2a]-[2b]. İkinci beyit, Fârsçadır. Düşmâna dost görünerek, dostlarla da iyi ilişkiler kurarak insanın kendi güvenliğini temin edebileceğini ihtivâ edebilecek tarzda bir beyittir. Hâfız-ı Şîrâzi'ye âittir [5b]. Üçüncü beyit, müdârâ (yüze dost görünme) kelimesinin manâsının tam olarak anlaşılmasını ve bu kelimeye istimâl edilen manâların bir başlık altında toplanmasının lâzım geleceğini ihtivâ eden bir beyit üzerine olmuştur [6b]. Nedîm'e ait olan dördüncü beyitte sözün ehemmiyetine binâen, sözün az ama tesîrli olması gerektiğinin önemi vurgulanmıştır [9a]. Abdî'nin kendisine âit olan beşinci beyit, Nedîm'in beytine bir nazîre mâhiyetindedir [9a]. Altıncı beyit, yanlış olanın dâima yanlış olduğu, ancak bu yanlışın, Ehl-i Hakk olan birinden zuhûr etmesinin ortaya çıkardığı zorluktan bahsedilmiştir [9b]. Yedinci manzûme, akl-ı selîm insanların azlığını dile getiren, buna karşılık ise avâmın çok oluşunu ifâde eden 2 beyitlik Fârsça bir nazımdır [10b]. Sekizinci manzûme, hüner ehlinin tavrını, okuyup yazmanın ve dil bilmenin ehemmiyetini anlatan (46 beyit) bir mesnevîdir [15a]-[16b]. Dokuzuncu manzûme, himmetsizliğin ve aşırı gayretsizliğin anlatıldığı Fârsça bir beyittir [21a]. Esad Paşa'ya âit olan onuncu manzûme, dünyânın gelip geçiciliğine vurgu yapan bir nazımdır [21a]. Abdî'ye ait olan on birinci manzûme, Esad Paşa'nın nazmını tanzîr mâhiyetinde bir taş'îrdir [21a]-[21b]. On ikinci beyit, yarınını düşünmeyen, zevk, temâşâ ve

eğlence peşinde olan insanların hâlini ihtivâ eden bir beyittir [21b]. On üçüncü manzûme de Abdî'nin kendisine ait olup, dünyânın geçiciliğine takılıp, insanın himmetten ve gayretten geri kalmaması gerektiğini, buna uyulmadığı takdirde meydana gelecek kötü hâdiseleri örnekleyerek anlatan bir nazımdır [22a]. On dördüncü manzûme, Allâh'ın Kakhâr sıfatından emîn olunarak, iki cihân saâdetine nâil olmak için tazarru niyetiyle yazılmış bir kıt'âdır [22a]. On beşinci manzûme, müstensih Ali Vasfî'ye âit olan ve Abdî'nin methiyesinin yapıldığı (24 beyit) bir mesnevîdir [30a]-[30b].

3.1.7.1. Manzûm Kısımlarda Kullanılan Vezinler ve Kâfiyeler

3.1.7.1.1. Manzûm Kısımlarda Kullanılan Arûz Kalıpları

İncelenmesi yapılan eserin manzûm kısımlarında kullanılan arûz kalıpları, kullanım sıklığına göre aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 2. Manzûm Kısımlarda Kullanılan Arûz Kalıpları

1	<i>fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün</i>	5
2	<i>mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün</i>	3
3	<i>fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün</i> (fâ'ilâtün) (fa'ilün)	2
4	<i>me'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün</i>	2
5	<i>fâ'ilâtün fâ'ilâtün fa'ilün</i> (fe'ilâtün) (fe'ilün)	2
6	<i>me'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün</i>	1
7	<i>mefâ' ilün mefâ' ilün fe' ülün</i>	1
8	<i>fe'ülün fe'ülün fe'ülün fe'ül</i>	1

3.1.7.1.2. Manzûm Kısımlarda Kullanılan Kâfiye Çeşitleri

Eserde manzûm kısımların varlığında arûzdan sonra ahengi sağlayabilecek diğer bir husûsiyette kullanılan kâfiye çeşitliliğidir. Kâfiye, dîvân şiirinde revî

harfinin varlığıyla sağlanmaktadır. Kâfiye harfi, harekesiz olduğu gibi harekeli de olabilmektedir. Kâfiyede revî harfi ile birlikte dördü revî harfinden önce (te'sîs, dahîl, ridf, kayd), dördü de revî harfinden sonra gelen (vasl, hurûc, mezîd, nâ'ire) dokuz harf bulunmaktadır. Kâfiyeden sonra gelen tekrârlar ise, redîftir.¹¹⁷

Osmanlıca yazılışlarına göre eserde tespit edilen ve kullanılan kâfiye çeşitleri: Mücerred kâfiye (Kâfiye-i mücerrede), Mürekkeb kâfiye (Kâfiye-i mürekkebe), İltizâm, Cinâslı kâfiye, Tunç kâfiye.

3.1.7.1.2.1. Mücerred Kâfiye (Kâfiye-i Mücerrede)

Sadece revî harfi kullanımının tekrârından oluşan bu kâfiye, halk şiirindeki yarım kâfiyenin karşılığıdır. Örneklerde görüldüğü üzere sırasıyla koyu ve çizgili bir şekilde gösterilen **t**, **â** revî harfleri olup, kâfiyede sadece bu harflerin kullanımı tekrârlanmaktadır.

Ehline ʿarz-ı hüner ʿâdettdür
Var ise ketmi anıñ bidʿattdür [15a]

ʿİyş u nüş eyle bugün añma ğam-ı ferdâyı
Saña ısmarlamadılar bu yalan dünyâyı [21b]

3.1.7.1.2.2. Mürekkeb Kâfiye (Kâfiye-i Mürekkebe)

Bu kâfiye şekli, birden çok ses benzerliğinin varlığına dayanmaktadır. Kendi içinde üç çeşidi vardır: Mürdef kâfiye, Mukayyed kâfiye, Müesses kâfiye.

a) Mürdef Kâfiye (Kâfiye-i Mürdefe)

Revîden önce kullanılan ridf harflerinden (â, û, î) birinin varlığının da revî harfine eklenmesiyle yapılır. Örneklerde verildiği üzere sırasıyla koyu ve çizgili bir şekilde gösterilen **n** ve **h** revî harflerinden önce ridf harfleri **â**, **â** tekrârlanmaktadır

¹¹⁷ Hasan Ali Esir, *XVII. Yüzyıl Şâirlerinden Hâfiz-zâde Seyyid Mehmed Sa'dî Çelebi ve Dîvânı* [İnceleme-Tenkîtlî Metin, İndeks, Sözlük, Tıpkıbasım] (Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, 2013), 45-56.

Sen oldıkca fermān-revā-yı cihān
Belāsın bula düşmen-i bed-gümān

Cihān buldı sāyeñde emn ü refāh
Bunuñ qadrini bilmemekdür günāh [2b]

b) Mukayyed Kâfiye (Kâfiye-i Mukayyede)

Revîden önce kullanılacak olan kayd harflerinin (sakin, harekesiz) de revî harfine eklenmesiyle yapılır. Örneklerde verildiği üzere sırasıyla koyu ve çizgili bir şekilde gösterilen **k** ve **g** revî harflerinden önce kayd harfleri **r** ve **n** gelmiştir.

Qudemā-yı selef itmiş eşer-i bî-ḥad terk
Hüner-ārā-yı ḥalef anı ‘aceb itmede derk

Naşş-ı kilik-i hüneri gıbtada Erjengdür
Gül-şen-i nazm ü neşrde şahın-ı gül-rengdür [30a]

c) Müesses Kâfiye (Kâfiye-i Müessese)

Revîden önce dahîl ve dahîlden önce de te’sîs harfleri bulunduran kâfiyedir. Örnekte verildiği üzere sırasıyla koyu ve çizgili bir şekilde gösterilen **k**, **ğ** revî harflerinden önce **y-t**, **y-?** (hemze) dahîl ve onlardan da önce gelen **ā, ā, ā, ā** te’sîs harflerinin gösteriliş şekliyle yapılmıştır.

Ḥāşılı herkese olan lāyık
Olmalı kendi lisānın nātık [16a]

Merd-i kāmîl dimege lāyık ola
Kümmel-i ‘aşra bütün fārik ola [16b]

3.1.7.1.2.3. İltizâm

Kâfiyede revî harfinin birden fazla kullanılması durumudur. Yanî bu tarz kâfiye kullanımı çeşidinde ikinci revî harfinin de tekrarı gerekir. Örneklerde verildiği üzere sırasıyla koyu ve çizgili bir şekilde gösterilen ā ve ī revî harflerine ṭ ve b revî harflerinin gelmesiyle yapılmıştır.

Vücūduñ cihāna ʿaṭādur ʿaṭā
Saña egri bakmaq ḥaṭādur ḥaṭā [2b]

Kimi Veysī kimi Nābī dirler
Hüner ancak buña Vehbī dirler [16b]

3.1.7.1.2.4. Cinâslı Kâfiye

Yazılışları aynı fakat anlamları farklı olacak şekilde kullanılan kâfiye çeşididir. Örnekte verildiği üzere sırasıyla koyu ve çizgili bir şekilde gösterilen dili kullanımı, ilk mısırâda “söz” anlamındayken, ikinci mısırâda “ana dili” anlamına gelecek şekilde kullanılmıştır.

Vālideyninden işitdiği dili
Öğrenür olsa da zātında dili [15b]

3.1.7.1.2.5. Tunç Kâfiye

Yazılışı itibâriyle herhangi bir mısırâda bulunan bir lafzın diğer mısırâ sonunda da kendisine yer edinebildiği kâfiye çeşididir. Örnekte verildiği üzere sırasıyla koyu ve çizgili bir şekilde gösterilen lafızların kullanımında, ilk mısırâdaki añlamalı lafzını oluşturan harfler, ikinci mısırâdaki kâfiyenin geçtiği tañlamalı kelimesinde olduğu gibi; ilk mısırâdaki iderek lafzını oluşturan harfler, ikinci mısırâdaki kâfiyenin geçtiği giderek kelimesinde olduğu gibi yer almaktadır.

Ādemiyyet ne imiş añlamalı
Cühelā zümresini tañlamalı [15b]

Ma'ni-i kem-terkü'l-evlâdur piş iderek

Nice âşâra muvaffağ olınayor giderek

[30a]

3.1.8. Üslûp ve Dil Husûsiyetleri

Bir eserin üslûp ve dil husûsiyetini o eserin yazıldığı dönemi dikkate alarak incelemek gerekir. *Münâzara-i Nutk-ı Bî-pervâ ile Akl-ı Dâna*'nın geneline bakıldığında gerek üslûbuyla ve diliyle gerekse de yazımıyla ve imlâsıyla bir bütünlük arz ettiği görülmektedir. Abdî Efendi'nin toplamda 30 varak olan *Münâzara-i Nutk-ı Bî-pervâ ile Akl-ı Dâna* adlı eserine bu yönleriyle bakmak gerekirse;

3.1.8.1. Üslûp Özellikleri

Eser, üslûbu bakımından münâzaranın manevî rûhuna uyabilecek şekilde süslü nesrin (inşâ) özelliklerini taşımaktadır. Süslü nesrin, eser içerisindeki kullanımıyla ilgili bazı örnekler; ...tarafklarından maşlahatca mu'âyene ve müşâhedesiyle dem-beste-i hayret ve ser-be-ceyb-i velehû ve zücret oldıgum hâlât-ı ğarîbe ve ârâ-yı 'acîbe üzerine... [3a], ...ser-menzîl-i mu'âyene ve şühûd buyurdığı hizmet-i cesîme ve himmet-i celîlesi meydânda tururken... [12a], ...ba'zı erbâb-ı 'ulüvv-himmet ve aşhâb-ı ğayret ü hamîyyet tarafklarından istişvâb ve istihsân olunmuş... [22a].

Eser içerisinde, inşâ nesrinin bir özelliği olarak, anlatımda tasvîrin ve methiyenin ön planda olduğu zamanlarda, secili kullanımların ve terkîplerin kendisine daha fazla yer edindiği görülmektedir. Örneğin; ...tütî-i şîrîn-beyân nuḡk-ı belâgat-ı unvân şol pâdişâh-ı zamân ve şehen-şâh-ı devrân ya'ni es-Sultân ibnü's-Sultânü's-Sultân 'Abdü'l-Mecîd Hân İbnü's-Sultân Maḥmûd Hân Efendimiz Ḥazretlerinüñ revnaḡ-şiken-i çâr bâġ-ı cihân ve reşk-efgen sîne-i sünbül-zâr-ı gül-istân olan gül-şen-i medḡ ü şenâsın şekker-hâ-yı belâgat u itrâ ve fem-güşâ-yı ihtimâm u itinâ olur ki mısrâf-ı berceste feḡvâ-yı vücûd-ı cihân-sûd-ı hümayûnları mazmûn-ı ḡikmet-nümûn *السلطان ظل الله في الارض* la müpeyyed ve yerliġ-ı belîġ-i salḡanat ve ḡilâfetleri *انا جعلناك خليفة في الارض* nazm-ı kerîmiyle manşûş ve müpekkeddür o bir Süleymân-ı zamân ve İskender-i devrândur ki...

[1b], ...esbak-ı Mısr Kāhire vālisi Meḥmet ‘Alī Paşanuñ şîr ü inşā vesā’ir ‘ulūm-ı şettādan zerre kadar behresi yoğ-iken ve ‘an aşıl ‘ādetā bir seg-bān bölük başısı iken nihāyeti ne dereceye vāşıl oldığı ve hüner ve ma‘ārifle meşhūr-ı āfāk olan ‘Ākif Paşanuñ daḥi şîr ü inşā ve ‘ulūm-ı şettāda emşāl ü akrānını geçmiş ve nazm u neşri beyne’n-nās mişl-i sārī hükmine girmiş iken ‘ākıbet kārı yine müncer bulunduğı bu müdde‘āyı edille-i sā’ire ityānından müstāgnī ider... [14b].

Secili kullanımların yanı sıra girift terkîpler (tettebbu’-ı izāfet) de sıklıkla eser içerisinde yer almaktadır. Örneğin; ...hem iç yüzünden hükmi-ı tıynet-i reddiyyesi olan envā’-ı kubbıyyāt ve gün-ā-gün fuşşıyyātī işler... [9b], ...netice-baḥş-ı huşūl ve ‘umūr-ı inti‘āş-ı ‘ālem-i şîrāze-gîr-i rābıta vü uşūl olmaz idi... [10b], ...zevāt-ı ‘ālī-kadr dört kısma münkasımdur kısım-ı evveli hilye-i ḥasene-i ḥaḳkāniyyet ve zînet-i zātiyye-i ‘iffet ü istiḳāmetle ārāste olduğu hâlde... [25b].

Üslûp özelliğinin ve münâzaranın bir getirisi olarak edebî sanatların kullanım fazlalığı da eserde etkisini hissettirmektedir. En belirgin kullanımıyla Nutk-ı Bî-pervâ ve Akl-ı Dānâ’ya eser içerisinde âdetâ bir canlı hüviyeti kazandırılarak, söz konusu kahramânlarımız bir insan gibi konuşturulmaktadır. Zaten alegorinin temelinde teşhîs ve intâk sanatı vardır. Bu durum eser boyunca en belirgin hâlini, eserin soru-cevâp şeklinde kurulmasıyla daha çok istifhâm sanatında göstermektedir. Örneğin; Ey ‘Akl-ı Dānâ sen es’ile-i vākı‘ama ecvibe-i gün-ā-günla muḳābele buyurdıkça benüm şübühātuma daha ziyāde kesret ve kuvve-i vehmiyyeme vefret ve kuvvet geleyor bu cihetle şahş-ı vāḥidüñ ḥüsn ü kubbına medār-ı hükmi-ı kat’ī olacaḳ şey nedür ya’nī bir adamuñ iyü veyāḥūd kötülüğine ne ile hükmi olunabilür bunda daḥi bir müvāzene-i ‘adliyye beyān buyurmañuzı ricā iderüm [11a], Ey ‘Akl-ı Dānâ bu ehl ve nā-ehl baḥşinde bir ḳā’ide-i muḫarride ve zābıta-i mu‘tedile göremiyorum bir adamuñ ehl veyāḥūd nā-ehl olmasına medār-ı hükmi olabilecek şey ne ise beyān buyursañuz da anı ḳā’ide-i maḥşūşa ittiḫāzıyla maḥalli geldikce beyān eylesem güzel olmaz mı [27b].

Nutk-ı Bî-pervâ ve Akl-ı Dānâ’nın soru ve cevâplardan önce birbirlerine “ey” ünlemi ile hitâp etmeleri, manzûm kısımlarda muḫâtaba yapılan seslenmeler, nidâ sanatının varlığını öne çıkarmıştır. Örneğin; Su’âl-i Nuḫ-ı Bî-pervâ Ey ‘Akl-ı

Dānā ḥuẓẓār-ı meclis ve ğayret-keş-i hem-cins bulunan birtakım zevātuñ... Cevāb-ı ‘Aql-ı Dānā Ey Nutḳ-ı Bī-pervā ehli ‘indinde ḥaḳdan ‘ālī ve bahā ve kıymetde andan ‘ālī bir şey yokdur... [12b], ...aşurı ḥazer ve ittikā ve beyt

Sözi az söyle ağır söyle Nedīmā ki süḥan

Zer gibi şayılı gevher gibi sencide gerek

müzāyasına ‘ale’-devām... [9a].

Münāzaraların umûmî havasına münâsip, her şey zıttıyla bilindiğinden, tezât sanatına da eser içerisinde sıkça yer verilmiştir. Örneğin; ...varaḳa-i derûnuñ leyl ü nehāra şıgmaz... [16b], ...beyān ve rûz u şeb sermāyede teblîğ ü tibyān olan ‘Aql-ı Dānā... [10a], ...me’mûrlaruñ nîk ü bed aḥvâlleri devletce kendülerinden sorılacak zevātuñ ne şıfatla muttasıf olmaları yaraşur... [25a], ...şimdiye kadar tarafeynden İrād olınan es’ile vü ecvibe ḳaleme alınmak lâzım gelse... [28b].

Dünyânın geçici olduğunun anlatıldığı yerlerde telmîh sanatı yapılmıştır [21b]. Örneğin;

Dimesünler saña itmiş eser Şeddāda zehāb

‘Aḳıl iseñ ey püser dāruñ Ebū’l-derrāce-yāb

Sanatlı ifādelerin yanı sıra günümüzde de sıklıkla belirli bir maksada ithâfen kullanılan, atasözlerinin ve deyimlerin aynılarını veya benzerlerini eserin içerisinde görmek mümkündür. Bunda Mahallileşme akımının Abdî Efendi üzerindeki etkisi yadsınamaz. Örneğin; egri baḳ- (Kötülükle bakmak.) [2b], alnı açık yüzi ağ ol- (Herhangi bir aybı, çekinecek durumu olmamak.) [5a], çeñe yor- (Boşu boşuna bir şeyler söylemek.) [7a], āb-rū dök- (Gözyaşı dökmek, üzülme), çalışup çabala- (Emek vermek, uğraşmak) [7b], ḳuşürsuz ḳul ara- (Hatâsız insân aramak) [11b], şadra şifā ol- (Gönül ferahlatmak.) [16a], sözini bil- (Ne dediğinin farkında olmak.) [16a], şarf eyle- (Harcamak, tüketmek.) [21a], ḳılı ḳıldan ağır mîzān ol- (Ölçüde ayrıntılı olmak lâzımdır.) [26b].¹¹⁸

¹¹⁸ Ömer Asım Aksoy, *Atasözleri Sözlüğü* (İstanbul: İnkılâp Kitapevi Yayınları, 2014); M. Ertuğrul Saraçbaşı ve İbrahim Minnetoğlu, *Türkçe Deyimler Sözlüğü* (İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayıncılık, 2002).

Eserde münâzara ve münâzara ilmine ait terimlere yakın anlam teşkil edebilecek şekilde kullanımlara da yer verilmiştir. Örneğin; münâkaşa [3a], münâzara [3a], [7b], müṭâlaʿât [3b].

Eserin adına ve içeriğindeki anlam akışına uyum sağlayabilecek şekilde konuşmaya, anlamaya, akla dâir lafızlara eser içerisinde sıkça yer verilmiştir. Konuşmayla ve anlamayla alâkalı lafızlardan bazı kullanım örnekleri: nuṭṭ [2a], [3a], [3b], [15b], [30a], kelām [7a], [8b], [14b], [15a], [15b], [16a], [27b], [30a], nuṭṭ u kelām [1b], nağme-serā [1b], hoş-nevā [1b], nāṭıḳ [15b], nāṭıḳa [26b], güftār [30a], maḳāl [15b], [16a], [20a], [28b], baḥs ü beyān [1b], [23b], aḳvāl [9b], dehen [3a], dehen-bāz [1b], [14b], [17a], dehen-güşā [16b], [27b], [28a], teṣvīl [29b], süḥan [9a], [30a], ḳavlen [18a], fem-güşā [2a], [14b], sencīde [9a], leb-i cünbān [5b], [17a], jāj [16a], lāl [9b], lāf-ı güzāf [9a]; akılla alâkalı olan lafızlardan bazıları: ehl-i ʿuḳūl [9a], izʿān [3b], [11a], [12b], ḥıred [3b], [30a], faṭīn [14a], [14b], dāniş [6b], [13b], [14a], [15b], [23a], [27b], dirāyet [6b], [12a], [14a], [14b], [19b], [27a], [27b], cühelā [15b], [16b].

3.1.8.2. Dil Özellikleri

Eser içerisinde Türkçe kelime kullanımının yanında Arapça ve Fârsça kelime kullanımlarının da yoğun olduğu, secilere ve aliterasyonlara yer verildiği görülmektedir. Türkçe kelimelerin kullanımı daha çok fiillerde ve fiilimsilerde olup, isim cinsinden kelimelerde Arapça'nın ve Fârsça'nın hâkimiyeti söz konusudur. Örneğin; olmuşdur [2a], [21a], [22a], buyurmamışlardur [2a], alınup [3b], [29b]; tekvīn [3b], āşār-ı pür-ʿiberiñ [3b] gibi.

Eserin geneline hâkim olan ve kullanılan dil malzemesi için örnek olarak şunlar verilebilir:

Seslenme Edâtları: Eyā [2a], [22a], ey [3b], [4b], [10a], [14a], [23b], Nedīmā [9a], ʿAbdīyā, hay efendüm [21b];

İsim ve İsim Soylu Kelimeler: kelām (söz) [1b], [7a], [9a], [14b], belāgat (düzgün ve hakikatli güzel söz) [2a], [5b], [15a], [26b], pâdişāh (büyük hükümdâr,

sultân) [2a], [8a], [17b], [18a], İlahiyye (Cenâb-ı Hak ile alâkalı, Allâh'a dâir) [3b], [4a], [14a], [18b], fermân (emir, teblîğ) [11a], [17b], [18b], [25a], hıred (akıl) [3b], [30a], ehillâ (kardeşler, dostlar) [29a], bende-gân (kullar, köleler) [26b], [28a], [28b], cühelâ (bilgisizler) [15b], [16b];

Fiiller: ol- [13a], [16b], [24b], [27a], gel- [2a], [22a], [23b], [28b], buyur- [2a], [14a], [23b], [26a], bil- [8b], [13b], [16a], [26a], geç- [6b], [14a], bul- [2b], [5b], [11a], [11b], [12a], gör- [11a], [21a], [21b], [24b], [27b];

Birleşik Fiiller: ihdâ kııl- (Hidâyete erişmek.) [1b], ihtimâm et- (Gayret ve özenle çalışmak.) [3a], [18a], ricâ it- (Niyâz eylemek.) [2b], [11a], [16b], [25b], tenezzül it- (Kendi durumuna, düzeyine aykırı bir şeyi kabûl etmek.) [7a], şarf eyle- (Harcamak.) [21a], [23b], müntic ol- (Netîce vermek, sonuçlandırmak.) [23b], nâ'il ol- (Murâdına ermek.) [19b], [23a], hâşıl ol- (Meydâna gelmek.) [6b], [7b], [20b], [24a], [28b], beyân eyle- (Açıklamak.) [7b], [21a], [27b];

Zarf Fiiller: ...te'sîrâtı görileyüp... (etkisi görileyerek) [3a], ...mahkûm itmeyüp... (mahkûm etmeyerek), ...şükürini bilmeyüp... (şükürünü bilmeyerek) [5a], ...işini görüp... (işini görerek) [7b], ...şırası düşüp... (zamânı gelince) [8a], ...ârzü eyleyerek... (isteyerek) [20b], ...terâdüf itmeyüp... (takîp etmeyerek) [27b], ...mütâlâ'a buyurup... (etrâflıca düşünerek) [28a], ...görölüp işidilmemiş... (görölerek işitilmemiş) [29a].

3.1.8.2.1. Kelime Grupları

Cümleler, kelime gruplarından oluşmaktadır. Cümlelerin yapıca ve anlamca kusursuz olması, kelime gruplarının cümlede yerli yerine gelebilmesine bağlıdır. Metnin kuruluşundaki kelime gruplarını bu açıyla tasnîf ederek örneklendirmek gerekirse:

3.1.8.2.1.1. Eş Anımlı Kelimeler

Eserde anlamı daha zengin kılabilmek ve kuvvetlendirmek için manâ bakımından birbirine müterâdif (eş anlamlı) kelimelerin seçildiği görülmektedir.

Eser içerisinde kendisine yer bulan eş anlamlı kelimelere örnekler; mümtâz ve müsteşnâ, hağ ve hidâyet, şükr ü şenâ, İzid ü Mennân [1b], bağş ü beyân [1b], [23b], nübüvvet ü risâlet [1b], [17a], ihtimâm u i'tinâ [2a], medh ü şenâ [2a], [16a], emr ü fermân [2a], [5b], [17b], [18b], [25a], emn ü refâh [2b], [4a], [5a], emn ü râhat [4a], [20a], serd ü ĩrâd [3a], mu'âyene ve müşâhade [3a], [8b], [11b], [17a], [19a], [28a derkenâr], farğ u temyîz [3b], [9b], [11b], [12b], 'adl ü hağğâniyyet [5a], [24b], şıdğ u istiğâmet [5a], [5b], [26a], [26b], [27b], [28a], ğarâz ve nefsnâniyyet [5b], [25b], şabr u tağammül [6b], [20a], şamt u sükût [6b], [7a], dâniş ü dirâyet [6b], [13b], [14a], [27b], 'ağl u dirâyet [14b], [19b], [27a], ğadr u i'tibâr [8a], [29b], ğiyel ü desâyis, sehv ü ğuşûr [8b], nuşh u pend [9b], sebeb ü ğikmet ve bādī vü 'illet [10b], şeref ü 'izzet [10b], [11a], keşret ü vefret [10b], zâhir ü bâhir [6a], [12a], [14b], 'âğıl u fağın [14a], [14b], sehv ü ğatâ [17b], ihânet ü ğiyânet [19a], [19b], [20a], ehemm ve elzem [19b], [20b], himmet ü ğayret [21b], [22b], cebr ü kerh [24a], [24b], teb'a ve re'âyâ [24a], [24b], ehl ü erbâb [27b derkenâr], [28a derkenâr], [28a], [28b];

3.1.8.2.1.2. Zıt Anlamlı Kelimeler

Eserde anlamı daha zengin kılabilme ve var olan önceki anlamı daha da keskinleştirebilmek için, mütezâd (zıt anlamlı) kelimeler, söz ve anlam keyfiyetini bozmayacak şekilde kullanılmaktadır.

Eser içerisinde geçen zıt anlamlı kelimelere örnekler; üftân ü ğizân [3a], es'ile vü ecvibe [3a], [28b], [29a], [29b], zâhir ü bâğın [3b], [10a], [12a], dünyâ vü âğiret [4a], şer'an ve 'ağlen [6a], fevâ'id ü mağarrât [6b], mağarrat-ı cüz'iyeye veyâ menfa'at-i külliyye, 'aleyhinde veyâğhüd lehinde, siyâğ u sibâğ [7a], gice gündüz [7b], [28a derkenâr], hağ ve bâğıl [7b], ğabâyığ u fezâyığ [9a], redd ü ğabûl [9a], nîk ü bed [9b], [11b], [25a], [30a], rûz u şeb [10a], [24a], iyü veyâğhüd kötü [11a], [12b], ğüsn ü ğubğ [11a], [11b], [29b], şı'r ü inşâ [13b], [14a], [14b], [15a], [27b derkenâr], nazm u neşr [14b], [15b], leyl ü nehâr [17a], [18b], ğâlen ve istiğbâlen [18a], ğavlen ve fi'len [18a], şadâkat ve ğiyânet [26b], ğâricen ve dâğilen [27a];

3.1.8.2.1.3. İkilemeler

Eserin kelime kadrosundaki kullanımında ikilemeler çok fazla tercih edilmemiştir. Eser içerisindeki ikileme kullanımının kendisine yer edinebilen bazı örnekleri; nice nice [12b], refte refte [18a], [24b], bütün bütün [28a];

3.1.8.2.2. Cümle Çeşitleri

Eser içerisinde cümlelerin hemen her çeşidine fazlasıyla örnek bulabilmemiz mümkündür. Bunlardan bazıları bilinen tasnifleri içerisinde değerlendirmeye tâbi tutulmuştur.

3.1.8.2.2.1. Yapılarına Göre Cümleler

Yapılarına göre cümleler, basit ve birleşik cümle olmak üzere ikiye ayrılır:

Basit Cümle

Neşidesini düstürü'l-^{amel} ve anuñ üzerine vaz⁻¹ temel itmek lâzımdur [9a], Ey Nuḡḡ-ı Bī-pervā o mişillü zevāt-ı ^{ālī}-kadr dört kısma münkasımdur [25b], Ey ^{Aḡl}-ı Dānā bu ehl ve nā-ehl bahşinde bir ^{ḡā}-ide-i muḡarride ve zābıḡa-i mu^{tedile} göremiyorum [27b];

Birleşik Cümle

Birleşik cümleler, girişik birleşik cümle, şartlı birleşik cümle, ki'li birleşik cümle ve sıralı cümle şeklinde sıralanmaktadır.

a) Girişik Birleşik Cümle

...ḡulāḡa-i kelām bir maḡarrat-ı ^{aḡ}ime-i ^{umū}miyyenüñ ḡuḡūlini veyāḡūd bir menfa^{at}-i cesīme-i ḡayriyyenüñ ḡaybūbetini müntec olacağı bilinmedikce yalnız zātuña rāci^{olacak} maḡarrat-ı cüz^{iy}ye veyā menfa^{at}-i külliyye zımnında züll ve ḡaḡāret-i nā-ḡaḡ-şināsiyye tenezzül itmekligüñi ḡabūl idemem... [7a], Ey Nuḡḡ-ı Bī-pervā bu senüñ beyān eyledigüñ efkār yalnız ḡidemāt-ı Devlet-i ^{Aliyye}de bulunan dūn-himmet ve nā-şinās-ı ḡaḡ ni^{met}-i maḡūlelerine münḡaşır olmayup efrād-ı nāsda daḡi ḡatı çoḡdur bunuñ derece-i evvelīde sebep ü ḡikmeti

dā'imā 'ulemā vü şu'arāmuz taraflarından mine'l-kađīm herkesi dünyāya meyl ü rağbet ve kesb-i sāmān u şervetden olınan memnū'iyyetdür... [21a];

b) Şartlı Birleşik Cümle

...kuvve-i fikriyye beni fesād u şalāhdan her neye sevķ u şarf ider-ise anuñ hükmini virmege mecbūr olduđımı resmen beyān iderüm... [4b], ...birinüñ yā 'aleyhinde veyāhūd lehinde olacađı derece-i vuzūha müntehī olacađından bu sözler birinüñ 'aleyhinde olur-ise ol adama bir cihetle huşūmet ü nefsanıyyetüme ve lehinde ise şahābet ü ğayretüme ğaml olunmaķ... [7a], ...her kimüñle böyle mebāhiş olunsa anlar dađı kendülerini bu meslekde göstermekde ve fenālık yüzünden kaķan dem urmamaķda olduđlarından... [9b];

c) Ki'li Birleşik Cümle

...şu vech-ile çehre-sā-yı ğamd ü senā ve dest-güşā-yı şükr ü du'ā oluram ki beni öyle bir fikr-i sağif ve zihn-i nā-şerife maĥkūm itmeyüp... [5a], ...burası dā'imā ğağır-nişānuñ ve maĥfūz-ı ğavşala-i derk ve iz'ānuñ olsun ki Cenāb-ı ğākim muđlaķü'l-'inān ve fermān-fermā-yı ğıttā-i hestī... [11a], ...ğuķūķuñ taķsīm ü ta'dādı ķābil ve derece-i imkāna vāşıl bulunduğı taķdīrde beyān buyurmañuzu ricā iderüm ki bundan böyle 'cāb idenlere dehen-güşā-yı teblīğ ve inhā olacağum... [16a];

d) Sıralı Cümle

...ğaķdan 'ālī ve bahā ve kıymetde andan 'ālī bir şey yokdur beyne'l-en'ām mer'ī ve cārī olan 'alāķātdan ğıçbiri ğaķ üzerine tefavvūķ ve taķaddüm idemez... [13a], ...ķırķ altı beytden 'ibāret bir meşnevī iğtirā' ve inşasıyla işbāt-ı müddeā ķılınmışdur meşnevī-i mezbūruñ mütāla'asında fā'ide-i külliyye olacağı emeliyle iş bu maĥalle 'aynıyla naķl ü imlā ķılındı... [15a], ...Ħudā bilür bir ğün ğidmet ve me'mūriyyetde ũrmaz cümlesi terkle der-sa'ādetde gider ve derün-ı Siţanbul'da bir mażbūţ konaķ ve boğaz içinde elvirişli ve ķullanışlı birer yalı alır... [20b];

3.1.8.2.2.2. Manâlarına Göre Cümleler

Cümleler manâları bakımından, olumlu cümle, olumsuz cümle, ünlem cümlesi, emir cümlesi, soru cümlesi ve dilek cümlesi şeklinde sıralanmaktadır.

Olumlu Cümle

...kuvvet ü miknet bulmasını tervîc idecek zemîn-i dil-nişîn üzre hâme-cünbân-ı imlâ vü inşâ olmak... [22b], ...bu kaleme alacağum ve risâle şekline koyacağum sözler senüñle benüm beynimüzde söylenmiş... [29a], ...fî zamânınâ emsâl-i keşîresi mu‘âyene ve müşâhade olındığı üzre râh-ı nâ-şavâb ihânet ü hıyânete sâlik olur... [19a];

Olumsuz Cümle

...ictimâ‘ mādde-i mühimmesi netice-bahş-ı huşûl ve ‘umûr-ı inti‘âş-ı ‘âlem-i şîrâze-gîr-i râbıta vü uşûl olmaz idi... [10b], ...şu vech-ile hâtıruma gelür ki her bir münşî ve şâ‘ir ‘âkıll u faţîn degüldür ve her ‘âkıll u faţîn münşî ve şâ‘ir olamaz... [14a], ...bir iş görülmeyor ve eşer-i haqqâniyyet ve semere-i şıdk u istikâmet külliyyen maḥv oldı... [28a];

Ünlem Cümlesi

Eyâ şâh-ı devrân ‘Abdü’l-Mecîd [2a], Ey müsteşâr-ı devlet ve tercümân-ı dîvân-ı salṭanatı olan Nuṭk-ı Bî-pervâ şu oḳıdıguñ beyt hâtır-nişânıdır... [5b], ‘Abdîyâ buldı sözüñde pâyân [16a];

Emir Cümlesi

Bir yıkılmış yir ḳoma şarf eyleme mâl-ı bî-hisâb [21a];

Soru Cümlesi

...zamânıñ sülûk eyledikleri şamt u sükût yolına gitmekde ḳaṭ‘an maḥzûr olmayacağı emr-i müberhen ve müdellel degül midür... [7a], ...bu cihetle şahş-ı vâhidüñ ḥüsn ü ḳubḥına medâr-ı ḥükm-i ḳat‘î olacağı şey nedir... [11a], ...hem-

cinsümi hâklı vesâ'irlerini hâksuz çıkarmağa çalışayum mı yoksa bu mes'eledede dağı hâkkı 'alâka-i cinsiyyet üzerine tağdım ve tercih ideyüm mi... [12b];

Dilek Cümlesi

Hudâ eyleye 'ömrüni ber-mezid [2a], ...şalâh u selâmete maşrûf ve ridâ'et ve fesâd taraflarına nâ-ma'îuf ola çünkü... [4a], ...işte bu kâ'ide-i külliyyeden soñra ma'lûmuñ ola ki şınıf-ı beşerüñ cümlesi haşbe't-tabî'a hüsn ü kubh-ı ef'âli câmi' ve 'umümen muhlifü't-tabâyi' olacağından... [11b], ...fesâhat u belâgat şartıyla nazm u nesre kesb-i sermâye-i iktidâr eylediği tağdirdede ol zâtuñ erbâb-ı hüner ve ma'ârifden oldığına virilecek hükmüñ... [15a];

3.1.8.2.2.3. Yüklemine Göre Cümleler

Yüklemine göre cümleler, isim ve fiil cümlesi olmak üzere ikiye ayrılır:

İsim Cümlesi

...mazhar-ı 'uqûbât-ı dâreyn ve müstahak-ı tevbih ve serzeniş-i şakaleyn olacağımızda kaçan şübhe yokdur [5a], ...ilm-i yakîn hükmince mütehhimüñ töhmetiyle hükm ü mecâzât-ı kânüniyyesinüñ icrâsı hâkdur [6a], ...kabâyih u fezâyihdan hiçbirinüñ mu'âdil ve muqâbil olamayacağı itirâf-kerde-i ehl-i 'uqûl ve müselle-i erbâb redd ü kabüldür [8b], ...emr ü fermân-ı 'âlinüñ elbette netice-bahş-ı 'adâlet ü merhamet ve bâ'is-i huzûr u râhat-ı fuqarâ vü ra'yyet olacağı kazâyâ-yı müberhenedendir [25a];

Fiil Cümlesi

...kaleme alınup ve nev-peydâ terkibi dağı 'ilm-i maşşûş vaz' olunup bir risâle-i muhtaşara ittihâz kılınmışdur [3b], ...ma'nâya nâ-muvâfiğ ve belki müdâhene ma'nâsına redif ve muqâbik olduğundan fi-zamânına hâzâ anuñ kâ'ide-i muṭarride altına alınması şırası geçmiştir [6b], ...bu şi'r ü inşâ fenlerini her kim bilür ise o aşhâb-ı dâniş ve dirâyetden 'add olunur bu kararı dağı havşala-i idrâküm almadı buña ne buyurursunuz [14a], ...olunmadıktan başka Es'ad Paşa gibi zâtuñ sözünüñ üzerine söz olmaz ta'biriyle şâhibüm mücâb olmuşdur [22a];

3.1.8.2.2.4. Öğelerinin Dizilişine Göre Cümleler

Öğelerinin dizilişine göre cümleler, kurallı ve devrik cümle olmak üzere ikiye ayrılır:

Kurallı Cümle

...maḥfaẓa-i ḥüsn-i qarāra taḳtīr ve ifrāg ḳılınan ifādāt-ı belīga ve taṣavvurat-ı metīnemi ḥuẓẓār-ı meclis-i meṣveret ve dīde-guşā-yı zuhūr-ı rey-i maşlahat olanlara aḥsen-i taḳbīr ve ehven-i tefsīrle teblīge tercümān itmişdür [4b], ...maḥnāsına redīf ve muṭābīḳ olduğundan fī-zamānına hāzā anuñ ḳāḳide-i muṭarride altına alınması şırası geçmiştir [6b], ...hem kendüleri ve hem de ʿıyāl u evlādları mütenaʿim-i nevāl-i āsāyiş ü rāḫat u mütecerriʿ-i şehd-ābe-i ḫuẓūr ve āfiyet olsalar gerekdir [23a];

Devrik Cümle

...muḳaddimāt-ı ḫikmet-engīz ve fuḳarāt-ı belāgat-āmīzden ḫiçbirine keşf-i deḫān-ı iṭtirāz ve fekk-i zebān-ı iḳtirāz itmek ḫaddüm degüldür şu ḳadar ki [5b], ḫidemāt-ı Devlet-i ʿAliyyede müstaḫdem ve maʿāş-ı müstevfī aḫzıyla dilīr-i niʿām bulunanlardan pek çoḳlarını der-saʿadetde şehriyye-i vuḳūc bulacaḳ musarrıfāt-ı rüz-merremüze vāfī ve kāfī olacaḳ miḳdarı meʿmūriyyet maḫallerinde aḳce iddiḫārına muvaffaḳ olsaḳ Ḥudā bilür bir gün... [20b];

3.1.8.2.2.5. Seci (İç Kâfiye)

Asıl anlamı kumru, güvercin gibi kuşların aynı sesleri tekrârlayarak ötmeleri demek olan seci, nesirdeki kullanımıyla fâsıla sonlarının aynı sesle bitmesidir. Fâsıla, cümle sonuna dendiği gibi birbirine edâtla bağlanmış fıkra (tamlama, ibâre ve paragraf) sonlarına da denir. Fâsıla nesirdeki kullanımıyla şiirde kâfiyenin bulunduğu mısra sonu gibidir. Nitekim seci de nesrin kâfiyesidir. Bir başka deyişle seci, cümlelerin ya da bir cümle içinde birden çok sözcüğün sonlarındaki ses benzerliğidir. Nesir de kullanılan uyak olarak da tanımlanabilir. Seciler, sözcüklerdeki ses tekrârının yanı sıra kelimelerin vezinlerinin de dikkate

alınması ile sınıflara ayrılır:¹¹⁹ Mutarref seci, Mütevâzîn seci, Murassa (Muvâzî) seci, Mutlak seci, Mukayyed (Rabî) seci, Mefrûk seci. Aşağıda örnekleri bu sınıflandırma netîcesinde verilen seciler, sırasıyla altı çizili bir şekilde gösterilmiştir.

3.1.8.2.2.5.1. Mutarref Seci

Yalnız fâsılalar sonundaki harfte berâberlik bulunduran secidir.

Örneğin; ...şimdiye kadar leb-i cünbân-ı beyân ve şekker-efşân-ı ityân olduğuñ... [5b], ...ebnâ-yı zamân ve ihvân-ı nâ-dürüst-i peymân herkesi kendi efkârlarında... [7a], ...yuğarıdan berü naqş-ı şâhife-i beyân ve tezkar ve küze-i hafızama ilkâ ve ihtâr buyurmuş olduğuñ... [9b], ...efrâdını câmi^c ve ağıyarını ma^cnî degüldür zîrâ dâniş ü dirâyet ve fehm ü kiyâset mâddeleri tıynet-i benî-Âdemde... [14a], ...ihânet ü hıyâneti irtikâb ve menâfi^c-i meslek-i ‘ubüdiyyet olur tarîke sülûk ü zehâb itmemiş olduğundan... [19a], ...ye’s ü fütûra kalb ve tahvîl idecek nice yıllardan berü buña mümâşil ve dahâ mübâlağalu... [21b];

3.1.8.2.2.5.2. Mütevâzîn Seci

Fâsılalar sonundaki harflerin birlikteliğinin yanı sıra vezin bakımından da uygunluk gösteren secidir.

Örneğin; ...fesâd u ‘inâda âlet ve hedef-i sihâm-ı tevbiğ ü mel‘anet olur isem şerîk-i nefsi le‘îm ve halî-i şeytân-ı racîm olmağlıgum... [4b], ...müzâyasına ‘ale’d-devâm diğkat ve i‘tinâ eyle ki fehvâ-yı kelâmuñda te’sîr ve ma‘nâ-yı ifâdâtuñda hüsn-i takrîr hâşıl ola... [9a], ...bu mişillü hezeyân-ı mağmûmdan mürekkeb ve türrehât-ı bî-ma‘nîden müretteb birtağım sözleri... [14a], ...mü‘eddâsı üzre ânifen levha-pîrâ-yı beyân ve nâtika zîb-i zebân olduğuñ fıkra-i belâgat-ı behreden... [26b], ...kendi efkârına mu‘âbık ve taşavvurât-ı muhayyilesine muvâfık birtağım söz tedârikiyle... [29a];

¹¹⁹ Esir, Hasan Ali, “Klasik Edebiyatımızda İnşâ ve Lâmi‘î Çelebi’nin Münşeât’ı”, haz. Hatice Aynur vd. *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları V, Nesrin İnşâsı: Düzyazıda Dil, Üslûp ve Türler*, (İstanbul: Turkuaz Yayınları, 2010), 141-165.

3.1.8.2.2.5.3. Murassa (Muvâzî) Seci

Fâsılalardaki kelimeler dışında iki fıkrada bulunan secilerin revî harfinin, vezin ve harf sayısı bakımından birbirine uygun olması durumudur.

Örneğin; ...hikmet-engîz ve fuḡarāt-ı belāgat-āmîzden hıçbirine keşf-i dehân-ı ı'tirâz ve fekk-i zebân-ı iktirâz itmek ḡaddüm degüldür šu ḡadar ki... [5b], ...lâzım gelse 'aḡl u ḡikmete muḡvâfıḡ ve ḡânün-ı münâzaraya muḡtâbıḡ dinmege šâyân olur idi... [7b], ...müzâyasına 'ale'd-devâm diḡḡat ve i'tinâ eyle ki fehvâ-yı kelâmuñda te'sîr ve ma'na-yı ifâdâtuñda ḡüsn-i takrîr ḡâşıl... [9a], ...bu mişillü hezeyân-ı maḡmûmdan mürekkeb ve türrehât-ı bî-ma'ñiden müretteb birtaḡım sözleri... [14a];

3.1.8.2.2.5.4. Mutlak Seci

Cümle ile fıkraların aralarında bulunan, cümle ve fıkra sonundaki kelime ile birbirine bağlanamayan seci çeşitidir.

Örneğin; ...bir maḡarrat-ı zâtiyyenüñ def'ci veyâḡûd yine zâtuña râci' olıcaḡ bir fâide-i 'azîmenüñ celbi... [6b].

3.1.8.2.2.5.5. Mukayyed (Rabfî) Seci

Cümle ve fıkraların sonlarında yer alan ve aralarında bir kelime ile bağ kurulan secidir.

Örneğin; ...nüšha-i kübrâ ve enmüzec-i Ḥudâ olan nev'-i benî-Âdemüñ pây-ı taḡt-ı vücûdında evreng-nišin-i sultâñî ve fermân fermâ-yı ḡıḡta-i ḡayât ve zindeḡañî olmış [4a].

3.1.8.2.2.5.6. Mefrûk Seci

Ayrı ayrı cümlelerin sonunda bulunan seci çeşididir.

Örneğin; Ey Nuḡḡ-ı Bî-pervâ burası dâ'imâ ḡâtır-nišânuñ ve maḡfûz-ı ḡavşala-i derk ve iz'ânuñ olsun... [11a].

3.1.9. Yazım Özellikleri

Münâzara-i Nutk-ı Bî-pervâ ile Akl-ı Dâna'nın, XIX. yüzyılın ilk yarısında telîf edildiği tahmîn edilmektedir. Genel itibâriyle, XIX. yüzyıldaki kaleme alınan manzûm eserlerde dilde ve imlâda bir bütünlüğün sağlanmış olduğu söylenilebilir, lâkin bu durumun mensûr eserler için de geçerli olacağını söylemenin doğru olmayacağı düşünülmektedir. (Bu düşünce, Klasik Osmanlı nesrinde kullanılan dil ile XIX. yüzyılda edebiyâtımızda yeni görülmeye başlayan mensûr eserler için geçerlidir.)

Eserin geneline bakıldığında yazımda ve imlâda bir bütünlük olduğu görülmektedir. Ancak nüsha mukâyesesi yapılırken M. nüshasında belirtilen bazı kelimelerin ve eklerin A. nüshasında olmadığı ya da farklı kullanıldığı, bazı kelimelerin müterâdiflerinin seçildiği, bazen tekil bir ismin çoğul hâlinin tercih edildiği görülmüştür. Bu farklılıkların îzâhı, metin içinde geçen yerlerdeki kullanımlarıyla dipnotlarda ifâde edilmiştir.

Eser içinde az da olsa aynı Arapça ifâdelerin, eserin farklı bir bölümünde muhtelif yazılımları görülmektedir. Örneğin;

من عند الله [4a], [26b]- من عنده [7b], [20a]; يحصي [18a]- يحصي [20b], [21b].

Metinde “ile” edâtı bazen kelimededen ayrı (ile) bazen de kelimeye birleşik (-ile, -ıla) vaziyette yazılmıştır. Örneğin; ‘adâlet ile [2b], hâkimiyet ile [5a], selâmet ile [8b], şıdķ-ı derûn ile [22a]; Nuķ-ıla [15b], i‘mâr-ıla [22a], vech-ile [5a], baķş-ile [16a].

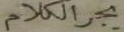

Manzûm kısımların sadece bir bölümünde ise, şâir mısra‘ın vezne mutâbık olmasında özel bir yazım şekli tercih etmiştir. Örneğin; Cihân sevmesün de seni n’eylesün [2b].

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.1. METİN

4.1.1. Tenkîtli Metin Kurulurken İzlenen Yöntemler

- Tenkîtli metin oluşturulurken en eski nüsha olan M. nüshası esâs alınmıştır.
- M. nüshasının çeşitli sebeplerle (eksiklik, yanlışlık, kâğıtta kopukluk, tahrîp olma, yırtılma vb.) okunamayan bölümlerinde A. nüshasından istifâde edilmiştir. Bu sebeplerle birlikte metin tamîrinin uygulanması gerektiği ibâreler, metnin içinde [...] köşeli parantez ile gösterilmiştir. Örneğin; yek-dâne-i ʿaql [ve kiyâsetle mâlik-i nişâb-ı fazl u ʿirfân ve gevher-i] ʿâlem-bahâ-yı nuṭṭ.
- Metnin varak numaraları sayfa başlarından itibâren koyu renkte [1b], [2a] şeklinde gösterilmiştir.
- Metne manzûm kısımlar ve derkenâr bölümleri hâricinde satır numaraları eklenmiştir. Aynı varak içerisinde yer alan manzûm kısımların satır numaraları verilmese de mensûr bölüme geçişte bu bölümlerin varlığı dikkate alınmıştır. Satır numaralarının eserin genelindeki verilışı ise, birinci satıra gelecek olan numara varak numarasına tekâbül ettiğinden sayfanın ikinci satırından başlanarak üst karakter olarak gösterilmiştir. Örnek: ⁽²⁾, ⁽³⁾, ⁽⁴⁾.
- Metnin anlam dünyâsına müdâhale etmemek adına sadece (.) nokta işaretine yer verilmiş, diğer noktalama işaretlerinin kullanımına yer verilmemiş ve imlâsına dokunulmamıştır.
- (:) İki nokta işareti iki nüsha arasındaki farklılıkları ifâde etmek için kullanılmıştır. İncelemeye esâs olarak alınan metinden parçalar alınmış, iki nokta işaretinden sonra diğer nüshadaki karşılığı verilerek, nüshanın rumuzu gösterilmiştir. Örnek: görülür: görülen A., bir bende bir velî-niʿmetin: bir bende velî-niʿmetin A.

- (/) Eğik çizgi işareti bir dipnotta birden fazla bilgi verilmesi gereken durumların arasında kullanılmıştır. Örnek: fi'l-arzla: fi'l-arz A. / “Hükümdâr, Allâh’ın yeryüzündeki gölgesidir.” Kelâm-ı Kibâr.
- (-) Kısa çizgi işareti metni kurarken esâs aldığımız M nüshasına bağlı kalarak, bir nüshada bulunup diğer nüshada bulunmayan ifâdeleri belirtmek için kullanılmıştır. Örnek: daği: - A., muṭṭaşîf: - A., bir: - A.
- İmlâ hatâsı, siliklik, karalanma gibi sebeplerden dolayı okunamayan bölümler asıl metinden kopyalanarak çalışma metnine eklenmiştir. Örnek: Himmetüñle: A., بخير الكلام: A., : efrâd A.
- Özel isimler ile manzûm bölümlerin mısra başları ve başlıklardan sonra gelen lafızlar büyük harf ile başlatılmıştır. Örnek: İskender-i devrân, es-Sultân ibnü’s- Sultânü’s-Sultân ‘Abdü’l-Mecîd Hân İbnü’s-Sultân Maḥmûd Hân Efendimiz.
- Eserin tenkîtli metni kurulurken, Klasik Osmanlı nesri’nin husûsiyetlerine bağlı kalınmakla birlikte özellikle zarf-fiil ekleri günümüz Türkçesi esâs alınarak düzenlenmiştir. Örnek: bilüp velî-ni‘metüñ, ta‘bir olunur bu şadâkatüñ.
- Metindeki bazı Fârsça izâfetlerde rastlanan (-ı, -i) şeklindeki kullanımlar aslına uygun olarak (u, ü) şeklinde gösterilmiştir. Örnek: aşl-ı haқиқâti: aşl [u] haқиқâti.
- Yazma eserde kırmızı mürekkeple görülen kısımlar, metinde koyu renkte yazılmıştır. Örnek: **Li-muḥarririhî Meşnevî, beyit, Cevâb-ı ‘Aql-ı Dâñâ.**
- Metindeki Arapça, Fârsça bölümler, mahlaslar koyu renkte yazılmıştır. Örnek: الملوك ملهمون, ‘Abdî, Vaşfî.
- Eserde “hak” kelimelerinin anlam bakımından kullanımını birbirinden ayırmak için Allâh ve Rabb manâsına gelen hak kelimesinin ilk harfi büyük olarak ve Hakk şeklinde, doğruluk manâsına gelen hak kelimesi ise küçük harfle ve tek “k” ile yazılmıştır. Örneğin; Hakk toğrıya yardımcıdur [8b], birtaқım nâ-haқ-şinâs [5a], [9b], icrâsı haқdur [6a].

- Arapça isimlerin ifâdesinde inşâ üslûbunun bir özelliği olduğundan şeddeli kullanımlar tercih edilmiştir. Örneğin; ‘Adliyye [3a], [11a], İlâhiyye [3b], [4a], [14a], [18b], fikriyye [4a], [4b], [5a], [8b], haqqâniyyet [6b], [11b], [28a], [29b], ‘umûmiyye [8a], [12b], [23b], [24a], hüsniyyât [11b], [12a], [29b].
- Metindeki Arapça ve Fârsça ifâdeler asıl biçimleriyle yazılarak Âyet-i Kerîmelerin Kur’ân-ı Kerîm’de hangi sûrede yer aldığı ve kaçınıcı âyette buldukları belirtilerek (“Allâh’tandır.” Nisâ Sûresi 4/78, bk. Ekler 7.), Hadîs-i Şerîflerin ve Kelâm-ı Kibârların sadece manâları olacak şekilde dipnotlarda verilmiştir. Ayrıca metindeki bu kullanımlarla alâkalı daha ayrıntılı bilgiler verebilmek için metnin sonunda “Ekler” bölümü oluşturulmuştur. Bu bölüm, metindeki sıraya göre verilmiştir.
- Çalışmada esâs alınan M. nüshasındaki derkenârlar A. nüshasındaki sıra göz önünde bulundurularak incelenmiştir. A. nüshasında bulunmayan bölümlerin derkenârları metnin anlam bütünlüğüne, siyâkına ve sibâkına bakılarak verilmiştir. Ayrıca derkenârların başlangıç noktaları ve sonları da dipnotlarda varak numaraları dikkate alınarak îzâh edilmiştir.
- Tenkitli metin kurulurken, Arap alfabesindeki sesleri karşılamak üzere, aşağıdaki çeviri yazı işâretleri kullanılmıştır.

Tablo 3. Çeviri Yazı İşâretleri

آ (ā)	a, ā	ص	ş
ا (ā)	a, e, ı, i, u, ü	ض	z, đ
ب	b, p	ط	ţ
پ	p	ظ	z
ت	t	ع	c
ث	ṯ	غ	ğ
ج	c, ç	ف	f
چ	ç	ق	ķ
ح	ḥ	ك	k, g, n
خ	ḫ	ك	ñ
د	d	ل	l
ذ	ḏ	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v, o, ö, u, ū, ü
ژ	j	ه	h, a, e
س	s	لا	la, lā
ش	ş	ى	y, ı, i, ī
		ء	o

4.1.2. Tenkitli Metin

4.1.2.1. Münâzara-i Nutk-ı Bî-Pervâ ile Akl-ı Dâna Metninin Transkripsiyonu

İSM-İ KİTÂB ʿAQL-I DÂNÂ

Müellif ʿAbdî Çelebî¹²⁰

[1b]

Bi-smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm

(2) ʿAndelîb-i hoş-nevâ-yı hâme-i muʿciz-beyân ve tûtî-i şekker-hâ-yı kilik-i belâgat-feşân (3) şu yüzden nağme-serâ-yı çemen-istân-ı şükr ü şenâ-yı Yezdân ve bu tarz-ı bedîʿü'l-üslûb (4) üzre dehen-bâz-ı hamd ü sipâs-ı İzid ü Mennân olur ki irâdet-i ʿaliyye-i ezeliyye (5) ve meşîyyet-i celîle-i lem-yezeliyyesiyle tengnâ-yı ʿademden fezâ-yı vesîʿu'l-ercâ-yı (6) vücûd ve şühûda getürmüş ve herbirini birer tecellî-i İlâhiyyesiyle bi-hasebi'z-zâhir reng-i (7) diger ve tarz-ı âhirde göstermiş olduğu kâffe-i maḥlûkât ve kâtibe-i mükevvenâtı (8) [içinden mümtâz ve müstesnâ tutmuş olduğu] nevʿ-i benî-Âdemi cevher-i yek-dâne-i ʿaql (9) [ve kiyâsetle mâlik-i nişâb-ı fazl u ʿirfân ve gevher-i] ʿâlem-bahâ-yı nuṭṭ u kelâmla (10) [evreng-nişîn-i ḥıttâ-i vâsiʿa-i bahş u beyân buyurmuşdur ve] taşliyye-i Kâfiye (11) [ve tesellüme-i vâfiye dîhîm-efrûz-ı mesned-i muʿallâ-yı nübüvvet ü risâlet ve kişver]-güşâ-yı (12) [peygamberî ve saltanat-ı cenâbına ithâf ve ihdâ kılinur ki şeref-i ʿâlem-bahâ-yı râh]-nümâyî-i (13) [minhâc-i ḥaḳ ve hidâyet ve devlet-i cihân-kıymet-i sedd-i şugûr-ı nâ-dürüstî ve ḍalâ]letle [2a] küy-ı ribâ-yı efdâliyyet ve ḥâ'iz-i ḳaşabü's-sabâḳ ḥâtemiyyet olmuşdur ve nesîm-i çemen-efrûz-ı (2) tardîyye-i mütevâliyye şol Aşḫâb-ı güzîn ḥâzerâtınıñ mazâciʿ-i münevverelerine vezân olsun ki (3) şâh-râh-ı râstî ve ḥaḳḳâniyyetden zerre kadar ʿudûl ve reh-i nâ-refte-i dîgere meyl (4) ü müşûl buyurmamışlardur ve tûtî-i şîrîn-beyân nuṭṭ-ı belâgat-ʿunvân şol (5) pâdişâh-ı zamân ve şehen-şâh-ı devrân yaʿnî es-Sultân ibnü's-Sultânü's-Sultân (6) ʿAbdü'l-Mecîd Ḥân İbnü's-Sultân Maḥmûd Ḥân Efendimiz Ḥâzretlerinüñ revnaḳ-şiken-i (7)

¹²⁰ İsm-i Kitâb ʿAql-ı Dâna Müellif ʿAbdî Çelebî: Eşer Nuṭṭ-ı Bî-pervâ ile ʿAql-ı Dâna Beyninde Muḥâvere Müellifi Sivâs Mutaşarrıfı Sâbıḳ ʿİzzetlü ʿAbdî Efendidür 1287 senesi maʿrifet-i ʿacizânemle birinci defʿa olarak ṭabʿ olındı (Tevfîḳ) A.

çār bāğ-ı cihān ve reşk-efgen sīne-i sünbül-zār-ı gül-istān olan gül-şen-i medh⁽⁸⁾ ü şenāsın şekker-hā-yı belāğat u ıtrā ve fem-güşā-yı ihtimām u i‘tinā olur ki⁽⁹⁾ mışrā^c-ı berceste fehvā-yı vücūd-ı cihān-sūd-ı hümāyūnları maẓmūn-ı hikmet-nümūn⁽¹⁰⁾ *السلطان ظل الله في الارض* la¹²¹ mü‘eyyed ve yerlīg-ı belīg-i salṭanat ve hīlāfetleri⁽¹¹⁾ *انا جعلناك خليفة في الارض*¹²² nazm-ı kerīmiyle manşūş ve mü‘ekkeddür o bir Süleymān-ı zamān⁽¹²⁾ ve İskender-i devrāndur ki

Li-muḥarririhī¹²³

mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

Ne gelmişdür ne gelmek ihtimāli var bu dünyāya
Muḥakḳak böyle bir manşif-ı şehen-şāh-ı cihān-ārā

dinmege bi’l-vücūh aḥrā vü eḫaḳḳ⁽¹⁴⁾ ve kāffe-i emr ü fermān-ı mülük-ānelerinde *الملوك ملهمون*¹²⁴ me‘āline mā-şadaḳ ola⁽¹⁵⁾ gelmişlerdür.

Li-muḥarririhī Meşnevī¹²⁵

fe‘ülün fe‘ülün fe‘ülün fe‘ül

Eyā şāh-ı devrān ‘Abdü’l-Mecīd
Ḥudā eyleye ‘ömrüni ber-meẓīd

[2b] Sen oldıḳca fermān-revā-yı cihān
Belāsın bula düşmen-i bed-gümān

¹²¹ *الارض* la: *في الارض* A. / “Pâdişâh, Allâh’ın yeryüzündeki gölgesidir.” bk. Ekler 1.

¹²² “Muhakkak biz seni yeryüzünde halife kıldık.” Sa‘d Sûresi 38/26. bk. Ekler 2.

¹²³ li-muḥarririhī: beyt-i li-muḥarririhī A.

¹²⁴ “Pâdişâhlar ilhâma mazhardırlar.” bk. Ekler 3.

¹²⁵ Li-muḥarririhī Meşnevī: Meşnevîlehū A.

Cihān ola fermānıñ bendesı
Dağı esdaķā lütfuñ ħandesı

Bula dıřmenānuñ¹²⁶ ħarīben zevāl
Bi-ħaķķın Ĥudā-yı ‘amīmü’ n-nevāl

‘Adālet der-i devletüñde muķīm
‘İnāyet ħuzūruñda olmuř nedīm

Der-i devletüñ pāsbānı¹²⁷ ‘aķā
Şıtabl¹²⁸-ı keremde semendüñ vefā

Cihānuñ saña iĥtiyācı celī
Meger bilmeye bunı olan delı

Vücūduñ cihāna ‘aķādur ‘aķā
Saña egri baķmaķ ħaķādur ħaķā

Ne mümkin göñül ola senden cüdā
Velev ki olursa cihān bir yaña

Sözüñ de özüñ gibi zı-iĥtirām
Kelāmü’l-mülūk mülükü’l-keām

Cihān buldı sāyeñde emn ü refāh
Bunuñ ħadrını bilmemekdür günāh

---

¹²⁶ dıřmenānuñ: dıřmenüñ A.

¹²⁷ pāsbānı: A.

¹²⁸ Kelimenin aslı "İştabl" dır. Vezin gereği "Şıtabl" olarak okunmuştur.

Degüldi cihān böyle aḳdemleri
Düſerdi yire çoḳlaruñ demleri

Ne māl u ne cān u¹²⁹ ne ʿırza emīn
Bir adam bulunmaz idi ber-zemīn

Eyā ſāh-ı ʿālem-penāh-ı cihān
Bulup devr-i ʿadlūnde bunlar emān

Cihān sevmesün de seni n'eyesün
Merāmı ne ise ʿadū söylesün

Ḳul itdüñ ʿadālet ile ʿālemi
Pür itdüñ ʿināyet ile ʿālemi

Ḳuluñ ʿAbdī eyler Ḳudādan ricā
Cihān senden olmaya bir dem cüdā

[3a] Bu ʿAbdī-i kem-bizāʿa ve ʿabd-i meslübü'l-istiṭāʿa Meclis-i Vālā-yı Ahḳām-ı ʿAdliyye⁽²⁾ mazbaṭa oṭası ḥulefāsı silkü'l-leʿāline münselik ve üftān ü ḥizān-ı⁽³⁾ istiḥşāl-i meleke-i fenn-i celīl-i kitābet yoluna sālīk olduğum ḥāle Bosna⁽⁴⁾ eyāletinde ʿaḳd ü teşkīl buyurılan Meclis-i Kebīr kātib-i evvelligi meʿmūriyyet-i⁽⁵⁾ bāʿiṣü'l-mefḥaretiyle bu ṭarafa gelmiş ve işte iki buḳuḳ seneyi mütecāviz⁽⁶⁾ olayor ki meclis-i mezbūrda İfā-yı meʿmūriyyete naşb-ı nefis-i ihtimām eylemiş⁽⁷⁾ bulunduğumdan ſu müddet-i maʿlūme zarfında mā-fevḳumda bulunan zevāt⁽⁸⁾ ṭaraflarından maşlahatca muʿāyene ve müşāhedesiyle dem-beste-i ḥayret ve serbe-ceyb-i⁽⁹⁾ velehū ve zücret olduğum ḥālāt-ı ğarībe ve ārā-yı ʿacībe üzerine⁽¹⁰⁾ serd ü İrādı muḳteżā-yı ʿubūdiyyet ve belki farīza-i zimmet-i memlūkiyyet⁽¹¹⁾ olarak maʿiyyetde bulunmaḳ ve rüʿesā-i meʿmūr olmamaḳ ḥasebiyle ifādesinde⁽¹²⁾

¹²⁹ Ne māl u ne cān u ne ʿırza emīn: Ne māl u ne cān ne ʿırza emīn A.

te'sirâtı görileyüp yalnız 'aql u nuṭḡ-ı 'âcizânem miyânelerinde münâzara ve ⁽¹³⁾ münâkaşa ile iḡtifâ olunan mütâla'ât-ı mütevâliyye ve tefekkürât-ı müte'âkıbe ¹³⁰ ⁽¹⁴⁾ maḡşûli olan ve bu münâsebetle tarz-ı âhîr üzre cev'lânger-i sâha-i ⁽¹⁵⁾ taḡayyülâtum bulunan birtakım es'ile vü ecvibenüñ bir risâle-i maḡşûsa-i ⁽¹⁶⁾ muḡtaşara ittiḡâzına görinen ḡabiliyyet ve isti'dâdı ḡaḡîr-i pür-taḡşîre ⁽¹⁷⁾ medâr-ı cür'et ^{وله الحمد والمنه} ¹³¹ ḡıbṡa-fermâ-yı a'sâr-ı mâziyye ve reşk-endâz [3b] ezmân-ı âtiyye olan işbu 'aşr-ı 'adâlet-ḡaşr ḡâzret-i šehen-šâhîde kâlâ-yı ⁽²⁾ ma'ârif ü hüner ve ḡuşûşıyla âsâr-ı pür-'iberiñ pâzâr-ı i'tibârda ⁽³⁾ revâcı görülmekde olması sermâye-i cesâret olarak mü'tâla'ât ⁽⁴⁾ ve tefekkürât-ı meşrûḡa 'aql u nuṭḡ taraflarından serd ü İrâd olundığı ⁽⁵⁾ üzre ^{بعونه و صونه تعالى} ¹³² ḡaleme alınup ve nev-peydâ terkîbi daḡi ¹³³ 'ilm-i ⁽⁶⁾ maḡşûş važ' olunup bir risâle-i muḡtaşara ittiḡâz ḡılınmışdur ⁽⁷⁾ beyân-ı muḡaddime ¹³⁴ ez-cânib-i 'Aql-ı Dâna Ey Nuṭḡ-ı Bî-pervâ bilmez misüñ ki ⁽⁸⁾ Cenâb-ı fermân-fermâ-yı iḡlîm-i cesîm-i tekvîn ü İcâd ve ziyet-baḡşâ-yı kâr-ḡâne-i ⁽⁹⁾ taşnîc-i emşâl ü ezdâd-i ^{تنزهت ذاته عن المثل والانداد} ¹³⁵ mı ki 'aql ⁽¹⁰⁾ ve ḡired lafzlarının medlûli ve farḡ u temyîzinüñ ve bed-mâddelerinüñ ⁽¹¹⁾ seyf-i meslûli ve ḡâṡibe-i maḡsûsât ve meşḡudât-ı mükevvenenüñ ḡüzîde ⁽¹²⁾ ve maḡbûliyyem cümle eşyâdan evvel yed-i ḡudret-i ezeliyye ve šun'ı hüviyyet-i ⁽¹³⁾ lem-yezelîyyesiyle ḡalk u tekvîn ve 'ale'd-devâm-ı šâh-râh-ı hidâyete zehâb ⁽¹⁴⁾ u sülûkümi ḡuş-ı iz'ân ve ḡabûlüme ¹³⁶ tefḡîm ü telḡîn buyurduḡdan šoñra ⁽¹⁵⁾ šıfât-ı zemîme ve aḡlâḡ-ı pür-nemîme ile muttaşıf ve maḡlûḡ ve nâr-ı ḡâzab-ı ⁽¹⁶⁾ İlâhiyye ile nice yıllar ber-geşte sâmân u maḡrûḡ olan nef-s-i le'm-i ⁽¹⁷⁾ mel'anet-i nedîmüñ terbiyye ve işlâḡıyla ḡavâs-ı ḡamse-i zâhire vü bâṡinenüñ [4a] ḡüsn-i idârelerini benim re'y-i šavâb-dîdeme ḡavâle buyurmuşlardur. Ben ki ⁽²⁾ nüšḡa-i kübrâ ve enmûzec-i Ḥudâ olan nev'-i benî-Âdemüñ pây-ı taḡt-ı ⁽³⁾ vücûdında evreng-nišîn-i sulṡânî ve fermân fermâ-yı ḡıṡṡa-i ḡayât ⁽⁴⁾ ve zindeḡânî olmuş ve ez-her cihet

¹³⁰ müte'âkıbe: müte'âkıbenüñ A.

¹³¹ "Hamd ve minnet Allâh'a mahsûstur." bk. Ekler 4.

¹³² "Allâh'ın izni ve muhafazası ile." bk. Ekler 5.

¹³³ daḡi: - A.

¹³⁴ muḡaddime: muḡaddime-i A.

¹³⁵ "İdeâllerden ve zenginliklerden kendine doḡru yürüdü." bk. Ekler 6.

¹³⁶ ḡabûlüme: ḡabûle A.

maẓhar-ı teʿyīdāt-ı maʿneviyye-i İlähiyye ⁽⁵⁾ ve maşdar-ı tevķirāt-ı ẓudsiyye-i sübhāniyye bulunmuşdur. Menhec-i müstakīm-i şalāḥa ⁽⁶⁾ idḥāl ü ḥüsn-i idārelerinüñ istihşāl olunması ¹³⁷ ⁽⁷⁾ *من عند الله* müfevvīz-ı ʿuhde-i ḥayr-ḥvāḥānem ve mürettib ¹³⁸-i zimmet-i himmet-i muḥlişānem ⁽⁸⁾ olan seddine-i dāʿire-i ḥükümet ve tebʿa-i ḥıttā-i saltānatum olanlar ḥaḳlarında ⁽⁹⁾ müstelzim-i emn ü rāḥat ve bādī-i rū-sefīdī-i dünyā vü āḥiret olur ⁽¹⁰⁾ ḥarekāt-ı ḥüsn ve evzāʿ-ı müstaḥsene taʿlīm ü irşādına mecbūr ve meʾmūr ⁽¹¹⁾ oldıḡum bedīḥīdür. Be-şarḫ-ān ki mazrūf-ı ḳalb ve fevāʿidi oldıḡum ⁽¹²⁾ ve maḥkūm-ı ḥavşala-i idrāki bulundıḡum şāḥibüm tarafından daḫi şarf ⁽¹³⁾ olunacak ve medār-ı nüfūz-ı ḥüküm ¹³⁹ olabilecek ḳuvve-i fikriyye ve iʿāne-i ⁽¹⁴⁾ zihniyye be-heme-ḥāl şalāḥ u selāmete maşrūf ve ridāʿet ve fesād ⁽¹⁵⁾ taraflarına nā-maʿtūf ola çünki Cenāb-ı Ḥālikü't-taḳī ve's-saʿīd ⁽¹⁶⁾ ve nāşir-i menşūr-ı *فعال لما يريد* ¹⁴⁰ zerre-i nāçizden tā zāt-ı ulūhiyyet-penāḥlarına ⁽¹⁷⁾ müntehā olunca ḳadar kāffe-i maḥlūḳātını bi-hasebü'z-zāḥir yek-dīgere merbūḫ [4b] ve ḥüsn-i idāre-i ḥāllerini mā-fevḳlarında bulınanların reʿy ü ḥükümetlerine ⁽²⁾ mürācaʿata meşrūḫ buyurmuş oldıḡı mişillü benüm zimām-ı iḫtiyārumı daḫi ⁽³⁾ şāḥibümüñ ḳuvve-i fikriyyesinüñ yed-i istiḳlāline tefvīz ü teslīm eylemiş oldıḡından ⁽⁴⁾ der-kār olan tebʿit-i zarūriyyem ḥükmince ḳuvve-i fikriyye beni fesād u şalāḥdan ⁽⁵⁾ her neye sevk u şarf ider-ise anuñ ḥükmini virmege mecbūr oldıḡımı resmen ⁽⁶⁾ beyān iderüm. Şu ḳadar ki ālet-i şalāḥ ve vāsıta-i fevz ü felāḥ olur isem ⁽⁷⁾ *ما خلق لهما* ¹⁴¹ şarf olunmuş dimek olacaḡumdan bu bābda aşırı memnūn ⁽⁸⁾ *و معاذ الله تعالى* ¹⁴² bi'l-ʿakis fesād u ʿināda ālet ve hedef-i siḥām-ı tevbīḫ ⁽⁹⁾ ü melʿanet olur isem şerīk-i nefis-i leʿīm ve ḥalīḫ-i şeyḫān-ı racīm ¹⁴³ olmaḳlıḡum lāzım ⁽¹⁰⁾ geleceḡinden fevḳa'l-ḡāye mükedder ü maḥzūn olurum. Ey Nuḫḳ-ı Bī-pervā saña ⁽¹¹⁾ maʿlūmdur ki sekene-i merzbūm-ı ḥükümetüm bulınanların içinden bi'l-intihāb ⁽¹²⁾ seni vekīl-i muḫlaḳu'l-ʿinān ve zāt-ı işābet-simātını ḥasbe'l-

¹³⁷ “Allāḥ'tandır.” Nisā Sūresi 4/78. bk. Ekler 7.

¹³⁸ mürettib: müterettib A.

¹³⁹ ḥükümüm: ḥüküm A.

¹⁴⁰ “Dilediḡini yapar.” 11/107 bk. Ekler 8.

¹⁴¹ “Bizim için yaratıldı.” bk. Ekler 9.

¹⁴² “Allāḥ korusun.” bk. Ekler 10.

¹⁴³ şeyḫān-ı racīm: şeyḫānī-i racīm A.

me'mūriyye merci^c ve me'ād⁽¹³⁾ ve me'haz-ı şalāh u reşād bilmiş olduğum kuvve-i fikriyyeden ilkā-yı sāha-i hāfızam⁽¹⁴⁾ olunan ve inbīk-ı güher-riz-i taşavvurumdan ¹⁴⁴كرة بعد اخرا mahfaza-i hüsn-i qarāra⁽¹⁵⁾ taqtir ve ifrāg kılınan ifādāt-ı belīga ve taşavvurat-ı metinemi hużzār-ı meclis-i meşveret⁽¹⁶⁾ ve dīde-guşā-yı zühür-ı re'y-i maşlahat olanlara ahsen-i ta'bir ve ehven-i tefsirle⁽¹⁷⁾ teblīge tercümān itmişdir. Cenāb-ı Vāhibü'l-Āmāl ve Feyyāz-ı Müte'ālūñ [5a] der-gāh-ı kibriyān-penāhına şu vech-ile çehre-sā-yı hāmd ü şenā ve dest-guşā-yı şükr⁽²⁾ ü du'ā oluram ki beni öyle bir¹⁴⁵ fikr-i şahif ve zihn-i nā-şerife maḥkūm itmeyüp⁽³⁾ şeref-i ḥākimiyyet ile maḥkūm ve her bār-ı ilhāmāt-ı sā'ibesiyile mevsūm ola geldigüm⁽⁴⁾ kuvve-i fikriyyemüñ her daḳıḳada sāha-i vesī'u'l-fezā-yı ḥayāl ve gūşe-i nihān-hāne-i⁽⁵⁾ taşavvur-ı 'amīmü'n-nevālūme ihdā vü ilkā buyurmaḳda oldığı mütāla'atūñ cümlesi⁽⁶⁾ şer' ü kānūna muvāfiḳ ve 'adl ü ḥaḳḳāniyyete muḫābiḳdur. ¹⁴⁶بناء على ذلك⁽⁷⁾ bu ni'met-i 'azīme ve 'aḫfifet-i cesīmentūñ ¹⁴⁷عصمنا الله تعالى⁽⁸⁾ ḳadr ü şükrini bilmeyüp de⁽⁹⁾ ḥürmetde ḳuşūr ve neşr-i cevher-i şıdḳ u istiḳāmetde küsūr u fütūr getirürsek⁽⁹⁾ mazhar-ı 'uḳūbāt-ı dāreyn ve müstaḫaḳ-ı tevbiḥ ve serzeniş-i şakaleyn olacaḳımızda ḳaçan⁽¹⁰⁾ şübhe yokdur. Ey Nuḫ-ı Bī-pervā şu nāmūs-ı me'mūriyyetimizi ḥaḳḳı ve lāyığı üzre⁽¹¹⁾ yirine getirmenüñ ve cümle nezdinde¹⁴⁸ alnı açık yüzi ağ olmanūñ⁽¹²⁾ ya'nī beyne'l-emşāl ve'l-aḳrān kū-yı ribā-yı ḥaḳḳāniyyet ve ḥā'iz-i ḳaşabü's-sebḳ-ı⁽¹³⁾ 'ademiyyet bulunmanūñ eñ büyük sebep ü illeti zevāl-i manşib u cāh ve fıkdān-ı⁽¹⁴⁾ emn ü refāh māddelelerinden dāmenkeş-i ḥavf u ihtirāz ve mübtelā-yı belā-yı⁽¹⁵⁾ ḥırs u āz olmamaḳdur. Çünkü ¹⁴⁹كان در الحق مرو لو muzāyāsınca ḥaḳsuz⁽¹⁶⁾ birtaḳım nā-ḥaḳ-şinās ve mezālīm-i istinās olanlarūñ buḫlān ḥareketlerine⁽¹⁷⁾ dāll ve maḫlūb u emellerine raḥne-endāz-ı zevāl olacaḳından ehl-i ḥaḳḳūñ [5b] bu gürüh-ı mefsedet-i pejūh 'indlerinde ḳadr-i vaḫşiyetleri mefḳūd ve bunlarūñ der-kār olan⁽²⁾ ḡālebe ve keşretleri nice erbāb-ı

¹⁴⁴ "Bir kez daha sonra." bk. Ekler 11.

¹⁴⁵ öyle bir fikr-i şahif: öyle fikr-i şahif A.

¹⁴⁶ "Sonuç olarak." bk. Ekler 12.

¹⁴⁷ "Allāh'ım bizler sağırız." bk. Ekler 13.

¹⁴⁸ nezdinde: 'indinde A.

¹⁴⁹ "Hak çân (sesi gibi) olsa da kasıtlıdır. bk. Ekler 14.

şıdķ u istiķāmetüñ māl u cān ve ırz⁽³⁾ u nāmūsını pā-māl-ı ğadr¹⁵⁰ ve itisāf idegeldiği emr-i ma'lūm ve meşhūddur.⁽⁴⁾ İ'tirāz-ı Nuṭķ-ı Bī-pervā ey benüm hāk-rāhında şad-hezār cān fidā⁽⁵⁾ ve maḥķūm-ı emr ü fermānı olmaķlıđı ittiḥāz-ı şeref-i cihān-bahā eyledigüm 'Aķl-ı Dānā⁽⁶⁾ şimdiye ķadar leb-i cünbān-ı beyān ve şekker-efşān-ı ityān oldıđuñ⁽⁷⁾ muķaddimāt-ı ḥikmet-engīz ve fuķarāt-ı belāğat-āmīzden ḥiçbirine keşf-i dehān-ı itirāz⁽⁸⁾ ve fekk-i zebān-ı iķtirāz itmek ḥaddüm değüldür. Şu ķadar ki **beyit**⁽⁹⁾

mef'ūlü mefā'ılı mefā'ılı fe'ülün

آسایش دو کیتی تفسیراین دو حرفست¹⁵¹

با دوستان تطف با دشمنان مدارا

ķavline baķılır ise her işde ṭođrı gitmek ve cumhūruñ ḥilāfında⁽¹¹⁾ bulunmaķda selāmet-i dāreyn göremem bā-ḥuşuş ki bu bābda gösterilen⁽¹²⁾ aḥvāl cümle nezdinde şıdķ u istiķāmete ḥaml olunmayup 'inād ve isrār veyāḥūd⁽¹³⁾ ğaraż ve nefsanıyyet ma'nālarıyla me'āl ve belki bunuñ zımnında **نعوذ بالله تعالى**¹⁵² (14) şınıf-ı beşerüñ ķudret-yāb oldığı şabr ve taḥammülüñ mā-fevķında olarak bir⁽¹⁵⁾ fenālıđuñ ḥaķķımızda vuķū'ı dağı muḥtemel olsa gerekdür.

Cevāb-ı 'Aķl-ı Dānā

⁽¹⁶⁾ Ey müsteşār-ı devlet ve tercümān-ı dīvān-ı salṭanatūm olan Nuṭķ-ı Bī-pervā⁽¹⁷⁾ şu okıdıđuñ beyt ḥāṭır-nişānumdur ve mażmūn-ḥikmet-i maķrūnı dađı [6a] **عليكم**¹⁵³ şad-ı bālmadarā ḥadīs-i şerīfiyle mü'eyyed ve menşūşdur işbu müdarā dinilen⁽²⁾ fi'ı-i nefsi'ı-emrde mu'āmelāt-ı memdūḥadandur faķaṭ şarf olınacaķ yirlerini⁽³⁾ bulmaķ ve lüzüm-ı ḥaķīķisi göründükce şarf u a'māline muvāfaķat olunmaķ için⁽⁴⁾ bu maķāmda birṭaķım muķaddimāt-ı ḥükmiyye serd ü ĩrādına lüzüm görünür şöyle ki

¹⁵⁰ pāmāl-ı ğadr: peymāl-i ğadr A.

¹⁵¹ "Bu iki sözün tefsiri iki kapının güvenliğidir. (Bunlar) Dostlar ile şakalaşma, düşmānlar ile dost görünmektir." / Hāfız Dīvānı'ndaki 5. gazeldir, lâkin beyitteki **تطف** (telaṭṭuf) lafzı dīvānda **مروت** (mürüvvet) şeklinde geçmektedir. bk. Ekler 15.

¹⁵² "Allāh'a sığmırız." bk. Ekler 16.

¹⁵³ "Bunu yapmak zorundasın." Hadīs-i Şerif. bk. Ekler 17.

(5) haḳ dinilen keyfiyyet-i memdūha iki kısma münkasım olup biri haḳḳ-ı şarfdur ki (6) müdde-i ‘aleyhüñ ikrār-ı kaḳ’iyyesiyle veyāhūd lediyyü’t-tezkiyyetü’ş-şer‘iyye ‘adāletleri (7) güneş gibi zāhir ü bāhir olan ve ahrār-ı ricāl-i Müsliminden bulunan (8) iki ‘aded mevşūku’l-kelim bulunan zātuñ¹⁵⁴ şahādet-i şer‘iyyeleriyle resīde-i (9) derece-i şübūt u sıhhat olandur işte şu tarz üzre taḳḳuḳ ve tebeyyün (10) iden haḳḳuñ icrāsında kudret-i hükümetüñ ta‘alluḳına bir ma‘ni-i ḳavī ve dāfi-i (11) zarūrī olmadıkca bir bahāne-i cüz’iyye ile medār-ı eḫrafına gidilmek şer‘an (12) ve ‘aḳlen mezmūm ve müstaḳımdür ve diğeri **من جهت حق و من جهت باطل**¹⁵⁵ (13) olan keyfiyyetdür ki müdde-i ‘aleyh haḳḳında rivāyet olunan cünḫayı ne ikrār (14) ve ne de müdde-i tarafından iḳāme-i beyyine ile işbāt-ı müdde‘ā idebilür¹⁵⁶ faḳaḳ (15) rivāyāt-ı vāḳı‘a ve taḳḳīkāt-ı resmiyye ile ‘ilm-i yaḳīn ḫāşıl olur (16) böyle mādelerde ḫāşıl olan ‘ilm-i yaḳīn hükmince mütehhimüñ töhmetiyle (17) hüküm ü mecāzāt-ı ḳānūniyyesinüñ icrāsı haḳḳdur ve töhmet-i merviyeye-i mezkūre **[6b]** şübūt-ı şer‘ī mertebesine vardurulamamış i‘tibārıyla hüküm-i mezbūr bātıl (2) olmak lāzım gelir işte böyle bir māddenüñ¹⁵⁷ icrāsında bir gūna¹⁵⁸ māni‘ (3) ve mezāḫim bulunduḳı taḳdīrde **دفعاً للمضره**¹⁵⁹ şāh-rāh-ı müdārāya sülūk-ı (4) memdūḫ ve maḳbūl ‘add olunur şabr u taḫammüli ḫāric-i dā‘ire-i imkān olmayan (5) bir mażarrat-ı zātiyyenüñ def‘i veyāhūd yine zātuña rāci‘ olıcaḳ bir fā‘ide-i (6) ‘azīmenüñ celbi zımnında ḫaḳsuzluğu ḳabūl ya‘nī şırāt-ı müstaḳīm-i haḳḳāniyyetden (7) ‘udūl ve nükūl itmekdeki fenālığı şī‘ār-ı insāniyyete bir vech-ile yaḳışduramam (8) şu kadar ki icrā ve ‘adem-i icrāsı taraflarından ḫāşıl olacaḳ fevā‘id ü mażarrātuñ (9) hükmi ‘umūma sārī ve cümle haḳḳında cārī olacağına ‘ilm-i yaḳīn ḫāşıl olduḳı (10) ḫālde yā iḫtiyār-ı şamt u sükūt veyāhūd ḫayr-ı küllī zımnında şerr-i cüz‘ī (11) irtikāb olunur ḳā‘idesini medār-ı müdārā ittiḫāzıyla ḫayr u menfa‘at-ı ‘umūmiyyenüñ (12) celb ve istiḫşāli tarafına sülūk itmek muvāfiḳ-ı ‘aḳl u ḫikmet ve icāb-ı (13) dāniş ü dirāyetdür ‘inde’l-‘umūm isti‘māl olunan müdārā lafzınıñ ma‘nāsı (14) bu mebhāşda

¹⁵⁴ mevşūku’l-kelim bulunan zātuñ: mevşūku’l-kelim zātuñ A.

¹⁵⁵ “Haḳ ve bātıl cihetinden.” bk. Ekler 18.

¹⁵⁶ idebilür: idebilüp A.

¹⁵⁷ böyle bir māddenüñ: böyle māddenüñ A.

¹⁵⁸ bir gūna: bu gūna A.

¹⁵⁹ “Zararı ortadan kaldırmak.” bk. Ekler 19.

beyān olınan maʿnāya nā-muvāfiḳ ve belki müdāhene maʿnāsına redīf ⁽¹⁵⁾ ve muṭābıḳ olduğundan fi-zamānına hāzā anuñ ḳāʿide-i muṭarride altına ⁽¹⁶⁾ alınması sırası geçmiştir.

Li-muḥarririhī beyt¹⁶⁰

mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün

Yapılması kolay olsa emel celbinde Mevlānā
Maʿārifden ziyāde medḥali vardur müdārānuñ

[7a] ḥulāṣa-i kelām bir maḥarrat-ı ʿazīme-i ʿumūmiyyenüñ ḥuṣūlini veyāḥūd bir menfaʿat-i ⁽²⁾ cesīme-i ḥayriyyenüñ ḡaybūbetini müntec olacağı bilinmedikce¹⁶¹ yalnız zātuña rāciʿ ⁽³⁾ olacak maḥarrat-ı cüzʿiyye veyā menfaʿat-i külliyye zımnında züill ve ḥaḳāret-i ⁽⁴⁾ nā-ḥaḳ-ṣināsiyye tenezzül itmekligüñi¹⁶² ḳabül idemem.

Suʿāl-i Nuṭḳ-ı Bī-pervā

⁽⁵⁾ ebnā-yı zamān ve ihvān-ı nā-dürüst-i peymān herkesi kendi efkārlarında¹⁶³ ⁽⁶⁾ bilerek nefislerine ḳıyās itmek ve her söylenen sözüñ tahtında bir ḡaraż ⁽⁷⁾ vardur tarafına gitmek ʿādet-i ḳadīmeleri olduğı bedīhī beyāna ḥācet ⁽⁸⁾ olmadığı üzere iş üzerinde ve ḥuṣūşıyla eṣnā-yı muḥākemāt ⁽⁹⁾ ve murāfaʿātda söylenecek sözler elbette birinüñ yā ʿaleyhinde veyāḥūd¹⁶⁴ ⁽¹⁰⁾ lehinde olacağı derece-i vuzūḥa müntehī olacağından bu sözler birinüñ ⁽¹¹⁾ ʿaleyhinde olur-ise ol adama bir cihetle ḥuṣūmet ü nefsanıyyetüme ⁽¹²⁾ ve lehinde ise ṣahābet ü ḡayretüme ḥaml olunmaḳ muḥtemel ve öyle bir ḥerifüñ¹⁶⁵ ⁽¹³⁾ ḥaḳḳı meydāna çıḳmaḳ için hem birtaḳım çeñe yormaḳ ve hem de ṣunuñ bunuñ ⁽¹⁴⁾ siḥām-ı siñe-güzār sū-i ḳannına¹⁶⁶ hedef ve

¹⁶⁰ Li-muḥarririhī beyt: Beyt li-muḥarririhī A.

¹⁶¹ müntec olacağı bilinmedikce: müntec bilinmedikce A.

¹⁶² itmekligüñi: itmekligi A.

¹⁶³ efkārlarında: efkārında A.

¹⁶⁴ veyāḥūd: veyā A.

¹⁶⁵ öyle bir ḥerifüñ: öbür ḥerifüñ A.

¹⁶⁶ ṣunuñ bunuñ siḥām-ı siñe-güzār sū-i ḳannına: ṣunuñ siḥām-ı siñe-güzār sū-i ḳannına A.

amaç olmakdan ise sâ'ir ebnâ-yı ⁽¹⁵⁾ zamānuñ sülük eyledikleri şamt u sükût yolına gitmekde kaç'an mahzûr ⁽¹⁶⁾ olmayacağı emr-i müberhen ve müdellel degül midür

Cevâb-ı 'Aql-ı Dānā

Vaķı'an ⁽¹⁷⁾ bu su'ālîñizüñ siyāk u sibākı ve zîr ü bālāsı te'emmul ve tefekkür olunmamaķ [7b] lâzım gelse 'aql u hikmete muvâfık ve kânün-ı münâzaraya ¹⁶⁷ muṭâbık dinmege şâyân ⁽²⁾ olur idi faķaṭ bilürsüñ ki ben 'aql-ı nāmile bir cevher-i girān-bahāyum ki ⁽³⁾ ḥaķ ve bāṭılı من عنده ¹⁶⁸ fark ve temyize me'mür ve mu'ayyen olduğumdan böyle ⁽⁴⁾ saḥḥī ve nā-ma'ķül sözlerle mülzem olamam burası ma'lüm ve meczümüñ ⁽⁵⁾ olsun ki şu kār-hāne-i 'ālemde ḥiçbir fā'ide yoķdur ki taḥtında müstetir zarar ⁽⁶⁾ olmasun ve bi'l-'akis bir zarar mevcüd degüldür ki zımnında bir fā'ide bulunmasun ⁽⁷⁾ meşelā bir 'adam ḥayrlu bir işini görüp merkez-i ḥitāma işāl ü maṭlûb olan ⁽⁸⁾ fā'ide-i 'azîmeyi der-āgûş-ı istiḥşāl idince ķadar aķçe şarf itmek ⁽⁹⁾ ve gice gündüz ḥuşul-i merāma intizārla 'azāb-ı derün çekmek ve şuña ⁽¹⁰⁾ buña gidüb āb-rü dökmek ve bunlara mümāsil gün-ā-gün şüretle ⁽¹¹⁾ çalısup çabalamaķ gibi mażarratlara dūçār olur ise de ḥitām-ı maşlahatda ⁽¹²⁾ zafer-yāb-ı istiḥşālî olduğu fā'ide-i 'azîme ile mażarrat-ı vāķı'a bi'l-muvāzene ⁽¹³⁾ yek-dîgere muķābil tutıldığı ḥâlde fā'ide ṭarafı ağır geleceğinden işte ⁽¹⁴⁾ fā'ide-i külliyye zımnında ḥāşıl olacaķ mażarrat-i cüz'iyenüñ me'a'l-memnûniyye ⁽¹⁵⁾ ķabül olınacağı mişillü iş üzerinde ve ḥuşuşıyla eşnā-yı murāfa'āt ⁽¹⁶⁾ ve muḥākemātda söyleyeceğüñ sözlerden ḥāşıl olacağını beyān eyledigüñ ⁽¹⁷⁾ sū-i zann mażarratı söylememek ṭarafında olan mażarrata ve söylemek [8a] taķdîrinde cilve-nümā-yı mir'āt-ı istiḥsān olacaķ fā'ide-i 'azîmeye nisbetle ⁽²⁾ لا شی ¹⁶⁹ ķabîlindedür. Şöyle ki eşnā-yı müzākere ve hengām-ı müşāverede bir ḥaķ ⁽³⁾ söz söylemenüñ şırası düşüp de sükût olındığı ve ḥuşuşıyla ⁽⁴⁾ der-miyān-ı müzākere bulunan mādde-i mühimme ḥaķķında bir rey taleb olup da ⁽⁵⁾ bilürken lâ-edrī cevābıyla muķābele ķılındığı ḥâlde vāķı'an mevcüd olan ⁽⁶⁾ nā-ḥaķ-şināsıların vukūc bulacağı melḥûz olan sū-i zanniyyātına ¹⁷⁰ sebep virilmemek ⁽⁷⁾ fā'idesi ķazanılmış olur ise de ol

¹⁶⁷ hikmete muvâfık ve kânün-ı münâzaraya: hikmete ve kânün-ı münâzaraya A.

¹⁶⁸ من عنده عند الله: من عنده عند الله A. / "Allâh katındandır." Nisâ Süresi 4/78. bk. Ekler 7.

¹⁶⁹ "Hiçbir şey." bk. Ekler 20.

¹⁷⁰ melḥûz olan sū-i zanniyyātına: melḥûz bulunan sū-i zanniyyātına A.

ḥaḳḳuñ verā-yı perde-i mektūmiyyetde ⁽⁸⁾ ḳalması yā şahş-ı vāḥid veyāḥūd
‘umūmen mülk ü millet ve ḳā‘ide-i devlet ⁽⁹⁾ ḥaḳḳında muzırr olacağı mişillü o
zarardan şāḥibimiz daḡi birkaç vech-ile ⁽¹⁰⁾ ḥişşe-yāb olur. Şöyle ki evvelā
‘indümde ḳadr u i‘tibārı dūnyā vü māfīḥāya ⁽¹¹⁾ mu‘ādil ve ḳazanılması ḳolaylıkla
nā-ḳābil olan cevher-i yek-dāne-i ḥak-şināsi ⁽¹²⁾ pek ucuz bahā ile şatılmış ve bu
yüzden ḡabn-ı fāḥişe uğranılmış olur ⁽¹³⁾ sāniyyen şāḥibimizüñ metbū‘-ı
mütefehḫimi¹⁷¹ olan pādīşāḥ-ı zamān ve şehen-şāḥ-ı devrān ⁽¹⁴⁾ şüb-ı ‘ālisinden
iḥsān buyurulan ma‘īşeti ḥarām ve şāḥibimizi iki cihānda ⁽¹⁵⁾ rū-siyāḥ ve bed-nām
itmiş oluruz sālīsen bu süḳūtdan ḥāşıl olacak mażarrāt-ı ⁽¹⁶⁾ ‘umūmiyyeye
şāḥibimiz daḡi şerīk ve dūcār olsa gerekdir. İşte şu vech-ile keşīde-i ⁽¹⁷⁾ silk-i
taḥrīr ve ta‘dād eyledigüm mażarrāt-ı dūnyeviyye vü uhreviyyeyi ḳabūl etmekten
ise yalnız **[8b]** birtakım ehl-i aḡrāzuñ idecekleri melḥūz bulunan sū‘i zann-ı
maḥzūrını ⁽²⁾ ḳabūl itmek tarafı şerīta-i insāniyyet ve uşūl-i ḥaḳḳāniyyet ḥükmince
maḳbūl ⁽³⁾ ve müreccaḥdur. Ey Nuḳḳ-ı Bī-pervā bilmez misüñ ki Ḥaḳḳ toḡrıya
yardımcıdır ⁽⁴⁾ benim pek çok tecrübem sebḳaḫ itmişdür ki rütbeten ve
ḥayşīyyeten şāḥibimizüñ ⁽⁵⁾ mā-fevḳında bulunan nice zāt¹⁷² bir mādde ḥaḳḳında
bilā-ḡaraż velā-‘ıvaż ⁽⁶⁾ serd ü ĩrād olınan muḳaddimāt-ı şaḥīḫa ve iḥtārāt-ı
muşībeye ve vehle-i evvelīde ⁽⁷⁾ mu‘allil bi’l-aḡrāz nazarıyla bakup nihāyet-i kār
ve netīce-i ḳarārda muḳaddimāt-ı ⁽⁸⁾ mezkūrenüñ o mişillü ‘ilel ve aḡraḫdan vāreste
ve netīce-i ḳarārda muḳaddimāt-ı ⁽⁹⁾ ārāyiş-i ⁽⁹⁾ şihḫat ü selāmet ile ma‘nūn ve pīrāste oldığı lediyyü’t-
taḫḫīḳ ol zātlar ⁽¹⁰⁾ taraflarından bayāḡıca tarḫiyye-i münāsibe i‘tāsıyla isti‘fā-yı
sehv ü ḳuşūr olındığını¹⁷⁴ ⁽¹¹⁾ bi’d-defa‘āt mu‘āyene ve müşāhede itmişümdür. Bir
mādde ḥaḳḳında ḳuvve-i fikriyye i‘āne-i ⁽¹²⁾ nefsi le‘īm ve terḡīb-i ‘azāzil-i racīmle
birtakım ḥiyel ü desāyis tarafına sülūk ⁽¹³⁾ ve zehāba şāḥibümü sevḳ itmege dāmen-i
der-miyān-ı iḳdām ve şüret-i ḥaḳdan gelerek ⁽¹⁴⁾ tervīc-i müsted‘ālarına ittifāḳ üzere
ḳiyām eyledikleri taḳdīrde ben her ne ḳadar ⁽¹⁵⁾ yalnız ḳalır ve bi-ḥasebü’z-zāḥir

¹⁷¹ mütefehḫimi: müfehḫimi A.

¹⁷² zāt: zevāt A.

¹⁷³ “Her yönden, her cihetle.” bk. Ekler 21.

¹⁷⁴ olındığını: oldığını A.

şu üç taraftan¹⁷⁵ alınan ittifāka muḳābele itmege⁽¹⁶⁾ bī-iḳtidār gibi görinür isem de rehberī-i tevfiḳ-i bārī¹⁷⁶ ve dest-yārī-i rūḫāniyyet-i⁽¹⁷⁾ Cenāb-ı peygamberī ile bunların şü tārīk-i veḫāmet-refīḳ-i ḫiyel ü desāyise şāhibümi [9a] sevḳ ve terḡiblerinde olan buṭlān ḫareketlerini edille-i ʿaḳliyye vü berāḫīn-i⁽²⁾ naḳliyye ile işbāt u istidlāl ve şü varṭa-i hevl-nākten¹⁷⁷ şāhibümi ḳurtarmaḡa⁽³⁾ saʿy-ı bī-hemāl itmeḡi farīza-i zimmet ve müteḫattim-i ʿuhde-i şıdḳ u istiḳāmet⁽⁴⁾ bilmiş olduğım gibi ey Nuṭḳ-ı Bī-pervā sen daḡı şāhibimüze mücib-i şerm-sārī⁽⁵⁾ ve ḫicāb ve bādī-i infiʿāl-i emşāl ü etrāb olur. Kelimāt-ı bī-maʿnā ve hefevāt-ı⁽⁶⁾ mālā-yaʿnī söylemekden aşurı ḫazer ve ittikā ve beyt

feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

Sözi az söyle ağır söyle Nedīmā ki süḫan

Zer gibi şayılu gevher gibi sencide gerek¹⁷⁸

⁽⁸⁾ müzāyasına ʿaleʿd-devām diḳḳat ve iʿtinā eyle ki feḫvā-yı kelāmuñda teʾşīr ve maʿnā-yı⁽⁹⁾ ifādātuñda ḫüsn-i taḳrīr ḫāşıl ola اللسان قليل جرمة و كثير جرمة¹⁷⁹ ⁽¹⁰⁾ müʾeddā-yı ḫikmet ihtivāsı üzre معاذ الله تعالى¹⁸⁰ lisāndan şudūr⁽¹¹⁾ iden cürm ü cināyete cevāriḫ ve aʿzā-yı sāʾireniñ vücūda getürebileceḡi⁽¹²⁾ ḳabāyiḫ u fezāyiḫdan ḫiçbirinüñ muʿādil ve muḳābil olamayacağı iʿtirāf-kerde-i⁽¹³⁾ ehl-i ʿuḳūl ve müselle-i erbāb redd ü ḳabūldür.

¹⁷⁵ üç taraftan: uc tarafından A.

¹⁷⁶ tevfiḳ-i bārī: tevfiḳ-i yārī A.

¹⁷⁷ hevl-nākten: hevl-nākte A.

¹⁷⁸ Nedīm Dîvânı'nda 57. gazeldir. bk. Muhsin Macit, *Nedīm Dîvânı*, (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2001), 283.

¹⁷⁹ "Dilde az veyâ çok kusur vardır." bk. Ekler 22.

¹⁸⁰ "Allāh korusun." bk. Ekler 10.

Li-muḥarririhī beyt¹⁸¹

mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün

Ḳuşūrum maḥv iden ʿālemde ancaḳ iʿtirāfumdur
Beni zīr-i ḥacāletde ḳoyan lāf-ı güzāfumdur

⁽¹⁵⁾ neşīdesini düstürü'l-ʿamel ve anuñ üzerine vażʿ-ı temel itmek lâzımdur. ⁽¹⁶⁾

Suʿāl-i Nutḳ-ı Bī-pervā

Ey benim şeb-i tārīk-i muḥāverātda şemʿ-i ziyā-dārum ⁽¹⁷⁾ ve vādī-i tengnā-yı mebāḥişātda ḥāmī-i vefā-kārum olan ʿAḳl-ı Dānā [9b] şı yukarıdan berü naḳş-ı şāḥife-i beyān ve tezḳār ve kūze-i ḥafızama ilḳā ⁽²⁾ ve iḥtār buyurmuş olduḡuñ lālī-i nuş u pendüñ herbirisi bir gencīne-i ⁽³⁾ rāy-gān ve bi'l-vücūh taḳdīr ve taḥşīne şāyān olduḡı vāreste-i zann u iştibāḥ ⁽⁴⁾ ve bunlaruñ ḥilāfı ḥareketde bulunmaḳ maḥz-ı günāhdur çı-fāʿide ki her kimüñle böyle ⁽⁵⁾ mebāḥiş olunsa anlar daḡı kendülerini bu meslekde göstermekde ve fenālık yüzinden ⁽⁶⁾ ḳaçan dem urmamaḳda olduḡlarından bu bābda nīk ü bedi fark u temyīz ⁽⁷⁾ aşurı müşkil görünür.¹⁸²

Cevāb-ı ʿAḳl-ı Dānā

Vāḳıʿan beyt

mefʿülü fāʿilātü mefāʿilü fāʿilün

Bāḫıl hemīşe bāḫıl-ı bī-hüdedür velī
Müşkil budur ki şūret-i ḥaḳdan zuhūr ider

¹⁸¹ li-muḥarririhī beyt: beyt li-muḥarririhī A.

¹⁸² görünür: görineyor A.

(9) mağzāsınca birtakım nā-ḥaḳ-şināslar daḫi şüret-i ḥaḳdan görünerek (10) hem iç yüzünden ḥükm-i tıynet-i reddiyyesi olan envāc-ı ḳubḫiyyāt ve gūn-ā-gūn (11) fuḫşiyyātī işler ve hem de bu ḳubḫiyyāt ve fuḫşiyyātına perde olmak ve bir taraftan daḫi (12) zuḥm-ı fāsīd ü iḥtıkad-ı kāsīdleri üzre kendülerini ehl-i ḥaḳḳ sırasında (13) tutmak üzre¹⁸³ şüret-i şalāḥ ve meslek-i ehl-i felāḫda görünürler ise de (14) bu ḫāḫife-i nā-ḫāḫifenūñ netice-i efʿāl ve fezleke-i aḳvāllerinden¹⁸⁴ ān-be-ān (15) vāşıl-ı sāḫa-i zuhūr u ifşā ve resīde-i meydān-ı taʿayyün¹⁸⁵ ü peydā olacak (16) fenālıklar delāletiyile ḳulları ʿamellerine menāfī ve daʿvāları bürhānlarınıñ¹⁸⁶ (17) ḫilāfı olacağı ve ehl-i ḥaḳḫuñ ise netāyic-i aḳvāl ve fezleke-i efʿallerinde¹⁸⁷ [10a] ser-nümā-yı mannaşa şühūd ve be-rūz olacak keyfiyyātuñ ibrāz itdükləri ḫavr ü (2) mesleklerine¹⁸⁸ ḫaḫʿan mübāyin ve muḡāyir olmayacağı ecilden işte bu müvāzene-i (3) insāfiyyenūñ temyīz-i naḫīzine¹⁸⁹ yaʿnī ehl-i ḥaḳ ve erbāb-ı buḫlān ve nifāḫı (4) yek-dīgerinden teşḫīş ve tefrīḫa derece-i kifāyede olacağı bedḫiyyāt-ı (5) umürdandır. Ey Nutḫ-ı Bī-pervā işbu suʿālūñde ḡāyetle daḫīḳ ve inceden (6) inceye teʿemmül ve müḫālaʿaya aḫrā ve ḫaḫīḳ bir nükte-i ḫafiyye vardır ki anuñla daḫi (7) ḫaḳ-şināslıkda olan müddeʿā-yı şeref ü iḥtibār-ı müceddeden işbāt u istidlāl (8) olunabilir. Şöyle ki ḫāḫife-i merḫūme bile ḫarīk-i feyz-i refīḫ-i ḫaḫḫāniyyetde (9) şeref ü iḥtibār olduğımı derk ü teyaḫḫun idüp şūrī ve caʿlī olarak (10) göstermekde oldukları ḫaḫḫāniyyetden fiʿl-cümle fāʿide-mend oldukları ḫāde (11) bu meslek-i merḡubeye cidden¹⁹⁰ ve ḫaḫīḳaten sālīk ve devlet ve saʿādet-i ḫaḫḫāniyyete (12) zāhirī vü bāḫinī mutaşarrıf ve mālīk olacaklarıñ dāreynde ḫazanacakları sermāye-i (13) fevz ü felāḫuñ derecesi ednā müḫālaʿa ile maʿlūm olsa gerekdür.

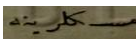
¹⁸³ üzre: emeliyle A.

¹⁸⁴ aḳvāllerinden: aḳvālinde A.

¹⁸⁵ taʿayyün: taʿyīn A.

¹⁸⁶ bürhānlarınıñ: zehāblarınıñ A.

¹⁸⁷ efʿallerinde: efʿālinde A.

¹⁸⁸ mesleklerine: A.

¹⁸⁹ : A.

¹⁹⁰ cidden: A.

Suʿāl-i Nuṭṭ-ı Bī-pervā

Ey baña her daқиқada şad-bār-ı bizāʿa-baḥş-ı tekellüm¹⁹¹ (15) ü beyân ve rûz u şeb sermâyede teblîğ ü tibyân olan ʿAql-ı Dānā (16) sentüñ taʿrîf ve tavşîf eylediğün derecede cevānib-i erbaʿası maʿmûr (17) yaʿnî ez-her cihet vāreste-i muʿayyeb ve kusûr olur adamı az göreyorum [10b] bunda sebep ü hikmet ve bādî vü ʿillet nedür

Cevāb-ı ʿAql-ı Dānā

Ey Nuṭṭ-ı Bī-pervā (2) bunuñ sebep ü hikmeti ednā mütālaʿa ile maʿlûm olur. Şöyle ki Cenāb-ı Hālîk (3) Bī-Çün ü çerā ve fāṭır-ı zemīn ü semā her şeyüñ güzelini çirkininden¹⁹² az ve (4) kıymetlüsini kıymetsüzinden muhterem ve ağır halk etmiş ve bu azlığı daḥi şeref ü ʿizzete sebep (5) ü ʿillet eylemiş olduğu mişillü nevʿ-i benî-Âdemüñ daḥi ʿaql-ı selīm ve tabʿ-ı müstaḳīm (6) aşḥābını nedret ve ʿavām-ı nāsı keşret ü vefret üzre halk buyurmuşdur. Ez-cümle

mefāʿ ʿilün mefāʿ ʿilün feʿ ʿülün

درخشان روی چون برق لامع
از قران و صفشان صفره فاقع

سرور انگیز دلهای پریشان
193 تسر الناظرین در حق ایشان

(9) kıṭʿa-i ġarrāsıyla maʿdeniyyāt miyānında kendüsine ʿulūḳdur ve şān ve sermāye-i (10) iʿtibār-ı bī-pāyān virilmiş olan zeheb-i ḥālîşü'l-ʿayyār ve bu ḳabīlden (11) olan¹⁹⁴ fezā-i zī-iʿtibār-ı sâʿir maʿdeniyyātdan bulunan tīmūr ve nuḥāş (12) ḳadar bol ve mebzûl olaydı bu ḳadr ü şān¹⁹⁵ u iʿtibār-ı bī-pāyānı (13) bulamamaḳ ve belki nuḥāş ve tīmūrle mütesāviyü'l-iʿtibār olmaḳ (14) iḳtizā ider ve bu cihetle herkesüñ yek-

¹⁹¹ şad-bār-ı bizāʿa-baḥş-ı tekellüm: şad-yār-ı bizāʿa-baḥş-ı tekellüm A.

¹⁹² çirkininden: çirkinden A.

¹⁹³ A. nüshasında "Kıtʿa-i" başlığıyla kayıtlıdır. Bu başlık M. nüshasında yoktur. / "Kurʿân-ı Kerîm'de vasfı beyân edildiği üzere parlak ışık yüzlü bir inek (olsun ki) ona bakanların perîşân gönüllerinde sevinç (uyandırsın)." bk. Ekler 23.

¹⁹⁴ ḳabīlden olan: ḳabīlden olarak A.

¹⁹⁵ ḳadr ü şān: ḳadr-i şān A.

dĩgere olan müraca'at ve ihtiyacı ⁽¹⁵⁾ ber-ṭaraf olarak medār-ı beḳā-yı sermāye-i ḫayāt ve sebeb-i āsāyiş ü ⁽¹⁶⁾ refāhiyyat olan medeniyyet ve ictimāc mādde-i mühimmesi netice-baḫş-ı ⁽¹⁷⁾ ḫuşul ve 'umūr-ı intī'āş-ı 'ālem-i şīrāze-gīr-i rābīṭa vü uşul olmaz idi.¹⁹⁶ [11a] İşte buña mümāşil şınıf-ı beşeri daḫi Cenāb-ı Ḥaḳḳ باجمعهم¹⁹⁷ bir düziye 'aḳl-ı ⁽²⁾ selīm ve ṭab'ı müstaḳīmle ārāste vü rüşd ü zekā ile muṭṭaşıf¹⁹⁸ ve pīrāste ⁽³⁾ buyurmuş olaydı. Evvel emirde رعى اغنام و حفظ دواب و ⁽⁴⁾ ider çoban ve naḳl-i iḫmāl ve işḳāl eyler vesā'ir ḫidemāt-ı ḫasīseyi görür. ⁽⁵⁾ Bir cān bulmaḳ mümkün ve müyesser olamaz idi²⁰⁰ bināberīn bu kār-ḫāne-i 'ālemi ⁽⁶⁾ çevirmek ve ḫıfz-ı ḫayāt ve zindegānī neticesi bulunmaḳ için şınıf-ı beşer ⁽⁷⁾ daḫi mütefāvītü'l-'ukul ve 'aḳl-ı selīm ve ṭab'ı müstaḳīm erbābı nedret ve kılllet ⁽⁸⁾ üzere maḫlūḳ ve mec'ul buyurıldı bu cihetle²⁰¹ herşeyüñ ve ḫuşuşuyla şınıf-ı ⁽⁹⁾ beşerüñ 'aded ü keşret itibāriyla fenāsı iyüsüne ve şeref ü 'izzet cihetiyle ⁽¹⁰⁾ iyüsi fenāsına ḡālibdür.

Su'āl-i Nuṭḳ-ı Bī-pervā

Ey 'Aḳl-ı Dānā sen ⁽¹¹⁾ es'ile-i vāḳı'ama ecvibe-i gūn-ā-gūnla muḳābele buyurdıḳca benim şübühātuma daha ziyāde ⁽¹²⁾ keşret ve kuvve-i vehmiyyeme vefret ve kuvvet geleyor. Bu cihetle şahş-ı vāḫidüñ ⁽¹³⁾ ḫüsn ü ḳubḫına medār-ı ḫükm-i ḳat'ī olacaḳ şey nedür ya'ni bir adamuñ iyü veyāḫūd ⁽¹⁴⁾ kötülüğine ne ile ḫükm olunabilür bunda daḫi bir müvāzene-i 'adliyye beyān ⁽¹⁵⁾ buyurmañuzı ricā iderüm.

Cevāb-ı 'Aḳl-ı Dānā

Ey Nuṭḳ-ı Bī-pervā ⁽¹⁶⁾ burası dā'imā ḫāṭır-nişānuñ ve maḫfūz-ı ḫavşala-i derk²⁰² ve iz'ānuñ²⁰³ ⁽¹⁷⁾ olsun ki Cenāb-ı ḫākim muṭlaḳü'l-'inān ve fermān-fermā-yı ḫıṭṭa-i hestī [11b] ve imkān-ı تعالی شانہ²⁰⁴ ḳuşürsuzluḳ mertebe-i 'āliyyesini²⁰⁵ ancaḳ zāt-ı

¹⁹⁶ rābīṭa vü uşul olmaz idi: rābīṭa vü uşul olmaz idi A.

¹⁹⁷ "Hep birlikte." bk. Ekler 24.

¹⁹⁸ muṭṭaşıf: - A.

¹⁹⁹ "Koyunları emzirdi ve domuzları ve sığırları güttü." bk. Ekler 25.

²⁰⁰ olamaz idi: olmaz idi A.

²⁰¹ bu cihetle: bu vech-ile A.

²⁰² derk: idrāk A.

²⁰³ iz'ānuñ: iz'ānuñ A.

²⁰⁴ "Allāh'ın şānı yücedir." bk. Ekler 26.

²⁰⁵ mertebe-i 'āliyyesini: rütbe-i 'āliyyesini A.

(2) kibriyā-penāhlarına alıkoymuş ya'nî mer-tebe-i 'āliyye-i mezbūreyi gerek zi'l-
 'uḳūl (3) ve gerek sâ'ir maḥlūḳātından hiçbirine tecāvüz itdürmemiş olduğundan (4)
 kuşürsuz kul aramak ve me'āyib-i cüz'îyye ve külliyyeden şalim adam bulayum (5)
 dimek gibi büyük kuşür olamaz. İşte bu ḳā'ide-i külliyyeden soñra (6) ma'lūmuñ
 ola ki şımf-ı beşerüñ cümlesi ḥaşbe't-ṭabī'a ḥüsn ü ḳubḥ-ı ef'āli (7) cāmi' ve
 'umūmen muḥlifü't-ṭabāyi' olacağından ve külliyyen muḥsenāt-ı ṭabī'iyeden (8)
 bī-behre adam bulunamayacağı mişillü ḳubḥiyyāt-ı ḥulḳiyyeden daḫi şalim (9) ve
 vāreste ferd-i āferīdenüñ bulunamayacağı ecilden bu bābda bir müvāzene-i (10)
 mu'tedilenüñ irā'esiyle nīk ü bed eşḫāsuñ fark u temyīzi mümkin (11) olur. Şöyle ki
 her bir insānuñ ve ḥuşūşıyla umūr-ı devlet ve meşāliḥ-i (12) milletde müstaḥdem
 bulunan me'mūrīnüñ vücūda getürmekde oldukları (13) ḥüsn-i ḥidmet ve sa'y u
 ḡayretlerinüñ maḥşūli olan āsār-ı ḫayriyye ve bir (14) cānibden daḫi anlardan
 mu'āyene ve müşāhade olınan²⁰⁶ evzā'-ı şeriyye mizān-ı (15) 'aḳl u inşāfla vezn ü
 mikyāl-i bī-ṭarafı ve ḥaḳḳāniyyetle keyl olunarak (16) me'mūrīn-i merḳūmenüñ
 ḥüsn-iyyātı ve ḳubḥiyyātına²⁰⁷ ya'nî fā'idesi mażarratına (17) ḡālib gelür ise anlaruñ
 memdūḫiyyet ve maḳbūliyyetlerine ve bi'l-'akis ḳubḥiyyātları²⁰⁸ [12a]
 ḥüsn-iyyātlarından ağır görünür ise ol gürūh-ı mekrūhuñ²⁰⁹ mezmūmiyyet (2) ve
 medḫūliyyetlerine ḥükm olunmak emr-i zarūrīdür yoksa kāffe-i kuşür u küsürdan
 (3) 'ārī ve me'āyib ü ḳubḥiyyātdan من كل الوجوه²¹⁰ şalim ve berī me'mūr (4) bulmak
 muḥāl ve bunuñ vücūdını itikād itmek daḫi ḡarīb ḥāldür (5) ve li-hāzā o mişillü
 fā'idesi zarārına bi'l-vücūh ḡālib ve umūr-ı mühimme-i (6) mülk ü milletde
 istiḥdāmı re'y-i şā'ib ḳabīlinden bulunan zāt-ı (7) dirāyet-simātuñ ḥasbe'l-beşeriyye
 mütecāsir-i icrāsı olduğu cināyāt-ı (8) cüz'iyyesi meydānda vücūdı güneş gibi zāhir ü
 bāhir olan (9) ḥüsn-i ḥidmet ve mü'essir-i sıdḳ u istiḳāmetini²¹¹ نعوذ بالله تعالى²¹² (10)
 maḥv u hebāya bā'iş olabilür ya'nî dest-yārī-i tevfiḳ-i Ḥudā (11) ve meded-kārī-i

²⁰⁶ müşāhade olınan: müşāhade kılınan A.

²⁰⁷ ḥüsn-iyyātı ve ḳubḥiyyātına: ḥüsn-iyyātı ḳubḥiyyātına A.

²⁰⁸ ḳubḥiyyātları: ḳubḥiyyātları A.

²⁰⁹ ol gürūh-ı mekrūhuñ: ol gürūhuñ A.

²¹⁰ "Her yönden her cihetle." bk. Ekler 21.

²¹¹ istiḳāmetini: istiḳāmeti A.

²¹² "Allāh'a sığıyoruz." bk. Ekler 16.

‘aql u zekā ile bir āverde-i mannaşa-i vücūd ve īṣāl-i ⁽¹²⁾ ser-menzīl-i mu‘āyene ve şühūd buyurdığı hīdmet-i cesīme ve himmet-i celīlesi ⁽¹³⁾ meydānda ṭururken ḥasbe’l-kader kendüsinden şudūr iden bir ḥaṭa-yı ⁽¹⁴⁾ cüz’ī ile veyāhūd birtakım aşhāb-ı ğamz u nifākuñ fırsat-yāb-ı ⁽¹⁵⁾ beyān ve inhāsı oldukları erācīf-i muşanna‘āları²¹³ dile alınarak ⁽¹⁶⁾ ol zātuñ bī-vech-i ‘aleyhine kıyām olunur ise ve bi’l-‘akis ⁽¹⁷⁾ istiḥdāmında olan mażarrat-ı ‘umūmiyye ve meş’ūmiyyet-i kudūmiyyesi cümle [12b] ‘indinde mücerreb ve müsellemler olduğu hālde²¹⁴ buralardan aġmāz-ı ‘ayn ve terk-i ⁽²⁾ kākide-i fark u temyīz-i ferīkayn olunarak ²¹⁵ على ما جرى العاد herkes ve ⁽³⁾ nā-kesden şudūrı keşret üzere görülen ve muḥsinātdan ‘addi ⁽⁴⁾ mu‘tād olmayan müsteḥbāt ve mendūbāt-ı umūrdan bir keyfiyyetüñ ⁽⁵⁾ ol me‘mūrdan şudūrı meydānda manzūr-ı āfāk olan ⁽⁶⁾ mażarrat-ı ‘umūmiyye ve meş’ūmiyyet-i kudūmiyyesini setr ü ihfāya ve belki ⁽⁷⁾ terfī‘-i vaq‘²¹⁶ u şānına sebep ü ‘illet ‘add u ittiḥāz kılınur ise ol vaqt ⁽⁸⁾ iyü ile kötü fark u temyīz olunmamış ve bi’l-āḥere kötüler iyüler ⁽⁹⁾ üzerine terciḥ olunmuş olacağından bu ḥālet-i muzırranuñ tahtından ⁽¹⁰⁾ nice nice fenālıklarūñ ser-nümā-yı şahn-ı zuhūr ve şudūr olacağı bedīhīdūr. ⁽¹¹⁾

Su‘āl-i Nutq-ı Bī-pervā

Ey ‘Aql-ı Dānā ḥużzār-ı meclis ve ğayret-keş-i ⁽¹²⁾ hem-cins bulunan birtakım zevātuñ²¹⁷ revişlerini ben ḥavşala-i ⁽¹³⁾ iz‘ānuma bir vech-ile sığışduramıyorum ben de anlar gibi ešnā-yı murafa‘āt ⁽¹⁴⁾ ve muḥākemātda hem-cinsümi ḥaklu vesā’irlerini ḥaksuz çıkarmāğa çalışayum mı ⁽¹⁵⁾ yoksa bu meselede daḥi ḥakḳı ‘alāka-i cinsiyyet üzerine taqdīm ve ⁽¹⁶⁾ terciḥ ideyüm mi

Cevāb-ı ‘Aql-ı Dānā

Ey Nutq-ı Bī-pervā ehli ⁽¹⁷⁾ ‘indinde ḥakdan ‘ālī ve bahā ve kıymetde andan ‘ālī bir şey yokdur. [13a] Beyne’l-en‘ām mer‘ī ve cārī olan ‘alākātdan ḥiçbiri ḥak üzerine ⁽²⁾ tefavvuk ve taqaddüm idemez ya‘nī ḥak meydānda ṭururken ‘alākāt-ı mezkūre ⁽³⁾

²¹³ erācīf-i muşanna‘āları: ercīf-i muşanna‘āları A.

²¹⁴ olduğu hālde: olduğu hālīn A.

²¹⁵ “Olanlarla alākali.” bk. Ekler 27.

²¹⁶ vaq‘: qadr A.

²¹⁷ zevātuñ: zātuñ A.

girtü kalur بناء على ذلك²¹⁸ sentüñ hūzzār-ı meclis didigüñ gürüh-ı⁽⁴⁾ nā-ḥaḳ-şināsuñ ve adı ve mesleklerine zehābuña egerçi nefis-i le'im ü şeytān-ı⁽⁵⁾ racim taraflarından tamāmiyla muvāfaḳat ve belki teşvīḳ ü terḡibe bile müsāra'at⁽⁶⁾ olunabilecegi der-kār ise de benüm ṭarafumdan bu bābda zerre ḳadar cevāz⁽⁷⁾ ve mesāḡ gösterilmeyeceğini²¹⁹ ḳat'iyyen²²⁰ beyān iderüm. Hem-cins ya'nī hem-mezheb olmayan⁽⁸⁾ adamuñ ḥaḳḳını ibtāl eylemek yolında görinen meḥāzīr-ı şer'iyye ve 'aḳliyye⁽⁹⁾ hem-mezhebüñ bulınan adamuñ ḥaḳḳını ibtāl eylemekden aşna' vü aḳbeḥ ve bu⁽¹⁰⁾ fi'l-i mekrūḥı kendüsine²²¹ pīşe vü şan'at ittiḥāz idenler ehl-i ḥaḳ 'indinde⁽¹¹⁾ mezmüm ü müstakbiḥdür. Vāḳı'an hem-mezheb bulınanlaruñ ḡayreti görülecek⁽¹²⁾ ve ḥaḳlarında ḥasbe'd-diyāne luṭf u iḥsān idilecek yerler ḳatı çoḳdur⁽¹³⁾ faḳat bu mişillü muḥāḳemāt ve murāfa'āt eşnāsında hem-mezheb ḡayretine⁽¹⁴⁾ düşmek şer'-i şerīf ve ḳānūn-ı münīfi ecnebīler 'indinde²²² معاذ تعالی²²³ (15) medḥūl eylemek dimekdir. Bināberīn bu bābda olınacak ḡayret-i vehle-i ūlā ve⁽¹⁶⁾ nazār-ı ḥumeḳāda hem-mezhebüñ bulınan adama ḡüyā bir fā'ide ḳazanmaḳ⁽¹⁷⁾ ümmīdi üzerine mübtenī gibi ise de bunuñ bir derece daha ilerüsi te'emmul [13b] ve tefekkür ḳılındığı ḥalde medḥūliyyet-i şer'ī ve ḳānūn-ı mādde-i muzırrası taḥaḳkuḳ ve tebeyyün⁽²⁾ ider şaḥīḥan dīn ü devlet ve mülk ü milletini seven ve 'aḳıbet-i umūrı derk⁽³⁾ ve tefatṭun iden me'mūr ve ḥükkām bu mişillü muḥāḳemāt ve murāfa'ātta bir mertebe⁽⁴⁾ sālīk-i şāh-rāḥ-ı temaḥḥuz²²⁴ ve bī-ṭarafī olur ve bir derece iltizām-ı ḥaḳḳāniyyet⁽⁵⁾ ve istikāmet ider ki işte ḥāric-i mezheb bulınan müdde'ī veyāḥūd⁽⁶⁾ müdde'-i 'aleyhi celb dā'ire-i inşāfa ve belki ḳabūl-i şeref-i İslāmıla istişrāfa⁽⁷⁾ sebeb-i ḳavī olabilür evā'ilde ḥükkām-ı şer'üñ der-kār olan kemāl-i⁽⁸⁾ 'ıffet ve ḥamiyyetleri mülābişesiyle derūn-ı memālik-i İslāmiyyede berā-yı aḥz⁽⁹⁾ ve i'ṭā-geşt ü güzār itmekde bulınan müste'min ṭā'ifesinden birinüñ⁽¹⁰⁾ kefālet veyāḥūd vekālet veyā dīger bir maşlahat zımnında bir işi düşdükte⁽¹¹⁾

²¹⁸ “Sonuç olarak.” bk. Ekler 12.

²¹⁹ gösterilmeyeceğini: gösterilemeyeceğini A.

²²⁰ ḳat'iyyen: قطعی A.

²²¹ kendüsine: kendüye A.

²²² 'indinde: 'indlerinde A.

²²³ “Allāh korusun.” bk. Ekler 10.

²²⁴ تخصص: تخص A.

alınacak senelerini²²⁵ ma'rifet-i şer'le almak ve da'valarını şer'a havāle ve koñuratolarını⁽¹²⁾ sicillāt-ı muhākeme kayd itdürmek üzere iken fī-zamānınā hazā böyle⁽¹³⁾ itmek şöyle tursun muhākimūñ semtine bile uğramadıkları şu müdde'āya⁽¹⁴⁾ delīl-i kāfī degül midür

Su'āl-i Nuṭṭ-ı Bī-pervā

Ey Aḳl-ı Dānā bugün⁽¹⁵⁾ meclisde falan zātuñ farṭ-ı dāniş ü dirāyetinden bahş açılarak nihāyāt-ı⁽¹⁶⁾ karar-bahşde bu müdde'ā-yı dāniş ve dirāyeti ol zātun şī'r ü inşā bilmesiyle⁽¹⁷⁾ istidlāl itdiler sā'ir gūnā muhsenāta dā'ir meydāna bir şey koyamadılar bundan [14a] añaşılır ki²²⁶ bu şī'r ü inşā fenlerini her kim bilür ise o²²⁷ aşhāb-ı dāniş⁽²⁾ ve dirāyetden 'add olunur bu kararı dañi havşala-i idrāküm almadı buña ne buyurursuñuz⁽³⁾

Cevāb-ı 'Aḳl-ı Dānā

Ey Nuṭṭ-ı Bī-pervā bu mişillü hezeyān-ı mahmūmdan mürekkeb ve türrehāt-ı⁽⁴⁾ bī-ma'niden müretteb birtañım sözleri şundan bundan benüm de diñledigüm⁽⁵⁾ pek çokdur faḳaṭ bu maḳūle sözleri bir alay zāhir-i beyn ü cehālet-ḳarīn⁽⁶⁾ olan ḫerifler²²⁸ tefevvüh ider ise de bu ta'rīf ü beyānları efrādını cāmi'⁽⁷⁾ ve aḡyārını ma'nī degüldür. Zirā dāniş ü dirāyet ve fehm ü kiyāset māddeleleri⁽⁸⁾ tıynet-i benī-Ādemde bir mevhibe-i maşşūsa-i İlahiyyedür ki kesb ü sa'yla ḳazanılmaz.⁽⁹⁾ Şī'r ü inşā vesā'ir 'ulūm-ı şettā kesb ü sa'yla taḫşīl olunabilür. Bu cihetle⁽¹⁰⁾ keşbī olan ma'lūmāt-ı müstaḫşīle külliyyet üzere ḫalkı ve ṭabi'ī bulınan⁽¹¹⁾ ḫasā'il-i mevḫubeyi ne vech-ile istilzām idebilür bunda olsa olsa⁽¹²⁾ dinebilür ki işbu şī'r ü inşā ve 'ulūm-ı şettā dāniş ü dirāyet vāşıtasıyla⁽¹³⁾ taḫşīl olunabilür. Böyle dinse de yine şu ta'rīf efrādını cem' ve aḡyārını⁽¹⁴⁾ men' idemez çünki birtañım adam bulınur ki dāniş ü dirāyeti olur da yine⁽¹⁵⁾ bunları taḫşīle çalıssa da muvaffaḳ olamaz bu mes'elenüñ aşl [u] ḫaḳiḳāti⁽¹⁶⁾ şu vech-ile ḫāṭıruma gelür ki her bir münşī ve şā'ir 'āḳıl u faṭīn degüldür ve her 'āḳıl⁽¹⁷⁾ u faṭīn münşī ve şā'ir olamaz. Ba'zı münşī ve şā'ir 'āḳıl u faṭīn ve ba'zı [14b] 'āḳıl u faṭīn münşī ve şā'irdür. Bu cihetle bunlaruñ

²²⁵ senelerini: senedlerini A.

²²⁶ añaşılır ki: añaşılı ki A.

²²⁷ o: - A.

²²⁸ cehālet-ḳarīn olan ḫerifler: cehālet-ḳarīn ḫerifler A.

beyninde ʿumūm ve ḥuṣūṣ²²⁹ min vecih ⁽²⁾ nisbeti görünür. Esbak-ı Mıṣr Kāhire vālīsi Meḥmet ʿAlī Paṣanuñ şīʿr ü inşā vesāʿir ⁽³⁾ ʿulūm-ı şettādan zerre kadar behresi yoĝ-iken ve ʿan aşıl ʿādetā bir seg-bān bölük başısı iken ⁽⁴⁾ nihāyeti ne dereceye vāşıl olduĝı ve hüner ve maʿārifle meşhūr-ı āfāk olan ʿĀķif ⁽⁵⁾ Paṣanuñ daḥi şīʿr ü inşā ve ʿulūm-ı şettāda emşāl ü aķrānını geĝmiş ve nazm u neşri ⁽⁶⁾ beyne'n-nās mişl-i sārī hükmine girmiş iken ʿāķıbet kārı yine müncer bulunduĝı ⁽⁷⁾ bu müddeāyı edille-i sāʿire ityānından müstaĝnī ider.

Suʿāl-i Nuṭķ-ı Bī-pervā

⁽⁸⁾ Ey Aķl-ı Dānā bu şīʿr ü inşā fenlerini taḥşīl itmiş bulunan baʿzı zevāt ⁽⁹⁾ kendülerini aşḥāb-ı maʿārif ü hünerden²³⁰ ʿadd ideyorlar ve belki hüner ve maʿārif ⁽¹⁰⁾ büsbütün bunlardan ʿibāret bileyorlar. Bunlarıñ bu bilişlerinde ḥaķları ⁽¹¹⁾ var mıdır ne buyurursuñuz

Cevāb-ı ʿAķl-ı Dānā

Ey Nuṭķ-ı Bī-pervā böyle butlānı ⁽¹²⁾ zāhir ü bāhir olan daʿvāya ʿaķl u dirāyetle şīʿr ü inşāyı cemʿ itmiş bulunan ⁽¹³⁾ zevāt-ı ʿālī-ķadr-i fem-güṣā ve bu maķūleyi servīn kelām-ı müzeyyifü'l-merāma dehen-bāz-ı ⁽¹⁴⁾ daʿvā olmazlar. Bu daʿvā-yı bātılı idenler ānifen zıķri sebķaṭ iden mebḥaşdan ⁽¹⁵⁾ ḥālleri istifāde kılinan münşī ve şāʿir ĝayr-ı ʿāķıl olanlardır. Yoksa ⁽¹⁶⁾ ʿaķl u izʿānı ve fi'l-cümle bizāʿa-i ʿirfānı olan münşī ve şāʿir o mişillü ⁽¹⁷⁾ ḥurāfāt-ı hezeyān-engīz ve kelimāt-ı türrehāt-āmīzi aĝzına almaz şü kadar var ki [15a] meşelā kendüsi Türk cinsinden bulunan bir zāt līsān-ı Türkī üzre şīʿr ü inşā ve ⁽²⁾ fūnūn-ı sāʿireyi öğrenmiş bulunduĝı ḥālde ʿArabī ve Fārisī veyāḥūd ⁽³⁾ elsine-i Efrenciyyeden birķaĝ līsān üzre ve fesāḥat u belāĝat şartıyla ⁽⁴⁾ nazm u neşre kesb-i sermāye-i iķtidār eylediĝi taķdīrde ol zātuñ erbāb-ı ⁽⁵⁾ hüner ve maʿārifden olduĝına virilecek hükümüñ şıḥḥatini²³¹ ben de teslīm iderüm ḥaṭṭa ⁽⁶⁾ bundan muķaddem bir meclisde evlād-ı Türkdēn bir ĝelebi kendi līsānı ve devrimize ⁽⁷⁾ müstaʿmel olan taʿbīrāt üzre taḥşīl itmiş olduĝı inşādan ṭolayı ⁽⁸⁾ kendüsini ehl-i hüner ʿadd itmek daʿvā-yı bātılası üzerine birķaķım muķaddimāt-ı

²²⁹ ʿumūm ve ḥuṣūṣ: ʿumum ḥuṣūṣ A.

²³⁰ aşḥāb-ı maʿārif ü hünerden: aşḥāb-ı hüner ü maʿārifden A.

²³¹ hükümüñ şıḥḥatini: hükümüñüñ şıḥḥatini A.

⁽⁹⁾ mecruhā ve fikarāt-ı müzeyyife ĩrādına kalkışmış olduğından bir adam kendi lisānı ⁽¹⁰⁾ ũzre ĩcād-ı kelāma kudret kesb itmek kendi lisānını dũzeltmiř ⁽¹¹⁾ demek olacağından ve bu mertebe ise iktizā-yı nisāb-ı ādemiyet idũginden ⁽¹²⁾ buña yaʿnĭ bir adam kendi lisānı ũzre inřā-yı kelāma muştedir olmağa ⁽¹³⁾ hũner ıtlākı revā ve işte ehl-i insāf ve idrāk olmayacağı řāhibimiz tarafından ⁽¹⁴⁾ iddiʿā ve bu mesele-i gamĭzanuñ tařķĭki zımnında kırk altı beytten ʿibāret ⁽¹⁵⁾ bir meřnevĭ ihřirāʿ ve inřāsıyla iřbāt-ı mũddeā kılınmışdur. Meřnevĭ-i mezbũruñ ⁽¹⁶⁾ mũtālaʿasında fāʿide-i kũllyye olacağı emeliyle iş bu maşalle ʿaynıyla naql ũ imlā kılındı. ⁽¹⁷⁾

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

Ehline ʿarz-ı hũner ʿādetdũr²³²

Var ise ketmi²³³ anıñ bidʿatdũr

[15b]

Hũner ehli hũnerin sŕylemeli

Bĭ-hũnerler de sŕkũt eylemeli

Neşr ũ nazma hũneri şaşr itme

Eski bildũkleriñe gel gitme

Bir lisān bilmeyedũr ikisi bunuñ

Nesi vardur sŕřan-ı mevzũnuñ

Aña dinmez hele ehl-i irfān

Bilmeye toğrıca bir ğayr-ı lisān

Vālideyninden işitdigi dili

Őğrenũr olsa da zātında dili

²³² ʿādetdũr: ʿādetden A.

²³³ ketmi: gitmesi A.

Bilmeye kim ki lisān-ı pederi
Olinur mı aña ādem nazarı

Böylece olmadan ise insān
Yegdür olmaḡ baña ḡalsa ḡayvān

Bilmeli kendi lisānın ādem
Ādem için bir oldu ʿālem

Ādemiyet ne imiş añlamalı
Cühelā zümresini tañlamalı

Nuḡḡ-ıla buldı şeref ādemiyān
İtdiler ḡikmet-i Yezdānı beyān

Şerīf-i nuḡḡa nihāyet olamaz
ʿAded-i encüme ḡāyet olamaz

Bilmeli kendi lisānın dimeden
Şöyle taʿbīr-i maḡāl eylemeden

Maḡşadum şu olayor ve'l-ḡāşıl
Oḡıyup yazmaḡı olmaḡ ḡābil

Oḡıyup yazmayaraḡ sāde kelām
Eylemez şöylece taḡşīl-i merām

Çünkü bu ḡabʿan olur bir işdür
Şanma bilmek bunu bir dānişdür

Şāde nuṭḡ ehline dinür nāṭıḡ
Līk amā odur ancaḡ nāḡıḡ

Söyler ama ne didügin bilemez
Denes-i ʿaybı söziñden silemez

[16a]

Dāʿima itmededür ḡaṭ-ı kelām
Añlamaz nerde virülür encām

Ne kıyās u ne berāḡın añlar
Ne rumüz u ne mezāmın añlar

Aḡzına her ne gelürse söyler
Jāj-ı Ḥālıḡla mübāḡāt eyler

Oḡıyup yazmadaki farṭ-ı lüzüm
İşte bu baḡş-ile oldı maʿlüm

Bunda da var dınecek ḡaylī meʿāl
Lāzım oldı ırād u maḡāl²³⁴

Oḡıyup yazma degül sāde merām
Maṭlabı eylemeli istifhām

Ġaraż ancaḡ okumaḡdan maʿnā
Gelemez lafz-ıla çün şadra şifā

Şāhid-i maṭlab-ı dil maʿnādur
Lafz-ı rengin añna bir dībādur

²³⁴ Lāzım oldı ırād u maḡāl: Lāzım oldı yine ırād-ı maḡāl A.

Lafza ma'nā aramağdur ma'rūf
Zarf olur mı 'acabā bī-mazrūf

Ne selāset ne mu'ammā ister
Cümleden ilerü ma'nā ister

Ne ħalāvet bulacağdur insān
Yalıñuz lafz-ıla mişl-i murgān

Ĥāşılı herkese olan lāyık
Olmalı kendi lisānın nāṭık

Ya'nī şerḥ olınan üslūb üzre
Sözini bilmeli maṭlūb üzre

Ādemiyette nişāb işte budur
Bu karar üzre ḥisāb işte budur

Buña olmaz hüner ıtlāķı revā
Olsa da medḥ ü şenāya aḥrā²³⁵

Hünerüñ mertebesi bālādur
Ehli de ḳadri gibi vālādur

Ne kolaydur olur ebnā-yı zamān
Bir iki beyt-ile ehl-i 'irfān

---

²³⁵ aḥrā: A.

[16b]

İki kıtʿa bir iki müfred-ile
Alur anı cühelâ şöyle dile

Kimi Veysî kimi Nâbî dirler
Hüner ancak buña Vehbî dirler

Biñde bir bulunamaz ehl-i hüner
Senle bende maʿârif ne gezer

Hüneri var dinülür şol zâta
Ola vâkıf heme külliyâta

Evvelâ hüsn-i qarîha ister
Olacaq zâta maʿârif-güster

Heyʾet ü hendese vü kimyâdan
Hikmet-i şâyîʿa-i simyâdan

Behre-i rāsîhası olmalıdır
ʿİlm-ile sînesi de tölmalıdır

Muhtedir olmalıdır irşâda
Hem daği ister ise ifsâda

Yaʿnî kâdir ola hâl ü ʿağde
Olmalı mişli ʿaşîr-i âmâde

Merd-i kâmil dimege lâyıq ola
Kümmel-i ʿaşra bütün fâiğ ola

Buña işte dinür ehl-i ʿirfān
ʿAbdīyā buldı sözüñde pāyān

Suāl-i Nuṭṭ-ı Bī-pervā

Ey ʿAql-ı Dānā beyne'n-nās merʿī ve muʿteber ⁽¹³⁾ tutulmağa şāyān ve ahrā olan ḥuḳūḳuñ taḳṣīm ü taʿdādı ḳābil ⁽¹⁴⁾ ve derece-i imkāna vāşıl bulunduğı taḳdīrde beyān buyurmañuzı ricā iderüm ki ⁽¹⁵⁾ bundan böyle ĩcāb idenlere dehen-güşā-yı teblīğ ve inhā olacağum mesʿele-i ⁽¹⁶⁾ ḥaḳ-şināsīde ḳāʿide-āşinā ve uşul-pīrā olmuş olayum

Cevāb-ı ʿAql-ı Dānā

⁽¹⁷⁾ Ey Nuṭṭ-ı Bī-pervā bir şey şorarsın ki ḥaḳḳı üzere beyān ve tafşīli [17a] varaḳa-i derūnuñ leyl ü nehāra şığmaz ve ḥavşala-i beşeriyye anuñ ihātasına ⁽²⁾ tarīḳ-i imkān bulamaz mādām ki şöyle bir emr-i düşvāruñ suʿāline leb-i cünbān-ı ⁽³⁾ recā ve dehen-bāz-ı niyāz u istidʿā olduñ seni bütün bütün de maḥrūm ⁽⁴⁾ itmek nā-revā olacağından bu ḥuḳūḳ dinilen ḥaslet-i güzīdenüñ ²³⁶ ⁽⁵⁾ meşhūr ve müteʿarif olanlarından bir nebzecek saña beyān u taʿdād ⁽⁶⁾ ve bu yüzden daḥi ḥaṭır-ı nā-şāduñı fi'l-cümle ābād ideyüm. Şöyle ki ḥuḳūḳuñ ⁽⁷⁾ eñ evvelkisi ḥuḳūḳ-ı İllāhīdür. Bunuñ daḥi ²³⁷ mertebe-i evvelīde olanı ⁽⁸⁾ maʿrifetu'llāhdur ḳuşūrunuñ ḥadd ü pāyānı bulunamaz. İkincisi ḥuḳūḳ-ı ⁽⁹⁾ nübüvvet ve risāletdür bunuñ es esās ve mīnā-yı aḳvāsı ⁽¹⁰⁾ اقرار باللسان و تصديق بالجنان ²³⁸ taʿrīfiyle muʿarref ve mażbūt ve vücūdı ⁽¹¹⁾ ʿameliyāta nā-meşrūt olan cevher-i ĩmāndur bunuñ daḥi ²³⁹ kezālik ⁽¹²⁾ fūrūʿāt ve müfredātına ḥadd ü gāyet bulunamaz. Üçüncisi ḥuḳūḳ-ı insāniyyetdür ⁽¹³⁾ bu daḥi meşelā hīç bilmedigüñ ve zerre kadar āşinā çıḳmadığüñ bir adam ki ⁽¹⁴⁾ ḳanğı dīn ve mezhebde olur ise olsun gerek diğeri insāndan ⁽¹⁵⁾ bir zālim ve gaddāruñ ve gerek yırtıcı veyāḥūd ışırcı ḥayvānātdan ⁽¹⁶⁾ bir mużırr ve mühlüküñ pençe-i ḡadr ²⁴⁰ u iʿtisāfına düçār olduğı muʿāyene ⁽¹⁷⁾ ve müşāhede olunduğda yā

²³⁶ ḥaslet-i güzīdenüñ: ḥaslet-i ber-güzīdenüñ A.

²³⁷ daḥi: - A.

²³⁸ “Dil ile ikrār ve kalp ile tasdik etmek.” bk. Ekler 28.

²³⁹ daḥi: - A.

²⁴⁰ ḡadr: ḡad A.

bir²⁴¹ küçük ve bî-iktidâr kabîlenün diger bir kabîle-i [17b] müteğallibenün yed-i
 ıahr u helâkine düşdüğü görüldükde anlarun mümkün ⁽²⁾ olan vech-ile tahlîş ve
 rehâsına çalışmaqdur hıkk-ı insâniyyetun ⁽³⁾ en büyüğü bu maddelerdür.
 Bunlardan mâ'adâ nice aqsâm-ı 'adîde ve envâ'-ı ⁽⁴⁾ müte'addidesi vardır.
 Dördincisi hıkk-ı salţanat ve hilâfetdür bunun ⁽⁵⁾ efrâd-ı 'adîde ve fîrû'ât-ı
 keşîresi olup en mültezem ve mu'tenâsı ⁽⁶⁾ şer'-i şerîf ve kânûn-ı münîfe ve îcâb-ı
 vaqt u hâle ya'nî zarûriyyât-ı ⁽⁷⁾ düveliyyeye şûret-i muvâfaqat ve şekl-i
 muţabakâtda görinen ve fevâ'id-i âtiye ⁽⁸⁾ ve menâfi'-i müstağbeleyi intâc idecegi
 melhûz ve mütaşavver bulunan ⁽⁹⁾ kâffe-i emr ü fermân-ı hilâfet-penâhiyi bilâ-
 tevağğuf 'an şamîmi'l-bâl ⁽¹⁰⁾ kabûle müsâra'at ve bundan murâd şu imiş ve şöyle
 olacaq böyle ⁽¹¹⁾ gidecek imiş gibi²⁴² birtakım erâcîf ve hezeyân neşrinden aşurı ⁽¹²⁾
 tevağğî ve mübâ'adet itmekdür. Çünkü الملوك ملهون²⁴³ mü'eddâ-yı hikmet ⁽¹³⁾
 ihtivâsı üzre hulefâ-yı kirâm ve selâtin-i 'izâm hazarâtından sünüh ⁽¹⁴⁾ ve şudûr
 iden re'y-i 'âlî eczâ-hâne-i ilhâmât-ı ma'neviyye ve dârü'l-ıuds-i ⁽¹⁵⁾ te'yîdât-ı bî-
 cânibede²⁴⁴ inbîk-i güher-rîz-i şavâbdan çekilmiş ve hâşâk-i ⁽¹⁶⁾ sehv ü haţâdan
 seçilmiş olacağı mişillü evreng-nişîn-i zılliyyât-penâhi ⁽¹⁷⁾ ve dîhîm-efrûz-ı salţanat
 ve pâdişâhı bulunan kâffe-i selâtin-i 'adl-i [18a] âyin ve havâkîn-i merhamet-karîn-
 i hazerâtı mülk ü millet ve dîn ü devletinün ⁽²⁾ الى ماشاء الله تعالى²⁴⁵ devâm ve
 beğâsını mücib olur. Esbâb-ı kavîyye ve vesâ'il-i ⁽³⁾ mevki'iyeyi herkesden ya'nî
 bi'l-cümle efrâd-ı nâs ve ehad-ı teb'adan biñ ⁽⁴⁾ derece ziyâde tefekkür ve mütâlâ'a
 buyurup öyle mülk ü millet ve dîn ü devleti ⁽⁵⁾ hağğında hâlen ve istikbâlen muzırr
 olur ve veğâmet-i 'ağıbeti görölür²⁴⁶ şey'i ⁽⁶⁾ teklîf buyurmayacakları güneş gibi
 bedîhî ve âşikâr olduğundan böyle ⁽⁷⁾ bir şûret-i zâhirede zihinlere işeñ îrâs ider.
 Fermân-ı pâdişâhî ⁽⁸⁾ vukû'ında evvel-emirde buraları düşünölüb elbette bunun
 tahtında ⁽⁹⁾ bir hayr-ı muzmer ve nef'-i müsteter vardır diyerek serî'an infâz-ı emre
 kıyâm ⁽¹⁰⁾ ve hilâf-ı de'b-i 'ubûdiyyet ve menâfi'-i kâ'ide-i tâbi'iyet kavlen ve fi'len

²⁴¹ bir: - A.

²⁴² gidecek imiş gibi: gidecek gibi A.

²⁴³ "Hükümdârları (Pâdişâhları) Allâh söyler." bk. Ekler 3.

²⁴⁴ te'yîdât-ı bî-cânibede: te'yîdât-ı sübhâniyyede A.

²⁴⁵ "Allâh'ın dilediği yere kadar." bk. Ekler 29.

²⁴⁶ görölür: görülen A.

(11) bir hareketde bulunmamağa naşb-ı nefis-i ihtimām itmek pādişāh-ı ʿaşruñ (12) tebʿa vü reʿāyası üzerinde haqq şarīhdür. Beşincisi²⁴⁷ huķūķ-ı diyānetdür (13) işbu huķūķ-ı diyānet daħi aşurı gözedilecek ve saʿadet-i dāreyn (14) kendüsiyle istiḥşāl olunabilecek bir emr-i muʿtenā ve usūl ü fūruʿı (15) **اکثر من ان يحصا**²⁴⁸ dur. Altıncısı huķūķ-ı velī-niʿmetdür bunuñ daħi²⁴⁹ (16) ādāb u erkānına nihāyet ve uşūl ü fūrūʿına ḥadd u gāyet göremem (17) faķať şart-ı aʿzamī şadāķāt ve istiķāmet oldıǵına biʿl-cümle ʿukūl-ı beşerūñ [18b] imzā-keş-i ittifāķ oldıǵı beyāndan müstaǵnīdür. İşbu şadāķāt (2) dinilen cevher-i cihān-ķıymeti iki kısma münķasım bilürüm kısım-ı evveli²⁵⁰ şadāķat-i (3) zārūriyyedür ki be-heme-ḥāl bir emel-i maḥşūşuñ ḥuşūli mütālaʿasıyla cebr-i nefis (4) olınarak vücuda getirilir. Şöyle ki bir bende bir²⁵¹ velī-niʿmetüñ²⁵² tavķ-ı zerrīn (5) ḥidmet ve ʿubūdiyyetini ilerüde mütemennī-i istiḥşāli oldıǵı āmāl ve dil-ḥāhınuñ (6) refte refte şuver-i temennā-yı mirʿāt-ı ḥuşūl olmasına ve ḥilāfı hareketde bulunmaķlıǵı (7) hem elinde bulunan ve medār-ı refāh ve rāḥatı olan niʿmet-i mebzūlenüñ (8) fıķdān u zevāline ve hem de giderek istiḥşāline tavḫīn-i nefis-i gayūr (9) itmiş oldıǵı emniyye ve āmālinden mahrūm ve mehcūr kalacaǵına ʿillet-i kavıyye (10) bilüp velī-niʿmetüñ leyl ü nehār şeref-şudūr olacaķ emr ü fermānına (11) dīde-düz-ı taraşşud ve intizār olarak ve ʿadāb-ı ʿubūdiyyetden ḥiçbiri²⁵³ (12) endāhte-i maṭmüre-i teķāsül ve nisyān itmeyerek nihāyet-i kārda²⁵⁴ muvāfaķat-ı (13) ḥükm-i meşıyyet-i İlähiyye ile şāhid-i ʿasīrūʿl-menāl āmālını keşide-sīne-i vuşlat ve (14) nev-ʿarūs-ı ḥāṭır-ḥāhıyla cümle-gāh-ı merāmında ʿaķd-i meclīs-i cemʿiyyet eyledikden (15) yaʿnī velī-niʿmet ve bāʿiş-i feyz ü meziyyeti bulunan zāt-ı ʿālī-ķadrüñ (16) himmet ve ʿināyetinden biʿl-vücūh dest-şū-yı istiǵnā oldıķdan sonra (17) velī-niʿmetine eski itdiği ʿubūdiyyet-i varaķıyyeti tārik ve belki **عصمنا الله تعالى**²⁵⁵ [19a] fī zamānına emşāl-i keşiresi

²⁴⁷ beşincisi: beşinci A.

²⁴⁸ “Bundan çok daha fazlası.” bk. Ekler 30.

²⁴⁹ daħi: - A.

²⁵⁰ bilürüm kısım-ı evveli: bilür evveli A.

²⁵¹ bir: - A.

²⁵² bir bende bir velī-niʿmetüñ: bir bende velī-niʿmetüñ A.

²⁵³ ḥiçbiri: ḥiçbirini A.

²⁵⁴ kārda: - A.

²⁵⁵ “Allāh’ım bizler sağırız.” bk. Ekler 13.

mu'āyene ve müşāhade olındığı üzere rāh-ı nā-şavāb ⁽²⁾ ihānet ü hıyānete sālİK olur ise işte böyle olan şadāqate ⁽³⁾ şadākat-i zarūriyye ta'bīr olunur. Bu şadākatūñ bī-ı'tibāru'l-cihetūñ hem memdūhiyyeti ⁽⁴⁾ ve hem de mezmūmiyyeti vardır. Çünkü bu mişillü hālāt-ı umūr-ı nisbiyyeden olmak ⁽⁵⁾ hasebiyle²⁵⁶ zikri mesbūk olan bende āşinā-yı hıdmet ve me'mūriyyetde bir gūnā ⁽⁶⁾ ihānet ü hıyāneti irtikāb ve menāfi'-i meslek-i 'ubūdiyyet olur tariķe ⁽⁷⁾ sūlūk ü zehāb itmemiş olduğundan idenlere nisbet ü izāfetle ⁽⁸⁾ bu rütbelerde cebr-i nefis ve hābs-i nefis iderek velī-ni'metine bir şūretle mazarratı ⁽⁹⁾ tōkınmayarak zarūrī vücūda getirebilmiş olduğu şu şadākatı ⁽¹⁰⁾ bu cihetle memdūh ve derece-i teferrūd ve istignāya geldikten şoñra 'ubūdiyyet-i ⁽¹¹⁾ sābıkasını terk ve belki efendisiniñ 'aleyhine kıyāma cür'et eylemesinden tōlayı ⁽¹²⁾ şadākat-ı mezbūra mezmūm ve medhūl olur şadākatūñ kısm-ı sānīsı ⁽¹³⁾ şadākat-i ihtiyāriyyedür ki velī-ni'met ve sebep-i rif'ati bulunan efendisine ⁽¹⁴⁾ ihtiyācdan kurtulup ve belki hasbe'l-kader birkaç derece ilerü bile geçdikden ⁽¹⁵⁾ şoñra dađı ²⁵⁷ كما كان İķā-yı 'ubūdiyyet ve te'kīd-i fermān-berī varakıyyet ⁽¹⁶⁾ iderek velī-ni'metiniñ uğurında mālİK ve ĥan-mānını yek laħazada fidā ⁽¹⁷⁾ idebilecek zāt-ı muħterem-şafānuñ şadākatidür ĥi-fā'ide ki bu mişillü [19b] ehl-i şadākatūñ büsbütün vücūdı selb ve 'adem-i şarfa ĥalb ⁽²⁾ olunamaz ise de النادر كالمعدوم²⁵⁸ ĥaẓiyye-i külliyyesiniñ²⁵⁹ ĥükmi dā'iresinde ⁽³⁾ olacağı emr-i muşaddak ve mu'terefdür bināberīn yine şadākat-i zarūriyye aşĥābını²⁶⁰ ⁽⁴⁾ istiħdāmdan özge ĥāre bulunamaz. Ol gürūh-ı aşĥāb rüşd ü zekādan ⁽⁵⁾ olacađları ĥayşiyyetle nā'il oldukları ni'met-i mebzūleyi ellerinden çıkarmamak ⁽⁶⁾ ve ilerüde mütemennī-i celb ü istiħşāli oldukları āmāl-i derūn ve enānī-i ⁽⁷⁾ ĥalb-i pür-şu'ūnlarına²⁶¹ giderek zafer-yāb olmak için velev zarūrī olsun ⁽⁸⁾ ibrāz-ı şadāqate mecbūr olup mecbūl ve müteħallik oldukları 'aĥl u dirāyet ⁽⁹⁾ ve rüşd ü kiyāsetleri²⁶² hengām-ı istiħdāmılarında icrā-yı ihānet ü hıyānet ⁽¹⁰⁾ ve İķā'-ı ridā'et ve mefsedete māni'-i

²⁵⁶ hasebiyle: ĥasbiyye A.

²⁵⁷ "Olduğu gibi." bk. Ekler 31.

²⁵⁸ "Az olan şey yok gibidir." bk. Ekler 32.

²⁵⁹ ĥaẓiyye-i külliyyesiniñ ĥükmi: ĥaẓiyyesiniñ ĥükmi A.

²⁶⁰ aşĥābını: aşĥābı A.

²⁶¹ enānī-i ĥalb-i pür-şu'ūnlarına: emānī-i ĥalb-i pür-şu'ūnlarına A.

²⁶² 'aĥl u dirāyet ve rüşd ü kiyāsetleri: 'aĥl u kiyāset ve rüşd ü dirāyetleri A.

kavî ve dâfi^c-i zarûrî olsa gerektür. ⁽¹¹⁾ Bu cihetle velî-ni^cmet bulunan zât-ı ‘âlî-
 kadre ziyâdesiyle ehemm ⁽¹²⁾ ve elzem olan her şüret-i şadâkat ve şekl-i
 istikâmetde görinen ⁽¹³⁾ bende-gānı luḡ u ni^cmetinden büsbütün müstağnî olacak
 mertebeye getürmemek ⁽¹⁴⁾ çâresine bakmaḡdur. İşbu şadâkat-i zarûriyye aşḡabını
 kabûl ve ihtiyâr ⁽¹⁵⁾ itmek daḡi emr-i zarûrî olacaḡı vâzih ve âşikârdur. Zirâ tafşîl-i
⁽¹⁶⁾ şâbıkdan müstebân ve müstefâd olacaḡı üzre şadâkat-i ihtiyâriyye aşḡabı ⁽¹⁷⁾
 bulunamaz derecede nâdir ve şadâkat-i zarûriyye aşḡabınıñ mā-dûnında olan
[20a] iki sınıf adam ki bir sınıfı her ne kadar²⁶³ ḡusn-i sülûk ve istikâmetüñ
 neticesinde ⁽²⁾ maḡhar-ı mükâfât ve nâ’il-i murâdât olacaḡlarını bilür iseler de من
 عنده²⁶⁴ ⁽³⁾ mecbûl ve mübtelâ olduḡları ḡabs-ı tıynet ve redâ’et-i ḡilḡatleri ḡükmince
⁽⁴⁾ ‘âkıbet-kâra kadar şabr u taḡammül idemeyüp esnâ-yı ḡidmet ve hengâm-ı
 me’mûriyyetinde ⁽⁵⁾ icrâ-yı ihânet ü ḡıyânet idenlerdür ve sınıf-ı dîgeri zu^cmu’l-
 baḡânesince²⁶⁵ ⁽⁶⁾ ḡüyâ velî-ni^cmetine şâyân-ı taḡsîn ü sezâ-vâr-ı âferîn olur bir
 ḡidmet-i nâ-dîde ⁽⁷⁾ vücûda getüreyüm dirken معاذ الله تعالى²⁶⁶ bir büyük raḡne açan
⁽⁸⁾ veyâḡûd ‘an-kaşd bir fenâlıkda bulunan kâlîve ve aḡmak maḡûleleridür ki ⁽⁹⁾
 bunlaruñ istiḡdâmlarında ḡaḡr-ı ‘azîm olacaḡı emr-i bâhir olduḡından ⁽¹⁰⁾ çâr u nâ-
 çâr şadâkat-i zarûriyye aşḡabından istiḡdâma ıḡlâḡ u ehveni ⁽¹¹⁾ bulunamayacaḡı
 emr-i müberhendür. Yedincisi ḡuḡûḡ-ı ra’iyyet ve teb’iyyetdür ⁽¹²⁾ bu ḡuḡûḡuñ daḡi
 envâ^c-ı ‘adîde ve mebahîş-i medîdesi²⁶⁷ der-kâr ⁽¹³⁾ ise de lafz-ı ‘adâlet cümlesini
 câmi^c ve meḡâlîm ve iḡtişâf mâddesini ⁽¹⁴⁾ kâmi^c vü vâḡi^c²⁶⁸ olduḡından bu bâbda
 itnâb-ı maḡâl ve tafşîl-i me’âle ⁽¹⁵⁾ lüzûm göremem. Sekizincisi ḡuḡûḡ-ı
 civâriyyetdür. Buña daḡi imkân-ı ⁽¹⁶⁾ mevḡı’si mertebe-i ri’ayyet ḡarafına bâ’is-i
 emn ü râḡat ve sermâye-i ⁽¹⁷⁾ te’âfî-i nef^c u ticâretdür. Toḡızıncısı ḡuḡûḡ-ı
 sefâretdür. Bunuñ **[20b]** daḡi aḡsâm-ı müteḡâşire ve ‘dâd u mütevâfiresi olup en
 ehemm ve elzemi ⁽²⁾ merâsim-i miḡmân-nüvâzîsine uşûli üzre ri’âyetdür. Onıncısı

²⁶³ her ne kadar: bir nüfuz A.

²⁶⁴ min ‘indihî: min ‘indillâhi A. / “Allâh’tandır.” Nisâ Sûresi 4/78. bk. Ekler 7.

²⁶⁵ zu^cmu’l-baḡânesince: zu^cm-ı ebleḡânesince A.

²⁶⁶ “Allâh korusun.” bk. Ekler 10.

²⁶⁷ mebahîş-i medîdesi: mebahîşât-i medîdesi A.

²⁶⁸ kâmi^c vü vâḡi^c: vâḡi^c vü kâmi^c A.

hukūk-ı⁽³⁾ hı̄ṣāvendī olup buña ri‘āyetde daḥi envā‘-ı muḥsenāt-ı şer‘iyye²⁶⁹ (4) hāşıl olur. İṣbu hukūk mādde-i mu‘tenā-bahāsı bu ta‘dād olınan (5) aḳsāma münḥaşır olmayup bunlardan ma‘adā daha nice aḳsām-ı keşiresi (6) ve her kısmuñ لا يعد ولا يحصى²⁷⁰ fūrū‘āt-ı mütenevvi‘ası vardır.

Su‘āl-i Nuṭḳ-ı Bī-pervā

ḥidemāt-ı Devlet-i ‘Aliyyede müstaḥdem ve ma‘āş-ı müstevfī (8) aḥzıyla dilīr-i ni‘ām bulınanlardan pek çoḳlarını der-sa‘ādetde (9) şehriyye-i vuḳū‘ bulacaḳ. Musārrıfāt-ı rüz-merremüze²⁷¹ vāfī ve kāfī (10) olacaḳ miḳdarı me‘mūriyyet maḥallerinde aḳce iddiḥārına muvaffaḳ (11) olsaḳ Ḥudā bilür bir gün ḥidmet²⁷² ve me‘mūriyyetde ṭurmaz cümlesi (12) terkle der-sa‘ādete gider ve derūn-ı Siṭanbul’da bir²⁷³ mażbūṭ (13) konaḳ ve boḡaz içinde elvirişli ve ḳullanışlı²⁷⁴ birer yalı (14) alur ve āḥir ‘ömrümüze ḳadar sevdigimiz eḥibbā vü aḳrabā ile seyr yerlerinde (15) ve ba‘zān cevāmi‘ vü ḥān-ḳāhlarda veyāḥūd Ğalaṭa mey-kedelerinde (16) baḳiyye-i ‘ömrümüzi geḳürür ve ḳaṭ‘an ḥidmet ve me‘mūriyyete raḡbet itmez (17) idüḳ diyerek ve bunu her bār ārzū eyleyerek me‘mūriyyet [21a] vāḳı‘alarına ḳaṭ‘an raḡbet itmek efkārında göreyorum senüñ de (2) efkārüñ böyle midür yoksa āḥir ‘ömrüñe ḳadar dīn ü devlet (3) ve mülk ü milletüñ uğurında sa‘y u himmet mi itmekdür ve bu efkārda (4) bulunmanuñ sebep ü ḥikmeti nedür

Cevāb-ı ‘Aḳl-ı Dānā

Ey Nuṭḳ-ı Bī-pervā (5) bu senüñ beyān eyledigüñ efkār yalnız ḥidemāt-ı Devlet-i ‘Aliyyede (6) bulınan dūn-himmet ve nā-şinās-ı ḥaḳ ni‘met-i maḳūlelerine münḥaşır (7) olmayup efrād-ı nāsda daḥi ḳatı çoḳdur. Bunuñ derece-i evvelīde (8) sebep ü ḥikmeti dā‘imā ‘ulemā vü şu‘arāmuz taraflarından mine’l-ḳadīm herkesi (9) dünyāya meyl ü raḡbet ve kesb-i sāmān u servetden olınan (10) memnū‘iyyetdür. Memnū‘iyyet-i mezkūre ‘umūm-ı nāsuñ bir derecede ‘uruḳ (11) u a‘şābına te‘şīr itmişdür ki ḥimmetsüzlük ve aşırı ḡayretsüzlük (12) ekşer nāsa tabī‘at-ı şāniyye

²⁶⁹ envā‘-ı muḥsenāt-ı şer‘iyye: envā‘-ı muḥsenāt-ı mer‘iyye A.

²⁷⁰ “Hesaba gelmez.” bk. Ekler 33.

²⁷¹ musārrıfāt-ı rüz-merremüze: musārrıf-ı rüz-merremüze A.

²⁷² ḥidmet: ḥizmet A.

²⁷³ bir: birer A.

²⁷⁴ elvirişli ve ḳullanışlı: elvirişli ḳullanışlı A.

olmuştur. Geçenlerde müteveffâ Es'âd Paşanuñ ⁽¹³⁾ şab' u neşr olunan dīvānçesini mütâla'a iderken

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

بوم نوبت میزند در قلعهٔ افراسیاب ²⁷⁵

پرده داری میکند بر طاق کسری عنکبوت

Beyt-i meşhūrım

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Dehr-i bī-bünyāda baq 'ibretle ey 'ālī-cenāb

Bir göz ev süknā yiter bir ādeme bī-irtiyāb

Yapma bu virānede gel menzil-i vālā-ķıbāb

Bir yaqılıcaq yere şarf itme māl-ı bī-ķisāb

بعبارتنا تزییف ²⁷⁶

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Bağmalı 'ibretle dehre gerçi ey 'ālī-cenāb

Bin bir göz ev yetişmez ādeme bī-irtiyāb

Yapmalı virānlerde menzil-i vālā-ķıbāb

Bir yıķılmış yir ķoma şarf eyleme māl-ı bī-ķisāb ²⁷⁷

²⁷⁵ "Efrasiyâb'ın kalesinde baykuş nöbet tutuyor. Onun sarâyına örümcek perdedârlık yapıyor." bk. Ekler 34.

²⁷⁶ [21a] derkenâr başlangıcı: - A. / "Bizim sözlerimiz sāhtecilik." bk. Ekler 35.

[21b]

Dimesünler saña itmiş eṣer Şeddāda zehāb
‘Ākıl iseñ ey püser dāruñ Ebū’l-derrāce-yāb

Gūṣuña mengūṣ ola mefhūm-ı ²⁷⁸وابنو للخراب
Yād kıl bu beytten olmak dilerseñ hişşe-yāb

Ƙoy disünler saña itmiş eser Şeddāda zehāb ²⁷⁹
‘Ākıl isen ey püser dāriñ metānet üzre yap

Māni^c-i i‘mār olmaz Ƙul ²⁸⁰وابنو للخراب
‘Abdīyā ƙoma bu beyte ol sözini hişşe-yāb ²⁸¹

(³) diyerek ta‘şīr itmiş olduğunu gördüm ve bi’l-cümle halkuñ himmet ü gayretlerini
(⁴) ye>s ü fütūra ƙalb ve taḥvīl idecek nice yıllardan berü buña mümāşil (⁵) ve dahā
mübālağalu **لا يعد ولا يحصى** ²⁸² söylenmiş sözler ve huşuşıyla mev‘izeler (⁶) vardır.
İşte bu ḥāl-i mürişü’l-melāl ‘umūm-ı nāsuñ efkārını bir dereceye (⁷) getirmiş ki
nihāyeti baṭā’et ve dūn himmetligi müntic olmuştur. Ekşer (⁸) efrād-ı nās
soƙaƙlarda ²⁸³ zūll-i su‘ālī mürtekib olarak bu daḥi (⁹) memnū‘iyyet-i meşrūḥanuñ
netīce-i mużırrası ²⁸⁴ fūrū‘ātındandır. Her kime cānum (¹⁰) şıu baṭā’et ve tekāsülden
vazgeç işüñi sağlam ve dürüst yap (¹¹) dınecek olsa hay efendüm sen de şıu dört
günlük dünyā için (¹²) bu yapıdığım şey bile çokdur bugün zevke baƙalum yarına
Ḥaƙƙ kerīmdür

²⁷⁷ [21a] derkenār sonu.

²⁷⁸ **وابنو للخراب: وابنو للخراب** A. / “Harâp olmak için binâ ettiler.” bk. Ekler 36.

²⁷⁹ [21b] derkenār başlangıcı: - A.

²⁸⁰ “Harâp olmak için binâ ettiler.” bk. Ekler 36.

²⁸¹ [21b] derkenār sonu.

²⁸² “Hesaba gelmez.” bk. Ekler 33.

²⁸³ soƙaƙlarda: zuƙaƙlarda A.

²⁸⁴ meşrūḥanuñ netīce-i mużırrası: meşrūḥanuñ netīce-i mużırrası A.

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

‘İyş u nūş eyle bugün añma ğam-ı ferdāyı

Sañā ısmarlamadılar bu yalan dūnyāyı

⁽¹⁴⁾ beyt-i nā-ma‘kūlini okıyarak ĩrād-ı cevāb-ı nā-şavāb ve belki birtaķım ⁽¹⁵⁾
kelimāt-ı müzahrefe beyānıyla²⁸⁵ ‘itāb u ĥitāb olunmaķdadur müteveffā-yı ⁽¹⁶⁾
müşārü’-n-ileyhūñ ānifü’z-zıkr-i mu‘aşerinūñ ĥilāfı ve emzice-i nā-maṭbū‘a-i ⁽¹⁷⁾
gürūh-ı battālīnūñ muḥālifi olarak

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

[22a]

Yoķ beķāsı ‘ālemūñ diyü eviñ itme ĥarāb

Dūn-ı himmet olma ‘ālemde eyā ‘ālī-cenāb

Hep olanlar ğayret ü himmetle oldı kām-yāb

Ĝayret ĩmāndan didi Peyğamber-i şāḥib-kitāb

Men‘-i meyl-i māl itmez ‘āķıl-ı ĥikmet-nişāb

Sīm ü zer ile bulur her mülk ü millet ferr ü tāb

‘Ālemi i‘mār-ıla ibķā-yı nāme ķıl şitāb

Virmesün şevķe kesel ‘Abdī bu ķavl-i nā-şavāb

²⁸⁶ بوم نوبت ميزند در قلعهٔ افراسياب

پرده داری ميکند بر طاق کسری عنکبوت

²⁸⁵ kelimāt-ı müzahrefe-i beyānıyla: kelimāt-ı müzahrefe ile A.

²⁸⁶ “Efrasiyāb’ın kalesinde baykuş nöbet tutuyor. Onun sarâyına örümcek perdedārlik yapıyor.”
bk. Ekler 34.

(6) taʿbiriyle hāme-cünbān-ı imlā ve inşā olduğum işbu muʿaşşir baʿzı erbāb-ı (7) ʿulüvv-himmet ve aşhāb-ı ğayret ü ħamiyyet taraflarından istişvāb ve istihsān (8) olunmuş ise de sāʿir ehl-i beṭāʿet ü kesel ü ʿāmil مفاد الكسل اعلى من العسل²⁸⁷ (9) cāniblerinden eşer-i ḳabūl-i müşāhede ve muʿāyene²⁸⁸ olunmadıktan başka Esʿad Paşa (10) gibi zātuñ sözünüñ üzerine söz olmaz taʿbiriyle şāhibüm mücāb olmuştur.

Ḳıṭʿa li-muḥarririhi²⁸⁹

mefʿūlü fāʿilātü mefāʿilü fāʿilün

Yā Rab hemişe mühmeli ḳıl ḳahrıña revā
İki cihānda bulmaya ğamdan ebed rehā

Devlet işinde şıḍḳ-ı derūn ile saʿy iden
Olsun müdām luṭf u ʿināyātuña sezā²⁹⁰

(11) dünyānuñ sermāye-i devām ve beḳādan tehī kīse-i iflās ve cevr (12) ü cefāsı daḫi bī-ḥad ü ḳıyas olduğında ferd-i āferīdenüñ şübhesi (13) yokdur. Mādām ki buraya gelinmiş ve şu bār-ı girānuñ altına girilmişdür (14) bunda o maḳūle ʿumūm-ı nāsuñ tabīʿatına fütūr virecek ve sermāye-i (15) ğayret ü ħamiyyetden herkesi bī-behre eyleyecek sözleri söyleyüp de²⁹¹ (16) ortalığı müflis ve dilenci itmege çalışmaḳdan ise²⁹² cümleyi ğayrete (17) getürecek ve dīn ü devlet ve mülk ü milletiniñ günden güne [22b] ḳuvvet ü miknet bulmasını tervīc idecek zemīn-i dil-nişīn üzre (2) hāme-cünbān-ı imlā vü inşā olmaḳ²⁹³ ser-ʿamedān-ı millet ve süḫān-verān-ı (3)

²⁸⁷ “Tembelliğin ifādesi, baldan (tadından) güzeldir.” bk. Ekler 37.

²⁸⁸ ve muʿāyene: - A.

²⁸⁹ [22a] derkenār başlangıcı.

²⁹⁰ [22a] derkenār sonu.

²⁹¹ sözleri söyleyüp de: söz söylenüp de A.

²⁹² dilenci itmege çalışmaḳdan ise: dilenci itmekden ise A.

²⁹³ imlā vü inşā olmaḳ: imlā olmaḳ A.

devlete²⁹⁴ farīza-i zimmet-i ğayret-keşi ve diyānetdür. Çünkü bir millet ve devletüñ
⁽⁴⁾ milel ü düvel-i sâ'ire üzerlerine ezher-cihet-i tefavvuk ve ğalebesi be-heme-ğāl
⁽⁵⁾ ğalebe-i kuvve-i mâliyyeye vâbeste ve bunuñ huşulı daği sermāye-i himmet ⁽⁶⁾
ve bizā'a-i ğayretüñ 'umüm üzre şarf u a'cāline mütevaqqıf ve peyvestedür. ⁽⁷⁾
Yoksa dīn ü devletine²⁹⁵ ez-dil ü cān meyl ü muḥabbeti²⁹⁶ ve muḥāfaza-i vaṭan ⁽⁸⁾
ve memleketine şūrī ve ma'nevī himmet ü ğayreti olan ğürüh-ı feyz-i ⁽⁹⁾ şüküh o
mağüle kendi taşavvur-ı bātılı kadar ĩrād-ı senevī yapmağa ⁽¹⁰⁾ ve ol vech-ile yalı
vü konağ alup zümre-i süfehā ve baṭṭālīnden istediği ⁽¹¹⁾ herīfler ile ğāh cevāmi' ve
ğān-kāh ve ğāh mey-kede ve mesīre-ğāhlarda ⁽¹²⁾ seyr ü temāşā itmek efkār-ı
bātılısında bulunan ḥaşerāt-ı nāsa ⁽¹³⁾ ādem nazarıyla bakmazlar. Bu mağüle meft-
ğār ve mā'il-i idbār olan ⁽¹⁴⁾ eṣḥāş-ı beriyü'l-iḥtişāş ğürühünü ḥidemāt-ı Devlet-i
'Aliyyede ⁽¹⁵⁾ istiḥdām itmek şöyle tursun memleketlerde tavaṭṭun ve iskānlarına ⁽¹⁶⁾
muvāfaqāt itmekde bile envāc-ı ḥaṭr u meḥāzīr-i mevcūd ve yüzlerinden ⁽¹⁷⁾ mülk ü
milletüñ her dem vān-ḥasār²⁹⁷ u zarar göreceği bedīhī ve rü-nümüddür. [23a]
Devlet ü millete ḥidmet²⁹⁸ itmekligi yalnız 'ıyāl ü evlādıyla ta'ayyüş ve mu'āşeret
⁽²⁾ emeli üzerine ibtinā idenler daği bu ğürüh-ı mekrūḥuñ ikinci derecesinde ⁽³⁾
mezmüm ü müstaḳbiḥdür ḥilye-i ḥasene-i inşāf u ḥamiyyetle rüşenā ⁽⁴⁾ ve ğayret-i
vaṭan mesele-i mu'tenā-bahāsına ḥaḳḳıyla vākıf u āşinā bulunan ⁽⁵⁾ ehl-i dāniş ü
'ırfān ve āşḥāb-ı kiyāset ü iz'ān menāfi-i zātıyye ⁽⁶⁾ ve tehiyye-i levāzımāt-ı
inti'āşıyye māddesini dā'imā derece-i şānıyyede tutarak ⁽⁷⁾ aşılmel emel ü
maḳşūdlarını²⁹⁹ mertebe-i evvelīde olmak üzre dīn ⁽⁸⁾ ü devleti için ellerinden
geldiği ve ḥavşala-i idrāk ü kābiliyyetlerinüñ ⁽⁹⁾ iḥāta idebildiği rütbelerde ḥüsn-i
ḥidmet ve şıdḳ u istiḳāmet ⁽¹⁰⁾ vücūda getürmege ḥaşr iderler bu meslek-i mergüb
ve reviş-i maṭlūbuñ³⁰⁰ ⁽¹¹⁾ giderek nihāyetinde nā'il olacaḳları iḥsān ve 'ināyāt-ı
dünyevıyye ⁽¹²⁾ kendülerine şīr-i māder gibi ḥelāl ve mānend-i zülāl olarak 'ömrleri

²⁹⁴ ser-'amedān-ı millet ve süḥān-verān-ı devlete: ser-'amedān-ı devlet ve süḥān-verān-ı millete A.

²⁹⁵ devletine: devlete A.

²⁹⁶ meyl ü muḥabbeti: meyl-i muḥabbeti A.

²⁹⁷ vān-ḥasār: ziyān u ḥasār A.

²⁹⁸ devlet ve millete ḥidmet: devlet ve milletine ḥidmet A.

²⁹⁹ emel ü maḳşūdlarını: ehl-i maḳşūdlarını A.

³⁰⁰ reviş-i maṭlūbuñ: rüşen maṭlūbuñ A.

(13) oldıķca hem kendüleri ve hem de ʿıyāl u evlādları mütenaʿim-i nevāl-i (14) āsāyiş ü rāḫat u mütecerriʿ-i şehd-ābe-i ḫuzūr ve āfiyet olsalar gerekdir. (15)

Suʿāl-i Nuṭḫ-ı Bī-pervā

Ey ʿAql-ı Dānā beyneʿl-enām istiʿmāl olınan (16) zulm ve teʿaddī lafzlarının māhiyyetini lāyığıyla bilemedigümden bundan (17) ve bir de aḫsām ve envāı var ise anlardan bir nebzecek baḫş [23b] ü beyān buyursañuz da bu yüzden daḫi maʿlümātlu bulunup ĩcābı taḫdīrinde maḫalli (2) geldikce şarf eylesem fāideyi mūcib olurdu. ³⁰¹

Cevāb-ı ʿAql-ı Dānā

(3) Ey Nuṭḫ-ı Bī-pervā bu zulm dinilen keyfiyyet-i maḫdūḫānuñ maḫalli iʿtibāriyla (4) aḫsām-ı ʿadīdesi olup ve tafşīlātı ketb-i şerʿiyyede meşūr ve muḫarrer (5) bulunup bu maḫalde tebʿa ve raʿiyyet ḫaḫlarında olacaḫ zulmüñ maʿnāsından (6) bir nebzecek saña maʿlümāt vireyüm. Çünki bu zulmüñ māhiyyeti Zeyd ü ʿAmruñ ³⁰² (7) şerʿan ve ḫānūnen istememege ḫaḫlı olduğı muʿāmeleyi ḫaḫḫında icrā itmekdür. (8) Şu taʿrīfün ḫükmince zulm iki kısım-ıla ḫabūl-i taḫsīm idebilür kısım-ı evveli zulm-i (9) şarīḫdür ki bir adamı bi-ğayr-ı ḫaḫ ḫatlı ü iʿdām veyāḫūd māl ve eşyasını ḫasb (10) ve iltiḫām veyā ʿırz u nāmūsını himmetüñle ³⁰³ kendüsini taḫkīr ve ithām etmek (11) gibi şeyler olmaḫla bu zulmüñ ĩḫāı be-heme-ḫāl taḫrīb-i memālik ve bilād (12) ve insilāb-ı āsāyiş-i ʿibāda bāış-i ʿazīmdür kısım-ı s̄ānisi şibh-i zulmdür ³⁰⁴ ki (13) tebʿa ve reʿāyādan birtaḫım tenbel ve baḫtālīn ḫürūḫını gerek menāfiʿ-i (14) zātıyyelerine ve gerek fevāid-i ʿumūmiyyeye ʿāid olur işlerüñ görölmesine (15) yaʿnī çocuklarını vaḫtiyle mekteblere veyāḫūd müstaʿid olacaḫları birer sanʿata (16) virmek ve kendüleri daḫi şurada burada ve ḫuşuşıyla o mürdār (17) ḫaḫve-ḫānelerde ³⁰⁵ kemāl-i süfliyyet ve idbāriyyet ile gezmeyüp baḫ u baḫçe [24a] ve tarlalarını vaḫtiyle ve yoluyla ḫazmaḫ ve sürmek veyāḫūd ehl-i sevkden ise (2) her bār emr-i ticāret ve şanāʿatiyle uğraşmaḫ ve bu maḫüle zirāʿat ve şanāʿat (3) ve

³⁰¹ olurdu: oluridi A.

³⁰² زید وعسروك: زيد وعسروك A.

³⁰³ himmetüñle: هتكلام A.

³⁰⁴ şibh-i zulmdür: رشية طلدر A.

³⁰⁵ ḫaḫve-ḫānelerde: ḫaḫve-ḫānelerinde A.

ticārete müteʿallık henüz bir yola sülük itmemiş olan haylāz taqımlarına ⁽⁴⁾ becerebilecekleri ve icrāsına kâbiliyyet gösterecekleri işlerden ⁽⁵⁾ bir iş bulmak ve huşūsuyla menāfiʿ-i ʿumūmiyye ve muhşenāt-ı mülkiyyesi cümleye ⁽⁶⁾ şāmil ve rūz u şeb cilve-nümāyı mirʾāt-ı huşūl olması arzū ⁽⁷⁾ olınan iʿmār-ı mülk ü millet ve aqdār-ı tebʿa vü raʿiyyet mādde-i hayriyyesi ⁽⁸⁾ kendüsi ile hāşıl olacak tesviyye-i turuḡ ve mesālik ve taḥtīr-i muʿābir-i ⁽⁹⁾ beledān ve memālik olunması huşūşlarına ʿumūm üzre çalışmak gibi ⁽¹⁰⁾ mevāduñ gördürilmesine dāʾir tebʿa hakkında olunacak cebr ve ikrāh keyfiyyetidir. ⁽¹¹⁾ Bunuñ zulme müşābeheti cebr ü kerh māddesinden ötüri olup ⁽¹²⁾ biʿl-farz bu maḡūle-i esbāb-ı ābādānī ve maʿmūriyyetden bulunan mevāduñ ⁽¹³⁾ icrāsında olacak fevāʾid-i ʿumūmiyye ve menāfiʿi mevkrıyye kendüleri ⁽¹⁴⁾ derk ve tarīḡ-i beḡāʾet ve hazelānı terk idüp de vākiʿ olan ⁽¹⁵⁾ istidā ve istirhāmları vech-ile mevād-ı mezkūrenüñ³⁰⁶ zafer-yāb teşkīli ⁽¹⁶⁾ olabilecekleri ittifaḡ ve ittihād üzre o maḡūle işlerüñ görölmesi ⁽¹⁷⁾ zımnında tebʿa ve reʿāyāya cānib-i hükümetden meʾzūniyyet virülür ise **[24b]** bu keyfiyyet-i zulme müşābehetden büsbütün çıkup ʿayn-ı ʿadālet ve maḡz-ı ʿināyete ⁽²⁾ münkalib olur ve böyle şeylerde olunacak cebr ü ikrāhıñ daḡi giderek ⁽³⁾ fevāʾid-i ʿumūmiyye ve menāfiʿ-i mevkrıyyesi herkesüñ maʿlūm ve meşhūdi oldıḡca ⁽⁴⁾ zulme müşābeheti zāʾil ve belki refte refte rütbe-i ʿāliyye-i ʿadl ü ḡāḡkāniyyete ⁽⁵⁾ vāşıl olacağından işte bu şibh-i zulmüñ icrāsı iʿmār-ı memālik ⁽⁶⁾ ve bilād ve terfīh-i tebʿa³⁰⁷ ve ʿibād māddelelerinde şūret-i ḡarār bulur. Çünki ⁽⁷⁾ bir adamuñ kendi ḡane-zādı olan evlādı ve hem-firāş-ı izdivācı ⁽⁸⁾ bulman ʿiyāli veyāḡūd silk-i mülkinde kāʾin köle ve cāriyesi kendüsine ⁽⁹⁾ ne tarz üzre müteʿallık ve müteredit ve ol adam anlaruñ dāʾimā terbiyye ⁽¹⁰⁾ ve işlāḡlarına ve bir gūnā fenālıḡda bulundıḡları ḡālde menʿiyle ḡayırlu ⁽¹¹⁾ ve fāʾidelü yola sevḡ olunmalarına naşıl mecbūr ve müteʿahhid ise selāḡīn-i ⁽¹²⁾ ʿadl-i āyīn ḡazerātı daḡi kaffe-i tebʿa ve zīr-i destānı ḡaḡlarında işte bu ⁽¹³⁾ üslūb-ı mergūb üzre olacaḡlarından meselā baba veyāḡūd ana evlādına ⁽¹⁴⁾ bir ḡayrlu iş görmek için cebr ü kerh muʿāmelesini icrā

³⁰⁶ mevād-ı mezkūrenüñ: - A.

³⁰⁷ terfīh-i tebʿa: terfiyye-i tebʿa A.

eylediği ⁽¹⁵⁾ vaktde bir günā zulm itmemiş olacağı gibi³⁰⁸ pādişāh-ı zamān ve şehen-şāh-ı ⁽¹⁶⁾ devrān-ı cānib-i ʿālīsinden daḥi evlād meşābesinde bulunan tebʿa ⁽¹⁷⁾ ve reʿāyāsı hāḳklarında bu vech-ile şeref-efzā-yı sünūh ve şudūr buyurılacak. [25a] Emr ü fermān-ı ʿālīnūñ elbette netīce-baḥş-ı ʿadālet ü merḥamet ve bāʿiṣ-ı ⁽²⁾ ḥuzūr u rāḥat-ı fuḳarā vü raʿiyyet olacağı ḳazāyā-yı müberhenedendir.

Suʿāl-i Nuṭḳ-ı Bī-pervā

Ey ʿAḳl-ı Dānā devlet ḥidmetinde istiḥdām buyurulan meʾmūrīnūñ ⁽⁴⁾ mülkiyyede vezāret-i rütbe-i ʿāliyyesinden tā rütbeyi ḥvāceḡīye ve ʿaskerīde ⁽⁵⁾ rütbe-i vālā-yı müşīriden onbaşıya ve ʿilmiyyede şudūr-ı ʿizāmdan ⁽⁶⁾ zümre-i ḳuzāta inince ḳadar birer rütbe-i muʿtebereleri olup ve baʿzan rütbesüzleri ⁽⁷⁾ daḥi bulunup bunlarıñ cümlesi başlu başlarına meʾmūr-ı müstaḳil olmayarak ⁽⁸⁾ mülkiyyede bulunanlar eyālāt vālī ve mutaşarrıflarınıñ ve silkü'l-leʿāl-i ⁽⁹⁾ ʿaskerīde olanlar ordu müşīrlerinūñ ve ṯarīḳ-i selāmet-refīḳ-i ʿilmiyyede ⁽¹⁰⁾ bulunanlar daḥi şadreyn-i muḥteremīnūñ gerek bi'z-zāt ve gerek bi'l-vāşiṯa ⁽¹¹⁾ ve anlar daḥi mā-fevḳlarında bulunan zevāt-ı feḥām ḥazerātınıñ bi'z-zāt ⁽¹²⁾ meʾmūr-ı maʿiyyet şeref-menḳabetleri olup şu cihetle yek-dīgere kesb-i merbūṯiyyet ⁽¹³⁾ ve ittişāl itmiş olan heyʿet-i cesīme-i muʿazzamanūñ pādişāh-ı zamān ⁽¹⁴⁾ ve şehen-şāh-ı devrān bulunacak zāt-ı ʿadālet-simāta merbūṯ ve menşüb ⁽¹⁵⁾ olacaḳlarından bunlardan maʿiyyetlerine meʾmūr terfīḳ olunacak yaʿnī küçük ⁽¹⁶⁾ meʾmūrularıñ nīk ü bed aḥvālleri devletce kendülerinden sorılacak ⁽¹⁷⁾ zevātuñ ne şıfatla muttaşif olmaları yaraşur beyān buyurmañızı ez-dil [25b] ü cān ricā iderüm.

Cevāb-ı ʿAḳl-ı Dānā

Ey Nuṭḳ-ı Bī-pervā o mişillü zevāt-ı ⁽²⁾ ʿālī-ḳadr dört ḳısma münḳasımdur ḳısm-ı evveli ḥilye-i ḥasene-i ḥaḳḳāniyyet ⁽³⁾ ve zīnet-i zātiyye-i ʿıffet ü istiḳāmetle ārāste oldıḡı ḥalde uşūl ⁽⁴⁾ ve niżāmāt-ı mevzūʿaya ve ḥuşūşıyla muʿāmelāt-ı maḳbüle ve ıstilahāt-ı ⁽⁵⁾ belīḡa-i şerʿiyyeye³⁰⁹ vāḳıf daḥl ve ʿaḳd-i umūr ve fatḳ u ratḳ u meşāliḥ-i cumhūruñ ⁽⁶⁾ üşlūb ve uşūlini **كما ينبغي**³¹⁰ ʿārif olan zevāt-ı fehāmdur ki

³⁰⁸ gibi: mişillü A.

³⁰⁹ ve ḥuşūşıyla muʿāmelāt-ı maḳbüle ve ıstilahāt-ı belīḡa-i şerʿiyyeye: - A.

³¹⁰ “Olması gerektiḡi gibi.” bk. Ekler 38.

böylesine ⁽⁷⁾ hiçbir diyecek³¹¹ olmaz ve şeref-i ma'iyyetiyle nâ'il-i sermâye-i mübâhât u mefharet ⁽⁸⁾ olan dü şâhu's-şadr-ı haqqâniyyet ve istikâmetle tezyîn-i endâm-ı âdemiyyet ⁽⁹⁾ itmiş bulunan havâş-ı me'mürîn nâ'il-i huzûr-ı derûn ve mazhar-ı³¹² ⁽¹⁰⁾ iltifât-ı gûn-â-gûn olup sâ'ir efrâd-ı me'mürînüñ daği bi'z-zarûre ⁽¹¹⁾ menhec-i müstakim şıdğ u sedâddan çıkmaga yol bulmaları gereği gibi 'usret ⁽¹²⁾ ü şu'ûbete mübeddel olsa gerekdür. İkinci kısmı kimse hakkında ğaraż ve nefsanıyyet ⁽¹³⁾ icrâsını sevmez ve yoluyla ĩrâd u beyân olunan hağ sözi kabûl ⁽¹⁴⁾ ve nâ-hağ işden nükûl ü 'udûl itmek yolında ve 'ıffet ve istikâmet-i ⁽¹⁵⁾ mesleğinde bulunarak fağat uşûl ve kavânîn-i mevzû'adan pek ⁽¹⁶⁾ o kadar haber-dâr olamayandır. Çünkü büyüklüğüñ şart-ı a'zamı 'ıffet ⁽¹⁷⁾ ü istikâmet ve bî-ğaraż ĩrâd u beyân olunan hağ sözi kabûle [26a] tenezzül ve müsâra'at buyurmak olduğundan bu şıfatla muttasıf bulunan ⁽²⁾ zevât-ı 'âlî-ğadrüñ ma'iyyet me'mûrları inşâf ve insâniyyet ⁽³⁾ dâ'iresinde şuffe-nişîn-i şıdğ u istikâmet ve nevâle-çîn-i revıyyet ⁽⁴⁾ ve hamıyyet oldukları hâlde iki belürsüz olarak iş görılır. ⁽⁵⁾ Üçüncü kısmı uşûl-i âşinâ ve ma'ârif-pîrâ olup da şıfât-ı memdüha-i ⁽⁶⁾ meşrûhadan bî-behre ve ğaraż ve nefsanıyyet ve irtikâb-ı vahşet ⁽⁷⁾ ve huşûşıyla kibr ü nağvet ile âlûde olanlardır. Bu mağûleleriñ ⁽⁸⁾ mevcûd ma'iyyet ve refâkatleri bulunan me'mûriyyette egerçi zerre kadar ⁽⁹⁾ huzûr u râhat u itmînân ve emniyyet olamaz ise de bunlar ânifen ⁽¹⁰⁾ beyân olduğı üzere devlet ve milletini seven tağımdan oldukları ⁽¹¹⁾ hâlde bir müddet üft ü hîz ve hâlet-i ıştırâb-engîzle³¹³ tesviyye-i umûri ⁽¹²⁾ mümkün olabilir. Dördüncü kısmı **عصمنا الله تعالى**³¹⁴ ne 'ilm-i hâli³¹⁵ olan ⁽¹³⁾ kavânîn-i mevzû'a³¹⁶ ve uşûl-i mü'essise-i devleti ve ne de bilmedigini ve bilenleriñ ⁽¹⁴⁾ kıymetini bilür ve bu cehl-ile berâber envâ'-ı kubhiyyâtı mürteğib olur işte ⁽¹⁵⁾ bu mağûleleriñ dâ'ire-i devlete intisâba sebep olanlar bilerek ⁽¹⁶⁾ bu sebebiyyeti kabûl itmiş ise 'an 'ilm-i hıyânet itmiş olur ve eger bilmeyerek ⁽¹⁷⁾

³¹¹ hiçbir diyecek: hîç diyecek A.

³¹² mazhar: **مظهر** A.

³¹³ ıştırâb-engîzle: ıztırâb-engîzle A.

³¹⁴ "Allâh'ım biz sağırız." bk. Ekler 13.

³¹⁵ 'ilm-i hâli: 'ilm-i 'âli A.

³¹⁶ mevzû'a: - A.

eylemiş ise من عند الله³¹⁷ hüsni-i hidmete muvaffak olamamış demekden [26b] başka ne dinür

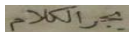
Su'al-i Nuṭṭ-ı Bî-pervā

Ey 'Aql-ı Dānā الكلام بخير الكلام³¹⁸ (2) mü'eddāsı üzre ānifen levḥa-pīrā-yı beyān ve nāṭıka zīb-i zebān (3) olduğıuñ fıkra-i belāğat-ı behreden ḥāṭır-ı fāṭıruma bir su'al-i (4) ḥayret-me'āl daḥi geldi şöyle ki dā'ire-i devlete adam sevki (5) māddesinde de şadākat ve ḥıyānete medḥal virecek şey (6) var mıdır

Cevāb-ı 'Aql-ı Dānā

Ey Nuṭṭ-ı Bî-pervā benim itikādumda (7) bende-gān-ı devlet ve aşdıḳā-yı saltanatuñ şıdk u istikāmetlerine (8) bu adam sevki māddesinden büyük ve kıllı kıldan ağır mizān olamaz. (9) Bināberin bu maḳāmda saña bir muḳaddime-i ḥayret-engiz ve fıkra-i 'ibret-āmiz³¹⁹ (10) beyān ideyüm ki dā'ire-i devlete adam sevki māddesinüñ şadākat (11) ve ḥıyānet meselelerinde medḥali olup olmadığını derk ü tefatṭın (12) ve bu mebhāşde daḥi istiḥşāl-i ma'lūmāt ve teyaḳḳun idesin. (13) Senüñ ra'na ma'lūmuñ degül midür ki her bir devlet ve millet ve ḥuşuşıyla (14) şāhibimizüñ metbūc-ı mufahḥamı ve veli-ni'met-i a'zamı bulunan Devlet-i (15) 'Aliyye-i ebediyü'd-devām ve saltanat-ı seniyye-i sermediyyü'l-ḳıyāmuñ müstażıl (16) zır-i cenāh-ı müstelzemü'l-felāhı bulunan kaffe-i teb'a ve re'āyā ecnās-ı (17) muḥtelife ve ešnāf-ı mütenevvi'adan 'ibāret ve 'aded-i nüfūsı daḥi bî-hadd [27a] ü ḡāyet olup ve ez-ğayr-ı teb'a tā neferāt-ı 'askeriyye ve maḥallāt (2) ve kurrā muḥtār ve imām ve muḥbir ve ḳoca başlarına inince ḳadar hey'et-i devletde (3) dāḥil bulunan büyük ve küçük mülkiyye ve 'askerīyye ve 'ilmiyye me'mūr ve (4) müstaḥdemlerinüñ 'aded-i nüfūs itibārıyla mevcūdı sınıf-ı teb'anuñ (5) 'aşer-i mi'şarı 'adedinde olamayacağı bedi'hiyyāt-ı umūrdan bulunup (6) bu cihetle şu miḳdār fırḳa-i müfreze-i ḳalile ve hey'et-i ma'lūme-i cūziyye ile (7) bunca teb'a ve zır-i destānı ḥükümet altına almak ve ḥāricen ve dāḥilen (8) taḥt-ı ḥimāye ve muḥāfazada tutmak ve 'inde'l-icāb-ı şeref-şüdü (9) ve sünūḥ buyurılacak evāmır-i

³¹⁷ "Allāh'tandır." Nisā Sûresi 4/78. bk. Ekler 7.

³¹⁸ الكلام بخير الكلام: A. / "Söz, hayırlı bir söz iledir." bk. Ekler 39.

³¹⁹ 'ibret-āmiz: belāğat-āmiz A.

‘aliyye ve irādāt-ı seniyyeyi infāz ve icrā⁽¹⁰⁾ eylemek be-heme-hāl efrād-ı teb‘a ve ehad-ı sekenede olmayan bir kuvvet-i⁽¹¹⁾ müeşşirenüñ vücūdına tevaqquf ider ki işte o kuvvet me‘mūrīn-i⁽¹²⁾ müstaḥdemenuñ cevdet-i ‘aql u zekālarıyla ‘imāl ü icrā olınacak⁽¹³⁾ ḥüsn-i tedbīr ve ḥaḳīmāne reviş ve ḥareketdür yoksa dā‘ire-i devlet⁽¹⁴⁾ ve hey‘et-i salṭanat aṣḥābı daḫi ehad-ı teb‘a ve efrād-ı re‘āyā eyleye⁽¹⁵⁾ ‘aql u dirāyetde hem-hāl ve reviş ve meslekde mütteḥidü’l-ef‘āl oldukları⁽¹⁶⁾ ḥālde maḥlūb ve ārzū olınan inzibāt-ı mülk ü millet ve rābıṭa-gīrī-i⁽¹⁷⁾ teb‘a ve ra‘iyyet māddeci cilve-nümāyı mir‘āt-ı merām olamaz bināberīn [27b] devlet ve milletine meyl ü maḥabbeti ber-kemāl ve seniyye-i şıdḳ u istikāmeti⁽²⁾ cevher-i girān-ḳadr ḥubb-ı vaṭan ile māl-a-māl olan zevāt-ı feḥām⁽³⁾ zīver-dāniş ve dirāyetle tezyīn-i vücūd ve ma‘ārif ü hūnerle zātını⁽⁴⁾ tīre-sāz-ı çeşm-i ḥasūd itmiş bulunanları kendülerine ḥaşm-ı cān ve⁽⁵⁾ düşmen-i bed-gümān bilseler bile ṭaraf-ı taḳrībini bulup dā‘ire-i⁽⁶⁾ devlete idḥāl ve gündün güne ḳaṭ‘-ı merātib-i ‘āliyye eylemelerine sa‘y-ı⁽⁷⁾ bī-hemāl buyuracakları mişillü şeref-i dāniş ü dirāyetden bī-vāye⁽⁸⁾ ve şıfat-ı rezīle-i cehl³²⁰ ü nā-dānī ile teng-māye olan nā-ehl⁽⁹⁾ maḳūlelerini şulbī püseri veyāḥūd li-ebeveyn birāder-i cān-berāberi⁽¹⁰⁾ olsalar daḫi dā‘ire-i devlete uğratmazlar ḥulāṣa-i kelām⁽¹¹⁾ ve netīce-i merām ehlini dā‘ire-i devlete sevḳ itmek gibi büyük⁽¹²⁾ ḥidmet ve ‘ālī himmet olamayacağı mişillü nā-ehl olanları⁽¹³⁾ ser-kāra geçürmege iḳdām ve ḡayret gibi büyük ihānet olamaz.⁽¹⁴⁾ Çünkü kāffe-i mazarrat ve veḥāmetlerinden başḳa bu maḳūleler ilerüde⁽¹⁵⁾ kesb-i taḥayyüz ve i‘tibār itdikce yine kendü gibilerini bularak ilerüye⁽¹⁶⁾ alurlar ve bu keyfiyyet nihāyetü’l-emr-i teselsülde şūret-i beste-i ḳarār⁽¹⁷⁾ olsa gerekdür.

Su‘āl-i Nutḳ-ı Bī-pervā³²¹

Ey ‘Aql-ı Dānā bu ehl ve nā-ehl baḫşinde bir ḳā‘ide-i muṭarride ve zābıṭa-i mu‘tedile göremiyorum. Bir adamuñ ehl veyāḥūd nā-ehl olmasına medār-ı ḥüküm olabilecek şey ne ise beyān buyursañuz da anı ḳā‘ide-i maḫşūsa ittiḫāzıyla maḫalli geldikce beyān eylesem güzel olmaz mı

³²⁰ şıfat-ı rezīle-i cehl: şıf-ı rezīle-i cehl A.

³²¹ [27b] derkenār başlangıcı.

Cevāb-ı ‘Aql-ı Dānā

Ey Nutk-ı Bī-pervā şu su’ālūñi aşurı begendüm ve bu mes’ele-i daķıķaya bu vech-ile dehen-güşā-yı pür-şeş³²² ve isticvāb olduĝuña beyān-ı teşekkürle muķābele iderüm. Zīrā beyne’n-nās bir ehl ve nā-ehl laķırdısı dönüp ıolaşmaķda ve her taraftan birer ma’nā virilmekte ise de bu bābda söylenen sözlerüñ ekşerisi merkez-i şavāba teşādūf ve aşl ma’nā-yı mevzū’ına terādūf itmeyüp meşelā falān müşīr ü ferīķ veyāhūd livā ehl ü erbāb zātdur zīrā aşurı hoş şoĝbet ve mażmūn-āşinā ve ĥattā şīr ü inşāya ve fūnūn-ı şitāye-i insābla³²³ rū-şenādur ve silk-i mülkiyyede bulunan falan vālī ve mutaşarrıf veyāhūd ķā’im-maķām erbāb-ı ādemdür şu cihetle ki ‘ilm-i nücūm ve felekiyyātda ve ĥuşuşıyla fenn-i tabābet ve ĥikmetde ka’bına çıkar ve ĝubārını şakķ ider adam bulunmaz ve tariķ-i ‘ilmiyyede bulunan falān efendi pek çok ehl ve erbāb-ı ādemdür. Şunuñ için ki cesāret ve şeċā’atde fā’iķu’l-aķrān ve civān-merdi ve sehāveti revnaķ-şiken-i iştihār-ı Bermekiyāndur ve meslek-i kitābetde bulunan falan³²⁴ ķelebi ehl ü erbāb-ı zevātdandur niķün dirseñ ĥerifūñ yiyüp içmesinde ve oturup ķalkmasında ve ĥuşuşıyla ĝiyünüp ķuşanmasında yapıĝı ses ve ķalım Ĥudā bilür yapılmaz ve kolaylıkla taķlīd ķabūl itmez gibi ve daha bunlara mümāsıl birtaķım adamlaruñ şıfat-ı mesleklerine menāfī ve malzeme-i ĥālleriniñ büsbütün muĥālifi olan şıfatlarla ehliyyetlerine ve bi’l-‘akis bunlaruñ selb ü nefy-ile ‘adem-i ehliyyetlerine ĥükm olunur ĥasbına fī zamānınā ba’z-ı aĥvāl-i ĝarībe ve evzā’-ı ‘acībe³²⁵ mu‘āyene³²⁶ ve müşāhade olunmaķda olup³²⁷ ĥālbūki bunda zerre ķadar eşer-i ĥaķķāniyyet ve şemme-i inşāf³²⁸ ve insāniyyet görilemez ve ma’-mā-fih bir adamuñ kemālāt-ı insāniyyeden bulunan kāffe-i melekāt-ı ‘ilmiyye ve ma’lūmāt-ı ĥulķiyye-i cem‘le aĥkām-ı muĥtelifesini kāmilen icrā eylemesi mertebe-i istihāleye ķarīb derecede müte‘assir ve bunları bir vücūdda bulmaķ emr-i

³²² pür-şeş: pür-siş A.

³²³ fūnūn-ı şitāye-i insābla: fūnūn-ı şitāya insābla A.

³²⁴ falan: - A.

³²⁵ [27b] derkenār sonu.

³²⁶ [28a] derkenār başlangıcı.

³²⁷ olunmaķda olup: olunmaķdadur A.

³²⁸ şemme-i inşāf: şīme-i inşāf A.

mutezirdür bināberīn meşelā zevāt-ı tarīķ-i ʿaskeriyyede³²⁹ ise ol tarīķūñ ʿilm-i hālīni haķķı ve lāyıkı üzre bildiği yaʿnī zīr-i kumandasında kāʿin ʿasākīr-i şāhāneyi³³⁰ yedinde olan kavānīn-i ʿaskeriyye ve taʿlimāt-ı harbiyyeye tevfiķan hūsn-i idāreye veledü'l-īcāb bir düşmen-i ʿahd-şiken ile meʿmūr ve muʿīn buyurulduğu muhārebātta icrā ideceği kumanda ve hūsn-i tedbīrle müdāfaʿa-i aʿdāya muķtedir olacak maʿlūmātı öğrenmiş ve zāten şeciʿ ve bahādır dađı bulunmuş olduğu ve mülkiyyede ise kavānīn-i mülkiyye ve kāʿide-i mevkiʿiyye üzre tesviyye-i umūra ezher-cihet muķtedir bulunduğu ve tarīķ-i ʿilmiyyede ise kendi meslegine lüzümü olan ʿulūm-ı ʿāliyye ve şerʿiyyeye ve sāʿir maʿlūmāt-ı cüzʿiyye ve külliyyeye ve meslek-i kitābetde ise ʿilm-i imlā ve inşāya ve ʿl-hāşıl sāʿir ķanđı hıdmet ve şanʿat ve felahāt ve ticāret yolunda ise aña müteʿallık maʿlūmāta vāķıf ve āşinā olabildiği hālde ol adamuñ ehliyyetiyle ve bunuñ ʿaksine olarak bulunduğu işde³³¹ ʿilm-i hālīni bilmez ise velev ki hālīnūñ hāricinde olarak pek çok şeylere maʿlūmāt müktesebesini olsa bile ol işde anuñ³³² ʿadem-i ehliyyetiyle³³³ hüküm olunmaķ ĩcāb ider. ʿilm-i hālīni كما هو حقه³³⁴ bilmesi ve biʿl-fiʿl aħkām-ı muķteziyyesini dađı icrā itmesiyle berāber fazla olarak hāricden ne ķadar ʿulūm ve fūnūn ve şānāyiʿ ve bedāyiʿa ve huşuşıyla Elsine-i ecnebiyyeye vāķıf ise ehliyyet-i hāliyyesine ol ķadar kuvvet ve metānet ve zātına şeref ve fazīlet hāşıl olur bu cihetle herkesi müstaʿid olduğu ve uşul u fūrūʿuna³³⁵ vāķıf bulunduğu işe sevk ü delālet ve bilmediği maşlahata meʿmūr ve müvekkil itmekden aşırı hāzer ve mücānebet eylemek iķtizā-yı ʿaql u hikmetdür.

Suʿāl-i Nutķ-ı Bī-pervā

Ey ʿAql-ı Dānā ānifen şāhīfe-pīrā-yı beyān ve hāme-cünbān-ı etyān olduğın teblīgāt-ı hükmiyyenūñ fezleke-i müfād-ı hikmet-i müstefādına göre herkes

³²⁹ zevāt: bir zāt A.

³³⁰ ʿasakīr-i şāhāneyi: ʿasakīr-i şāneyi A.

³³¹ işde: işūñ A.

³³² anuñ: - A.

³³³ ʿadem-i ehliyyetiyle: ʿadem-i ehliyyetle A.

³³⁴ “Hakkıyla.” bk. Ekler 40.

³³⁵ uşul u fūrūʿuna: uşul fūrūʿuna A.

müsta'îd ve kı̄abil olduğı işde kıllanılsa her işe ehl ü erbāb adamlar bulınmak lâzım geleyor³³⁶ gibi anlaşıyor şu varışım merkez-i işābetde midür beyān buyur

Cevāb-ı 'Aql-ı Dānā

Ey Nutq-ı Bī-pervā bu añlayışuñ haķıķat-i hāl ve nefsi'l-emre bi'l-vücūh muvāfık ve 'aql u hikmete dağı muṭābıķdur. Ćunki bi'l-cümle ³³⁷ nās bir isti'dād üzerine mahlūk ve mec'ul ve nesak-ı vāhidde meftūr³³⁸ ve mecbul³³⁹ olmayup her şahş ve şınıf ve ṭabaķasınuñ³⁴⁰ hilķat-māder-zādīleri bir başka şey'e müsta'îd ve anuñ hükmini ṭab'an icrāya menhiyyen ve müte'ahhid olduğı gibi kaffe-i mehām ve meşālih dağı nev'-i vāhid ve tarz-ı müttehid üzre olmayup herbirinuñ haķkı üzre şūret-yāb-ı temeşşiyet ve huşul olması be-heme-hāl dīđer bir isti'dād ve kı̄abiliyyete mütevaķķıfdur. Meşelā ez-cümle kātıblık şan'atınuñ³⁴¹ icrāsı ķanđı lisānda ise evvel lisānuñ lügat-ı mevzū'a ve iştilāhāt-ı müsta'melesiyile faşih ve ğalaṭını ve rüzmerre ta'bīrātını **كما ينبغي**³⁴² bilmek ve fi'len icrāsına muķtedir olmak isti'dādını ve zaḫt u rabṭ-ı memleket māddesinuñ huşuli dağı gice gündüz gezmek ve emzice-i muḫtelife-i ahālīyi bilmek ve ehl-i 'ırzla edebsiz maķūlelerini harekāt ve sekānāt ve reviş ve reftārlarından ṭanıtmak ve herkesuñ şahşına göre olınacak mu'amelātı öğrenmek ve tehdīdini ibķā'a muķtedir olmak isti'dādına muḫtācdur. İşte bu isti'dātla kātıblık vesā'ir şanāyi' ve meşālih vücūd bulmaz ve bi'l-'akis kātıblık ve şanāyi'-i sā'irenüñ muḫtāc olacağı isti'dād ve melekātla³⁴³ bu zaḫt u rabṭ-ı memleket māddesi olmaz. Ya'nī iḫtilāf-ı meşālih ve umūr-ı muḫtāc olacağı isti'dād u kı̄abiliyyetüñ dağı iḫtilāfını müstelzem olur ve li-hāzā bu uslūb-ı mergüb üzre her işe muḫtāc olduğı meleke ve isti'dād erbābı adamlar intiḫāb olınup ya'nī adama iş aranmayup işe adam arandığı hālde ḫaşbe't-ṭabī'a her işüñ ehli ve kaffe-i mesāliḫüñ racüli bulunmak dāhil-i dā'ire-i imkān ve meşālih ve mehāmuñ yek-

³³⁶ geleyor: gelür A.

³³⁷ : efrād A.

³³⁸ [28a] derkenār sonu.

³³⁹ [28b] derkenār başlangıcı.

³⁴⁰ ṭabaķasınuñ: ṭabaķanuñ A.

³⁴¹ şan'atınuñ: şıfatınuñ A.

³⁴² "Olduğu gibi." bk. Ekler 38.

³⁴³ melekātla: melekāta A.

digere nisbetle ‘azîz ve hasîs olduğu kadar insānuñ dađı birbirine izāfetle ‘azîz ve hasis ve vazîc ve şerîfi bulunabilecegi ‘inde’ d-te’emmül bu da‘vaya delîl ve bürhān olur. Yoksa Őu kār-hāne-i ‘ālemde iŐe yaramaz vücūd ne lüzüm ve ihtiyāc olmaz adam yokdur ve bir adamuñ ‘adem-i lüzüm-ı vücūdına itikād itmek معاذ الله تعالى³⁴⁴ zāt-ı Hūdāya ‘abes halk itmiş dimekdür³⁴⁵ ve bunuñ da‘b-ı ‘ubūdiyyet ve maḥlūkiyyete ne vech-ile mübāyîn ve menāfi olacağı ehli ‘indinde kazāyā-yı ma‘lūmedendür.³⁴⁶

[28a]

[Su‘āl-i Nuṭṭ-ı Bî-pervā]

[Ey ‘Aql-ı Dānā sen Őu³⁴⁷] ehl ü erbāb mādelerini bir Őuretde vādî-i ta‘āşşub ve te‘assüre⁽²⁾ düşürdüñ ki seniñ mā-şadağ-ı ta‘rif ve beyānuñ olur ya‘nî⁽³⁾ tesviyye-i umūr ve temeşşiyet-i meşālih-i cumhūra tevkîl kılınur adam bulunmamağ⁽⁴⁾ icāb ider ḥālbūki yine meşālih-i ‘ubbād ve ra‘iyyet görülmekde ve hiçbir⁽⁵⁾ iŐ giri kalmamağda olduğına göre bu bābda Őimdiye kadar⁽⁶⁾ ḥāme-cünbān-ı beyān ve imlā olduğinuñ muḥaddimāta lafz-ı ne‘amla naşıl⁽⁷⁾ dehen-güşā-yı taşdığ ve itirāf olayum.

Cevāb-ı ‘Aql-ı Dānā

Ey Nuṭṭ-ı⁽⁸⁾ Bî-pervā Őu vech-ile Őafḥa-pîrā-yı irād olduğun itirāzuña ser-fürü kerde-i⁽⁹⁾ ne‘am olur idüm³⁴⁸ be-şartı ān ki ben bütün umūr-ı ‘ālem-i mu‘aṭṭal³⁴⁹ ve bi’l-cümle⁽¹⁰⁾ esbāb-ı emn ü āsāyiş-i cihān-ı bî-ḥuzūrı ve ‘adem-i emniyyete münkalib⁽¹¹⁾ ve mübeddil oldı gibi birtakım lāḳırdılar söylemiş olaydum benim ehl⁽¹²⁾ ve nā-ehl ḥağlarında bu vech-ile taş‘ībāta düşmekligüm bütün bütün³⁵⁰ bir iŐ⁽¹³⁾ görülmeyor ve eŐer-i ḥağḳāniyyet ve Őemere-i Őıdğ u istikāmet külliyyen maḥv oldı⁽¹⁴⁾ demek ma‘nāsına olmayup kāffe-i bende-gān-ı devlet ve vāzife-ḥvārān-ı⁽¹⁵⁾ salṭanat-ı ebed-müddet ḥarekāt-ı vāḳı‘a ve evzā‘-ı ḥāzıralarımı³⁵¹ bālāda⁽¹⁶⁾ keşide-i

³⁴⁴ معاذ الله تعالى A. / “Allāh korusun.” bk. Ekler 10.

³⁴⁵ dimekdür: demek olup A.

³⁴⁶ [28b] derkenār sonu.

³⁴⁷ Şu: bu A.

³⁴⁸ ne‘am olur idüm: belî olur idüm A.

³⁴⁹ bütün umūr-ı ‘ālem-i mu‘aṭṭal: bütün bütün umūr-ı ‘ālem-i mu‘aṭṭal A.

³⁵⁰ bütün bütün: büsbütün A.

³⁵¹ evzā‘-ı ḥāzıralarımı: evzā‘-ı ḥāzırlarımı A.

silk-i suṭūr ve imlā kılınan aḥkām fi'l-cümle taṭbīk şubḥ⁽¹⁷⁾ u mesā ibrāz-ı mü'peşşir ber-güzīde-i gayret ve ḥamiyyete şarf-yārā-yı veşīk eyleseler [28b] şimdiki sermāye-i kuvvet³⁵² ve miknetūñ iz'āf-ı muzā'ifi çehre-nümā-yı mir'āt-ı⁽²⁾ ḥuşūl ve refte refte esbāb-ı şevket ve salṭanat-ı derece-i maṭlūba³⁵³ (3) mevşūl olurdu dimekdür yoḡsa cemī' zamānda i'tibār-ı mevcūduñ⁽⁴⁾ eşlaḥ ve ehvenine maşrūf وله الحمد والمنه³⁵⁴ devletimizde bu uşūle ḥaḡḡı⁽⁵⁾ ve lāyıkı üzre ri'āyet buyurulmaḡda idügi emr-i ma'rūf oldıḡına⁽⁶⁾ ve ṭalī'a-i tevfiḡ-i bārī bedraḡa-i teveccühāt-ı bāhiru'l-füyūzāt Cenāb-ı⁽⁷⁾ şehriyārī ile bundan böyle daḡı ehl ü erbābı yetişdikce بلطفه و كرمه تعالى³⁵⁵ (8) ḡazā müdürlerine ve belki giderek ḡurrā ve maḡallāt imām ve muḡtārlarına⁽⁹⁾ ḡadar erbāb-ı hüner ve ma'ārifden mühezzebü'l-aḡlāḡ ve zī-raḡm ve işfāḡ-ı⁽¹⁰⁾ bende-gānuñ naşb u ta'ym buyurulacaḡı elṭāf-ı nā-mütenāhiyye-i İlāhiyyeden⁽¹¹⁾ mes'ūl ve mütemennā idüğine göre³⁵⁶ bu bābda aşurı mütesellī olurum.

Su'āl-i Nuṭḡ-ı Bī-pervā

Ey 'Aḡl-ı Dānā ne ḡadar ĩrād-ı su'āl ve i'tirāz-ı maḡāl⁽¹³⁾ eylesem ecvibe-i gūn-ā-gūnla mücāb olacaḡımı añladum beni bir şübheden³⁵⁷ daḡı⁽¹⁴⁾ ḡurtar da bende artık iḡtiyār-ı sükūṭ ideyüm şöyle ki şimdiye ḡadar⁽¹⁵⁾ ṭarafeynden ĩrād olınan es'ile vü ecvibe ḡaleme alınmaḡ lāzım gelse bir risāle-i⁽¹⁶⁾ maḡşūşa-i nā-dīde olabileceğine ve reviş-i ḡāle göre bunları pek⁽¹⁷⁾ muḡlaḡ ve muşṭalaḡ olmayarak müṭāla'asından³⁵⁸ ḡāşıl olacaḡ nef'ī [29a] 'umūma şāmil olmaḡ ya'nī fenn-i celīl-i imlā vü inşānuñ derece-i nihāyetine⁽²⁾ varamayup ḡadd-i vasaṭda ḡalmış veyāḡūd fenn-i mezbūruñ kesb ü istiḡşāli⁽³⁾ ḡaydına henüz düşmiş bulınanlar daḡı istifādeye muḡtedir bulunmaḡ üzre⁽⁴⁾ sehlü'l-ifāde ya'nī العاد على ما جرى العاد³⁵⁹ olarak ḡaleme alup bir risāle⁽⁵⁾ şekline ifrāḡ itmek murāduñ oldıḡını añladıḡuma binā'en bunda bir⁽⁶⁾ nev'-i memnūn ve müstebşir oluyor isem de bu bir görölüp

³⁵² kuvvet: ḡudret A.

³⁵³ maṭlūba: maṭlūbeye A.

³⁵⁴ "Hamd ve minnet Allāḡ içindir." bk. Ekler 4.

³⁵⁵ "Allāḡ'ın lütfu ve keremi ile." bk. Ekler 41.

³⁵⁶ mütemennā idüğine göre: mütemennā oldıḡına göre A.

³⁵⁷ şübheden: şebheden A.

³⁵⁸ müṭāla'asından: müṭālaṭasından A.

³⁵⁹ "Olanlarla alākalı." bk. Ekler 27.

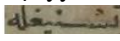

işidilmemiş ⁽⁷⁾ tarz-ı bedîc ve üslûb-ı menîc üzere olacağından ‘acabā ebnā-yı zamān ⁽⁸⁾ ve eḥillā vü ihvān taraflarından kabûl ve taḥsîn ü sezā-vār-ı taḥdîr ü âferîn ⁽⁹⁾ buyurılır mı

Cevāb-ı ‘Aql-ı Dānā

Ey Nutḡ-ı Bî-pervā bu ḡaleme alacaḡum ⁽¹⁰⁾ ve risāle ṡekline ḡoyacaḡum sōzler senüñle benüm beynimüzde sōylenmiş ve ṡā’ibe-i ⁽¹¹⁾ ḡaraḡ ve ‘ivaḡdan müberrā bulunmuş olan birḡakım ictihādāt-ı aḡliyye³⁶⁰ ⁽¹²⁾ ve ihtirā‘at-ı zihniyyeden mürekkeb ve müretteb es’ile vü ecvibedür āzāde-i ⁽¹³⁾ küfle-i ta‘rîf ü beyān ve ehl-i ḡaḡḡa vāziḡ u ‘ayān oldığı üzere ⁽¹⁴⁾ bir adam bir ṡeyi begenmemek ve anı senüñ felāḡuñ ta‘n u teṡnî‘iyle³⁶¹ raḡne-dār ⁽¹⁵⁾ itmek ḡarafına gittiḡi ḡâlde kendi efḡārına muḡābıḡ ve taṡavvurāt-ı ⁽¹⁶⁾ muḡayyilesine muvāfiḡ birḡakım sōz tedārikiyle zu‘munca tezvîc-i müdde‘āsına ya‘nî ⁽¹⁷⁾ ol ḡuzel ṡey’üñ tezyîf ü ibḡāline ḡūya yol bulabileceḡi³⁶² miṡillü [29b] bi’l-‘akis bir fenā ṡey’i begenmek ve ṡāḡibine ḡadr u ṡān virmeḡ ister ise ⁽²⁾ anuñ ḡubḡiyyātını ḡüsniyyātla te’vîl ve me‘āyib ve ḡaḡḡî‘ātını maḡām-ı ṡavāb ⁽³⁾ ve zāyî‘a taḡlîb ve taḡvîl iderek kendi ḡavl-i ḡōd-serānesiyle ol ṡey’e ⁽⁴⁾ revāc virmeḡe ḡalıṡur ise de bu revîṡüñ ikisinde de eṡer-i ḡaḡḡāniyyet ⁽⁵⁾ ve ṡemme-i temaḡḡuṡ³⁶³ ve insāniyyet ḡorilemez faḡaḡ bu yolda mîzān-ı ‘adl ⁽⁶⁾ ü insāf ele alınup ve ḡadr u himāye māddeleḡi büsbütün maḡrūd ⁽⁷⁾ ve metrūḡ ḡutulup bu tarz-ı maḡbûl ve üslûb-ı maḡḡûl üzere em‘ān-ı ⁽⁸⁾ ḡeṡm-i diḡḡat ve aḡḡām-ı münderecesine ḡavāle-i cāsūs-ı fikret buyurıldıḡı ⁽⁹⁾ ḡâlde tefekkür ve te‘emmül buyurılacaḡ fā’idesinüñ derecesi ne miḡdār ⁽¹⁰⁾ ise ya‘nî miyānemüzde cereyān iden es’ile vü ecvibeden müstefād olacaḡ ⁽¹¹⁾ mesā’ilüñ usûl ü fūrū‘ı üzere ‘amel ve ḡareket olundığı taḡdîrde ⁽¹²⁾ mülk ü millet ve dîn ü devletce ne derecelerde fā’ide-i ‘azîme ḡāṡıl olur ise ⁽¹³⁾ işte bu risālenüñ daḡı ol derece ḡadr u i‘tibārı olmaḡ lāzım ⁽¹⁴⁾ geleceḡi عند اهل الانصاف³⁶⁴ resîde-i mertebe-i taḡaḡḡuḡ ve

³⁶⁰ ictihādāt-ı ‘aḡliyye: A.

³⁶¹ teṡnî‘iyle: A.

³⁶² bulabileceḡi: bulacaḡı A.

³⁶³ ṡemme-i temaḡḡuṡ: ṡîme-i temaḡḡuṡ A.

³⁶⁴ “İnsāf ehli katında” bk. Ekler 42.

şübûṭ olur. ⁽¹⁵⁾ و من الله الاعانة والتوفيق ³⁶⁵

[30a]

بِسْمِهِ سُبْحَانَهُ مَسْتَسْنَلًا أَحْسَانَهُ ³⁶⁶

feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

(fāʿilātün) (faʿlün)

حَمْدُ اللَّهِ ³⁶⁷ cihān ehl-i hezele meşhūn

Ḳalmadı ehl-i maʿārif diyen ādem mecnūn

Çünkü deryā-yı füyūzāt-ı Ḥudā bī-pāyān

Aña müstağraḳ olur tā-be-ḳıyāmet insān

Fārisü'l-ḥayl-i kemālden nice ḳalur ḥālī

Feyz-i aḳdesle zevāyā olur iken mālī

Ḳudemā-yı selef itmiş eşer-i bī-ḥad terk

Hüner-ārā-yı ḥalef anı ʿaceb itmede derk

Maʿnī-i kem-terkü'l-evlādur pīş iderek

Nice āşāra muvaffaḳ olınayor giderek

Dehen-i nuṭḳ u ḥıredden yoğ-iken hiç kelām

Ne suʿāl ü ne cevāb ü ne de taʿbīr-i merām

ʿAbdī-i muʿciz eşer-i siḥr-i ḥelāl-sāz-ı beyān

Ki odur ḳişver-i ʿirfāna hüküm-rān-ı zamān

³⁶⁵ “Yardım ve ihsân Allâh’tandır.” bk. Ekler 43.

³⁶⁶ “Allah’ın adıyla ve ihsanıyla.” / Bu manzûm kısım A. nüshasında yoktur. bk. Ekler 44.

³⁶⁷ “Hamd, Allâh içindir.” Fâtiha Sûresi 1/1. bk. Ekler 45.

Ve tehîdür dürer-efşân-ı ser kâğıd-ı zer
Raķamıdur sühan-ārā-yı bedī'a ne eşer

Gül-sitân-ı şahnı bû-yı belâgat-bağşā
Büstân-ı raķamı bār-i feşâhât-pîrā

Naķş-ı kilik-i hüneri ğıbtada Erjengdür
Gül-şen-i nazm ü neşre şahn-ı gül-rengdür

İctihād eyleyerek bir nice āşār-ı güzîñ
Dehen-i nuţķ u ğıreden anı itdi tebyîñ

Ya'nî şāhen-şeh-i evreng vücūd-ı insān
Fārıķ-ı nîk ü bed-i cümle-i āmāl-i cihān

Ĥazret-i 'aķlı kılup naţıķa-sāz-ı ta'bîr
Nice mebhāşları itdürdi aña ğoş-taķrîr

Eyleyüp nuţķı ana su'āl ba'z-ı ğüftār
Bu cihetle nice müşkiller olındı izhār

Görmemişdür bilürüm dîde-i ekvān mişlin
İtmemişdür ğudemā bir dağı ityān mişlin

Böyle bir işler ve ecvibeyi şāmil eşer
Süd-ı bağş-ende-i 'ammāl-i ma'ālîñ pister

[30b]

Gül-rû-yı sebep ehl-i kemāl oldığın
Bülbül-i nāme-ver tāze nihāl oldığın

İş bu te'lîf-i şerîf ile iderse da'vâ
Ehl-i inşâf olan itmez cedel-i bî-fehvâ

Ser-te-ser eyleyicek çeşm-i güzâr-ı rîkât
Göricek ser-be-ğadem yazılı leb-i hikmet

Didüm ey kendi olan nâmı gibi nev-peydâ
Ey ki gül-deste-i nev-çide-i gül-zâr-ı nühâ

Seni zer-ğâme vü zerrîn-midâdıyla yazar
Görse bir kerre eger kim ki ola ehl-i hüner

Ĥırz-i cân itse sezâ her söziñi me'mûrîn
Sensin ol nüşâ-i pür ma'nî-i hikmet-âgîn

Her ne tarz ile şenâ itse seni **Vaşfî**-i âzâr
Yine az oldığını şübhesiz eyler ikrâr

كتبه الفقير الى الاء ربه الغنى على وصفى الحسينى عن خلفاء مكتوبى صدرالعالى حال كونه
كاتبا ثانيا فى مجلس كبير بوسنه و ذلك لسنة تسعه و ستين و مأتين و الف من هجرت من له العز و
الشرف³⁶⁸

³⁶⁸ Bu fakîr, Bosna Meclis-i Kebîr'inde ikinci kâtip olan Yüksek Mahkeme kâtipliği halîfelerinden Hüseyin oğlu Ali Vaşfî, Ganî olan Allâh'ın lütfu ile, hicrî 1269'da izzet ve şeref duyarak yazdı. : İşbu eşer 1287 senesi (‘Aşr) nâm gazetede tefrika olarak fıkrâ fıkrâ tab‘ olunduğı gibi bu kere dağı ma‘rifet-i ‘acizânemle Terağki maţba‘asında ayruca tab‘ olunmuşdur Tevfîk A. bk. Ekler 46.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Bu çalışmada XIX. yüzyıl şahsiyetlerinden Şebinkarahisârlı (Şarkîkarahisârlı) Abdî Efendi'nin *Münâzara-i Nutk-ı Bî-pervâ ile Akl-ı Dânâ* isimli eserinin tespît edilen Ankara Millî Kütüphâne Yazmalar Koleksiyonu'nda 06 Mil Yz A 8971 arşiv numarası ile kayıtlı el yazması nüshası ile, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Osman Ergin Yazmaları koleksiyonunda OE_Yz_1287/759 arşiv numarasıyla kayıtlı matbû nüshası incelenmiştir. Çalışmada eserin yazılma tarihi tam olarak tespit edilememiştir. Elde olan müstensih nüshalarının ferağ kayıtlarından sadece eserin istinsâh tarihleri bellidir.

Çalışmanın başlangıcında XIX. yüzyılın siyasi ve edebî durumuna, devâmında da müellifin hayatına bakılarak hareket edildiğinde müellifin bizzat hayatında yapmış olduğu bazı gözlemlerini *Münâzara-i Nutk-ı Bî-pervâ ile Akl-ı Dânâ* adlı eserine yansıttığı görülmüştür. Nitekim Abdî Efendi'nin devlet kademelerinde almış olduğu faklı görevlerin getirisi olarak gözlemlediği bazı olumsuz hadîseler, iyi bir gözlemci olması vesîlesiyle eserinde (eserlerinde) yer almıştır. Eserde bu açıdan Abdî Efendi'ye mahsûs husûsiyetleri aksettirecek şekilde gereken tedbîrlerin teferruâtı verilirken münâzaraların ruhuna uygun karşılıklı soru ve cevaplarla oluşturulmuş ve bu düzenin gidişâtına alegorik kahramânlar üzerinden çâreler düşünölmüştür.

Çalışmanın başlangıcındaki muhtevâyaya uygun bu giriş kısımlarından sonra genel itibariyle münâzaranın kelime, terim ve edebî anlamlarına, Arap, Fârs ve Türk edebiyâtı'ndaki menşesine değinilerek tespit edilebildiği kadarıyla Türk edebiyâtında yapılan münâzaraların tasnîfi (yüzyıl, müellif, eser adı, kahramânların kimliği, konu, biçim) verilmiş ve bu tasnîf şeklinin varlığı, münâzaraların az ya da çok olma durumunun değışiklik arz etmesine rağmen her dönem kendine muhtevâ alanı bulduğunu göstermiştir. Özelde ise, mensûr ve müstakil bir şekilde kaleme alınan *Münâzara-i Nutk-ı Bî-pervâ ile Akl-ı Dânâ*'nın sanatkârâne bir üslûpla yazıldığı, kahramanlarının mücerred iki kavram olduğu Nutk-ı Bî-pervâ ve Akl-ı Dânâ'nın diyaloglarından anlaşölmüştür. Eser bu açıdan süslü nesrin özelliklerini taşımaktadır. Kezâ eser kendine mahsûs husûsiyetlerinin yekûnunu da çalışmaya dâhil edilen tavsîfte, muhtevâda, zamanda, mekânda,

kahramanların ve şahısların varlığında, olay örgüsünde, üslûbunda, dil husûsiyetlerinde, yazım özelliklerinde ve manzûm kısımların tanıtılmasındaki başlıklarda ayrıntılı hâlleriyle göstermiştir. Manzûm kısımlardan özellikle düşüncelerin desteklenmesinin/ispatlanmasının gerektiği yerlerde istifâde edilmiştir. Bu manzûmelerin bir kısmı müellifin kendi şiirleri bir kısmı da tesîri altında kaldığı şâirlerin (Hâfız-ı Şîrâzî, Nedîm, Esad Paşa) şiirlerinden oluşmaktadır.

Eserde klasik münâzaralardan farklı olarak kahramânlardan birinin diğereine üstün gelme durumu yoktur. Yalnızca, Nutk-ı Bî-pervâ'nın sorduğu sorulara Akl-ı Dânâ'nın her seferinde hikmetli ve tatmin edici cevaplar vermesiyle Akl-ı Dânâ'nın büyüklüğünü övme, onu medh etme vardır.

EKLER

Arapça ve Farsça İbârelerin İzâhı

1. السلطان ظل الله في الارض (es-Sultānū Zıllu'llāhi fi'l-arz): “Pâdişâh, Allâh'ın yeryüzündeki gölgesidir.”³⁶⁹ Kelâm-ı Kibâr.

2. يا داود انا جعلناك خليفة في الارض فاحكم بين الناس بالحق ولا تتبع الهوى فيضلك عن سبيل الله ان الدين يضلون عن سبيل الله لهم عذاب شديد بما نسوا يوم الحساب (Yâ Dāvūdu innā ce'alnāke ḥalīfeten fi'l-arzi faḥküm beyne'n-nāsī bi'l-ḥaqqı ve lā-tettebi'ı'l-hevâ fe-yuzillike 'an-sebīli'llāhī inned'd-dīne yeẓıllūne 'an-sebīli'llāhī lehüm 'azābün şedīdün bimā-nesū yevme'l-ḥisāb): “Ey Dāvūd! Biz seni yeryüzünde halife yaptık. O hâlde insanlar arasında adâletle hükmet. Hevâ ve hevese uyma, sonra bu seni Allâh'ın yolundan saptırır. Doğrusu Allâh'ın yolundan sapanlara, hesâp gününün unutmalarına karşılık çetin bir azâp vardır.”³⁷⁰ Sa'd Sûresi 38/26.

3. الملوك ملهون (el-mülükü mülhemün): “Pâdişâhlar ilhâma mazhardır.”³⁷¹

4. وله الحمد والمنه (Velehü'l-ḥamdü ve'l-minnehü): “Hamd ve minnet Allâh'a mahsûstur.”³⁷² Kelâm-ı Kibâr.

5. بعونه و صونه تعالى (Bî-'avnihî ve şavnihî Te'ālā): “Allâh'ın izni ve muhâfazası ile.”³⁷³ Kelâm-ı Kibâr.

6. تنزهت ذاته عن المثل والانداز (Tenezzühet zātühü 'ani'lmişli ve'l-endâr): “İdeâllerden ve zenginliklerden kendine doğru yürüdü.”³⁷⁴

7. اينما تكونوا يدركم الموت ولو كنتم في بروج مشيدة وان تصبهم حسنة يقولوا هذه من عند الله وان تصبهم سيئة يقولوا هذه من عندك قل كل من عند الله فمال هؤلاء القوم لا يكادون يفقهون حديثا (Eyne mâ tekünü yudrikkümül mevtü ve-lev küntüm fi-burücün müşeyyedetin ve in tuşibhüm ḥasenetün yeḳülü hâzihî min 'indillāhi ve in tuşibhüm seyyipetün yeḳülü hâzihî min 'indike ḳul küllün min 'indillāhi fe-mâli he'ülâil ḳavmi lā

³⁶⁹ Mehmet Âkif Aydın, “Anayasa”, *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C 3 (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 161.

³⁷⁰ Halil Altuntaş ve Muzaffer Şahin, *Kur'ân-ı Kerîm Meâli* (Ankara: Diyânet İşleri Bakanlığı Yayınları, 2011), 503.

³⁷¹ <http://www.turkiyegazetesi.com.tr/yazarlar/prof-dr-ekrem-bugra-ekinci/387079.aspx>. (16.11.2017)

³⁷² Muhittin Eliaçık, “Osmanlı Arşiv Belgelerinde Kalıplaşmış Zarf, Sıfat, Edât vd. İfâdeler”, *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 7 (2012): 1145.

³⁷³ Eliaçık, “Osmanlı Arşiv Belgelerinde Kalıplaşmış Zarf, Sıfat, Edât vd. İfâdeler”, 7: 1130.

³⁷⁴ Mustafa İloğlu, *Gizli İlimler Hazinesi* 5, (İstanbul: Seda Yayınları, 2017), 1012.

yekādüne yefkahüne hâdisen): “Nerede olursanız olun ölüm size ulaşır; sarp ve sağlam kalelerde olsanız bile! Kendilerine bir iyilik dokunsa “Bu Allâh'tan” derler; başlarına bir kötülük gelince de “Bu senden” derler. “Hepsi Allâh'tandır” de. Bu adamlara ne oluyor ki bir türlü lâf anlamıyorlar?”³⁷⁵ Nisâ Sûresi 4/78.

8. فعال لما يريد (Fi‘âlün lemmâ-yürîd): “Dilediğini yapar.”³⁷⁶

9. ما خلق لهما (Mā-ḥuliķa lehümā): “Bizim için yaratıldı.”³⁷⁷ Kelâm-ı Kibâr. “Mā-ḥulika lehü (Biz onun için yaratıldık.)” lafzının bazı insanlar tarafından yanlış anlaşılmasından, ya da yine bazı insanların kendine göre yorumlamasından zuhûra gelen bir kullanımdır.

10. معاذ الله تعالى (Ma‘āza’llāhu Te‘ālā): “Allâh korusun.”³⁷⁸

11. كرة بعد اخرها (Kerratün ba‘de uḥrā): “Bir kez daha sonra.”³⁷⁹ Kelâm-ı Kibâr. (Kerratün burada merratün manâsındadır.)

12. بناء على ذلك (Binā‘en ‘alā zālik): “Sonuç olarak.”³⁸⁰ Kelâm-ı Kibâr.

13. عصمنا الله تعالى (‘Aşemnāllāhu Te‘ālā): “Allâh’ım bizler sağırız.”³⁸¹ Kelâm-ı Kibâr.

14. الحق مرو لو كان درا (el-Ḥaḫḫu mürü lev-kāne derran): “Hak çân (sesi gibi) olsa da kasıtlıdır.” Kelâm-ı Kibâr.

15. آسایش دو کیتی تفسیراین دو حرفست
با دوستان تلطف با دشمنان مدارا

Āsāyiş-i dū-gitī tefsīr īn du ḫarf-est

Bā-dostān telatṭuf bā-düşmenān müdārā

³⁷⁵ Altuntaş ve Şahin, *Kur’ân-ı Kerîm Meâli*, 100.

³⁷⁶ Mehmet Maksudoğlu, *Arapça Sarf-Nahiv* (İstanbul: Akdem Yayınları, 2015), 214-215.

³⁷⁷ https://www.google.com.tr/search?q=ma+hulika+lehu+ma&rlz=1C1GGRV_enTR768TR768&q=ma+hulika+&aqs=chrome.1.69i57j69i59l2j0.4008j0j9&sourceid=chrome&ie=UTF-8 (28.11.2017).

³⁷⁸ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5a1d1aaed05013.16842058 (28.11.2017).

³⁷⁹ Eliaçık, “Osmanlı Arşiv Belgelerinde Kalıplaşmış Zarf, Sıfat, Edât vd. İfadeler”, 7: 1138.

³⁸⁰ Eliaçık, “Osmanlı Arşiv Belgelerinde Kalıplaşmış Zarf, Sıfat, Edât vd. İfadeler”, 7: 1132.

³⁸¹ Sünbül-zâde Vehbî, *Şerḫ üt-Tuḫfet ül-manzûmetü’ d-dürriye fî lugat il-Fârisiye ve’ d-dürriye*, nşr. Ahmed Hayâtî (İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1838), 138.

“Bu iki sözün tefsîri iki kapının güvenliğidir. (Bunlar) Dostlar ile şakalaşma, düşmânlar ile dost görünmektir.”³⁸²

16. نعوذ بالله تعالى (Ne‘ûzü Bi’llâhi Te‘âlâ): “Allâh’a sığınırız.”³⁸³ Kelâm-ı Kibâr.

17. عليكم بالمدارا (‘Aleyküm bi’l-müdārâ): “Bunu yapmak zorundasın.” Hadîs-i Şerîf.

18. من جهت باطل و من جهت باطل (Min ciheti haqqın ve min ciheti bâtil): “Hak ve bâtil cihetinden.”³⁸⁴ Kelâm-ı Kibâr.

19. دفعا للمضره (Def‘ân li’l-mazarra): “Zararı ortadan kaldırmak.”³⁸⁵ Kelâm-ı Kibâr.

20. لا شيء (Lâ şeyün): “Hiçbir şey.”³⁸⁶ Kelâm-ı Kibâr.

21. من كل الوجوه (Min külli’l-vücūh): “Her yönden, her cihetle.”³⁸⁷ Kelâm-ı Kibâr.

22. اللسان قليل جرمه و كثير جرمه (el-Lisānu ḳalīlün cürmühū ve keşīrun cürmühū): “Dilde az veya çok kusur vardır.”³⁸⁸ Kelâm-ı Kibâr.

23. درخشان روی چون برق لامع
از قران و صفشان صفره^۳ فاقع

سرور انگیز دلہای پریشان
تسر الناظرین در حق ایشان

Dıraşşān rūy çün berk-ı lâmi‘
Ez-Ḳur’ân vaşf-şān şafra-i fâki‘

Sürür-engîz dil-hâ-yı perîşân
Teserrü’n-nâzırîn der-haqq-ı îşân

“Kur’ân-ı Kerim’de vasfi beyân edildiği üzere parlak (bir) ışık gibi yüzü (olsun ki) ona bakanların perîşân gönüllerinde sevinç (uyandırın).” صفره^۳ فاقع: “parlak (yüzlü bir) inek”, تسر الناظرین: “Bakanlara sürûr versin.” Bakara Sûresi 2/69.

³⁸² Hâfiz, *Hâfiz Dîvânı*, çev. Hicabi Kırancıç (İstanbul: Kapı Yayınları, 2013), 11.

³⁸³ <http://www.necatiaksu.net/dosya/makamatievliya.htm> (28.11.2017).

³⁸⁴ Eliaçık, “Osmanlı Arşiv Belgelerinde Kalıplaşmış Zarf, Sıfat, Edât vd. İfâdeler”, 7: 1138.

³⁸⁵ Abdülazîz b. Abdullâh b. Bâz, *Fetevâ-yı Nûr*, nşr. Muhammed b. Sa’d (Sudî Arabistân: El-memleketü’l-Arabiyyetü’s-Sudiyye, 2007), 2020.

³⁸⁶ Maksudoğlu, *Arapça Sarf-Nahiv*, 343.

³⁸⁷ Eliaçık, “Osmanlı Arşiv Belgelerinde Kalıplaşmış Zarf, Sıfat, Edât vd. İfâdeler”, 7: 1138.

³⁸⁸ <http://www.jamaa.net/art247066.html?&artid=247066> (28.11.2017).

“Efrasiyâb’ın kalesinde baykuş nöbet tutuyor. Onun sarâyına örümcek perdedârlık yapıyor.”³⁹⁸

35. بعبارتنا تزيف (Bi-‘ibâretinâ tezyîf): “Bizim sözlerimiz sahtecilik.”
Kelâm-ı Kibâr.

36. وابنوا للخراب (Ve’bnū li’l-ḥarâbi): “Harâp olmak için binâ ettiler.”³⁹⁹
Kelâm-ı Kibâr.

37. مفاد الكسل اعلى من العسل (Müfâdü’l-keseli a‘lâ mine’l-‘aseli): “Tembelliğin ifâdesi, baldan (tadından) güzeldir.” Kelâm-ı Kibâr.

38. كما ينبغي (Kemâ yenbağî): “Olması gerektiği gibi.”⁴⁰⁰ Kelâm-ı Kibâr.

39. الكلام بخير الكلام (el-Kelâmü bi-ḥayri’l-kelâm): “Söz, hayırlı bir söz ile”
Kelâm-ı Kibâr.

40. كما هو حقه (Kemâ hüve ḥaḳḳihî): “Hakkıyla.”⁴⁰¹ Kelâm-ı Kibâr.

41. بلطفه و كرمه تعالى (Bi-luṭfihî ve keremihî Te‘âlâ): “Allâh’ın lütfu ve keremi ile.”⁴⁰² Kelâm-ı Kibâr.

42. عند اهل الانصاف (‘Inde ehlü’l-inşâf): “İnsâf ehli katında.”

43. من الله الاعانة والتوفيق (Ve min-Allâhi’l-i‘âneti ve’t-tevfîḳ): “Yardım ve ihsân Allâh’tandır.” Kelâm-ı Kibâr.

44. بسمه سبحانه مستنسلاً احسانه (Bismihî sübhânehü müste’silen ihsânuhü):
Allah’ın adıyla ve ihsanıyla.

45. الحمد لله رب العالمين (El-ḥamdülillâhi Rabbi’l-‘âlemîn): “Hamd Allâh içindir.”⁴⁰³ Fâtiha Sûresi, 1.

46. كتبه الفقير الى الاء ربه الغنى على وصفى الحسينى عن خلفاء مكتوبى صدرالعالى حال
كونه كاتباً ثانياً فى مجلس كبير بوسنه و ذلك لسنه تسعه و ستين و مأتين و الف من هجرت من له العز و
الشرف (Ketebehü’l-faḳîrû ilâ’al ilâ-i Rabbühü’l-Ġanî ‘alâ-vasfiyyü’l-Ḥüseynî ‘an-
ḥulefâ-i mektübî-i şadru’l-‘alî hâle kevnühü kâtiben şâniyen fî-meclis-i kebîr bu-

³⁹⁸ <https://lisanifarisi.net/category/farsca-divan-sahibi-osmanli-sultanlari/>. (16.01.2017).

³⁹⁹ <http://hudayivakfi.org/images/download/Teblig21.pdf>. (28.11.2017).

⁴⁰⁰ Eliaçık, “Osmanlı Arşiv Belgelerinde Kalıplaşmış Zarf, Sıfat, Edât vd. İfâdeler”, 7: 1135.

⁴⁰¹ Eliaçık, “Osmanlı Arşiv Belgelerinde Kalıplaşmış Zarf, Sıfat, Edât vd. İfâdeler”, 7: 1135.

⁴⁰² Ali İhsan Karataş, “Şeyhülislâm Esîrî Mehmed Efendi ve Vâkıfları” *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24 (2015): 12.

⁴⁰³ Altuntaş ve Şahin, *Kur’ân-ı Kerîm Meâli*, 1.

senehū ve zalike li-sinnihī tis̄a ve sittinē ve miḡetin ve elfin min hicreti men lehu'l-ʿazze ve şerefe.): “Bu fakîr, Bosna Meclis-i Kebîr’inde ikinci kâtip olan Yüksek Mahkeme kâtipliđi halîfelerinden Hüseyin ođlu Ali Vasfî, Ganî olan Allâh’ın lütfu ile, hicrî 1269’da izzet ve şeref duyarak yazdı.”

SÖZLÜK

-A-

‘abd (Ar.) : kul, köle.
‘acībe (Ar.) : şaşılacak şey.
‘add (Ar.) : sayma, itibâr etme.
‘adem (Ar.) : yokluk, bulunmama.
‘adīde (Ar.) : çok, bir çok.
‘adl (Ar.) : doğruluk.
ağmāz (Ar.) : göz yummalar,
kırpmalar.
ağnām (Ar.) : koyunlar.
ağrāz (Ar.) : maksatlar, niyetler.
ağrā (Ar.) : daha lâyıık, münâsip.
ağz (Ar.) : alma, kabûl etme.
ağbeğ (Ar.) : pek çirkin.
‘ağd (Ar.) : bağlama; sözleşme.
ağdām (Ar.) : ayaklar.
‘ağd-i meclīs (Ar.) : meclis kurma,
toplanma.
ağsām (Ar.) : parçalar, bölümler.
ağvā (Ar.) : en kavî, çok kuvvetli.
ağvāl (Ar.) : sözler.
‘ālem-penāh (Far.) : âlemin
sığınacağı yer.
‘ālī-cenāb (Ar.) : cömert; şerefli.
‘ālī-ğadr (Ar.) : yüksek kıymette
olan.
āmāde (Far.) : hazır, hazırlanmış.

āmāl (Ar.) : ummalar, ümitler.
‘andelīb (Ar.) : bülbül.
anifü’z-zıkr (Ar.) : biraz evvel
bildirilen.
‘ankebût (Ar.) : örümcek.
ārāste (Far.) : bezenmiş, süslenmiş.
ārāyiş (Far.) : süs, bezek; süsleniş.
a‘şār (Ar.) : yüzyıllar.
aşdıķā (Ar.) : sâdıklar.
‘aşır (Ar.) : zor, güç.
‘asīrū’l-menāl (Ar.) : elde edilmesi
güç.
‘aţifet (Ar.) : karşılık beklemeden
gösterilen sevgi, iyilik.
āverde (Far.) : getirilmiş.
‘ayş ü nüş (Ar.-Far.) : yiyip içme.
āz (Far.) : aç gözlülük, hırs.
a‘zā (Ar.) : organlar; üyeler.
‘azīme (Ar.) : büyük, ulu.

-B-

bādī (Ar.) : sebep olan; başlangıç.
bāhir (Ar.) : açık, besbelli.
bağş (Ar.) : karşılıklı konuşma, söz.
bā‘iş (Ar.) : sebep olan; icâb ettiren.
bālā (Far.) : yüksek, yüce.
bār (Far.) : yük.

baṭāʾet (Ar.) : yavaşlık, ağırlık.
baṭānet (Ar.) : çok yiyicilik.
bāṭıl (Ar.) : boş, beyhûde.
bāṭimī (Ar.) : sır ve hakîkatle ilgili.
baṭṭāl (Ar.) : cesur, kahraman.
bed-gümān (Far.) : şüpheci.
bed-nām (Far.) : adı kötüye çıkmış.
bedraḫa (Ar.) : kılavuz.
bedḫī (Ar.) : akla gelen; açık olan.
be-heme-ḫāl (Far.) : elbette, nasıl
olursa olsun.
behre (Far.) : hisse, pay, kismet.
bende-gān (Far.) : kullar, köleler.
benī-Ādem (Ar.) : Ademoğulları,
insanlar.
berāḫīn (Ar.) : deliller, tanıklar.
ber-geşte (Far.) : tersine dönmüş.
beyān (Ar.) : anlatma, açık söyleme.
beyne'l-emṣāl (Ar.) : örnekler
arasında.
beyne'l-enḫām (Ar.) : halk arasında.
beyne'n-nās (Ar.) : insanlar arasında.
bidʿat (Ar.) : sonradan meydana
çıkan şey.
bi'd-defʿāt (Ar.) : birkaç kere,
defʿalarla.
bī-behre (Far.) : nasipsiz, mahrum.
bī-ḫūn (Far.) : emsalsiz, eşsiz.
bī-ḫaseb (Ar.) : bakımından.

bī-hemāl (Far.) : eşsiz, benzersiz.
bi'l-ʿakis (Ar.) : aksine, tam tersi.
bilā-tevaḫḫuf (Ar.) : durmadan.
bi'l-intihāb (Ar.) : seçerek.
billāh (Ar.) : Allāh için.
bi'l-vücūh (Ar.) : her yönden.
bināberīn (Ar.) : bu sebepten.
bināʿen ʿalā zālīk (Ar.) : bunun
üzerine.
bi'l-vücūh (Ar.) : her yönden.
bī-pāyān (Far.) : sonsuz, tükenmez.
bī-pervā (Far.) : çekinmeksizin.
bī-vech (Far.) : sebebsiz.
buʿd (Ar.) : uzaklık.
buṭlān (Ar.) : bātıllık, çürüklük.
bünyād (Far.) : asıl, esās; yapı.

-C-

caʿlī (Ar.) : sahte, yapmacık.
cānib (Ar.) : taraf, cihet, yan.
cāmiʿ (Ar.) : toplayan.
cārī (Ar.) : cereyan eden, akan.
celb (Ar.) : çekme.
celī (Ar.) : meydanda, belli.
celīle (Ar.) : büyük, ulu.
cenān (Ar.) : kalp, yürek.
cesīm (Ar.) : iri, büyük.
cevāmiʿ (Ar.) : mescitler.
cevānib-i erbaʿa (Ar.) : dört taraf.

cevāriḥ (Ar.) : cerh eden, yaralayan.
cevāz (Ar.) : izin, müsaade.
cevelānger (Ar.) : cevelan edicilik.
cūhelā (Ar.) : bilgisizler.
cūnbān (Far.) : hareket eden.

-Ç-

çār (Far.) : dört.
çār u nā-çār (Far.) : ister istemez.
çemen-istān (Far.) : çimenlik, bahçe.
çirā (Far.) : nasıl.

-D-

ḍalālet (Ar.) : doğru yoldan sapma.
dāll (Ar.) : delālet eden, gösteren.
dāmen-der-miyān (Far.) : eteği
belinde, işe hazır.
dāmen-keş (Far.) : bir işe
karışmayan.
dānā (Far.) : bilen, bilici.
dāniş (Far.) : bilgi, ilim.
dār (Far.) : savaş.
deḥb (Ar.) : âdet, usûl.
dehen-bāz (Far.) : ağız oynatan,
söylemeye hazırlanan.
dehen-güşā (Far.) : ağızını açan,
geveze.
dehr (Ar.) : dünya; devir.

delālet (Ar.) : gösterme.
dem (Far.) : soluk, nefes.
dem-beste (Far.) : nefesi bağlanmış.
denes (Ar.) : kir, pislik.
derāgūş (Far.) : kucaklama, sarma.
der-i saʿādet (Far.-Ar.) : saadet
kapısı; İstanbul.

derk (Ar.) : anlama.
der-kār (Far.) : malum, bilinen.
der-miyān (Far.) : ortada, arada.
derūn (Far.) : iç, dâhil; gönül.
dest-güşā (Far.) : avuç açan.
dest-yārī (Far.) : yardım.
devābb (Ar.) : yük ve binek
hayvanları.

dībā (Far.) : bir çeşit ipek kumaş.
dīde (Far.) : göz.
dīde-dūz : göz diken.
dīhīm (Far.) : taç.
dilīr (Far.) : cesûr, yürekli.
dirāyet (Ar.) : bilgi, kavrayış.
dūçār (Far.) : uğramış, yakalanmış.
düstürü'l-ʿamel (Ar.) : gereği gibi
uygulanacak olan kanun.
düveliyye (Ar.) : devletlerle ilgili.

-E-

ebnā-yi zamān (Ar.) : içinde
bulunulan çağın insanları.

ecil (Ar.) : sebepten.
ecvibe (Ar.) : cevaplar.
edille-i (Ar.) : deliller.
ednā (Ar.) : pek aşağı, en bayağı.
ef'āl (Ar.) : işler, ameller.
efđaliyyet (Ar.) : efdallık, faziletlilik.
efrād (Ar.) : tek olanlar, birler.
efrād-ı nās : halk, avâm.
eḥakk (Ar.) : daha.
ehemm (Ar.) : mühim.
eḥibbā (Ar.) : dostlar, tanıdıklar.
eḥillā (Ar.) : kardeşler, dostlar.
ehl-i 'uḳūl (Ar.) : akıllılar.
ehven (Ar.) : en zararsız.
ekşer (Ar.) : en çok.
elsine-i Efrenciyye (Ar.) :
Avrupa dilleri.
elzem (Ar.) : lâzım.
emān (Ar.) : eminlik.
emr-i düşvār : güç iş.
emr ü fermān : buyruk, ferman.
emzice (Ar.) : hûylar.
en'am (Ar.) : at, deve, sığır ve koyun
gibi hayvanlar.
encām (Ar.) : nihayet, son.
endaḥte (Far.) : atılmış.
enmūzec (Ar.) : örnek.
en-nādirü ke'l-ma'düm (Ar.) : nadir
olan.

envā' (Ar.) : çeşitler, türölüler.
erācīf (Ar.) : yalanlar.
erbāb (Ar.) : sahipler; muktedir.
ercā (Ar.) : taraflar, yönler.
Erjeng (Far.) : İrān hurāfelerine göre
meşhūr ressām Mānī'nin
yaptığı resimleri ihtivā eden
mecmū'a.
esbāb (Ar.) : sebepler.
esbaḳ (Ar.) : daha eski.
esdaḳ (Ar.) : daha.
es'ile (Ar.) : sorulan şeyler.
eşnā (Ar.) : aralık, vakit, sıra.
eşḥāş (Ar.) : kişiler, kimseler.
evā'il (Ar.) : ilk vakitler.
evreng-nişin (Far.) : tahtta oturan,
hükümdâr.
evzā' (Ar.) : tavırlar, duruşlar.
ez-cümle : bu arada, başlıca.
ezdād (Ar.) : zıtlar.
ezeliyye (Ar.) : başlangıçsızlık.
ezmān (Ar.) : vakitler, anlar.

-F-

fā'ik (Ar.) : fevkinde bulunan,
manevî olarak üstünde olan.
farīza (Ar.) : farz, Allāh'ın emri.
farīza-i zimmet (Ar.) : boyun borcu.
farḫ (Ar.) : aşırılık, taşkınlık.

fāsīd (Ar.) : kötü, fena.
faṭīn (Ar.) : zeki, akıllı.
fāṭır (Ar.) : yaratan, yaratıcı.
feḥvā (Ar.) : manâ, anlam.
fek̄k (Ar.) : feshetme, bozma.
fenn (Ar.) : nev'î, çeşit.
fermān-fermā (Far.) : hükmü geçen.
fevā'id (Ar.) : faydalar.
fevḫa'l-gāye (Ar.) : son derecede.
fevz (Ar.) : galiplik, zafer.
fezāyih (Ar.) : rezillikler.
fezleke (Ar.) : hulâsa, netice.
fıḫdān (Ar.) : yokluk, darlık.
fuḫşıyyāt (Ar.) : terbiye ve ahlâka
aykırı olan işler.
füṭūr (Ar.) : zayıflık, usanma; keder.

-G-

ġabn-ı fāḫiṣ (Ar.) : aldatma,
yalancılık.
ġalī (Ar.) : değerinden pahalı olan
şey.
ġamīza (Ar.) : anlaşılması güç
durum.
ġamm-ı ferdā (Ar.-Far.) : istikbâl
kaygısı.
ġamz (Ar.) : kaşla, gözle işaret etme.
ġaraż (Ar.) : hedef, gâye.
ġayūr (Ar.) : gayretli; kıskanç.

gencīne (Far.) : hazine, define.
geşt (Far.) : seyretme, dolaşma.
ġıbṭa-fermā (Ar.) : gıpta verici.
girān-bahā (Far.) : kıymetli, değerli.
gūnā (Far.) : türlü, gidiş, tarz.
gūn-ā-gūn (Far.) : renk renk, türlü
türlü.
güher-rīz (Far.) : cevher dökten.
gürūh (Far.) : bölük, takım.
güzār (Far.) : geçme, geçiş.

-H-

hā'iz (Ar.) : mâlik, sahip.
ḫabṣ (Ar.) : çirkin.
ḫacālet (Ar.) : utanma.
ḫalaḫ (Ar.) : pay, hisse.
ḫalāvet (Ar.) : tatlılık; zevk.
ḫalt-ı kelām (Ar.) : münasebetsiz söz
söyleme.
ḫamd ü sipās (Ar.-Far.) : Allâh'a
şükür.
ḫāmī (Ar.) : himâye eden, koruyan.
ḫānḫāh (Ar.) : tekke.
ḫasā'il (Ar.) : hasletler, hûylar.
ḫasbe'l-beşeriyye (Ar.) : insanlık
îcâbı olarak.
ḫasbe'l-kader (Ar.) : kaderden.
ḫaşr (Ar.) : mahsûs kılma.
ḫāşāk (Far.) : çöp.

hātır-hvāh (Ar.) : gönlün istediği.
hātır-nişān (Ar.) : hatırdaki kalan.
havākīn (Ar.) : hükümdârlar.
havşala (Ar.) : anlayış, akıl; zihin.
hayr-hvāh-āne (Far.) : iyilikseverlik.
hayyāl (Ar.) : hileci, dalavereci.
hazer (Ar.) : sakınma, kaçınma.
hefevāt (Ar.) : kaymalar; yanılmalar.
hemīşe (Far.) : dâimâ, her vakit.
hendese (Ar.) : geometri.
hengām (Far.) : zaman, çağ, sıra.
hestī (Far.) : varlık.
hevl-nāk (Ar.) : korkunç, korkulu.
hezeyān (Ar.) : sayıklama.
hired (Far.) : akıl.
hıttā (Ar.) : memleket, ülke.
hicāb (Ar.) : utanma, sıkılma.
hidāyet (Ar.) : hak yolunda.
hidemāt (Ar.) : hizmetliler.
hikmet-āgīn (Ar.-Far.) : hikmet dolu.
hikmet-engīz (Ar.-Far.) : hikmet
koparan.
hilāf (Ar.) : karşıt, zıt.
hilāfet-penāh (Ar.) : hilāfeti koruyan
kimse.
hilkat (Ar.) : yaratılma, yaratılış.
himmet (Ar.) : gayret, emek.
hişşe-yāb (Ar.) : hisse bulan.
hitām (Ar.) : son, nihayet; bitme.
hiyel (Ar.) : hileler.

hoş-nevā (Far.) : güzel ses.
hulefā (Ar.) : halifeler.
humeķā (Ar.) : ahmak, sersem.
hurāfāt (Ar.) : aslı, esası olmayan
saçmasapan sözler ve
rivāyetler.
hużzār-ı meclis (Ar.) : mecliste hazır
bulunanlar.
hükkām (Ar.) : hakimler.
hüviyyet (Ar.) : hakikat, asıl.

-İ-

ıtlāk (Ar.) : salıverme.
ıtnāb (Ar.) : sözü uzatma.
ıtrā (Ar.) : aşırı derecede
medhetme, övme.

-İ-

ibrāz (Ar.) : meydana çıkarma,
gösterme.
icāb (Ar.) : lazım gelme.
ictimāc (Ar.) : toplanma, bir araya
gelme.
iddihār (Ar.) : biriktirme.
icāne (Ar.) : yardım parası.
ifā (Ar.) : yerine getirme, yapma.
ifrād (Ar.) : tek olarak söyleme.
ifrāg (Ar.) : şekillendirme.

ifsād (Ar.) : fesada uğratma.	intizār (Ar.) : bekleme; gözleme.
işār (Ar.) : ikinci zamânında bulunma.	irād (Ar.) : getirme, söyleme.
iṭā (Ar.) : verme, verilme; ödeme.	irāe (Ar.) : gösterme, tayin etme.
iṭisāf (Ar.) : doğru yoldan sapma.	irtikāb (Ar.) : kötü bir iş işleme; rüşvet yeme.
iḥāta (Ar.) : çevirme, kuşatma.	īşāl (Ar.) : vardırılma, ulaştırma.
iḥdā (Ar.) : hediye verme, gönderme.	işkāl (Ar.) : ağır şey yükletme, yükletilme.
iḥfā (Ar.) : gizleme, saklama.	istiḍād (Ar.) : meyil, kabiliyet; anlayışlılık.
iḥtār (Ar.) : hatırlatma.	istidā (Ar.) : yalvararak isteme.
iḥtimām (Ar.) : gayretle ve özenle çalışma.	istidlāl (Ar.) : delil ile anlama.
iḥtirāc (Ar.) : benzeri görülmemiş bir şey vücuda getirme.	istifhām (Ar.) : sorup anlama.
iḥtirām (Ar.) : saygı, hürmet.	istiḥmāl (Ar.) : kullanma.
iḥtirāz (Ar.) : sakınma, korkma.	istiḡnā (Ar.) : aza kanaat etme.
iḥtivā (Ar.) : içine alma.	istiḥdām (Ar.) : hizmete kabûl etme.
iḥvān (Ar.) : samimi.	istiḥşāl (Ar.) : meydana getirme.
īkāc (Ar.) : yapma; düşürme.	istilzām (Ar.) : gerektirme.
iḳtifā (Ar.) : yeterli bulma.	istinās (Ar.) : alışma.
iḳtizā (Ar.) : lazım gelme, gerekme.	istiṭāc (Ar.) : kudret, güç.
ilkā (Ar.) : bırakma.	iştibāh (Ar.) : şüphelenme.
ināyet (Ar.) : gayret; ihsân.	itāb (Ar.) : azarlama, tersleme.
ind (Ar.) : yan, taraf.	iṭrāb (Ar.) : topraklama.
inficāl (Ar.) : gücenme, darılma.	ittiḥāz (Ar.) : edinme; kabul etme.
inhā (Ar.) : ulaştırma, yetiştirme.	ittiḳā (Ar.) : sakınma, çekinme.
intāc (Ar.) : netice verme.	iṭyān (Ar.) : getirme; söyleme.
intiāş (Ar.) : hastalıktan kurtulup kalkma; doğruluk kalkma; geçinme.	izāfet (Ar.) : iki şey arasındaki bağ, ilgi.
	iżām (Ar.) : büyükler, ulular.

Īzid (Far.) : Allâh.

-J-

jāj (Far.) : gereksiz, anlamsız söz.

-K-

ķabāyih (Ar.) : kabahatler.

kāffe-i maħlūķāt (Ar.) : bütün yaratıklar.

ķā'ide-i külliye (Ar.) : açık, sarih olan hükümler.

kālā (Far.) : kumaş.

ķalīl (Ar.) : az, çok olmayan.

kālīve (Far.) : korkak.

ķariħa (Ar.) : insanda kendiliğinden hâsıl olan fikir ve niyet.

ķarīn (Ar.) : yakın.

ķaşabü's-sabaķ (Ar.) : ileri geçme, ilerleme.

kāsīd (Ar.) : sürümsüz, geçmez, aranmaz.

ķāṭibe (Ar.) : hep, bütün, cümle.

ķavī (Ar.) : kuvvetli; güvenilir.

ķaviyy (Ar.) : güçlü, sağlam.

ķāziyye-i külliye (Ar.) : hükmü mevzû bütün efrâdına şâmil olan madde.

kemāķān (Ar.) : eskisi gibi.

kem-bizā'a (Far.) : sermayesi az; cahil.

ķerh (Ar.) : iğrenme, tiksınme.

ķesb (Ar.) : çalışıp kazanma.

ķesel (Ar.) : tembellik, uyuşukluk.

ķeşīr (Ar.) : çok, bol.

ķeşīde (Far.) : çekilmiş, tartılmış, dizilmiş.

ķetm (Ar.) : gizli tutma, saklama.

ķeyl (Ar.) : ölçme; ölçek.

ķıbāb (Ar.) : tepesi yarım küre şeklinde olan binâ damları.

ķillet (Ar.) : azlık.

ķibriyā (Ar.) : büyüklük, ululuk.

ķifāye (Ar.) : yetişme.

ķirām (Ar.) : soydan gelenler; şerefliiler.

ķişver-güşā (Far.) : memleket, ülke açıcı.

ķiyāset (Ar.) : anlayışlılık; uyanıklık.

ķoṅturato (Fr.) : mukāvele.

ķubħ (Ar.) : çirkinlik.

ķudūmiyye (Ar.) : uzak yoldan gelen bir büyüğe, o yerin halkı tarafından sunulan armağan.

ķüsūr (Ar.) : parçalar, artıklar.

-L-

lā-edrī (Ar.) : bilmem.

lāf-ı güzāf : boş lakırdı.
lāş (Far.) : yağma, çapul; aşağılık.
lāyu‘add (Ar.) : pek çok.
le‘īm (Ar.) : alçak, aşağılık.
leb-cünbān (Far.) : söz söyleyen,
konuşan.
lede’t-tahkik (Ar.) : tahkik olunmuş.
lehümā (Ar.) : birinden yana olan
birinin tarafını tutan iki kişi.
lem-yezelī (Ar.) : zeval bulmazlık,
kalıcılık.
leyl ü nehār (Ar.) : gece gündüz.
li-muḥarririhī (Ar.) : muharriri,
yazarı tarafından.

-M-

mādūn (Ar.) : alt, aşağı.
mağz (Far.) : beyin, dimâğ.
mā-fevḵ (Ar.) : yukarı; üst derecede
bulunan kimse.
mā-fīhā (Ar.) : âhiret.
maḥfūz (Ar.) : saklanmış, korunmuş.
maḥmūm (Ar.) : ateşli; saçmasapan
konuşan.
maḥrūḵ (Ar.) : yanmış, yanık.
maḥsūsāt (Ar.) : gözle görülür şeyler.
maḥz (Ar.) : halis, katkısız.
maḥzūr (Ar.) : sakınılacak.
ma‘işet (Ar.) : yaşama; geçinme.

maḵāl (Ar.) : söz.
maḵūle (Ar.) : takım, çeşit.
mālāya‘ni (Ar.) : manâsız, faydasız.
mannaşa (Ar.) : gelin odası.
manşūş (Ar.) : Âyet-i Kerîme ile
sabit olan.
manzūr (Ar.) : bakılan, görünen.
ma‘rūf (Ar.) : herkesçe bilinen, belli.
mā-şadaḵ (Ar.) : tasdik edilen.
maşlahat (Ar.) : iş, emir;
ehemmiyetli.
maṭlab (Ar.) : maksat, istenilen şey.
maṭlūb (Ar.) : istenilen.
maṭmūre (Ar.) : mahzen gibi toprak
altında öteberi saklanan yer.
mażāci‘ (Ar.) : kabirler, mezarlar.
mażālim (Ar.) : can yakmalar.
mażāmīn (Ar.) : manâlar.
mażarrāt (Ar.) : zarar, ziyan.
mażbaṭa (Ar.) : kararnâme; tutanak.
mażbūṭ (Ar.) : ele geçirilmiş.
mażrūf (Ar.) : zarflanmış; kılıflı.
meḥāz (Ar.) : bir şeyin çıkarıldığı
yer.
mebāḥiş (Ar.) : bir şeyin
bahsolunduğu yerler.
mebḥaş (Ar.) : arama, araştırma.
mebzūl (Ar.) : bol, çok.
mecebūl (Ar.) : yaratılmış.

mec'ül (Ar.) : meydana çıkarılmış olan.
meclīs-i kebīr (Ar.) : iş heyeti.
mecrūh (Ar.) : yaralanmış.
meczūm (Ar.) : niyet edilmiş, cezmlenmiş.
medār (Ar.) : bir şeyin etrafında dönülen nokta.
medīde (Ar.) : uzun.
medlūl (Ar.) : delil getirilmiş şey.
mefharet (Ar.) : övünme.
mefkūd (Ar.) : yok, olmayan.
me'ād (Ar.) : ahiret.
mehcūr (Ar.) : terk olunmuş.
mektūm (Ar.) : gizli, saklı.
melābiṣ (Ar.) : giyecekler, elbiseler.
meleke (Ar.) : alışıklık, yatkınlık.
melhūz (Ar.) : düşünülebilen.
memālik (Ar.) : memleketler, ülkeler.
memdūh (Ar.) : övülmüş, övülecek.
memdūhiyyet (Ar.) : makbul olma.
memlūkiyyet (Ar.) : kulluk, kölelik.
menāfi' (Ar.) : menfaatler, yararlar.
menāzır (Ar.) : manzaralar, görüntüşler.
mendūbāt (Ar.) : şeriatçe yapılması uygun görülen.
mengūş (Far.) : küpe.
menhec (Ar.) : geniş, açık yol.

Mennān (Ar.) : ihsanı bol (Allāh'ın adlarından).
merbūṭ (Ar.) : raptolunmuş, bağlanmış.
mergūbe (Ar.) : herkesçe beğenilmiş.
mer'ī (Ar.) : riayet edilen.
merkūme (Ar.) : adı geçmiş; bayağı.
merzbūm (Far.) : hududu belli olan memleket.
mesāg (Ar.) : izin.
meşāliḥ (Ar.) : işler.
mesbūḳ (Ar.) : arkada bırakılmış.
meslūb (Ar.) : soyulmuş, alınmış.
mesned (Ar.) : isnad edilen, dayanılan şey.
meşhūdāt (Ar.) : gözle görülen şeyler.
meşīyyet (Ar.) : irade.
meşrūḥa (Ar.) : şerh olunmuş.
meşrūṭ (Ar.) : şarta bağlı.
meş'ūm (Ar.) : uğursuz.
meşveret (Ar.) : danışma.
metbū' (Ar.) : kendisine tâbi olunan, uyulan.
mevād (Ar.) : maddeler.
mev'ize (Ar.) : öğüt.
mevhūb (Ar.) : ihsan edilmiş.
mevsūm (Ar.) : nişanlanmış.
mezāhim (Ar.) : eziyetler, sıkıntılar.

mezbūr (Ar.) : adı geçen.
meziyyet (Ar.) : üstünlük vasfı.
mezkūre (Ar.) : zikrolunmuş, adı
geçmiş.
mezmūm (Ar.) : kınanmış,
kötülenmiş.
mezīd (Ar.) : artma, çoğalma.
mihmān-nüvāz (Far.) : misafir
ağırlayan.
mikyāl (Ar.) : ölçek.
min-‘indi’llāh (Ar.) : Allāh
tarafından.
mine’l-kaḍīm (Ar.) : eskiden beri.
minhāc (Ar.) : açık, geniş yol.
min külli’l-vücūh (Ar.) : her cihetle,
her yönden.
mir‘āt (Ar.) : ayna; meşhur bir çeşit
lāle.
mīzān (Ar.) : terazi, ölçü âleti.
mu‘allā (Ar.) : yüce, yüksek.
mu‘allil (Ar.) : sebep ileri süren.
mu‘arref (Ar.) : bildik, belli.
mu‘ādil (Ar.) : denk.
mu‘āyyeb (Ar.) : ayıplanmış.
mu‘ayyen (Ar.) : belli, belirli.
mūcib (Ar.) : lazım gelen, gereken.
mu‘ciz (Ar.) : icaz eden, acze
düşüren.
mufahḥam (Ar.) : kerem sahibi,

büyük.
mu‘tād (Ar.) : alışılmış.
mu‘tenā (Ar.) : özenle yapılmış.
muḡāyir (Ar.) : aykırı, uymaz.
mu‘tedile (Ar.) : orta hâlde bulunan.
mu‘tenā (Ar.) : özenilmiş.
mu‘teref (Ar.) : gizlenmeyip
söylenmiş.
muḡāl (Ar.) : mümkün olmayan.
muḡāvere (Ar.) : karşılıklı konuşma.
muḡliṣāne (Ar.) : içten gelerek.
muḡsināt (Ar.) : ihsan edenler.
muḡtaşara (Ar.) : hülâsa, kısaltma.
muḡābele (Ar.) : karşılık verme.
muḡābil (Ar.) : karşı karşıya gelen.
muḡaddem (Ar.) : takdim edilen,
sunulan.
muḡīm (Ar.) : ikamet eden, oturan.
muḡtedir (Ar.) : gücü yeten.
muḡtezā (Ar.) : iktizâ etmiş, lâzım
gelmiş.
murāfa‘ā (Ar.) : mahkemeye verme.
murgān (Far.) : kuşlar.
mūriṣ (Ar.) : miras bırakan.
muṣaddaḡ (Ar.) : tasdik olmuş.
muṣanna‘ā (Ar.) : usta elinden
çıkılmış.
muṣīb (Ar.) : rastgelen; yanılmayan.
muṣṭalaḡ (Ar.) : ıstılâhlı, pek

anlaşılmayan.
muṭābıḳ (Ar.) : uyan, uygun.
muṭarrıd (Ar.) : bir düziye.
mutaşarrıf (Ar.) : tasarruf eden.
mutaşavver (Ar.) : tasavvur edilmiş.
muṭlaḳü'l-inān (Ar.) : başıboş.
muttaşıf (Ar.) : bir hâl ve sıfatla
nitelenmiş olan.
muvāfıḳ (Ar.) : uygun, yerinde.
muvāzene (Ar.) : karşılıklı iki şeyin
denkliği.
muṣırra (Ar.) : zararlı, zarar veren.
müṣekked (Ar.) : sağlamlaştırılmış.
müṣessir (Ar.) : iz bırakan.
mübā'adet (Ar.) : birbirinden
uzaklaşma.
mübāḫāt (Ar.) : övünme.
mübāyin (Ar.) : başka türlü, ayrı; zıt.
müberhen (Ar.) : delil ile ispat
edilmiş.
mübtelā (Ar.) : düşkün; tutkun.
mübtenī (Ar.) : kurulu.
mücānebet (Ar.) : bir şeyden
kaçınma, ihtirâz etme.
müceddid (Ar.) : yenileyici.
mücerrib (Ar.) : tecrübe eden.
müdāhene (Ar.) : dalkavukluk.
müdārā (Far.) : yüze gülme, dost gibi
görünme.

müdde'ā (Ar.) : iddia olunan şey.
müddet-i ma'ḳlūme (Ar.) : bilinen
zaman.
müdellel (Ar.) : ispat edilmiş.
müdhıl (Ar.) : dâhil eden.
müṣeddā (Ar.) : eda olunmuş.
müfred (Ar.) : tek, yalnız.
müfsid (Ar.) : bozan.
mühimme (Ar.) : lüzumlu şey.
mühlik (Ar.) : helâk eden, öldüren.
müeyyed (Ar.) : teyid edilmiş.
mükedder (Ar.) : kederli; bulanık.
mükevven (Ar.) : yaratılmış.
mükevvin (Ar.) : tekvin eden, yapan.
mülhemūn (Ar.) : ilhâm olunanlar.
mülük (Ar.) : hükümdârlar, melikler.
mülük-āne (Ar.) : hükümdâr gibi.
mültezem (Ar.) : gerekli görülen.
mülzem (Ar.) : ilzam edilen, baskın
çıkarak susturulan.
mümāşil (Ar.) : benzeyen, andıran.
mümtāz (Ar.) : imtiyazlı, ayrı, üstün
tutulmuş.
münāḳaşa (Ar.) : atışma, çekişme.
münāsebet (Ar.) : uygunluk.
münāzara (Ar.) : ilmî münākaşa.
münḫaşır (Ar.) : sınırlanmış.
münīf (Ar.) : ulu, büyük.
münḳasım (Ar.) : kısım kısım

bölünmüş.
münselik (Ar.) : bir tarikata girmiş.
münşî (Ar.) : inşâ eden, yapan.
müntehâ (Ar.) : nihâyet bulan.
müntec (Ar.) : netice veren.
müreccaḥ (Ar.) : üstün tutulan.
müretteb (Ar.) : yerli yerinde,
dizilmiş.
mürtekib (Ar.) : kötü, yakışsız iş
yapan.
müsâraʿat (Ar.) : acele etme; girişme.
müsellem (Ar.) : teslim edilmiş,
doğruluğu herkesçe kabul
edilmiş.
müstaʿmel (Ar.) : kullanılmış; eski.
müstaḡnî (Ar.) : doygun; lüzumlu.
müstaḡdem (Ar.) : istihdâm olunmuş.
müstaḡsene (Ar.) : beğenilmiş.
müstaḡşîl (Ar.) : istihsâl eden.
müstaḡbiḥ (Ar.) : beğenmeyen,
tiksinen.
müstaḡîm (Ar.) : doğru.
müstazîl (Ar.) : gölge altına girmiş
olan.
müstebân (Ar.) : meydanda, açık.
müstebşir (Ar.) : müjdeleyen.
müstedʿâ (Ar.) : istenen, dilenen.
müstefâd (Ar.) : kazanılmış, kâr
edilmiş.

müstelzim (Ar.) : gereken.
müsteʿmin (Ar.) : aman dileyen.
müstetir (Ar.) : gizli, saklı.
müstevfî (Ar.) : yeteri kadar.
müṣûl (Ar.) : ayakta durma.
müṣârî'n-ileyh (Ar.) : adı geçen.
müṣâvere (Ar.) : danışma.
mütâlaʿa (Ar.) : okuma; düşünce.
müteʿaddide (Ar.) : çoğalan, çok.
müteʿâkıben (Ar.) : sonra, ardı sıra.
müteʿârif (Ar.) : birbirini tanıyan.
mütecâsir (Ar.) : cür'et gösteren.
mütecâviz (Ar.) : geçen, aşan.
mütefâvit (Ar.) : birbirinden farklı
olan.
müteḡallîḡ (Ar.) : hûy edinen.
müteḡattim (Ar.) : gerekli, lüzumlu.
müteḡâsir (Ar.) : çoğalan, çoğalmış.
mütemennâ (Ar.) : temennâ olunan.
mütenevviʿa (Ar.) : türlü, çeşitli.
mütesâvî (Ar.) : birbirine eş olan.
mütevâfire (Ar.) : çoğalan, bollanan.
mütevâli (Ar.) : sıra ile olan.
müteveffâ (Ar.) : vefat etmiş olan.
müyesser (Ar.) : kolaylıkla olan.
müzeḡhib (Ar.) : tezhib eden.
müzeyyif (Ar.) : tezyif eden.

-N-

nāçīz (Far.) : değersiz.
nā-dānī (Far.) : terbiyesizlik.
nağme-serā (Far.) : türkü, şarkı söyleyen.
nāhik (Ar.) : merkep gibi anıran.
nā-ķābil (Far.) : olmayacak, olamayacak.
nā-kes (Far.) : cimri; insaniyetsiz.
naķīz (Ar.) : zıt, karşı.
nā-maʿtūf (Ar.) : eğilmemiş.
nār (Ar.) : ateş, cehennem.
nā-refte (Far.) : gidilmemiş.
nā-revā (Far.) : yakışmaz.
nās (Ar.) : insanlar.
naşb (Ar.) : dikme, saplama.
nāsī (Ar.) : nisyan edici, eden.
nātik (Ar.) : konuşan, söyleyen.
nedīm (Ar.) : meclis, sohbet arkadaşı.
nedret (Ar.) : azlık, seyreklik.
nefc (Ar.) : fayda, çıkar.
nemīme (Ar.) : çekiştiricilik.
neşīde (Ar.) : manzūme, şiir.
netāyic (Ar.) : neticeler.
nev-peydā (Far.) : yeni çıkma.
nifāķ (Ar.) : iki yüzlülük.
niʿām (Ar.) : nimetler.
nihān-ķhāne (Far.) : saklanılacak yer.
nişāb (Ar.) : asıl, esas; sermaye.

nisyān (Ar.) : unutmama.
nīk ü bed : iyi, kötü.
nuḥāş (Ar.) : bakır, bakır para.
nuş (Ar.) : öğüt verme.
nuṭķ (Ar.) : söz, lâkırdı; konuşma.
nükül (Ar.) : vazgeçme, kaçınma.

-P-

pāsbān (Far.) : gece bekçisi.
pāyān (Far.) : son, nihayet.
pāy-ı taht (Far.) : başkent.
pejūh (Far.) : araştırma.
pend (Far.) : öğüt.
peydā (Far.) : âşikâr.
peymān (Far.) : yemin, and.
pīrāste (Far.) : düzenlenmiş, donatılmış.
pīşe (Far.) : sanat, meslek.

-R-

rābıta (Ar.) : iki şeyi birbirine bağlayan.
rāciʿ (Ar.) : geri dönen.
racīm (Ar.) : taş tutmak.
raḥne (Far.) : yarık, yırtık.
rāh-nümā (Far.) : yol gösteren.
rāsih (Ar.) : sağlam.
rāstī (Far.) : doğru.

rāyḡān (Far.) : bedava; pek çok;
değersiz.

recā (Ar.) : ümit, umma.

refīḡ (Ar.) : arkadaş, yoldaş.

refte refte (Far.) : gide gide.

rehā (Far.) : kurtulma.

reng (Far.) : renk; Şekil; hile.

resīde (Far.) : erişmiş, yetişmiş.

reşk-endāz (Far.) : gıpta ettirici.

revā (Far.) : yakışır, uygun.

reviş (Far.) : yürüyüş; tutum.

reʔy (Ar.) : görme, görüş.

ribā (Ar.) : bir Şey artma, çoğalma.

rifʔat (Ar.) : yükseklik, yücelik.

risāle-i maḡřūřa (Ar.) : monografi.

rū-sefīd (Ar.) : yüzü ak, Őerefli.

rū-siyāḡ (Far.) : kara yüzlü.

rūz-merre (Far.) : her günkü.

rūʔesā (Ar.) : reisler, başkanlar.

rūřd (Ar.) : dođru yolda gitme.

-S-

şad-hezār (Far.) : yüz bin.

şadra řifā (Ar.) : gönül ferahlatmak.

sāḡa (Ar.) : meydan, alan.

řahābet (Ar.) : sahip çıkma; koruma.

saʔīd (Ar.) : kutlu ve uğurlu

olmaktan.

řaḡīf (Ar.) : zayıf; gevşek.

řaḡīḡa (Ar.) : gerçek; kusursuz.

řāʔib (Ar.) : yanlışsız, doğru.

řāʔire (Ar.) : seyr ve hareket eden.

řalāḡ (Ar.) : düzelme, rahatlık.

řālīřen (Ar.) : üçüncü olarak.

řāmān (Ar.) : servet; dinçlik.

şamt (Ar.) : susma.

řānī (Ar.) : ikinci.

řārī (Far.) : süren, sürücü.

řarīḡ (Ar.) : açık, meydana.

řaḡī (Ar.) : dış yüzüyle ilgili.

řaʔy (Ar.) : çabalama, gayret etme.

sebқаt (Ar.) : geçme, ilerleme.

sekene (Ar.) : sakin olanlar.

selāset (Ar.) : akıcılık.

selāḡīn (Ar.) : sultanlar.

sencīde (Far.) : ölçülü, yerinde [söz].

ser-be-ceyb (Far.) : düşünmeden,
utanmaktan veya kederden
başını göğsünün üzerine
sarkıtmış olan.

serd (Ar.) : düzgün söyleme.

serīʔan (Ar.) : çabuk, hemen.

ser-menzīl (Far.) : durak yeri.

seyf-i meslül (Ar.) : kınından

sıyrılmış kılıç.

sezā-vār (Far.) : uygun, yaraşır.

řırāḡ-ı müřtaḡīm (Ar.) : doğru yol.

sicillāt (Ar.) : resmi vesikaların

kaydedildiği kütükler.
sihām (Ar.) : oklar.
silkü'l-le'āli (Ar.) : inci dizisi.
-simāt (Ar.) : nişân; iz.
siyāk u sibāk (Ar.) : sözün gelişi.
sūd (Far.) : fayda, kazanç.
şudūr (Ar.) : meydana çıkma, olma.
şugūr (Ar.) : hududlar.
sū>-i zann : fenâ, kötü sanış.
şun^c (Ar.) : yapma; kudret.
şūrī (Ar.) : görünürde olan, içten
olmayan; gösterişlik.
şuver (Ar.) : sûretler.
sübhāniyye (Ar.) : Allâh ile ilgili.
şübüt (Ar.) : sabit olma, gerçekleşme.
şügūr (Ar.) : düşmana yakın yerler;
sınırlar.
sühān (Far.) : söz, kelâm.
süknā (Ar.) : oturulacak yer.
sülük (Ar.) : bir yola girme.
sünūh (Ar.) : hatıra gelme, içe
doğma.

-Ş-

şāh (Far.) : pâdişâh.
şāyān (Far.) : yakışır, yaraşır.
şāyī'a (Ar.) : yayılmış haber.
şeb-i târik (Far.-Ar.) : karanlık gece.
şehd-ābe (Far.) : bal şerbeti.

şerīk (Ar.) : ortak.
şerīta (Ar.) : husûsî şart.
şerm-sārī (Far.) : mahcupluk.
şidād (Ar.) : sertler, katılar.
şicār (Ar.) : alâmet, iz.
şinās (Far.) : anlayan, tanıyan.
şirāze-gīr (Far.) : şiraze yapılmaya
elverişli.
şu'ün (Ar.) : işler, hadiseler.
şühūd (Ar.) : şahitler, tanıklar.

-T-

tā'ife (Ar.) : bölük, takım.
tab^c (Ar.) : tabiat, huy, yaradılış.
tab^can (Ar.) : kendiliğinden.
ta^cdād (Ar.) : sayma; sayıp dökme.
ta^cşīr (Ar.) : onda birini alma.
taḥayyülāt (Ar.) : hayale dalmalar.
taḥsīn (Ar.) : güzel bulup takdir
etme.
taḥlīş (Ar.) : kurtarma, kurtarılma.
taḥrīr (Ar.) : yazma, yazılma.
taḥvīl (Ar.) : değiştirme, döndürme.
taḫaddüm (Ar.) : önce gelme; ileri
geçme.
taḫrīr (Ar.) : yerleştirme;
sağlamlaştırma; anlatma.
taḫsīm (Ar.) : bölme, ayırma.
taḫşīr (Ar.) : kısaltma.

taraşşud (Ar.) : gözetme, bekleme.
taşliyye (Ar.) : salavat getirme.
taşnīc (Ar.) : yapma; uydurma.
tavaṭṭun (Ar.) : bir yeri vatan
edinmek.
tavḳ-ı zerrīn (Ar.-Far.) : altın
gerdânlık.
tavṭīn (Ar.) : bir yerde yerleştirme.
teʿātī (Ar.) : birbirine verme.
tebeyyün (Ar.) : anlaşılma.
tebʿīt (Ar.) : uzaklaştırma.
teblīg (Ar.) : yetiştirme, eriştirme.
teʿemmül (Ar.) : etraflıca düşünme.
tefaṭṭun (Ar.) : anlama, idrâk etme.
tefavvuḳ (Ar.) : üstün olma.
tefevvüh (Ar.) : münasebetsiz söz
söyleme.
tefhīm (Ar.) : anlatma, bildirme.
tefrīka (Ar.) : ayrılma.
tefvīz (Ar.) : edilme, dağıtım.
teʿayyün (Ar.) : meydana çıkma,
belirme, âşikâr olma.
teḳāsül (Ar.) : tembellik; ilgisizlik.
tekellüm (Ar.) : söyleme, konuşma.
tekvīn (Ar.) : var etme, yaratma.
telḳīn (Ar.) : çabuk anlayıp
öğrenmek.
temahḥuż (Ar.) : fitne çıkarma.
temyīz (Ar.) : ayırma.

tenezzül (Ar.) : inme, aşağılama;
gönül alçaklığı.
tengnâ (Far.) : dar yer, geçit; mezâr.
tergīb (Ar.) : isteklendirme.
tervīc (Ar.) : kıymet ve itibârını
artırma.
tesellüm (Ar.) : teslim edilen bir şeyi
alma.
teʿsir (Ar.) : alâmet, nişân bırakma.
teşhīş (Ar.) : ayırma, seçme.
teşkil (Ar.) : bir şeye şekil verme.
tevaḳḳi (Ar.) : sakınma, çekinme.
tevbih (Ar.) : azarlama.
tevfīk (Ar.) : uydurma, uydurulma.
tevfīk-i Hudâ (Ar.-Far.) : Tanrı'nın
yardımı.
tevkīrât (Ar.) : saygılar.
teyaḳḳun (Ar.) : iyiden iyiye bilme.
teʿyīdât (Ar.) : kuvvetlendirme.
tezkâr (Ar.) : hatırlama, anma.
tıynet (Ar.) : yaratılış, fitrat.
tibyân (Ar.) : açık anlatma, bildirme.
tūtī (Far.) : dudu, papağan cinsinden
taklit yapan bir kuş.
tūtī-i şeker-hâ (Far.) : şeker çiğneyen
papağan, güzel söz söyleyen
sevgili.

-U-

ʿubūdiyyet (Ar.) : kulluk, kölelik.
ʿudūl (Ar.) : sapma, yoldan çıkma.
ʿuhde (Ar.) : bir işi üzerine alma;
vazife.
ʿuḳbāt (Ar.) : cezalar; eziyetler.
ʿulūm-ı şettā (Ar.) : çeşitli ilimler.
ʿulüvv (Ar.) : yükseklik, yücelik.
umūr (Ar.) : işler, husûslar.
ʿuruḳ (Ar.) : ırklar, kökler.

-Ü-

üftān ü hīzān : düşe kalka.

-V-

vābeste (Far.) : bir şeye bağlı olan.
vāfiye (Ar.) : yeter, tam, elverir.
Vāhibü'l-Āmāl (Ar.) : istekleri
gerçekleştiren, Allāh.
vāfī ve kāfī (Ar.) : bol bol yeter.
vāhid (Ar.) : tek, bir.
vālā (Far.) : yüksek, yüce.
vālideyn (Ar.) : ana ile baba.
vāreste (Far.) : kurtulmuş; rahat.
varṭa (Ar.) : uçurum; içinden
çıkılması güç iş.
vāsiʿā (Ar.) : geniş; açık.

vāzʿ (Ar.) : koyma, konulma.
vāzīḥ (Ar.) : açık, meydânda.
vefk (Ar.) : uyma, uygun.
vefret (Ar.) : çokluk, bolluk.
vehle-i ūlā : birdenbire; ürkme.
velī (Far.) : velâkin, ammâ, fakat.
verā (Ar.) : halk, mahlûk; âlem.
vezān (Far.) : esici, esen.
vicāh (Ar.) : yüzleşme.
vuzūḥ (Ar.) : açık ve belli olmayan.

-Y-

yārī (Far.) : dostluk; yardım.
yed (Ar.) : el; kuvvet, kudret.
yek-dāne (Far.) : eşi benzeri
olmayan.
yek-dīger (Far.) : bir taraf öbür tarafı.
yerlīg-ı belīg (Far. -Ar.) : fermân,
emir, berat.
yeʿs (Ar.) : ümitsizlik.
Yezdān (Far.) : Allāh.

-Z-

zafer-yāb (Ar.) : zafer bulan.
zāt (Ar.) : sâhip, mâlik.
zehāb (Ar.) : gitme; bir düşünceye
uyma; sapma.
zeheb (Ar.) : altın.

zemīme (Ar.) : yerilmeye lâıyk, fena.

zevāt (Ar.) : kişiler, şahıslar.

zevāyā (Ar.) : zaviyeler.

zimām (Ar.) : kendi tarafını koruma.

ziynet (Ar.) : süs.

zīr (Far.) : alt, aşıağı.

zīr ü bālā (Far.) : aşıağı yukarı, altüst.

zücret (Ar.) : yürek darlığı.

zūll (Ar.) : alçalma, horluk.

zümre (Ar.) : bölük, takım, topluluk.

DİZİN

A

- Abbâsî, 48
Abdî Efendi (Abdî, Abdî Bey, Abdî-i Karahisârî, Abdî Çelebî, şâir, müellif), 12, 13, 14, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 33, 39, 41, 42, 43, 44, 46, 47, 48, 49, 53, 57, 58, 61, 64, 65, 70, 75, 77, 80, 83, 107, 114, 115, 130, 133, 134
Abdî, Şarkîkarakahisârî, 16, 17, 21, 24, 25, 26
Abdî-i Karahisârî ve Dîvânı, 16, 18, 19, 22, 23, 24, 25, 26, 47
Abdülazîz b. Abdullâh b. Bâz, 137
Abdülkadir Gürer, 32
Abdülkadir Erkal, 32
Abdülmeccid Hân (es-Sultân ibnü's-Sultânü's-Sultân), 12, 13, 43, 46, 47, 50, 57, 62, 77, 80
Acta Turcica Çevirimiçi Tematik Türkoloji Dergisi, 34
Âdile Sultân, 14
Âd kavmi, 48
Âgâh Paşa, 15
Âgâh Sırrı Levend, 35, 48
Ahmedî, 31, 35, 37, 39
Ahmed Hayâtî, 136
Ahmet Atillâ Şentürk, 12, 14, 15
Ahmet İçli, 33
Ahmet Kartal, 12, 14, 15
Ahmet Tanyıldız, 28, 29, 31, 32, 33, 34
Akadca, 28
Akçağ Yayınları, 12, 17
Akdem Yayınları, 136
Âkif Paşa, 43, 46, 47, 53, 62, 101
Akkoyunlular, 16
Akl-ı Dâna, 25, 42, 43, 45, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 63, 64, 68, 77, 84, 87, 90, 93, 95, 96, 98, 100, 101, 107, 112, 118, 120, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 133, 134
Akl u Aşk, 34, 39

- Alâeddin Ali Çelebi'nin Münâzara Türünde Bir Eseri: Dâsitân-ı Tûtî vü Karga-i Alâeddîn*, 35
Alâî, 32, 37
Ali İhsan Karataş, 139
Ali Vasfî, 41, 43, 48, 56, 58, 77, 132
Allâhü Te'âlâ (Allâh), 43, 49, 50, 51, 53, 54, 55, 56, 57, 65, 76, 77, 78, 81, 84, 85, 86, 87, 90, 92, 96, 97, 99, 108, 109, 111, 121, 122, 127, 128, 130, 135, 136, 137, 138, 139
Amr, 118
Ankara, 12, 17, 25, 33, 92, 135
Ankara Millî Kütüphâne nüshası, 25, 41
Ankara Millî Kütüphâne Yazmalar Koleksiyonu, 16, 133
Arabî, 101
Arap, 28, 133
Arap alfabesi, 78
Arapça, 27, 52, 65, 75, 77, 78, 135
Arapça Sarf-Nahiv, 136, 137, 138
Arap edebiyâtı, 29, 30
Ashâb-ı güzîn hazerâtı, 45, 80
Âsumân u Zemîn (Esedî-i Tûsî), 28
Âsumân u Zemîn (Yer ile Gök / Lâmi'î Çelebi), 31, 37
Âsumân u Zemîn (Şemseddîn Sivâsî), 32, 38,
Atasözleri Sözlüğü, 64
A.Ü. Türkiyât Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (33/39/52), 32, 34, 35
Avrupa dilleri, 52
Avutmuş Mahallesi, 16
Aydın Kitabevi, 27
Âyet-i Kerîme, 42, 78
Aynî, 14
Ayşegül Sertkaya, 31
Ayşe Sıdıka Oktay, 33

B
Bahadır Sürelli, 33
Bahâî, 33, 38

Bağdatlı Rûhî, 24, 48
Bakara Sûresi, 137
Batı, 12, 13
Bayburtlu Zihni, 23
Belgrad Muhâfızı Selîm, 16
Beng ü Bâde, 35
Beng ü Bâde (Fuzûlî), 32, 37
Beng ü Bâde (Gedâyî), 32, 38
Beng ü Çağır (Yûsuf Emîrî), 31, 37
Bermekîyân, 48, 124
Bidâyet Cezâ Mahkemesi Reîsi, 21
Bilal Çakıcı, 28, 34
Bilge Kültür Sanat Yayıncılık, 64
Bir Biyografi Denemesi: Latîfi,
Hayâtı ve Bazı Eserleri, 32
Bosna eyâleti, 44, 83
Bosna Meclis-i Kebîr Başkâtipliği,
17
Bursalı Lâmi'î Çelebi'nin Münâzara-
i Sultân-ı Bahâr Bâ-Şehriyâr-
ı Şitâ Eseri, 31
Bülbül-nâme, 23
Bünyamin Tan, 35
Büyüyen Ay Yayınları, 31

C

Cafer, 48
Câhiliye dönemi, 29
Cam Kerten (Kalem Cellâdı), 21
CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 36
Celâl (Celâl Beg), 21
Cemâl, 33, 39
Cenâb-ı fermân-fermâ, 84
Cenâb-ı hakîm, 69, 96
Cenâb-ı Hakk, 65, 96
Cenâb-ı Hâlık (Hâlık), 45, 95, 104
Cenâb-ı Hâlıkü't-takî, 85
Cenâb-ı şehriyâr, 45, 128
Cenâb-ı Vâhibü'l-âmâl ve Feyyâz-ı
Müte'âl, 86

Ç

Çağatay Edebiyatı ve Çağatay
Edebiyatı Üzerine
Araştırmalar, 31

D

Dâfi 'u'l-gumûm ve Râfi 'u'l-hümûm,
31, 37
Deh Murg, 32, 37
Deli Birâder Gazâlî ve Miftâhu'l-
Hidâye İsimli Eseri, 32
Deli Hikmet, 14
Denizli, 18
Dergâh Yayınları, 12, 48
Dergi Park İstanbul Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi Türk Dili
ve Edebiyatı Dergisi, 31
Der-Hikâyet-i Elf Abdâl, 33, 38
Derviş Şemseddin, 32, 37
Derviş Şemsî'nin Deh-Murg'unun
Karşılaştırmalı Metni ve
Benzeri Eserlerle Genel Bir
Mukâyesesi, 32
Dîvân, 17, 18, 22, 23, 24
Dîvân Edebiyatı Kelimeler ve
Remizler Mazmûnlar ve
Mefhûmlar, 48
Dîvân Şiirinde Afyon ve Esrâr, 32
Dîvânü Lugâti't-Türk, 28, 29, 30
Diyânet İşleri Bakanlığı Yayınları,
135

E

Ebû'l-derrâce, 64, 114
Efrasiyâb, 113, 115, 138, 139
El-Câhız, 28, 29
El-memleketü'l-Arabiyyetü's-
Sudiyye, 137
Elsine-i ecnebiyye, 125
Elsine-i Efrenciyye, 101
Emeviye, 48
Emin Hilmi, 33, 38
Emrâh, 22,
Encümen-i Şuarâ, 14, 22
Enderunlu Vâsıf, 14
Ersin Savaş, 32
Erjeng, 60, 131
Esad Paşa, 23, 43, 47, 48, 53, 57, 71,
116, 134
Esedî-i Tûsî, 28, 29
Eser-i Memdûh, 34, 39

Eski Türk Edebiyatı Târîhi (Ahmet Atillâ Şentürk ve Ahmet Kartal), 12, 14, 15
Eski Türk Edebiyatı Târîhi (Mine Mengi), 12, 13, 14, 15
Evliyâ Çelebi, 16

F

Fahrü's-Sûdân Ale'l-Bîzân, 28
Fârisî, 101
Fârs, 28, 133
Fârsça, 23, 43, 49, 50, 52, 56, 57, 65, 77, 78, 138
Fârs edebiyâtı, 28, 29, 30
Fârs kültürü, 28, 29
Fasîh Ahmed Dede, 33, 38
Fasîh'in Rûz u Şeb Münâzarası, 33
Fâtiha Sûresi, 130, 139
Fatih Sultân Mehmed, 16
Fatma Acun, 16
Fatma Yılmaz Büyükkarcı, 32
Fazıl, 48
Ferit Devellioğlu, 27
Fetevâ-yı Nûr, 137
Firdevsî-i Tavîl (Firdevsî-i Rûmî)
Münâzara-i Seyf ü Kalem (Kalem ile Kılıcın Münâzarası, Kılıç Kalem Münâzarası), 28, 29, 31, 32, 33, 34, 37
Fransız İhtilâli, 13
Fuat Köprülü, 28, 29
Fusûl-i Erbaa, 32, 37
Fuzûlî, 23, 32, 37, 48
Fürûgî Dervîş Ahmed, 33, 38

G

Galata, 44, 112
Gazâlî Deli Birâder, 31, 37
Gazi Giray, 33, 38
Gedâyî, 32, 38
Giresun, 17
Giresunlu Şâirler, 22
Gizli İlimler Hazinesi, 135
Gönül Alpay, 31
Grafiker Yayınları, 33

Gûy u Çevgân, 31, 37
Gülşen-âbâd, 32, 38
Gül ü Bülbül, 33, 38

H

Hacer Sağlam, 16, 18, 19, 22, 23, 24, 25, 26, 47
Hadîs-i Şerîf, 42, 45, 78, 87, 137
Hâfız, 57, 134, 137
Hâfız Dîvânı, 87, 137
Hakan Yekbaş, 16, 17, 21, 23, 25, 26
Hakk, 57, 77, 91, 114, 125, 139
Halep Vâlisi Mustafâ Mazhar Paşa, 17
Hâlet Efendi, 15
Halil Altuntaş, 135, 136, 139
Halil İbrahim İnal, 13, 46
Halit, 48
Harnâme (Eşek ile Uslu Hikâyesi), 31, 37
Harput Vâlisi Hüsrev Paşa, 16
Harunürreşit, 48
Hasan Aksoy, 32
Hasan Ali Esir, 59, 73
Hasan Şener, 33
Hayri Akyüz, 16, 18, 22, 23
Hersekli Ârif Hikmet Bey, 14
Hicabi Kırlangıç, 137
Hudâ, 69, 70, 72, 74, 81, 82, 83, 84, 97, 112, 124, 127, 130

İ

İbrâhîm Hâlet Bey, 14
İbrâhîm Minnetoğlu, 64
İçel, 18
İdrîs-i Bidlîsî, 33, 38
İdris Kadioğlu, 36
İlâhî (İlâh), 24, 56, 107
İlâhiyye, 65, 77, 80, 84, 85, 100, 107, 109, 128
İnkılâp Kitapevi Yayınları, 64
İran, 143
İran Edebiyatı, 30
İrem (bağ), 48

İrfân Paşa, 14
İskender-i devrân, 46, 62, 77, 81
İskendernâme, 36
İslâm, 99
İslâmi dönem, 30
İslâmiyye, 99
İsmail Durmuş, 30
İsmail Hakkı Aksoyak, 32
İsmet Şanlı, 31
İsrafil Babacan, 16, 17
İstanbul (Sitanbul, Stanbul), 12, 13,
16, 17, 18, 21, 22, 31, 44, 48,
53, 64, 72, 113, 135, 136,
137, 138
İstanbul Büyükşehir Belediyesi
Atatürk Kitaplığı nüshası, 41,
42
İstanbul Büyükşehir Belediyesi
Atatürk Kitaplığı Osman
Ergin Yazmaları
Koleksiyonu, 42, 133
İstanbul Terakkî Matbaası, 25
İstanbul Üniversitesi, 32
İstanbul Üniversitesi Yazma Eserler
Kütüphânesi, 23, 26
Îzid, 45, 66, 80
İzzet Paşa, 23, 48

J

*Journal of Turkish Language and
Literature Littera Turca*, 31

K

Kâ'be-i Ulyâ, 20
Kâdirî Şeyhi Osman Şems Efendi, 14
Kâfiye, 45, 80
Kahhâr, 57
Kâhire, 62, 101
Kahve ile Bâde, 33, 38
Kapı Yayınları, 137
Karacaoğlan, 22,
Karadeniz Araştırmaları Dergisi, 16
Karahisâr, 22
Kaşgarlı Mahmut, 29
Keçeci-zâde İzzet Molla, 14
Kemal Erarslan, 31

Kılıç Kalem Münâzarası, 36
Kınalızade Ali Çelebi, 32, 38
*Kınalı-zâde Ali Efendi ve Ahlâk-ı
Alâî*, 33
Kitâbü'l-Arab ve'l-Mevâlî, 28
Kitâbü'l-Mehâsin ve'l-Ezdâd, 28
Kitâbü'r-Recül ve'l-Mer'e, 28
Koniçeli Mûsâ Kâzım Paşa, 14
Kumrî, 34, 39
Kur'an, 29
Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 135, 136, 139

L

Lâmi'î Çelebi, 31, 37, 72
Lâmi'î Çelebi Ferhâd ile Şîrîn, 32
*Lâmi'î'nin Gûy u Çevgân'ından İki
Münâzara*, 27, 29, 31, 34
Latîfî, 32, 37
Latin Edebiyatı, 28
Leskofçalı Gâlib Bey (Leskofçalı
Gâlib), 14
Leylâ Hanım, 14
Lutfî, 31, 37

M

Mahallîleşme, 22, 64
Mahzenü'l-esrâr, 33, 38
Mamaşoğlu Yayıncılık, 22
Manastırlı Celâl Efendi, 32, 38
*Manastırlı Celâl'in Satranç
Terimleri İle Yazdığı Gazeli*,
32
Manastırlı Hoca Sâlih Nâ'ilî Efendi,
14
Mardin, 18
Marifetullâh, 52
Matbaa-i Âmire, 136
*Mazlûm-zâde Mehmed Memdûh
Paşa'nın Poetikasına Dair*,
34
Meclis-i Kebîr, 17, 44, 83
Meclis-i Vâlâ, 17, 44, 83
Mehmet Âkif Aydın, 135
Mehmet Akif Gözütok, 32
Mehmet Ali Paşa (Mısır Vâlisi), 44,
46, 47, 52, 101

Mehmed Bahâeddin, 34, 39
Mehmed Bahâeddîn'in Münâzara-i Seyf ü Kalem'i, 29, 34
Mehmed Emin Yurdakul, 24
Mehmed Lebîb Efendi, 14
Mehmet Fatih Köksal, 35
Mehmet Maksudoğlu, 136, 137, 138
Mehtap Erdoğan, 27, 32, 33, 34
Memdûh Fâik Bey, 14
Memdûh Paşa, 34, 39
Mennân, 45, 66, 80
M. Ertuğrul Saraçbaşı, 64
Meserret Dirioz, 28, 29
Mevlânâ, 89
Mısır, 46
Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 12
Mine Mengi, 12, 13, 14, 15
Mîr Mahmud, 23
Molla Lutfî, 31, 37
Mûg u Müselmân, 28
Muhâkeme-i Ye's ü Emel, 34, 39
Muhammed Duman, 34
Muhammed b. Sa'd, 137
Muhâverât-ı Seyf ü Kalem, 34, 39
Muhâvere-i Dil ü Âşık, 35
Muhâvere-i Rind ü Zâhid (Sâlim b. Ahmed), 34, 39
Muhittin Eliaçık, 135, 136, 137, 138, 139
Muhsin Macit, 92
Mustafâ Eşref Paşa, 14, 15
Mustafâ İloğlu, 135
Mustafâ İsmet Efendi, 14
Mustafâ İzzet Efendi, 14
Mustafâ Kemâl, 16
Mustafâ Refik Bey, 14
Muş, 18
Muzaffer Şahin, 135, 136, 139
Mübâhasât-ı Mükeyyefât, 33, 35, 38
Müfâharetü'l-Cevârî ve'l-Gilmân, 28
Müjgan Çakır, 34
Münâzara-i Beyn-i Arab ve Pârsî, 28
Münâzara-i Derviş ü Ganî, 32, 37
Münâzara-i Efyûn u Bâde vü Beng, 33, 38
Münâzara-i Ganî vü Fakîr, 33, 38
Münâzara-i Gül ü Hüsrev, 31, 37
Münâzara-i Gül ü Mül (*Münâzara-i*

Gül-i Ra'na Bâ-Mül-i Hamrâ), 33, 38
Münâzara-i Işk Bâ-akl, 33, 38
Münâzara-i Kahve vü Bâde, 33, 38
Münâzara-i Kilk ü Dil, 33, 38
Münâzara-i Lutfî, 31, 37
Münâzara-i Nefs ü Rûh, 32, 37
Münâzara-i Rûz u Şeb, 33, 38
Münâzaratü's-Savm ve'l-id, 33, 38
Münâzara-i Seyf ü Kalem (Firdevsî-i Tavîl), 28, 29, 31, 32, 33, 34, 37
Münâzara-i Seyf ü Kalem (Mehmed Bahâeddin), 29, 34
Münâzara-i Seyf ü Kalem (Na'îmî-i Hamîdî), 31, 37
Münâzara-i Sultân-ı Bahâr Bâ-Şehriyâr-ı Şitâ (*Münâzara-i Sultân-ı Bahâr u Şitâ*), 31, 32, 35, 37
Münâzara-i Tîğ ü Kalem, 33, 38
Münâzara-i Tûtî Bâ-Zâğ (Nev'î Yahyâ), 32, 38
Münâzara-i Tûtî Bâ-Zâğ (Şerîf), 32, 38
Münâzara-i Tûtî vü Zağ Tercemesi, 29
Mürsel Öztürk, 30
Müslimîn, 49, 88

N

Nâbî (Yûsuf Nâbî), 23, 47
Nâbî ekolü, 47
Nağzî, 33, 38
Nâmık Kemâl, 14
Necâtî, 31, 37
Necâtî Bey'in Yayınlanmamış Gazelleri, 31
Nedîm (Nedîmâ), 13, 47, 57, 92, 134
Nedîm Dîvânı, 92
Nef'î, 23
Nev'î Yahyâ, 32, 38
Nev'î'nin Kayıp Sanılan İki Eseri: "Münâzara-i Tûtî vü Zâğ" ve "Gevher-i Râz", 32
Nidayî El-Ankaravî'nin Bilinmeyen

Bir Eseri Mübâhasât-ı Mükeyyifât ve Aynı Konudaki Diğer Eserler, 33

Nihat Sami Banarlı, 12, 13
Nisâ Sûresi, 85, 90, 111, 122
Nîze vü Kemân, 28
Nizip, 46
Nokta Kitap, 13
Nuran Tezcan, 27, 29
Nurgül Sucu, 34
Nutm-ı Bî-pervâ, 25, 43, 45, 46, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 63, 84, 85, 86, 87, 89, 93, 94, 95, 96, 98, 100, 107, 118, 120, 122, 123, 125, 126, 127, 128, 129, 133, 134
Nutm-ı Bî-pervâ ile Akl-ı Dâna (İsm-i Kitâb Akl-ı Dâna, Münâzara-i Nutm-ı Bî-pervâ ile Akl-ı Dâna, Nutm-ı Bî-pervâ ile Akl-ı Dâna Beyninde Muhâvere, Nevpeydâ / Nâ-peydâ), 16, 23, 25, 33, 40, 41, 42, 50, 61, 62, 74, 80, 133

O

Ok-Yay Münâzarası, 32, 37
XIX. Asır Osmanlı Edebiyatı'nda Milliyetçilik Düşüncesinin Gelişimi ve Şebinkarahisârlı Abdî Bey'in Türklükle İlgili Bir Manzûmesi, 16, 21, 24, 25
XVIII. Yüzyıl Osmanlı Şiirinde Değişim ve Sünbül-zâde Vehbî'nin Şevk-Engîz'i, 33
XVII. Yüzyıl Şâirlerinden Hâfız-zâde Seyyid Mehmed Sa'dî Çelebi ve Dîvânı, 58
Ortaçağ Avrupası, 28
Osmânlı Arşiv Belgelerinde Kalıplaşmış Zarf, Sıfat, Edat vd. İfadeler, 135, 136, 137, 138, 139
Osmânlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat, 27
Osmânlı İmparatorluğu, 12, 13

Osmânlı Târîhi, 13, 46

Ö

Ömer Asım Aksoy, 64
Ömer Faruk Harman, 138
Ön Asya, 28

P

Pehlevî, 30
Pertev Paşa, 14
Peygamber (Hz., Cenâb-ı Peygamber), 45, 80, 81, 92, 115

R

Rabb (Rab), 77, 116
Râsih, 23
Recâi Kızıltunç, 32
Recâi-zâde Mehmed Celâl, 14
Resimli Türk Edebiyatı Târîhi II, 12, 13
Rind ü Zâhid (Muhâvere-i Rind ü Zâhid), 32, 37
Risâle-i Berf ü Bahâr, 33, 38
Rüşdî Paşa (Rüştü Paşa, Muhammed Rüştü Paşa), 17, 19

S

Sadullâh Râmî Bey, 14
Sa'd Sûresi, 81
Sa'd ü Sa'id, 32, 38
Sâlih Fâik Bey, 14
Sâlim b. Ahmed, 34, 39
Sâlim, Hayâtı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Rind ü Zâhid Adlı Tercümesi, 34
Sâmî, 23
Sâzlar Münâzarası, 31, 35, 37, 39
Sebk-i Hindî, 14
Seda Yayınları, 135
Seyâhat-nâme, 16
Seyfullah Çiçek, 22,
Sıddık Karadüz, 32

Sıdkî, 33, 38
Sıdkî Paşa'nın Alegorik Bir Eseri:
Berf ü Bahâr, 27, 32, 33, 34
Sicill-i Osmânî, 21
Siirt, 18
Sivas, 18, 80
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 32
Sudî Arabistân, 137
Sultân Abdülaziz, 12
Sultân II. Abdülhamîd, 12
Sultân Abdülmecîd, 12, 46
Sultân II. Mahmûd (Sultân Mahmûd Hân), 12, 46, 80
Sultân V. Murad, 12
Sultân IV. Mustafa, 12
Sultân III. Selim (III. Selim, İlhamî), 13
Süleymân-ı zamân, 46, 62, 81
Sümerce, 29
Sünbül-zâde Vehbî, 33, 38, 47, 106, 136

Ş

Şabanzâde Mehmed Efendi, 33, 38
Şâkir-i Enderûnî, 33, 38
Şebinkarahisâr (Şarkîkarahisârlı, Karahisâr), 16, 21, 23, 133
Şebinkarahisâr I. Târîh ve Kültür Sempozyumu Bildirileri, 17
Şebinkarahisârlı Abdî'nin Erzurum Lehçesi Lügati, 17, 18, 20, 21, 23, 24, 26
Şebinkarahisârlı Dîvân Şâiri Abdî Efendi, 17, 20, 23, 25
Şebinkarahisâr Matbaası, 16
Şebinkarahisâr Şâirleri, 16, 18, 22
Şeb u Rûz, 28
Şeddâd, 48, 64, 114
Şem' ile Micmer, 36
Şem' ile Pervâne, 36
Şemseddîn Sivâsî, 39
Şemseddin Sivâsî Külliyyâtı "Gülşen-âbâd", 32
Şeref Hanım, 14
Şerefü'l-insân, 32, 35, 37
Şerh üt-Tuhfet ül-manzûmetü 'd-

dürriye fi lugat il-Fârisiye ve 'd-dürriye, 136

Şerîf, 32, 38
Şevk-engîz, 33, 38
Şeyh Süleymân Efendi, 16
Şeyhülislâm Esîrî Mehmed Efendi ve Vakıfları, 139
Şükrü Halûk Akalın, 27, 166

T

Tevfik, 42, 43, 80
Trabzon, 19
Trabzonlu Emin Hilmi Hayâtî-Eserleri-Edebî Kişiliği ve Dîvânının Metni, 34
Tuhfe-i Vehbî, 26
Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic (8/4/7/3), 33, 127, 135, 166
Türk, 56, 101
Türkçe Deyimler Sözlüğü, 64
Türkçe Sözlük, 27
Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten, 31
Türk Dilleri Araştırmaları Dergisi, 32
Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, 31
Türkiye Dil ve Edebiyât Derneği, 31
Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 16, 27, 30, 35, 135, 138
Türkiye Diyânet Vakfı (TDV) Yayınları, 16, 30, 35, 135, 138
Türk edebiyâtı, 13, 29, 31, 133
Türk Edebiyâtı İsimler Sözlüğü, 16
Türk Halk Edebiyâtı, 28
Türklükle İlgili Manzûme (Manzûme Mu'aşşer-i Diğer), 24
Türk Târîh Kurumu Basımevi, 27

U

Uludağ Üniversitesi İlahiyat

Fakültesi Dergisi,139
Uluslararası Sosyal Araştırmalar
Dergisi, 31
Uzaktaki Yazmalarımız: İngiltere
Ulusal Kütüphanesi'ne
Kayıtlı İlk Doğu Türkçesi
(Çağatayca) Yazmaları, 31
Uzun Firdevsî (Firdevsî-i Tavîl), 31

Ü

Üsküdârlı Hakkı Bey, 14

V

Vahit Celal, 32
Vardarlı Fazlî, 34, 39
Veysî, 23, 47, 64, 106

Y

Yahyâ, 48
Yakînî, 31, 37
Yakînî'nin Ok Yay-ning Münâzarası,
31
Yakup Poyraz, 31
Yed-i Beyzâ, 138
Yemen, 48
Yenişehirli Avnî Bey, 14
Yer ile Gök (Lâmi 'î Çelebi), 31, 37
Yezdân, 45, 80, 103
Yûsuf Emîrî, 31, 37
Yûsuf Emîrî'nin Beng ü Çağır Adlı
Münâzarası, 31
Yusuf Şevki Yavuz, 27

Z

Zerdüşî, 30
Zeyd, 118
Ziyâ Paşa, 14
Zühal Ölmez, 31

KAYNAKLAR

- Akalın, Şükrü Halûk. *Türkçe Sözlük*. Ankara: TDK Yayınları, 2011.
- Aksoy, Hasan. *Şemseddin Sivasî Külliyyâtı Gülşen-âbâd*. Sivas: Sivas Belediyesi, 2015.
- Aksoy, Hasan. “Münâzara”. *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 31: 580. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Aksoy, Ömer Asım. *Atasözleri Sözlüğü*. İstanbul: İnkılâp Kitapevi Yayınları, 2014.
- Akyüz, Hayri. *Şebinkarahisâr Şâirleri*. Şebinkarahisâr: Şebinkarahisâr Matbaası, 1952.
- Alpay, Gönül. “Yûsuf Emiri’nin Beng ü Çağır Adlı Münâzarası”. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten* (1972b): 103-125.
- Altuntaş, Halil ve Muzaffer Şahin. *Kur’ân-ı Kerîm Meâli*. Ankara: Diyânet İşleri Bakanlığı Yayınları, 2011.
- Arslan, Serap. “Münâzara-i Tûtî vü Zağ Tercemesi (Çeviri Yazılı Metin ve İnceleme)”. Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, 2016.
- Avşar, Ziya. “Tenkitli Metin Neşrinde İmlâ Sorunu Üzerine Yeni Düşünce ve Öneriler”. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 3 (2008): 59-95.
- Aydın, Mehmet Âkif. “Anayasa”. *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 3: 161. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Babacan, İsrâfil. *Şebinkarahisârlı Abdî’nin Erzurum Lehçesi Lügati*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2016.
- Babacan, İsrâfil. “XIX. Asır Osmanlı Edebiyatı’nda Milliyetçilik Düşüncesinin Gelişimi ve Şebinkarahisârlı Abdî Bey’in Türklükle İlgili Bir Manzûmesi”. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi* 12 (2007): 1-14.
- Babacan, İsrâfil. “Şebinkarahisârlı Dîvân Şâiri Abdî Efendi”, Şebinkarahisâr I. Târîh ve Kültür Sempozyumu Bildirileri”. *Şebinkarahisâr Yayınları* (2000): 221-229.
- Banarlı, Nihat Sami. *Resimli Türk Edebiyatı Târîhi II*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2016.
- Bâz Abdullâh b., Abdülazîz b.. *Fetevâ-yı Nûr*, nşr. Muhammed b. Sa’d. Sudî Arabistân: El-memleketü’l-Arabiyyetü’s-Sudiyye, 2007.

- Çakıcı, Bilal. “Mehmed Bahâeddîn’in Münâzara-i Seyf ü Kalem’i”. *Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi* 1 (2010): 110-130.
- Çakır, Müjgan. “Mazlûm-zâde Mehmed Memdûh Paşa’nın Poetikasına Dair”. *A.Ü. Türkiyât Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 39 (2009): 711.
- Çiçek, Seyfullah. *Giresunlu Şâirler*. İstanbul: Mamaşoğlu Yayıncılık, 1997.
- Devellioğlu, Ferit. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*. Ankara: Aydın Kitabevi, 2010.
- Dilçin, Cem. *Yeni Tarama Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1983.
- Doğan, Ahmet. *Osmanlı Türkçesi*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2011.
- Duman, Muhammed. “Trabzonlu Emin Hilmi Hayâtı-Eserleri-Edebî Kişiliği ve Dîvânının Metni”. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 2010.
- Durmuş, İsmail. “Münâzara: Arap Edebiyatı”. *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 31: 577-578. Ankara: TDV Yayınları, 2006.
- Eliaçık, Muhittin. “Osmanlı Arşiv Belgelerinde Kalıplaşmış Zarf, Sıfat, Edat vd. İfâdeler”. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 7 (2012): 1123-1158.
- Er, Elvina Abduvaliyeva. “Bora Gazi Giray Han: Hayatı ve Eserleri”. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2011.
- Erarslan, Kemal. “Ahmedî Münâzara (Telli Sâzlar Atışması)”. *Dergi Park İstanbul Üniversitesi Edebiyât Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* 24 (2012): 129-204.
- Erdoğan, Mehtap. “Sıdkî Paşa’nın Alegorik Bir Eseri: Berf ü Bahâr”. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 4 (2009): 393-438.
- Erkal, Abdülkadir. “Dîvân Şiirinde Afyon ve Esrâr”. *A.Ü. Türkiyât Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 33 (2007): 25-60.
- Esir, Hasan Ali. *XVII. Yüzyıl Şâirlerinden Hâfız-zâde Seyyid Mehmed Sa’di Çelebi ve Dîvânı* (İnceleme-Tenkîtlî Metin, İndeks, Sözlük, Tıpkıbasım). Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Yayınları, 2013.

Esir, Hasan Ali. “Klasik Edebiyatımızda İnşâ ve Lâmi’î Çelebi’nin Münşeât’i”, haz. Hatice Aynur vd.. *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları V, Nesrin İnşâsı: Düzyazıda Dil, Üslûp ve Türler*, İstanbul: Turkuaz Yayınları, 2010.

Gözütok, Mehmet Akif. “Deli Birâder Gazâlî Ve Miftâhu’l-Hidâye İsimli Eseri”. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 52 (2014): 105-139.

Gürer, Abdülkadir. “Nev’î’nin Kayıp Sanılan İki Eseri: "Münâzara-i Tûtî vü Zâğ" ve "Gevher-i Râz"”. *Türk Dilleri Araştırmaları Dergisi* 15 (2005): 85-179.

Hâfiz. *Hâfiz Dîvânı*. çev. Hicabi Kırlangıç. İstanbul: Kapı Yayınları, 2013.

Harman, Ömer Faruk. “Yed-i Beyzâ”. *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 43: 377. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.

İbiş, Fatih. “Gazâlî’de İmân-Bilgi İlişkisi”. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, 2006.

İçli, Ahmet. “Fasîh’in Rûz u Şeb Münâzarası”. *Ekev Akademi Dergisi* 60 (2014): 513-537.

İloğlu, Mustafa. *Gizli İlimler Hazinesi 5*. İstanbul: Seda Yayınları, 2017.

İnal, Halil İbrahim. *Osmanlı Târîhi*. İstanbul: Nokta Kitap, 2011.

İnal, İbnü’l-Emin Mahmud Kemal. *Son Asır Türk Şâirleri*, haz. Cunbur Müjgan. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 1999.

Kadioğlu, İdris. “Kılıç Kalem Münâzarası”. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi* 2 (2011): 161-180.

Kanar, Mehmet. *Arapça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Say Yayınları, 2009.

Kanar, Mehmet. *Fârsça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Say Yayınları, 2008.

Karadüz, Sıddık. “Derviş Şemsî’nin Deh-Murg’unun Karşılaştırmalı Metni ve Benzeri Eserlerle Genel Bir Mukâyesesi”. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2000.

Karataş, Ali İhsan. “Şeyhülislâm Esîrî Mehmed Efendi ve Vâkıfları”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24 (2015): 12.

Kızıltunç, Recai. “Bursalı Lâmi’î Çelebi’nin Münâzara-i Sultân-ı Bahâr Bâ-Şehriyâr-ı Şitâ Eseri (İnceleme-Edisyon Kritikli Metin)”. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2005.

Köksal, M. Fatih. “Metin Neşrinin Ana Esasları”. *TÜBAR XXXI* (2012): 179-209.

Köksal, M. Fatih. “Metin Tamiri (Usul ve Esaslar, Uygulamalar ve Bazı Teklifler)”. *Dîvân Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 1 (2008): 169-190.

Köksal, M. Fatih. “Münâzara: Türk Edebiyatı”. *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 31: 580-581. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.

Levend, Agâh Sırrı. *Dîvân Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmûnlar ve Mefhûmlar*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2015.

Macit, Muhsin. *Nedîm Divânı*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2001.

Maksudoğlu, Mehmet. *Arapça Sarf-Nahiv*. İstanbul: Akdem Yayınları, 2015.

Mengi, Mine. *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2010.

Oktay, Ayşe Sıdika. “Kınalı-zâde Ali Efendi ve Ahlâk-ı Alâî”. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 1998.

Ölmez, Zühal. “Çağatay Edebiyatı ve Çağatay Edebiyatı Üzerine Araştırmalar”. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 9 (2007): 173-219.

Öztürk, Mürsel. “Münâzara: Fârs Edebiyatı”. *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 31: 579. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.

Poyraz, Yakup. “Uzaktaki Yazmalarımız: İngiltere Ulusal Kütüphânesi’ne Kayıtlı İlk Doğu Türkçesi (Çağatayca) Yazmaları”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 14 (2011): 402-412.

Sağlam, Hacer. “Abdî-i Karahisârî ve Dîvânı”. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 2011.

Sami, Şemseddin. *Kamûs-ı Türkî*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2002.

Saraçbaşı, M. Ertuğrul ve İbrahim Minnetoğlu. *Türkçe Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayıncılık, 2002.

Savaş, Ersin ve Celal, Vahit. “Bir Biyografi Denemesi: Latîfî, Hayâtı ve Bazı Eserleri”. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (2007): 11-19.

Sertkaya, Ayşegül. “Yakînî’nin Ok Yay-ning Münâzarası”. *Türkiye Dil ve Edebiyat Derneği* 33 (2005): 159-206.

Sucu, Nurgül. “Sâlim Hayâtı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Rind ü Zâhid Adlı Tercümesi (İnceleme-Metin)”. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2004.

Sucu, Nurgül. “Sâlim ve Muhâvere-i Rind ü Zâhid Adlı Eseri”. *Türklük Bilimi Araştırmaları XXII* (2007): 119-148.

Süreli, Bahadır. “XVIII. Yüzyıl Osmanlı Şiirinde Değişim ve Sünbül-zâde Vehbî'nin Şevk-Engîz'i”. Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi, 2007.

Şanlı, İsmet. “Necâtî Bey'in Yayınlanmamış Gazelleri”. *Journal of Turkish Language and Literature Littera Turca* 3 (2017): 267-281.

Şener, Hasan. *Nağzî Münâzara-i Kahve vü Bâde*. Ankara: Grafiker Yayınları, 2014.

Şentürk, Ahmet Atillâ ve Ahmet Kartal. *Eski Türk Edebiyatı Târîhi*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2015.

Tan, Bünyamin. “Alâeddîn Ali Çelebi'nin Münâzara Türünde Bir Eseri: Dâsitân-ı Tûtî vü Karga-i Alâeddîn” *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 54, (2015): 354-355.

Tanyıldız, Ahmet. *Firdevsî-i Rûmî, Kalem ile Kılıcın Münâzarası (Münâzara-i Seyf ü Kalem)*. İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları, 2017.

Tanyıldız, Ahmet. “Firdevsî-i Tavîl Münâzara-i Seyf ü Kalem (İnceleme-Metin-Sözlük)”. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2005.

Tanyıldız, Ahmet. “Uzun Firdevsî ve "Münâzara-i Seyf ü Kalem"i. *Türklük Bilimi Araştırmaları XXII* (2007): 163-186.

Tezcan, Nuran. “Lâmi'î'nin Gûy u Çevgân'ından İki Münâzara”. *Türk Târîh Kurumu Basımevi* (1983): 49-63.

Usta, Halil İbrahim. “Firdevsî-i Rûmî'nin Bir Münâzarası”. *Ankara Üniversitesi, Dil ve Târîh-Coğrafya Fakülte Dergisi* 49 (2009): 61-91.

Ünver, İsmail. “Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler”. *Türkoloji Dergisi* XI (1993): 51-89.

Vehbî, Sünbül-zâde. *Şerh üt-Tuhfet ül-manzûmetü'd-dürriye fi lugat il-Fârisiye ve'd-dürriye*, nşr. Ahmed Hayâtî. İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1838.

Yavuz, Yusuf Şevki. “Münâzara”. *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 31: 576. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.

Yılmaz, Fatma Büyükkarcı. “Nidayî El-Ankaravî'nin Bilinmeyen Bir Eseri Mübâhasât-ı Mükeyyifât ve Aynı Konudaki Diğer Eserler”. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 8 (2013): 681-704.

Zülfe, Ömer ve Hakan Taş. Nev'î'nin Münâzara-i Tûtî vü Zağ Adlı Mesnevîsi. *Turkish Studies/Türkoloji Araştırmaları* 2 (2007): 660-696.

Web Sayfalarından Alınan Bilgiler

İsmail Hakkı, “Manastırlı Celâl’in Satranç Terimleri İle Yazdığı Gazeli”
<http://www.tubar.com.tr/TUBAR%20DOSYA/pdf/2005GUZ/1.i.aksoyak.18.7-16.pdf>.

Yekbaş, Hakan. “Abdî, Şarkîkarahisârî”. Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü.
<http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=2808>
(25.11.2017).[Madde yazılım tarihi: 25.05.2014]

<http://sebinubyo.giresun.edu.tr/index.php?id=333> (25.11.2017).

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
(25.11.2017).

https://www.google.com.tr/search?q=ma+hulika+lehu+ma&rlz=1C1GGRV_enTR768TR768&oq=ma+hulika+&aqs=chrome.1.69i57j69i59l2j0.4008j0j9&sourceid=chrome&ie=UTF-8 (28.11.2017).

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5a1d1aaed05013.16842058. (28.11.2017).

<https://lisanifarisi.net/category/farsca-divan-sahibi-osmanlisultanlari/>
(16.01.2017).

<http://www.necatiaksu.net/dosya/makamatievliya.htm> (28.11.2017).

<http://www.jamaa.net/art247066.html?&artid=247066> (28.11.2017).

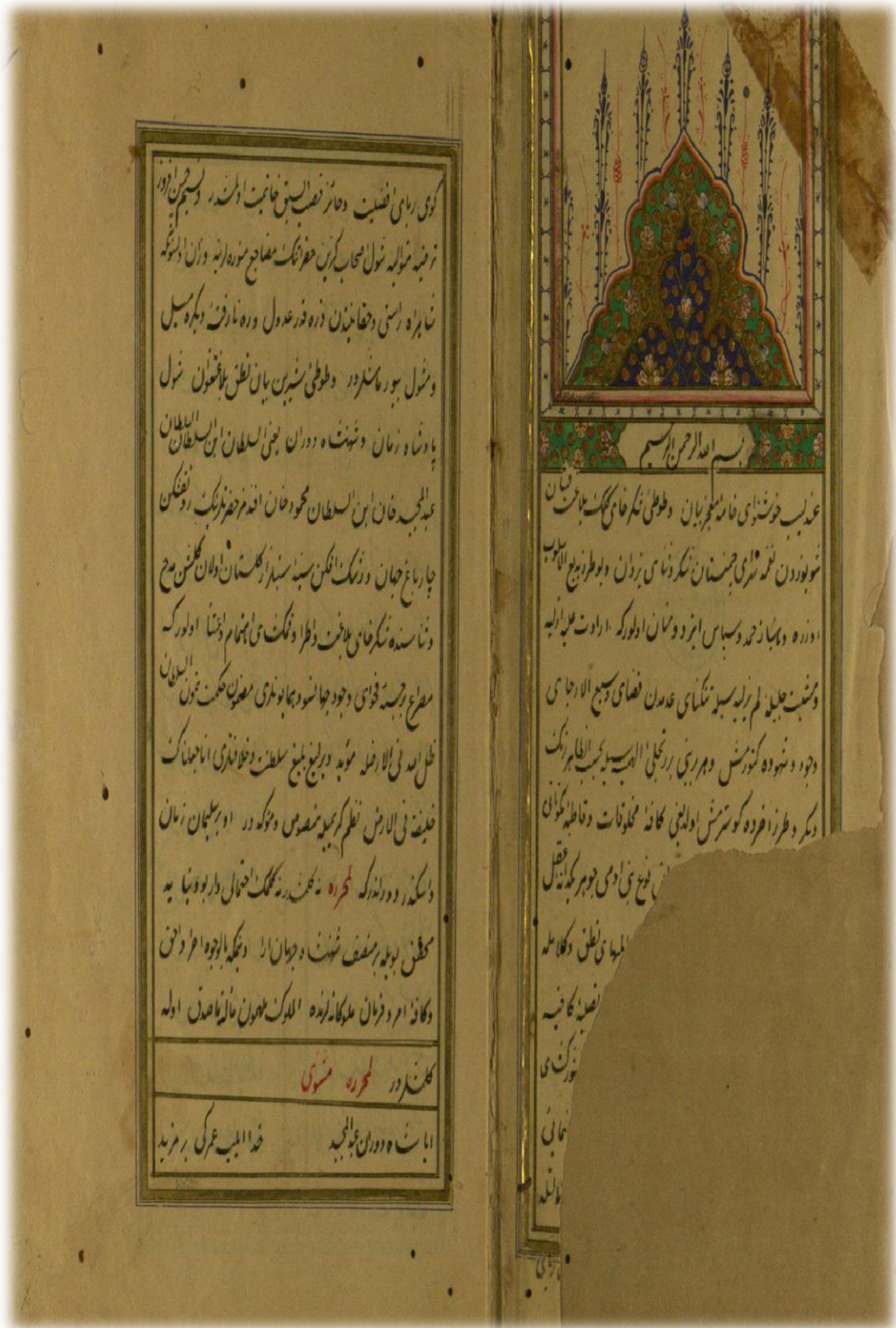
<file:///C:/Users/G%C3%9CLSEN/Downloads/download-pdf-ebooks.org-kupd-3306.pdf> (28.11.2017).

<http://www.osmanice.com/osmanlica-887-nedir-ne-demek.html>.
(28.11.2017).

<https://www.turkcesozlukler.com/%C4%B1la-ma%C5%9Fallah-nedir-nedemek>. (28.11.2017).

<http://hudayivakfi.org/images/download/Tebliğ21.pdf>. (28.11.2017).

[http://www.turkiyegazetesi.com.tr/yazarlar/prof-dr-ekrem bugra%20ekinci/387079.aspx](http://www.turkiyegazetesi.com.tr/yazarlar/prof-dr-ekrem-bugra%20ekinci/387079.aspx). (16.11.2017).

کوی ربای نصیب و حاتم نصیب غایت از بندر بر جسمین افروز
ترخیزد نموده نول محراب کین حرفتک مضاج سوره لایه و ان الیوم
شاه راه راسنی و قاضین ذره فرود دل و ده نازک دیگر و سیل
و منزل پور ما شرد و طوطی شیرین بیان لطف با مقول منزل
پادشاه زمان و شهنشاه دوران یعنی سلطان ابن السلطان
عبدالمجید خان ابن السلطان محمود خان افند حضرت ملک و نفعکن
چار باغ جهان و رنگ انگش سبزه سبز از گلستان اولان گلشن صبح
و ناسنده نگر خان باغ و طرا و نکتی ای تمام ایضا اولور که
مضاج حبسه قاضی وجود جانسود جهان نوری معین ملک نمون السلطان
نخل اند فی الاصله مؤید و برنج بلنج سلف و غلام نوری اما جنک
خدیض فی الارض نغم کریم نغموس و نکر در او بر همان زمان
و اسکندر و دوله نکر که **محرره** نه سخن نه نکتک احتمال دار بود بنا به
مکلف بود به بر صفت شرف و جهان از ادبک با جوه امرونی
و کاذا ام و زمان ملکانه نکره الملک معین مالیه اصدق اوله
کاشف در المحرره مشهوری
اباست دوران عبدالمجید خدا ایوب عمرکی بر مزید

بسم الله الرحمن الرحيم
عبدالمجید خوشنویس خاندان سلیمان و طوطی نکر خان ملک با شرف
شودون نکر نوری چمنستان نکر دمای بزوان و بو طریح الیوم
اوره و بنا ز حمد و سباس امزد و همان اولور که ارادت علی ایله
و شرف علیمه لم رلیه سبزه تنگای عدون قضای وسیع الراجحی
وجود و نهوده کونش و مهر بری بر نعلی الهی سبزه عالم رنگ
دیگر و طرز افروده کونش اولینی کانه مملکات و قاطبه کونان
نسخه فی ارضی امی جوهر کونش
المیای لطف و کلامه
نصحه کاتب
نورک ی
خان
مالیه

سواد لبه فرما زوی جهان	جانس بوله دشمن بر کمان
جهان بوله فرما گنگ بند سسی	دخنی صدق الطلک خنده سسی
بوله دشمنانک زبنا زوال	بخی خدی عجم النوال
عالت در دو لنگه مضیم	عجابت حضور که او ششم
در دو لنگه با سانی خطا	صحنه کرده ستمک و فنا
جهانک سکا اجناب علی	مکرمه بونی اولان ولی
دو لنگه جهانه خطا خطا	سکا اگری باقی خطا خطا
نه ممکن کوی اول سوزن جدا	ولوله اولور سه جهان بر یکا
سوز که اوزک کبی زخم	کلام الطلک ملک الکلام
جهان بولدی ساجده کن دنیا	بندک فعدلی یا مکرر کنه
دکلای جهان بولدی اندلی	دوشتری بره جود کز اندلی
نه مال در جهان دینه غمده امین	برادم بولم زبانی بر زمین
اباندا و عابله جهان	بولوب دور ده لکه بولم امان
جهان سوسه نه سنی سوسون	مرامی نه سیه و سوسون
قول تیک عالت بولعلی	براندک غایت ابله عالمی
قولک عیبی ابله خدای جا	جهان سندن اولما بر دم جا

دو عیبی

بوسه می کبضاغه در سوسه است سطا عه مجلس ولای حکام
مضبطه او طری سفاس ملک اللان منک و انان و خبران
استفصال عکله فین جیل کباب بولنه ساکت اولدیم حلاله بوسنه
اباننده غمده تشکیل بوردان مجلس کبر کات اولکی ماموریت
بعث المفقونیه بوطرفه گلشن و اننده اکی فین سده بی بخا در
اول بولور که مجلس بر نوره البقای ماموریه نفس امارت اتمام المجلس
بولد بولدن نمودت معلومه طرفه مافوقه بولنان ذوات
طرفه بولدن مصلحه معاینه و مشاهده سکه در سیه شجرت در سیکب
وله و شجرت اولدیم حالات غریبه دارای عجبه اوزر سینه
سرد و برادی مقضای عبودت بلکه فرضیه ذمت ملکوت
اوله رن معبده بولمن در اسامی امور اولان حسیله فاده
تأثراتی کوریه سوب با لکه عقل و لطف عاقلانیم مبادیه بولور
و هاضمه ایله انقا اولان مطالعات متوالیه و تکرار متعاقبه
محصولی اولان بولما سینه طرز افروزه جولانکر ساهه
تخلیتم بولنان بر طاقم اسیده و بویه نکت بر رساله مخصوصه
مخفیه انخافه کورمان قابلیت دستداری حضرت بقصره
مدارجات و لکه اولن غمده فرمای اعصار ماضیه و شکال

ارمان آینه اولان است بر عظمه عده الحقر حضرت نهفت مبدیه
 کالای معارف و بهر و خصوصیه انار بر عترت بازار اعتبارده
 روحی که رگده ایسی سرمایه جبارت اوله رن مطالعات
 و تفکرات مشردنه عقل و فطن طوفان سر و در اوله اوله
 اوزده بونیه و صوره نعلی فیکه لوب و نوبه ترکیبی اخی علم
 مخصوص وضع و لوب بر سازه مخیره اتحاد فکرت در
بیان معنی از جانب عقل و انانی فطن بی بر او بر سبب
 جانب زمانه فرمای فکرم کلون ایجاد و تخیلی کارخانه
 نضج انال و تضاد تربیت دانه عن المنسل والادبانی که عقل
 و فرد و نظر بیک مدلولی و طرف و غیره نیک و بد ماده و رنگ
 سیف مسلولی و قاطبه محسوسات و مشهورات کلونه نیک و کثرت
 و مقبولی بم جمله استبدان اول به قدرت زبده وضع بویست
 لم زبده سید خلق و کلون و علی الودم شایره هدیه بهار
 و سلوک کوش از خان و قبوله تفهیم و تفهیم بوردند زکاره
 صفات و سیمه و اخلاق بر سیمه بله منصف و مخلوق و با غیب
 الهیه بله بجهت سید بر کشته سامان و محروق اولان نفس لیم
 عفت زبده نیک و اصلاحه حواس خمس ظاهره و باطنه

حسن اوزده

حسن اوزده بر بی نیم ای صوبه بیده حواله بویست در بلکه
 لسته کبر و نمونج خدا اولان نوع بی ادبک با بی تخت
 وجودنده اوزده کتب سلطانی در زمانه فرمای خط جرات
 وزنه کانی اوشس و زهر جهت مظهر تابدیت مغنیه الهیه
 و مصدر نوبرات قدسینه سجانه بولشتمه تنوع مستقیم صلوات
 ادخال و حسن اوزده لوبک اسفصال اوشسین عن عتراه
 مشفوش عهده غیر خود با نیم و مرتب دست همت مخلصانم
 اولان سنده دائره حکومت و نبوه خط سلطنت اولان نظر
 مستمزم اس درخت و باروی روحیه زبده و اخراج اوزده
 حرکات حسنه و اوضاع سخی فکرم و ارشاده کبیر و امور
 اوله فکرم به سید لبر طایفه منظور قلب و فکرم اوله فکرم
 و محکوم حوصله او را کی بولند فکرم ما جمیع طرفه فنی صرف
 اوله فکرم و در انقود حکم اوله سید جاک نوه فکر به اعانه
 زبده همه حال صلاح و سلامته معروف و در ذات و ف
 طرفه زبده نامعروف اوله چونکه جانب خالی النقی و السعید
 و نامر مشهور فعال ما برید ذره با چیزیون تا ذات الوهیت
 منتهی اوله قدر کانه مخلوقانی حسب الظاهر یکدیگره مربوطه

حسن ادا و عاقلی مانوقله ده بول لک ای و حکومت
مراتبه مشروط بر پیش اولی فی مشروط هم زمان خبری دنی
صاحبک قوه فکر است با استقلال نفویس و هم پیش اولی
درگاه اولان نیست ضروری که قوه فکر بی نسا و وصله
بر نه سونی و صرف ایدر ایک کلمنی و بریکه مجبور اولی فی رسا
بیان ایدم سوذ که الک صلح و وسط نور و نخل اولی
ما خلق بعد عرفان نفس و تکامل و بیا به انوری مضمون
و معاد و تدبیر الی العکس نسا و عت و الی و هفت سهام پنج
و طبع اولی ایدم ترکیب نفس نسیم و بطریقان جسم او خلق لام
که چون قوی الهیه مکر و در خون اولی ای نفس بی بر و سفا
مسلود که سکه هر زوم حکومت نونا لک اینین بالا غیب
سی و کل مطلق النان و ذات اسمائاتی حسیطه و بر حرج و مسا
و ما فی صلح و رسا و پیش اولی هم قوه فکر و الی القای ساد فایم
اولی و این کهر بر نفس و در کوه عاقله حسن خاره
تعبیر و ذراع فلان افلاک بیته و صورت جنبه می حصار کلمت
و دیده کنای ظهور ای مصلحت اولی و حسن غیر و بیون بر لک
نبینه زجهان اینستدر جناب و سب الی الی و فی نفس مضایک

درگاه

درگاه کبر با بنامه خود چه در سالی حمد و ثنا و در سنگ شکر
و دعا اولی که بی اولی بر فکر نجف و درین نامتو حکیم محبوب
شرف تا کینه حکوم و هر بار الهامات ما بسید میوم اولی حکیم
قوه فکر به یک هر وقت که ساد و سب الفطای خیال و کوه سافا
نصرت عزم اولی اهدا الف بوزنده اولی مطالعات جسمی
شرح و قانونه یونقی و عدل و خفا نه مطالعات بنا علی ذلک
بویست عظیم و عاقله سبیکه عصا اولی قدر و شکر میبوده
نرسد و تصور و شکر بر سون و سفا و کوه نور کوه سیک
مطهر عقوبات درین و سخن نوح و در نفس فطین اولی بر ذره قطب
بینه بوزده ای نفس بی بر و سنا موس و نور برقی صبی و لایغی ایدر
برین کوه سیک و جمله زنده الی چنین بونی اغ اولی لک
بعضی من الامثال و الاقوال کوی بهای خفا نه و عاقله سب
او سب بولیم لک ایک بویک سب یعنی زوال مضبوط و عاقله
امن و زاده ماده زمین و سنگش خوف و شکر و سبای جای
عرض و ذره امانتدر چون که ای هر دو لکان در مرابا سب
بر طاق ما حفا نس و نظام استناس اولی لک بطمان هر کله سب
دال و مطلوب و طهر نه زنده از زوال و لک جنین اهل خلک

بکرده و صفت پرده غدا زده قدر و قدری مضمون و بولنگ
 غلبه و کزتری نمه ارباب صدق و استقامت مال و جان و عرض
 و ناموس بی با مال غدر و عسف ابره کله کی ام معلوم و مشهور
اعراض نطق بی پروا ای تم خاک زنده صد بر جان خدا
 و حکوم ام و زمانی اولی و ثانی و ثالث و چهارم با یکم عقل و آنا
 شعی به قدر لب جان بیان و نگرانشان بیان اول و ثانی
 صفات حکمت و کبر و عظمت و جانت بزرگ و بی کبر و بی عجز
 و نکت زبان اقراض اینک عدم و کدر شود که **بیت**
 انباش او بی نصیب او حضرت باو بیستای عطا باو نشان عطا
 قوله با قبول اب برانده طوری تکلم و جمودک خلافه
 بویخته سلامت درین کوره مام بافصوسکه بویاده کز سیر جان
 احوال احمد زنده صدق و استقامت عمل او محبوب عباد و ابرای خود
 عرض و تقاضای معالجه موم و بکره و نکت حضرت نوری و انوار
 صفت بزرگ قدر باب اولی صبر و تحمل با فائده اوله و بر
 فائدت حضرت و نوعی فی تحمل اول که در **جواب عرض و آنا**
 ای سزا دولت و در جهان و بولان سلطنت اولان نطق بی پروا
 شود و بود نکت بیت خاطرند در و نصیب حکمت مضمون و بی عجز

علیکم

علیکم بالبلای حدیث تفسیر موبد و مضمون است و اول بیان
 فصل نطق الامروه معاملات موده ندر نقطه صرف اولی حق بر
 بولان و لزوم قضی کوز که صرف و عاقله موقوف اولی حق بولان
 بوقاصده بر تمام صفات حکمیه و در اوله لزوم کوز بود که
 حق و بیان کیفیت موده ای فی تفسیر اولوب بر حق مضمون
 مدع علیکم افرات علیک و با خود لوی الزکریه الشرعیه عدالتی
 کوشی کی ظاهر و با بر اولان و احوال معلوم بولان
 ای کی عدد موقوف الکلم بولان زانک نهادت تفسیر اوله
 درجه نبوت و است و اوله ایسته شوهر اوله نفس و تبیین
 ابدان حکمت برانده قدرت حکومت معلقه بر مانع نوری و بیغ
 شرفی اوله نمه برجهان بر نمیه اوله احوال کید تک شرعا
 و مضمون موم و مستفید و دیگری سن جهنم و سن جهنم بلبل
 معلولان کفید که مدع علیه حضرت و رب اولان تجویبی نه از
 و نده مدعی حضرت انانیت میده لایات مدعا بده بلور نقطه
 روایات و نفع و تحقیقات رسیده علم بعین حاصل اولور
 بویله ماده لوده حاصل اولان علم بعین حکمیه مضمون تبیین
 حکم و تجارز قانونه سبک اجزای حضرت و نعت موده موده

جهت شرعی مرتبه سنده و در هر یک با کسب اعتبار به علم نور باطل
 اولی لازم مقرر بسته بودیم بر ماده نیک اجزایه بر کونایع
 و مزاج بودیم بقدر تقدیر و نفس لایق شایسته مداریه سوکت
 مدوح و مقبول عدل و نور سیر و تحملی خارج دایره امکان ابدان
 بر معرفت ذنبه نیک و فی و با خودینه دانگه ارجع اولی بر فایده
 عطیه نیک طبیعتی منزه و خفیه فی قبول فی مراد مستقیم خفایه
 عدل و تکوین اتمه کی قانی شماران سینه بر وجهه با شایسته نام
 شود که اجزای عدم اجزای طرفین حال اولی قول و مفراتیک
 حکمی عمود ساری و جمله خفته جاری اولی خفته علم یعنی عمل اولی
 حاله با این جهت و سکوت و با خود خبر کلی خفته و شرح فی
 از کتاب و نور فاعله سنی مدار در انحاء و خبر و منفعت خوبه
 جلب و استحصالی طرفه سلوک اتمه فی نفس فضل و حکمت و ریاض
 و نفس و در ابتدا نمدالوم استعمال اولی مدار الفطرتی منتهی
 بوجهه بیان اولی منابه نامونی و بلکه مدینه مناصد و ریاض
 و مطابق اولی نمدن فی زمانه اتمه فاعله مظهره الف
 المنسی مره می کسب **لمحوره بیت**
 باجمالی قولی اولی من علیه السلام سارندن براده مدنی در و حدیث

خلاصه حکام بر معرفت عطیه عمود نیک حصولی و با خود بر معرفت
 جسمیه نیکه نیک غیبی شیخ اولی منی بلید که با کسب دانگه ارجع
 اولی معرفت مرتبه و با منفعت کسب منزه دل و صفات
 ناخفایه سنی به نزل اتمه کی قبول اتمه مام **سوال فی باب**
 انبای زمان و چون ما درست همان هر کسی کندی نگارنده
 بیدرک تصدیق فایس اتمه و هر سویدان سوکت خفته بر نفس
 در در طرفه کفایت عادت و تفری اولی طبیعتی و با خود
 اولی اوزره ایش اوزره و حضور صد انبای کما کات
 و مرتبه سوبید جک سوزان بر نیک با علمنده و خود
 اتمه اولی اتمه و در حضور منتهی اولی نمدن بوسوزان نیک
 علمنده اولی اولی اولی امر بر جنبه صورت و نفس منیر
 و اتمه اب صحاب و غیره فصل اولی منی تحمل و اولی بر نیک
 حقی مبدئه جفایان کون هم بر طایفه کسب بوزن و همه نمدن
 سهام سینه که در سوزنده هدف و باج اولی نمدن بر سار انبای
 زمانیک سلوک اتمه هر صحت و سکوت بود که نیکه فطرا ممدور
 اولی حقی امر بر منی و مدال کسب **جواب فی باب** و نفس
 بوسوزان کسب سببان و سبانی و زور و بلا سنی نامل و نیکه اتمه

لازم کف عسل و کف زعفران و قانون مناظره بر طباشیر و کف کباب
 اولو را بدی فقط بلور سبک که بر عسل سبک بر وجه کبابها هم که
 حق و باطنی من غده ذوق و تجربه مانور برین اولد لیکول بویله
 سطحی و نامعقول سوزله ملزم اولد ما م بوز ای معلوم و غیره کف
 اولسونکه شوکار خانه عالمده ایچ رفاده بودف که کفده ستره مری
 اولسون و بالعکس بر غیر موجود و کفده که مضمده بر فاده بودف کف
 مثلا بر ادم خبر لایقینی که رب مرکز خانه اتصال و مطلوب اولد
 فاده عظیمه بی در خوش استحصالی ایچ قدر ایچ مری کف
 و کجه کوزر حصول حرمه انتظاره عذاب درون حکمت و شوکا
 بو کاکه رب ب بود کف و بویله شامل کون کون سوزله
 چالینوب چالین کبی مضره دوچار اولور بر ختام معلومه
 طفر باب استحصالی اولدینی فاده عظیمه ایچ مضره دفعه بالور
 کجه مضره مقابل طرفینی خانه فاده طری ایچ کف کف کف ایچینه
 فاده کف مضمده حاصل اولدینی مضره مری کف مع المویب
 قبول اولدینی مثلا ایچ اوزر نه و خصوصیه انانی مضره
 و می کانه سوزله کف سوزر ان حاصل اولدینی بیان اولد کف
 سوزن مضره سوزله ماک طرفنه اولان مضره و سوزله

تقدیریه

تقدیریه جهوه نای مرات اسنان اولدینی فاده عظیمه سبک
 لانی قیلدیر شوکله که انانی مذکره و بهنگام مشاوره در حق
 سوز سوزله کف مضره و نوبده سکوت اولدینی و خصوصیه
 در بیان مذکره اولان ماده مضره برزی طری اولدینه
 بیلور کس لادری جویله مقابل قدرینی خانه و کف بود اولان
 ناقصا کف و نوبله ایچ مویله اولان سوزله سوزله کف
 فاده سی فرانش اولور بر اول نکف ذوق برده کف مضمده
 فاکسی ایچ شخص و کف و اجود عواما کف مکت و فاده دولت
 فاده مضره اولدینی مکره او ضرورن ساجز مری رفاج و کف
 حصه باب اولور شوکله اولدینه کف و کف ایچ و با کف ایچ
 معادل و فرانشی فولا بقده نایبل اولان جویله کف ایچ مضره
 کف ایچ جویله باله مامش بود بودون عین نایبل ایچ مضره
 نایب صاحب کف مویله ایچ اولان پانزده زمان و نه کف اولان
 سوزله کف ایچ اسنان بر جان مضمده حرم و صاحب مری ایچ جویله
 روسیه و کف مضمده اولور نایبل بو کف کف حاصل اولدینی مضره
 عمومی بر مضره مری کف و دوچار اولد کف ایچ مضره کف
 کف مضره کف اولد کف مضره و کف مضره کف ایچ مضره کف

بر طاقم اهل اعجازت ابد و حکمتی مملو بولمان سولمن مکره و بی
 قبول انکس طرفی غیر طایفه انسانیت و اصول تعاقب تکلیفی مقبول
 و مجرد ای نطق بی برادری بجز سبک کفایت طوعی برادر و سبک
 بر سبک چون تجربه سبقت بفرستد که رتبه و جبهه مساویست
 مانده و بولمان نیز ذات براده حفره و با غرض و لا غرض
 سر در بر او امانت مفادات صحیح و نظایر آن معصیه به و طایفه اولیه
 مسلک لا غرض نظریه با نوب تعاقب کار و نتیجه فراده مقدمات
 مذکوره تک و متکامل در طرفین و در سینه دین کل ایزد را پیش
 صحت و سلامت ابدی منون و پیراسته اولی بی ای تحقق اولی انبیا
 طرفین بی غایتی ترفیقه مناسبه استغای سوره و شعور و انبیا
 بالذات معاینه است براده حفره بر ماده حفره و توه تکریمه اعانه
 نفس لیم و زینب غزال زبیل بر طاقم سبک و سبک طرفه سلوک
 و در باب سماجی سونیکه دین در میان اقوم و صورت مکرر کل
 ترویج سینه عاربه افغان اوزده شبم اولکلنا تقدیرده بین برادر
 یا کلر فالور و سبک الظاهر تواج طرفین اولان الفاعه متقابلونک
 بی انبیا کی کو بوزاب مدد رهبری توین باری و سبب باری و
 جانب پیروی اولی بونک شو طرفین و خاتم حق صل و سبب صحیحی

سون

سون در سینه اولان اطلاق مکرری اوله عقیده و برین
 تعقیبه ابد انبات و سبک لال و سوزط بولمان سماجی و برین
 سسی بهال انکی طرفه دست و مختتم عمده صدق و شفقت
 پیش اوله نغم کبی ای نطق بی برادری صابره و برین
 و حجاب و باوی انفصال انحال و از باب اولور کلمات بعضی و غلات
 مالا یعنی سولمان انشوری صدر و نفا **و بیت**
 سون از سوزله غریبه ندجا کسین زلی سابلو کهر کی سینه درک
 فریاسته علی اقوم رفت و غایب که کلامه تا نیز و غایبی
 انانکه حسن نغمه حال اوله الله نبق بریه و کینه بر سر
 سوزای حکمت انوسمی اوزره سعادته نالی سانه صدور
 این برم و خبانه جوارح و غضای سارده تک و جوره کوره سبک
 قباچ و مضایقین هیچ رنگ معادل و قابل اوله میغی انکر لکر
 این مفضل و سلم ارباب او و نبلدر **لمرزه بیت**
 تصورم کولین عالمه دینی انکر لکر بی بر خالده بولان لان کر لکر
 نشده سنی و سوز لعل و انک اوزرینه وضع عمل انکس لازمدر
سؤال نطق بی برادری سبب نابلک سعادته شرح سبب اقوم
 و باوی تکلیفی سبب سببده حامی و فاکارم اولان مفضل و نفا

شود تا رسیدن بر نفس صفت بیان و تذکار و کوره حافظه العیا
 و خلف بر پیش اولاد بکلیت لای نصیح و بدت هر برسی بر خسته
 ز بکلیت و با لوجه نقد و خسته نمایان اولاد بی و راست عمل و شتاب
 و بدت کفای هر کس که بومش کفای که هر چه فانه که هر کس که بید
 مباح اولاد افرازی که داری بوسکه و کوسه بکده و دقایق بودن
 قطع ام در عاصمه اولاد فرزندان بویاده بکلیت و بدی فرزندان
 اسوری شکل کور بود **جواب فصل دهم** و **نفس بیت**
 باطل بر مثل بوده در ولی شکل بود که صورت حفظان ظهور
 متوا سنجی بر نام حفظان در صورت حفظان کور بود که
 هم ارج بودن حکم طبیعت در بی اولاد انواع فجایع و کونایان
 نفسانی باشد و همه بوجبات و فتنه باده و نفس و در رفتن
 زعم غاصد و عفا و کاسه لری او زده که در لری اهل جن همه رسیده
 طوائف او زده صورت صلاح و کفایت اهل عفا که کور بود از بی
 بودی فانه فانه بکلیت خسته افعال و تذکار اولاد فرزندان این بان
 و اصل سانه ظهور و زنده و رسیده بدین زمین و بد اولاد جن
 قاطعه و لایق بودی مظهر به سانی و دعوی بر با لری بکلیت
 خلاقی اولاد جنی و اهل عفا که از نایج افعال و تذکار افعال برنده

سرغای

سرغای صفت نمود و در اول جن بکلیت ابراز بکار طوری
 و مسلک بر عطا بیان و عمار اولاد جنی ابدان بسته به موازنه
 انصاف بکلیت تمیز تقصید یعنی اهل جن و ارباب بطمان و عاقی
 یکدیگر در آن شخص و تقصید درجه کفایت و اولاد جنی به بیست
 اسود و در ای اهل جن بی بر و اسیر بکلیت فایده و نفس و بدی در آن
 ایجه تا اهل و مطالبه به امر و تقصید بر کفایت و در کفایت و نفس
 حفظان صفت اولاد مدعی شرف و خیار بکلیت امانت و شرف
 اولاد بیور شود که کفایت هر تو بر بی طرفین نفس و نفس تقصید
 شرف و خیار اولاد جنی در کفایت و نفس ای و ب سوزنی و جمعی اولاد
 کوسه که اولاد قری خفاست لای کفایت فانه و تذکار اولاد قری خفاست
 بوسکه هر غوی به بی و تقصید ساکت و دولت رسدات خفاست
 فی بری و طبیعت شرف و مالک اولاد خفاست در بنده قری خفاست
 سوا به کفایت و فاعلیت در جدی اولی مطالبه به معلوم اولاد که کفایت
سوال نفس بی بر ای بکار هر تقصید به مدار بکلیت نفس حکم
 و بیان در روز شب سر مایه ده تلویح و بیان اولاد نفس و انا
 سنگ تقصید و تقصید بکلیت در بنده بوسکه ای و بی صورت
 یعنی از هر جهت در سینه عیب و تصور اولاد راوی از کور بود

بونده ب و کت و مادی و کت نور **جواب غرض** و اما ای نطق بر
 بونک بر مکتبی از اما طالع اوله معلوم اولور سو بونکه جناب خانی
 بچون دجرا و ناظر زمین و سما بر شیک کونلی حرکتان از و شیکون
 قیتمه زن محرم و غرض غنی بخش بواله فی شرف و عزه سبب
 و کت بخش اوله بی مخلوق بی او کت دخی عقل سلیم و روح
 ایجابی ندرت و علوم مای کثرت و وفرت اورز نطق بر شیکون
 در شان رفیع چون بطناع زفران بختان سطر اذناع
 سرور انگر دلهای برین نرسان ظریف و دخی انسان
 نطقه غرض سبب معدنیات بیانده که در سطر ندرت و طریقه
 انجاری بابان در شس اولان در شس الصبار و بوسیلان
 اولان نطقه دخی انجبار سائر معدنیات بولان بجهت و نکات
 ندر بول و مبدول اولدی بوقدر و شان و جنابلی بابانی
 بوله مانس و سکه نحاس و بجهت مساوی لانتبار اولدی
 انصا ابر و بجهت بر کت یکدیگر اولان نریت و جناب
 بر طرف اوله ان در نقای سرمایه حیات و سبب سایش
 در نا هیات اولان در نیت و جنماع ماده نهدی بجهت بخش
 حصول دلمور انجاش عالم سبب ز کبر ابطه و حصول اولدی

ایسته بونکه مامل نصف بنزدی جناب بنجام جمع رودی بر کس
 سلیم و طبع منقبله ایسته در نر و کماله نصف بر ایسته
 بوزش اولدی اول مرده غنی استم و حفظه و ارب نظام
 ایست چوبان و نقل جمال افعال ابر و سائر خدمات نسبت لی کور
 بر جان بولن ممکن و سیر اوله مرادی با برین بونکار خان عالی
 چو بر مک و حفظ حیات و زندگی نیمی بولن چون نطق بر
 دخی متفاوت العقول و عقل سلیم و طبع سلیم را بی ندرت نیت
 اورزه مخلوق بجهت بوردی بوجمله بر شیک و خصوصیت
 بیک عدد و کثرت بنایه فاسی ایسته در نر و نطقه
سوال نطق ای بر ای نطق و مانس
 ایسته و نطقه بجهت کما کونله مغایله بوردی بجهت نهمانه دها با ن
 کثرت انوه و همه بر وفرت و قوت کلید بوردی بجهت نطق و کت
 حسن و نطقه در حکم نطق اولدی نطقی در نرین ارا کت اچو بجهت
 کونکله نه ای حکم اوله بوردی بونده دخی بر موانه نطقه بیان
 بوردی ایجابیه رم **جواب غرض** و اما ای نطق لی بر و
 بوردی ایضا خاطر ناک و محفوظه صلیه در کت و اذعانک
 اولسوز که جناب حاکم مطلق النان در فرمانهای خط ایستی

و همچنان نفسی نماند تصور نترن مرتبه عالی سنی این ذات
 کبریا با بهره بنده بقویش یعنی مرتبه عالی مزبور در کراک از عقل اول
 در کراک سایر مخلوقات آن هیچ برتری ندارد و ایند بر مایش اولدیندن
 تصور نترن اول من و معایب جزئی و کلیه دن سالم اوم بولیم
 دیگر کسی بویک تصور اوله از اینسته بونا فاعده کلیه دن منکره
 معلومک اوله که صفه نترن جمالی حسب الطبیعه من و نفع افغانی
 جامع و عموما مختلف الطابع اولدیندن و کما حسنات طبیعه دن
 بی بره اوم بولنه برضی مخلوق نجات خلقه دن و فی سالم
 و وارسته فرد فاعده نکت بولنه برضی اقلدن بولنده بر موزنه
 معیندنک اوله سبب نکت و بدشما نکت زنی و غیره می گن
 اولور شویله که هر زمان نکت و خصوصیا امور دولت و مصحح
 ملکه مستقیم بولان ماسور نکت وجوده کورمکه اولدینوری
 حسن خدمت و بی غیر نکت محسولی اولان انا برضیه و بر
 جانبداری افرندن مسابنه و شته امان اوضاع شریه بران
 عقل و انسانیه وزن و کمال بطریقی و حقایق کمال اولدیندن
 ماسورین بر نونه نکت حسباتی و نجانده یعنی فاعده سی مضرته
 غالب کلوراب اندرک محو و بت و بقولیندنه و بالعکس نجانده نکت

حسابدین

حسابدیندن اغر کور بوزاب اول کرده هر دو هکت فرمودت
 و در خولیندنه حکم اولمنق امر فرودیدر بوقه کاذ تصور کسور دن
 عاری و معایب و نجانده من کل الوجوه سالم در بی مهور
 بولمن محال بولنک وجودنی اخفا و نکت و فی غیر محال
 اوله ادا و مخلوق فاعده سی مضرته بالوجوه غالب و امور عموما
 ملک و ملکه استیجای زنی صاحب نکلدن بولان دن
 در اینجه نکت حسب البشریه متجاهله طریقی اولدیندی حیوانات
 جزئیه سی مبتدئه و بودی کوشش کی ظاهر و باهر اوله انا
 حسن خدمت و مازنه دن و اخفا متقی نمود با ابد نفسانی
 محمود و جمایه باعث اوله مایور یعنی دستبازی بوقن خدا
 در مودکاری عقل و کمالیه بر آورده مفسده وجود وصال
 سر منزل معاینه و شهود بود یعنی خدمت جسمیه و حکمت عالمیه
 مبتدئه طور رکن حسب الفکر کد بصدن صد و دلیل فطری
 فرائی اوله و با خود بر کافرا صحاب غر و نجانده فرشتاب
 بیان و نهامی اولدینوری ارجیف مفسده لری اوله لانه رفن
 اول نکت بوجه علیینه قیام اولوراب و بالعکس
 استخوانده اولان معرفت عومیه و شویستند و بر سی جمله

خنده جرب و سلم اولدی بی حالده بور اردن اعراض عین ورتک
 فاعده فرق و تمیز فیهین اولنه زن علی جری الماده برکس
 و ناکسن صدوری کثرت اوزده کوریلان و مستاندن عدلی
 مفاد اولیلان مستجاب و مزومات موردن برکتیک
 اول ماسورون صدوری مبداهه مفلور افان اولان
 مفرت عمومی و مشوبت نه دبسی سره دفایه و بلکه
 ترغیب دفع و شانه سب علت عد و تکا و فلوراب اولان
 ابوالله کونو فرق و تمیز اولمش و بلاغوه کونولر ابولر
 اوزرینه ترجیح اولمش اولجندن بو حالت مفره نکتدن
 نتیجه نالقدرک سرعای حسن ظاهر و صدور اولدی بیید
سوال لطف بی برد ای عقل و ناهضا مجلس و غیرش
 تا مجلس بولنان بر طاقم ذوانک رودندی بن جوسلو
 اذ غایمه بر وجهه بیغیره مومر بنده لکری انای
 و حکا کانه بجهتی مفلو و سار لری خفیه بقا ریمه عالی
 یوق بو مسئله دخی حقی علانده نسبت اوزرینه تقدیم
 و ترجیح اده بی **جواب عقل و ناهضا** ای لطف بی برد اهل
 خنده صدقن عالی و جهاد بنده اندن عالی برین کونور
 بی اللام

بین اللام مرعی و جاری اولان علانان اوج زنی حق اوزرینه
 نفون و تقدم اده مزمنی بن مبداهه طورک علانان مکرده
 کبر و فالور بنا علی ذلک سناک حضا مجلس اویجک کرده
 ناهضا سناک اوی و سکلر نه ذهابکه اگر بقیس لیم و سلطان
 ریم طرفدن ناهضا سناک موقوف و بلکه نشون و زغیر بر سناک
 اولنه بیلدی و کار بر نه هم طرفدن بوباده زرد نور بوزار
 و سناک کورنه لکری ناهضا بیان ایدرم مجلس یعنی همینه اولیلان
 اولک حقی ابطال ایلک بولنده کوریلان کانه شرعیه و نصیب
 همه ایلک بولنان اولک حقی ابطال ایلک اشخ و فوج و بو
 فعل مکرده کی کده و سناک و منت انا و ایلر اهل حق خنده
 مومر و مستفید و ناهضا سناک بولنک غیرتی کوریلک
 و خنده حسب الدیانه لطف و حسن ایدر ایلک بر لطفی جودور
 فقط بوشلو محاکات و در فعات انا سنده همه سناک غیرت
 دو سناک شرح سناک و قانون یعنی ایلر خنده ممانه سناک
 ماقول ایلک و بکلر بنا برین بوباده اولنه بنی غیرت و اولیلان
 و نظر حضا ده همه ایلک بولنان ایدر کوریلان ممانه فرانسی
 امیدی اوزرینه منعی کی لب ده بولنک بر درجه دها ایلر و عالی

و تفکر فی نفسی عالمه در دولت شرح و قانون ماده مفروضی نفس و نفس
 ابد و صیحه این در دولت و حکمت و غایت سون و عاقبت انوری کس
 و نفس این مأمور و حکام بودند حکامات در زمانه بر مرتبه
 ساکت شایسته نفس و مطرف اولی در درجه اولی و غایت
 و استقامت ابدی که البته فاجع حسب بولمان مدعی و با خود
 مع عین حسب دائره انصافه و کله قبول شرف استقامت
 سبب نوی اولی بلور اولی و حکام شرفک در کار اولی کمال
 عطف و محبتی ملاک سبب درون حکامت اسلامی به برای خدا
 و عطا کس و کله را بجهت بولمان مناسن کله سدن یک
 کفالت و با خود و کالت و با دیگر متصلی صمیمه بر نفس و کله
 الهی سبب سبب شرفی و در عوالمی و در عوالمی و در عوالمی
 لرغنی حکامات حکامه نباید برکت اوردن کس فی زمانه ابدی بود
 انجکت شود ظهور سون حکامت صمیمه او خداوندی شود عابد
 دلیل کافی و کله در **سوال نفس بی پروا** ای عقل دنیا بگوین
 مجلسه فلان و کس فرط نفس در زمین کس ابدی است
 فرار کننده بود عاقبت نفس و در این اولی و کس شرف و کس سبب
 است کمال انبیا ساز کونیا که نباید بر نفسی نبوده در بولمان

انگیزد که

انگیزد که بشر و نفس فطری هر کس بولمان و صاحب نفس
 و در زمین خداوند بولمان و جوی و سون اولی که الهی بولمان بود
جواب نفسی ای نفس بی پروا بولمان بدان محمودان کس و کس
 بر زمین مرتب بر طاقم سون سون سون سون سون سون سون سون
 یک چون در فقط بولمان سون سون بر لای ظاهرین و با انجکت
 اولان هر نفس ابدی بولمان بولمان و با انجکت از انی جامع
 و بخاری مانع بکله زبر انجکت و در است و کس کس کس کس
 طبیعتی ای ابدی بر بولمان بولمان ابدی که کس و سبب فراموش
 سون و کس و سون سون کس کس بولمان اولی بولمان بولمان
 کس اولان سون کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس
 فصل سون بولمان نه درجه است سون بولمان بولمان اولی
 و بولمان بولمان سون سون کس کس کس کس کس کس کس کس
 نفس اولی بولمان بولمان و کس کس کس کس کس کس کس کس
 سون ابدی هر کس بر طاقم اولی بولمان کس کس کس کس کس
 بولمان کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس
 سون و کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس
 و نفس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس

عاقبت و نظیر منشی و شاعر در بوند بوند بنده عموم و خصوص
 نسبتی گویند اسبق معرفت و اسبق محبت است تا تک شرف و شرف
 علوم شادان دره قدر به سی بویک و علی قاری سلسله کتب
 نهایی نه درجه به اول و بدی و هر دو معانی شرفانی اولان و خلف
 یا تا تک و بی شرف و علوم شاد و مثال و زنی بخش و نظم و
 بین اناس مثل ساری حکمت کبرش کن عاقبت کاری نه بجز بوی
 بود عاقبت اول سازه انباندن مستغنی اید **سؤال نظری بر**
 ای عقل و اما بوشرف و شرفی تفصیل انبش اولان بعضی ذرات
 کند در بی اصحاب معارف و هر ذرات عدیه بور و بلکه هر معارفی
 بسبب بون در عبارت بی بولر بونرک بویست و عقلی
 دار سده نه بوی سکر **جواب فصل** اما ای نظری بر و بوی عقلی
 ظاهر و باهر اولان و عواید عقل و در بون شرف و شرفی جمیع بونرک
 ذرات عاقله رنگ و بوقوله بی سر برین محام زین علامه و بجزاز
 دعوا و هر ر بود عواید باهی اهل انفا ذری سبقت این سخن
 عالمی استفاده عقل منشی و شاعر غیر عقل اول در بون
 عقل و اعمالی و فی کله بصافه عرفانی اولان منشی و شاعر و عقل
 عرفان و بیان الیز و کلمات زبات امیری عرفه المر شوق و کله

من

مفکند و سی رنگ سخن بونان بر ذرات لسان زکی اوزده شرف
 و شرف سازه بی اولر شرف بولیدنی عاده عربی و فارسی و بون
 اسد و بونرک دن بر فاج لسان اوزده و فصاحت و بلاغت شرف
 نظم و شعر و کسب سرمایه اقتدار الهی که تقدیر و اول و تک ایا
 هر دو معارف اول و بونرک و بونرک حکمت صحتی بنده به هم اید
 بونرک مقدم بر بونرک اولاد بونرک بر عقلی کنی لسانی و روز
 مستعمل اولان بونرک اوزده تفصیل انبش اولان و شادان طوایف
 کند و سی اهل هنر و علمت و عواید باطلی اوزده بر طایف مقامات
 مجرد و فقرات و بونرک و بونرک و بونرک و بونرک و بونرک
 اوزده ایجاد کلام قدرت کسب بونرک کنی لسانی و بونرک
 و بونرک اول و بونرک و بونرک انصافی انصاف و بونرک
 بونرک بونرک بر اوزده کنی لسانی اوزده انشی کلام مقدر اولان
 بونرک و بونرک و بونرک اهل انصاف و اولان اولی بونرک
 او عا و بونرک عا و بونرک تحقیق صحتی و فی الی عقلیات
 بر شرفی افریح و بونرک اثبات سر عاقله منشی بونرک
 مثلا لسنه عاده کله اولی بونرک استیلا کله عقل و بونرک
 اوست عرض بونرک عا و بونرک و بونرک کنی لسانی

هزاره ای بزمین سوسلی	بی هزاره سکوت ایلی
شتر و نظمه بزمی خضر بنجه	اسلی بی کور که کل کتبه
برسان بیده و ایسی نوبت	نه سی وارد در سخن بود کت
اکا و بزمی اهل عرفان	بیلجه طوغز بجه بر بفرنگان
واله خندان استیجی ولی	اولکه نو اولدو زنده ولی
بیلجه کیمکسان بر کا	اولغوری اکا ادم نظری
بیلجه اولدن ابر انسان	یکدر اولق کفایه چون
بیلگی کندی سانس ادم	ادم ایچون بر اولدی عالم
ادمیت ایش اکلدی	جهلا زره سی طغله علی
نظفه بولدی شتر ابر	ایقیدر حکمت بزوان بیان
شرف نظفه نهابت اولدو	عدو انجه غایت اولدو
بیلگی کندی سانس ادم	توبله تعیر سفال ایلمه دن
مقصدم شتر اولدو کمال	اونوب بارسی اولق نابل
اونوب بارسی اولدو کمال	ایلمه شتر بجه خجیل مرام
چو کیم بو طبع اولدو ریسر	صنیه بیگت بولی بر افسر
ساده نظق ایلمه و سوزانی	لیکنا ما اودر انجی ناهین
سوز امانه ایدوکن بیلر	دشمنی سوزدن سیدر

دعا

دعا ایتمه ده در لفظ کلام	اکلا نر زده و بر جور کلام
نه یاس نه بزمی اکلر	نه اوزده نه سفاسین اکلر
اغزیه بر نه کورنه سولر	راز خالعه سابات ایلر
اونوب بارسی اولدی اوزارم	ایسته بولمک اولدی معلوم
بونده ده واردی طبعی اکلر	لازم اولدی بار مصل
اونوب بارسی اولدی اکلر	سطحی ایلمی استفهام
خرشمنی اولدو مصل	کلدر لفظه چون صدره شفا
تا پد صطب دل معاد	لفظ نکین اکا بر دیب در
لفظه من ارسد بروف	خرف اولدی عجا بملرف
نه سلاست نه سما ایستر	جمله دن ایلر معنا ایسته
نه عادت بولم خندان	بالک لفظه مثل مرغان
ایلمی برکه اولان لاق	اولدی کندی سانس اطق
یعنی شرح اولان سلویه	سوزنی ایلمی مطلوب اوزده
اوسیه ده لغاب ایسته بود	بو خرافا اوزوب ایسته بود
بو کما اولدو بزم طمانی رو	اول ده صدح و نایه اطر
بیرک مرتبه سی بالادر	ایلمه قدر کای دلادر
نه اولدو اولو نای طمانی	بر ایلمه ایل عرفان

اولی قطعہ برابری مفروضہ	الوزنی جملہ سویدہ ولہ
کیمی و بی کیمی باقی برابر	ہر اجنبی بوکا وہی در برابر
یکدہ بر بولہ ترا علی ہمز	سینہ معارف نہ گرز
ہمزی در بولہ شولہ نہ	اولہ ولفا ہمہ کلب نہ
اولا سن فرقہ البستر	اولہ جن ذاتہ معارف کسہ
ہبت دہندہ و کیمیا	حکمت شایبہ سیمیان
ہمزہ رستمی اولہ	علمہ سیدہ طلعبہ
مفروضہ اولہ رستادہ	ہم ذمہ البستر یہ اف اوہ
یعنی قادر اولہ صل عقبہ	اولی مشایخ عبر مارہ
مرد کامل و یکہ لانی اولہ	کل عصرہ بنان فانی اولہ
بوکا ایشہ و بولہ لانی	عبد با بولہ سوکدہ پانی

سوال نطق بی پروا ای عقل و نامہن الناس مرعی و معتبر
 طوتمتہ شایان و امر اولان حقوقک تقسیم و ندادی قابل
 و درجہ امکانہ و اصل بولہ یعنی تقدیرہ بیان بویکری جانانہ
 بوندن بولہ ای باب بدترہ و ہنکتی بیخ و نا اولہ ہم مسئلہ
 فقہا سیدہ قاعدہ اشنا و اصولہ اولہ ہم **جواب عقل**
 ای نطق بی پروا یعنی صورتیکہ حق اورہ بیان و تفصیلی

درتہ

درتہ اورنگ لیل و ہزارہ ہمزہ و جملہ ہمزہ بہ ایک احاطہ
 طریق امکان بولہ ہمزہ ما و مکہ شوید ہمزہ و شوکت سوالہ جنک
 رجا و دہنہا ز نیاز و سیدہ اولہ ک سنی ہون تو نہ ہمزہ
 انہک ناروا اولہ جنہن بوجھن و بیان نصبت کہ نہ
 مشورہ و معارف اولہ جنہن برینہ حکم سکا بان لغتہ
 و بولہ زخمی خاطر ناسا دہی فی کیمیا اولہ ہم شوید کہ کیم
 اک اولہ کس حقوق لہدہ بونک و فی مرتبہ اولہ اولانی
 معرفتہ اللہدہ تصورنک حد و باہانی بولہ ہم کیم جنہن حقوق
 ہوت و رسالتہ بونک اس اساس و ہنای تو ہی اقرار
 باہل ان و نصبت با کیمان تو تفصیل معرفت و مضبوط و جملہ
 عملیہ نامہ شروط اولان جوہر ایمانہ در بونک و فی کیم
 فروعات و مفروضہ حد و غایت بولہ ہمراہ جنہن حقوق
 تو ذمی مسئلہ بیچ کیمیکت دوزہ قدر استنا جہنک ایک
 نفی دین و نہ ہمزہ اولوایہ اسون کرک و بکرات
 بر نام و قدرک و کرک برنجی و با خود لہر ہی جو نامان
 بر مفر و ہنکتت ہی خدروعت فہ و جبار اولہ جنہن سہ
 دست ہمزہ اولہ نہ دیر کو جکت و فی اقتدار قبیلہ و بکر قبیلہ

نقہ

متعلق است به غیر و چنانکه در نه کی گوید که در ملک ممکن
 اولان و جهل تخلص در پادشاه است قدر حقوق است
 اک سوک بود که در در بودن ماعدا بی نام عدله و نوع
 مندره سی و در در در تخلص حقوق سلطنت و خلافت بود که
 افراد عدیه و فردعات کبره سی اولوب اک طرف منصفی
 شرح ترفیع و قانون منصفه و ایجاب دقت و عدالت یعنی فرود
 اولیه به صورت مؤلف و مکمل مطابقه کورنایان و قول
 آیه و منافع مستفیده بی انجام بود که طی ملحوظ و منصور بود
 کافه امر و زمان خدا بنام بی جان و نطق من سیم ل
 بقوله سارعت و بعدن مراد شومش و شوبله اوله بی بود
 که هیکل امش کی بر نام ارجیف و پنهان شرفان شرف
 نونی و سعادت انگلر چونکه الملوک معلوم بود که
 اخلاسی اوزره خلفای کرام در سلطنت عظمی مخرندن شرح
 و صدور این از عالی افرافه الهامات معنویه و در
 الحدس نایبات بجا نه ده امش کبر بر سلطنت بکلیت و فائز
 سمو و خط دن بکلیت اولغنی شلوا و رنگ نشین بطنای
 و در جیم افروز سلطنت و پادشاهی بولسان کافه سلاطین عمل

این

این و خرفین حرمین خرفانی ملک است و این و در ملک
 این تا ارض بی دویم و بعضی موجب اولو سبب بود که
 مؤلفه بی هر کس بی باجه اولو ناس و عاونه این یک
 درجه زیاده فکر و مظهر بود و اول ملک است و در اول
 حفره خلافت و استقلال مفر اولو و در خلافت عاقبتی بود که
 تکلیف بود بر جفری کوشش کی مبین و انکار اولو بنان بود
 بر صورت ظاهره و در انکار اولو است که بود فرام با انسانی
 و نوعه اول مرده بود اولی و شیطوب است که در خنده
 بر غیر مضمون و نطق مستند و در در یک سرب انفا و امره نام
 و خلاف در عبودیت و انانی فاعده تا این قول و نطق
 بر گفته بود که مؤلف تخلص این نام است با انشاء هر کس
 نه در عاها سی اوزره حق صریح در تخلص حقوق و با ندر
 است حقوق و با ندر حق استوری کوزه اولو ملک و سعادت بی
 که در سید استحال اوله بود که بر امرضا و اصول و در و می
 اکثر من ان بعداد القیسی حقوق ولی نعمت بود که در
 ادواب و ارکانه نهایت و اصول و فرود نه غایت کوره نام
 فقط شرط اعظمی در لغت و شفقت اولو بنده با کمال عقل اولو

انصافش انصاف اولیائی باشد مستند است به قدرت
 در بیان جوهر جانی یعنی یکی قسمه منقسم بلورم قسم اولی قدرت
 ضروری در که بر اصل محله یک طرفی مطالعه بر نفس
 اولی در وجوده کوی بود شود بر اولی نمک طول برین
 قدرت وجودی ابروه یعنی انحصالی اولی علی کوی نمک
 رفته رفته صورتی مزلت حاصل است و غلطی حرکتی و غلطی
 هم الهه بولان و مدار راه درستی اولی است بر اولی
 فضا و در اولی و بلکه که برک انحصار اولی نفس عبور
 ایتمس اولی است و مانند مردم و جوهر فاله قدرت
 بلوب ولی نمک بل و نهار شرف و اولی امر فرمان
 ابره دوزخه و نظار اولی در او با وجودین ایچ بریا
 انداخته مطوره نکاس و بیان نمیکه ثابت گارده فضا
 حکم مبتدیه به شاهه بر الفال مالمی کینه سب و است
 و نوعی خاطر نمیکه همه گاه برسد و غلطی نیست که کون
 یعنی ولی نمک و باعث نفس در برین بولان ذات علی قدر
 بهت و غایت بولان بالوجه و مستوی استفا اولی در فضا
 ولی نمک استکی برین وجودی و برین مازک و بلکه غلطی است

لی راما

لی راما اصل کبروی معاینه و ساد و اولی اوزره اولی است
 امانت و خاسته مالک اولی است بشه بود اولان صفت
 صفت ضروری برین اولی بود نمک با عیار کون هم که حسی
 و ندهه معنوی دارد چونکه برین حالات امور سیدان اولی
 حسیه ذریه سون اولان ندهه استی قدرت و نمیکه بر کونا
 امانت و جانی انقلاب و مانی مسلک وجودی و نور اولی
 سلوک و ذهاب بمانش اولی بولان ابره و نسبت و ضابطه
 بود برده بر نفس و نفس ابرک و اولی است بر صورتی
 طوفانی در فردی وجوده کوی برین اولی نمک است
 بر حقیقه مدوح و درجه نظر استفا به کون مکره و برین
 سابقه می ترک و بلکه اولی است عینه با برین است
 صفت بروره مذکور و معنوی اولی برین است قسم ایتمس
 صفت اختیار در که اولی است و سب یعنی بولان اولی
 اجساد نورین و بلکه سب الفدر برین در برین اولی
 مکره و می کاکان ایفای وجودی و نایک برین و برین
 ابرک و ولی نمک افزوده مالک و خاسته مکره و ندهه
 ابره و بلک ذات مکره نمک صفت برین و نایک برین

علی سید الشکر استین و جودی سب و عدم صرفه قلب
 اوله مزایه النادر کالمعوم نفعه بکلیه سبک علمی دره سده
 اوله جنی امر صدف و منفرد باین بنده صدف ضروری صحتی
 استعدادن اوله چاره بولنه فر اول کرده اصحاب رسد و کاین
 اوله جعفری جینه نامی اوله فری نعت بند و لبی المرنج حقان
 و بلروده منتهی حب استعدالی اوله فری مال ازون و نامی
 قلب بر شسته بیدرک طرف اب و فی اکنون و لوفرونی اوله
 ابراز صدفه میوز اوله بچول و تکلیفی اوله فری فضل و در است
 و رشده و کبا ستری هنگام استعداده افری هانت و قبانت
 و ایفاج رؤت و مصدقه مانع نوی و دفع ضروری اوله کرده
 بوجنده ولی نعت بولنان ذات عالیه بر با و سبیه بهم
 و الزم اولان بر صورت صدف و تکلی استقامده کوربان
 بولکانی لطف و نعت استین سستی اوله بن مرتبه بکرمه مانع
 چاره سده بالفدر استبره صدف ضروری صحتی قول و صبر
 اینک ذمی امر ضروری اوله جنی و فیغ و سکاردر بزر فضل
 ساندن مسان و صفا اوله جنی اوزره صدف استیاریه صحتی
 بولنه ضروری ده نادر و صدف ضروری صحتی مانع ما و نوده اوله

یکی صفا

یکی صفا که بر حق بر ننده من سبک استقامت و صفا
 منظره صفات و مافی حرارت اوله جعفری بولدر اده من صفا
 بچول و صفا اوله فری نعت لبنت و در است خلفی حکمت
 عاقبت کاره قدر صبر و تحمل ابد و صبر استقامت و تکلیف
 افری هانت و جنات بولدر و صفا بفری نعت اهل استقامت
 کوبا ولی نعت شبان نعتین و سرور ازین اوله بر صدف ناده
 وجوده کوزه هم بر کن سما و صفا لبی ببولک نعت افری
 و با خود و صفا بر ناله بولنان کالیوه و صفا نفعه بر بکر
 بولک استعداده طر عظیم اوله جنی امر با بر اوله نعتین
 چاره و با چاره صدف ضروری صحتی نعت اوله صفا و بولی
 بولنه صفتی امر بر سندر بدین صفت صفت و نعت
 بوضو نکت ذمی انواع عده و صفا عده سی در کار
 اینده لفظ عدالت صدف سبک صفا و صفا و صفا نوده
 ناصح و ذمی اوله نعتین بولدره طب صفا و صفا ناله
 از دم کوه نام سکر نعتی صفت چو بولدر بولکانی
 سونیس مرتبه رعایت لایحه با صفت امن و است و صفا
 نعلانی نفع و کما نوره طفره کبسی صفت سفارندر بولک

و خانیان منگانه و عهد منگانه ای اولوب که ایلم والری
 مراسم بهائوزبانه اصولی اوره رعایت اویسی حقوق
 خویشاوندی اولوب بوکار فایده دخی انواع حیوانات نرغیه
 حاصل اولور انبوهیون ماده معنی بهاسی بولور اولری
 انسانی مخصر اولوب بولور ان ماعده باجلف نام کیره سی
 و هر شک لایحه دلاخی زوعات منوچه سی و اور **سوال**
نظری بی بر خدمات دولت علیه مستخدم و محاسن منوی
 اقدیم دلبیریم بولاندرن یک چوقدی در سعاده
 نهریه و فواید من مصارف روزمره دخی کافی
 اولدی جن عذاری مانورب مکلنده ای اچاره موافق
 اولس خد بلور بگون خوف و مانوربده طور مکلندی
 نکلده در سعاده کدر و درون سنا بولده برضو لا
 فومان و بوغار بجنده الوری و فوایدی بر ربالی
 الوری و هر عمره قدر سو بکیر اچاره اقرماله بر رازده
 و بعضا جوامع و خانقاها بولده و با خود غلط مکلده لایحه
 بقیه عمر می کجور و نطف خدمت مانوربده غبت انبر
 ایک دیرک و بونی پر بار از رویه ایک مانورب
 و لایحه

و فخریه نظار غبت انبیاک افکارنده کوره بوم سکلده
 افکارک بولیدر بوسه افر عمره قدر این دولت
 و ملک و ملک انخوانده سی و ستمی انکدر و بولکار ده
 بولنده سبب حکمتی نه در **جواب عقلی** انی نظری بی بر
 بوسکت بیان ایلیک افکار بالکر خدمات دولت علیه
 بولان دولت نمت و مناسخ حق نمت مقولده نخصر
 اولوب از او ناسره دخی قنی چوقدر بونک در بولوب
 سبب حکمتی و افکار و منورب طرفلین کن مقدم بر کسی
 دینا بوسل و رغبت و کسب سلمان و نوزنک اولان
 ممنوعیت در ممنوعیت مذکوره عموم ناسکت بر وجه عرف
 و خصایصه تاثر این که مکتب نکل و انوری غیر نکل
 اگر ناسه طبع ثابته اولدر بکلده منوفا اسه پاناک
 طبع و نکل اولان و بولنجی سی مطالعه بکیر
 بوم فوت بیزه و نکل انزاساب برده دلی بکلده بر نکل حکمتی

بیت منوری

دیری خاوه باقی عمر می عالیاب بر او دکلنی نیر اوسلی رتاب
 با بر بود بولده گل نکل و لایحاب برضو بر طرف نکل مال سب

این کتاب در مورد
 حکمتی است
 و در این کتاب
 به بیان
 حکمتی
 پرداخته شده است
 و در این کتاب
 به بیان
 حکمتی
 پرداخته شده است

توی بسو ساله تخی از نژاده ام
 عاقل است ای پسر ای که از نژاد
 قاضی عاقل است ای پسر ای که از نژاد
 عابدان و برین حال بود که صاحب

دیر و خوشگوار کنی از نژاده ام
 عاقل است ای پسر ای که از نژاد
 گوشت گوشتی که مفهوم بود
 یادش بود از او که یک حصه بس
 دید که تخیتمش اولی که در دم
 و با یکی خفاقت و غریبی
 یاس و فتوره قلب و خول ابد
 جگت تخی میزد و بکا شغل
 در با سالی لاله و لاجسی سولش
 سوز و غم بود و غمناک
 وارد البته و حال صورت اللال
 عموم ناسک انگاری
 کوز شکسته نهایی لطافت
 و درون شکلی رخ اولت
 افراد ناس سوفاقد و دل سولی
 مرتب اولت بود می
 مسرت سر و جگت تخی
 غمزه می فریادند هر کجی
 سو لطافت و نکاسین
 و کج انگلی صاعق و در سن باب
 دیده جگت اولسه می
 قدم سده نودت کنگ
 و با کون بود باید
 تخی می بود در بولون
 دونه با تخی با تخی
 عین تخی بود کون
 کون تخی بود با تخی
 بیت نامتقی دیده
 ان ابر و جوب با تخی
 کلمات فر فرقه
 یا تخی غناب و خطاب
 و لغت در ستونهای
 مشا الهک انفا لکر
 تخی علفی و فرقه
 نامتقره کرده و با تخی
 عاقل اولت

بول

بول عاقل است ای پسر ای که از نژاد
 گوشت گوشتی که مفهوم بود
 یادش بود از او که یک حصه بس
 دید که تخیتمش اولی که در دم
 و با یکی خفاقت و غریبی
 یاس و فتوره قلب و خول ابد
 جگت تخی میزد و بکا شغل
 در با سالی لاله و لاجسی سولش
 سوز و غم بود و غمناک
 وارد البته و حال صورت اللال
 عموم ناسک انگاری
 کوز شکسته نهایی لطافت
 و درون شکلی رخ اولت
 افراد ناس سوفاقد و دل سولی
 مرتب اولت بود می
 مسرت سر و جگت تخی
 غمزه می فریادند هر کجی
 سو لطافت و نکاسین
 و کج انگلی صاعق و در سن باب
 دیده جگت اولسه می
 قدم سده نودت کنگ
 و با کون بود باید
 تخی می بود در بولون
 دونه با تخی با تخی
 عین تخی بود کون
 کون تخی بود با تخی
 بیت نامتقی دیده
 ان ابر و جوب با تخی
 کلمات فر فرقه
 یا تخی غناب و خطاب
 و لغت در ستونهای
 مشا الهک انفا لکر
 تخی علفی و فرقه
 نامتقره کرده و با تخی
 عاقل اولت

نقطه کوه
 با جیب
 یکی جهانه بود
 عدل و در تخی
 دولت است
 در تخی
 اولسون در تخی
 و با تخی

قوت و کثرت بولسی نزدیک ابد جاک بسین بسین اوزره
 خامه چنان اعلیٰ دولت اولیٰ سرمدان ملت و تخوران
 دولت فرقیه دمت غیر کشتی و دباندر چونکه بر ملت و دولت
 ملل و دول سازه اولدیرینه از هر جهت نفوس و غلبه سی حال
 غلبه قوه مالبه به دولت و دولت که حاصلی سر مایه است
 و بصافه غیر کثرت عموم اوزره صرف و عماله موقوفه و بر سینه
 بوقت بسین و دولت ازل و جان بس و محبتی دمی فقط و ملل
 و مملکت صوری و منوی است و غیرین اولان کرده فیض
 ننگه او موقوفه کنده می تصور ملی قدر ابراسوی با بیغ
 و اولوجه علی و قومان الوب زمره صفی و بطالین است
 هر صفر ایله کا و بولم و خاقان و کاه مبلده و سیره کا بکرده
 سیر و خاقان ایلیک اوزکار باطله سنده بولسان حضرت نامه
 اوم نظر بیا فرار بوقول مفت خور و مامل اوبار اولان
 اشخاص برنی لاضمان کرده بی خدمات دولت عبده ده
 استخدام ایلیک نوبله بولسون مکنده قوشن و مکنه بکرده
 مؤلف ایلیک بیل انواع خطر و محاذ بر وجود و بوزار اولان
 ملک و ملک بر دم و ان خسار و ضرر کوره علی بی بی در ^{تو}

دولت

دولت و کثرت استعجابی بلکه خیال و اولاد و بولم و محاسن
 اعلیٰ اوزرینه ایضا ابد و حتی بکرده مکر و هک ایلیک بی درجه سنده
 مضموم و مستفیدر علیه حسنه انصاف و جمیله اوستنا
 و غیرت وطن مسلمه معنی با سینه حبله و ذوق و اشتیاق بولان
 اهل دانش و عرفان و اصحاب کبک است و ذوقان مافوق
 و تبه کوزمات انصافیه ماده سی و عا و درجه مایه ده لویه
 اصل اعلیٰ و مقصود لری مرتبه اولده اولیٰ اوزره دین
 و دولتی ایچون المردان کدی و جوسمه اولان و قابلت
 احاطه ابده بیلیکی زنده درده حسن خدمت و صدق و تقیات
 وجود کوزمکه هر ایدر بوسکت مرغوب درین مملکت
 کیدرک زبانه نائل اولد خصلی احسان و غنایات بوییه
 کند و لرینه بشیر مادی صلال و مانده زلال اولان عمر لری
 اولدنه هم کند لری و همه خیال و اولاد لری مضمونال
 اسبش و راحت و شرج شهیدیه حضور غایت اولد کوزمکه
سؤال نقلی بی بره ای فضل دانا بین الانام استعمال اولان
 علم و تقوی لفظ نظر بک ما بهستی لایضیه بیلد بیدمکن بولون
 و برده انام ذلوعی دارا به المردان برنده ملک بحث

و بیان بر کرده بود و زنده می نمود ما را چون کبابی نغز زنده می
 کند که صرف لبسم فانه بی موجب اولوروی **جواب فصل دانا**
 ای نطق بی بر او بگویم و بدان کیفیت خود و در نکات می خواند
 انعام عده هندی اولوب و فصلی کس سز می بود و هر طور که
 بولوب بود و بنده و دریت فصله و اولوب نطق است مناسب
 بر نده نکات سکا معلومات در هر چه بود که بولوب است این زنده در نکات
 سر عا و فاولو نایسته ماکه فصل اول یعنی معلول نغز و در انکه
 سوز نطق کلیدی علم ای قسم قبول تقسیم اید بود تقسیم اولی علم
 هر که که را می یعنی قتل و عدم و با خود مال و سبب غیب
 و انعام و با عرض و ناموسیتی بنکله کند و سبب خیر و زنا و نکات
 کبی سبب اولی بود بولوب یعنی به حال خیر و نکات و اولی
 و سبب سبب عبادت باعث عقیده رستم ناموسیتی سبب سبب که
 بود در عایدون بر طاقم مثل و بطالین کردنی کرک منافع
 و نیکو زنده و کرک نواند عمو میده عانده اولور سبب کرک سبب
 یعنی جو فصلی و قبله کند و با خود سبب اولی فصلی بر سبب
 و بر یکت و کند در یعنی سوزده بود و در فصلی اولی در
 نغز خانه کرده کمال سبب و در بار نیکو کر سبب باغ و باغی

در لاری

در لاری و قبله و بولوب فارسی و سوز مک و با خود اولی سوز مک
 هر بار در تجارت و صنایع ادغامش و بولوب زرت و وقت
 و تجارت مغلط بنور بولوب سوز مک نامش اولان جبار طاق سبب
 بجزه بولوبی و در سبب قابلیت کوسره جکاری است در ان
 برش بولوب و در سبب مانیغ عمو میده و نکات تکلیفی اولی
 نکل در روز و شب جلوه نمای عزت حصول اولی سوز ارد
 اولان انعام ملک دولت و نغز و وقت ماده خیر سبب
 که وسبب حاصل اولین سوز طرف و نکات و نظیر سبب
 بدان و نکات و نکات سبب سبب عمو میده اولی سبب کبی
 مواد کور در سبب و در سبب سبب اولی سبب جبار اولی سبب
 بولوب سبب سبب سبب جبار و کره ماده سوز اولی اولوب
 بالفرض بولوب سبب سبب اولی و سوز سبب اولان سوز مک
 اهر سبب اولی سبب سبب سبب و منافع سبب سبب کبی در لاری
 درک و طریق بطالت و خدایان زک اید و در سبب اولان
 سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب
 اولی سبب جکاری انعام و نغز اولی سبب سبب کور سبب
 سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب

بویقت فخر مشایخ بسین بسبب عتد و محض غایت
 سفل اولور و بویله سیده اولدی قی چیر و اگر اکت دخی کدی
 فواید عویبه و منافع موفقی سی هر کس معلوم و منودی اولدی
 فخر مشایخ یعنی ذیل و بلکه زنده زنده عالی عدل و خفایت
 و اصل اوله خندان اینده بویت فلک امری اعمار مالک
 و جلا و زینت بعد عیب داده زنده صورت فرار بولور و کله
 بر اکت کنی خانه زوی اولان اولادی و همفراش اولدی
 بولان عالی و با فواید سکنه کله کله و جاریه سی کله
 نه طرز اوزره مغنی و مرود و اول دم انکرت و نماز سبب
 و اسلامتیه و بر کونا فاعله بولنده فخری حاله منجمله خبر لو
 و فاعله لو بوله سون بولنده فصل مجبور و منتهای سلطان
 عدل این فخر ایندی کانه بنوعه وزیر رسانی فخرنده بسته بو
 اسلوب مرغوب اوزره اوله خندان مشایخ با با و باخوار اولادی
 بر خیر لولیش کور ملک چون خبر دره معالی سی اهر المدی کی
 دفته بر کونا فخر انباش اولدی سی یا و شاه زمان و خندان
 دوران جانب عالی کنی اولاد منابه سنده بولان سبب
 در عابسی خزانده بود جمله نرفا زوی سنج و صد در بویله

امر و دوران

امر و دوران عالی کنی البته نیمه بخش عدالت و رحمت و باعث
 حضور و رحمت فخر اولدی و بعضی فضا بای مهربانه و ندر **سفال**
نقش بر او ای فضل انا دولت خد منده استخام سوران ما بویله
 بلکه ده وزارت ربه عالی سندن تازنه فوایدی به و عسکر به
 ربه ولای مشیرین اون باشی به عینه ده صدر و فخرین
 زمره فضا اینده قدر بر ربه موفقه این اولوب و بعضا ربه
 دخی بولوب بولورک جمله سی باشد با سندن مامور منقل اولدی
 بلکه ده بولان ابلات والی و مقرر فلک و سکن ابلات
 عسکریم اولدر ادر و مشیر اینک و طریق سلامت بر حق علیه ده
 بولان دخی صدرین محترم اینک اکر بالذات و کرک بالواسطه
 و اند دخی مافوق فخره بولان دولت فخر اینک بالذات
 مامور سبب نه تقصیری اولوب نه جهل یکدی که کسب بر طریقت
 و انصاف بخش اولان بهت جسمیه منقطه نکت بادشاه زمان
 و شریفه دوران بولنده حق ذات عدل نسما نه مربوط و سبب
 اوله خندان بولورن منجمله مامور نفس اولدی یعنی کولیک
 مامور رکن اینک و با اولدی و دلجه کنه در اندن صورت حق
 ذواتک نه صفه منصف اولدی بر شوریان بویله ازل

و جان و جانیدیم **جواب عقل** دانای نفس بی براد و استخوانی
 عالم بقدر قدرت نسیم نفسی در شرم اولی علیه خسته مضایقت
 و زینت و تبه عفت و متفانله ارسته اولدنی حاله اصله
 و تقاضات موضوعیه و خصوصیه معاملات مقبوله و مطهرات
 بجهت ترقیه به دفعه و حل عقد امور و حق و زینت مصالح جمهریه
 اسلوب و اصولی کاشفی عارف اولان دولت قادر کی بودیکه
 بیچ برده جلت اولمز و ترف منبیل مامل سرمایه بیانات و مخزن
 اولان و وضع العده مضایقت و متفانله تزیین اولم دولت
 اجتناس اولان فخری نامورین نامل حضور درون و مطهر
 التفات کویا کون اولوب ساز اولمز مایه نیک دخی افروزه
 منج مستقیم مدنی و سدا درون بیخنده بول بولهای لایکی عزت
 و صعوبتیه بدل اولسه کدر ایلمچی نسیمی که خفته و غرض و تقویت
 اجرایی سوز و بولید براد و بیان اولان حق سوری قبول
 و باحق آبدان تکمل و عدول ایتمک بولده و عفت و تقاضا
 سکنده بولده زین نطق اصول و توفیق موضوعیه ان یک
 اولد خیر دار اوله سازد چونکه بولکلک شرط اعظمی عفت
 و متفانتم و بیغرض براد و بیان اولان حق سوری قبوله

نزول

نزول دست بخت سوزنی اولدیندن بو صفاتله متصف اولدنا
 دولت عالم قدرک معیت نامورزی انصاف و انصاف
 دارنده صفت نسیم صدق و متفانتم اولدیندن
 و حمت اولدنی حاله ایکی بلور سیر اولدنی انش کوی بود
 او چمنی نسیمی اصول نشا و مزارع اولدیده صفات محدود
 مشهوره و دن ایلی بهر و غرض و تقاضا و انکاب دولت
 و خصوصیه کبر و تجوت ایله اولدده اولدندار بو متفانله ارت
 موجود معیت و در فانی اولان نامورنده الیه ارفه
 حضور دولت و اطمینان دولت اولدندار بو متفانله
 بیان اولدنی اوره دولت و منشی سون طایفه اولدندار
 حاله بر دست افت و خیر و حالت مطرب ایتمکله سوزی امور
 ممکن اولدیلورده نسیمی عصا نسیم لی نه علم عالی اولان
 توفیق موضوعیه و اصول موسسه اولدنی دنه کوی و سلیک
 قبضی بیلور و بویله برار النوع فضیلتی مرکب اولدندار
 بو متفانله دره دولت انصاف سبب اولدندار یک
 بو نسیمی قبول انش سبب عن علم خبات انش اولور و اولدندار
 انش سبب من عتد مسن خدمت منوف اولدندار و یکملک

1

بشقه نه دیور **سوال نظر بی پروا** یعنی غفلت و انا الکلام بحکم
 مؤدوسی اوزره انفا لوجه برای بیان و ماطفه رب ان
 اوله لیک نفه بمانت بهره دن خاطر فائزیه **سوال**
 حیرتغال دخی کلدی شوپکه دائره دولت ادم سونی
 ماده سنده ده صدق و خبانه دخل دره ملک سنی
 وار سدر **جواب غفل و انا** یعنی غفلت بی پروا غفلت
 ندگان دولت و صدقای سلطانک صدق و خفا تخریب
 بودم سونی ماده سندن بویک و غلبی نیک اغر مبران اولر
 باینر بومفاده مکار خفته جبرت لیکر دفره عبرت اغر
 بیان ابده ملک دائره دولت ادم سونی ماده سندر صدق
 و خبانه مشله زنده دخلی اولوب اوله یعنی درک و غفلت
 و بوجنده دخی استخصال عملیات و بعضی ابده سن
 سندر رعنا معلومک و کلیدر که هر دولت دولت و خصله
 صاحبترک منبع مخفی و ولی نعمت عظمی بولان دولت
 علیه ابوی الودوم و سلطت سینه سردی انفا ملک ستمثل
 زبر خراج مستدم الضلای بولان کانه بنیه درقا با اجناس
 مختلفه و اصناف فرجه دن تجارت و عدو نفوس دخی بی حد

و غایت

و غایت اولوب و زبیر نه تا نفرت عسکره و محلات
 و فراخار و نام و مخبر و توجه با سبیله بنجه قدر بخت دونه
 داخل بولان بویک و کویک ملک و عسکره علیه سامور
 دستیه ملک عدو نفوس اخباریه موجودی صفت بخت
 عشر مفساری عدد زنده اوله یعنی بی بیات سور دن اولوب
 بوجنده شو مقدار فرقه سطره تلیله و بخت معلومه خرنه ابد
 بوجنده زبر دستانی حکومت الله المن و خارجا و دخل
 تحت حمایت و محافظه طوق و خدایا بایب شرفه در
 و سنج بوی بختی اوله علیه و ارادت سینه بی انفا و اولر
 املک جه حال فرادنده و خادکنده ده اولمان برفوت
 مؤثره ملک وجوده نوقف بدر که اینه اوقوت نامورنی
 مستدر ملک جودت غفل و دکالمله اعمال و اهر اوله یعنی
 حسن تدبیر و حکمانه روش و هر کدر بونسه دائره دولت
 و بخت سلطت اصحاب دخی احاد بنجه و افراد عابا ابد
 غفل و در رتبه تمایل و روش و سلکده متخلافات اوله یعنی
 عالوه مطلوب و ارز و اولان انفا ملک و ملت و ابطه
 بنجه در عبت ماده سنی جلوه غای حرات لرام اوله فرمایان

دولت و ملت به میل و محبتی بر کمال و سببه صدق و مضافی
چو بر کمال قدرت و جلالت مال اولان دولت فتم
نور دانش در اینک زمین وجود و معارف و بهره دانی
بهره سازیم سود بخش بودمانی کند در این مملکت
در ضمن بدکان سیر بر طرف تقریبی بویوب دایره
دولت اذغال و کونک گونه قطع مراتب عالمه سببی
بی حال بوره بقدری منلو نرف دانش و از بدل بویوب
وصفت زینجهل و نادانی الله تکلیف اولان مامل
منقوله از بی صلی سیری و با جود لایون برادر جابری
اوله لاری دایره دولت اوز نرف خلاصه کلام
و تخریم مرام یعنی دایره دولت سون نمک کی بویوب
خدمت و عالی تمت اوله یعنی منلو مامل اولدی
سرکاره کور که انتم و غیرت کی بویوب هانت اولدی
چونکه کانه معرفت و خاندان بشقه و منلو لایر لایر
کسب نیز دینار نه کند و کبیری بولدن لایر
الودار و کیفیت نهات لایر سنده صورت سینه نرف
اوله کور **سوال نطقی بر دایره ای فضل و ماسن سون**

اهل

اهل و اباب ماده لری بر مورده و دای نصیب و سوره
دو سوزد که سنگ ماصرف لوف و مایک و لور سینی
نسویه امور و خست مصاح جمهوره نوکل فخر اولم
ایجاب بر حالیکه نه مصاح خاد و عت که رگده و هیچ
السن بر و فالما فصد اوله لینه کوره بویوبه نمده قدر
خامر میان میان دلا اوله لیک مده نه لفظ لیک فصل
دوستی ی نقین و عرف اولیم **جواب سوال نطقی**
بی بر و سوزده لیک سیری ارا اوله لیک نرف لیک سر و ارا
نعم اولور ایدم لیک نرف نون اوج لیک مصل و ا کلمه
سبب اسن و دانش جوان تصوری و عدم سینه نصیب
دوست اولدی کی بر لایم لور دیر سون اوله سیم اهل
و مامل تصدیه بودجه نصیبیه و تکلم نون نون نون
کور لور و از خفایت و نرف و مضاف لیک لایر
دیک سینه اولوب کانه بدکان دولت و در لیک لایر
سلطت ابدت هر کات و نرف و اوضاع حاضر لری بالاده
کینه سنگ سطور و ملا فغان نظامی لیک نطقی و صبح
دسا اراز ناز بر نرف نرف و نرف نرف نرف نرف نرف نرف

Handwritten marginal notes in Persian script, including a prominent red heading: **سوال نطقی بر دایره ای فضل و ماسن سون**. The notes are densely packed and cover the left margin and top of the page.

بالعکس بر فاشی کنک و صاحب قدر و شان در یک سینه
 آنک نجیبی حسابند تا اول دعای و خطباتی مقام محبوب
 و صاحب قلب و قبول ابرکت کنی قول خود سینه اول سینه
 اولج در یک جالبز بره بود و نک ایکنده ده از حضرت
 و نمره محض و اسانت کور بفرم فقط ببولده مبران عدل
 و انصاف اله النوب و قدر و صاحب ماده لری بسون مطرود
 و مهزوک طلب بولط بولط بولط بولط بولط بولط بولط
 چشم رفت و احکام مندرج سینه اوله جاسوس غلظت بولط
 حاله تفکر و نقل بولط حق فاده سنگ در جسی بولط
 ال معنی بمانده جبران بدن اسل و نوبه دن شفا و بولط
 سائک اصول فردی اوزر عمل و حرکت اولی نقد بولط
 ملک و ملت و دین و دولت نه در جاده فاده قطره حال بولط
 البته بولط سائک و فی اول در جدر و شماری اولی لادیم
 کله علی عند اهل الانصاف سینه مرتبه محض و شون اولور
 دین اعدا لاعتاد و التوفیق

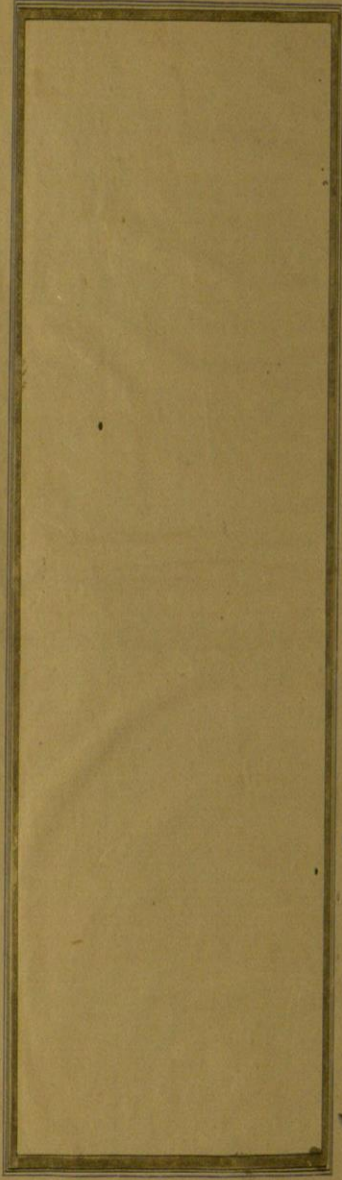
بسم حیا مستسلا اساء
 حمد بعد جماع اهل بیله سخن
 چونکه در مای فوضا خدا بی با
 فارس الخلیل کالان نجه قلمو عالی
 قدمای سفت انش اثر بی حدت
 معنی کم ترک الا اولی برین بولط
 دین لطف و خرد و دین علی حج کلیم
 عبیدی محرابه شرح حال مازمان
 قیصر در افشان سر کافه زار
 کشتان سخن بوی موافقت جانشا
 نقش ملک بیزی خطه ده از نکرده
 اجنه و ایدرک بر نجه آثار کزین
 یعنی شایسته اورنگ چون انسان
 حضرت فضل بولط ناطق سار قیصر
 بر جیب لطفی اکا سائل بعضی انصار
 کور شده بولورم دیده الوائین
 بولور بر اساء و جوی بی شامل اثر
 فاقله می اهل معارف دیبا اولور
 اکا مستوفی اولور با انصاف انسان
 فیض اقدس زوایا اولور کونک علی
 بهر ارای خفتان عجب تقدور کن
 نجه اماره موفق اولور بولط کن
 ز سوال جواب و نه دقتیر مراد
 که او در کشور غفار طمران زهرا
 رفیده سخن ارای بی اعداء اثر
 بوستان بقی بار نصرت پیرا
 کشتن نظم و سروده سخن کور کله
 دین لطف و خرد و دین فی انیسین
 فادق بیک و بد جملوا اعمال جماع
 نجه محضی بولط بولط بولط بولط
 بولط بولط بولط بولط بولط بولط
 دقتیر شده فدایر دقتیران مشین
 سوختن شده اعمال مایل بولط

کل روی سپید اهل کمال و رفیع	میل نظر دور تازه نهار اولیغیر
اشتبوا بآفت بر خیزد ایدر شوقی	اهل انصاف اولان نبرد اولیغیر
سر نسر ایچولت چشم کمدار دقت	کور بکلت سر نقیم باز یول سبکت
و بد مای کندی اولانی ایلی کوی	ای له کلاسته اولونجه دکلا رهنما
سنی ز رخامه و زرین مد اولیغیر	کور سه برده الم لیل اولیغیر
حرز جان ایسه سزا بهر سوزنی کوی	سنسن اول سنسنی پر معنی اولیغیر

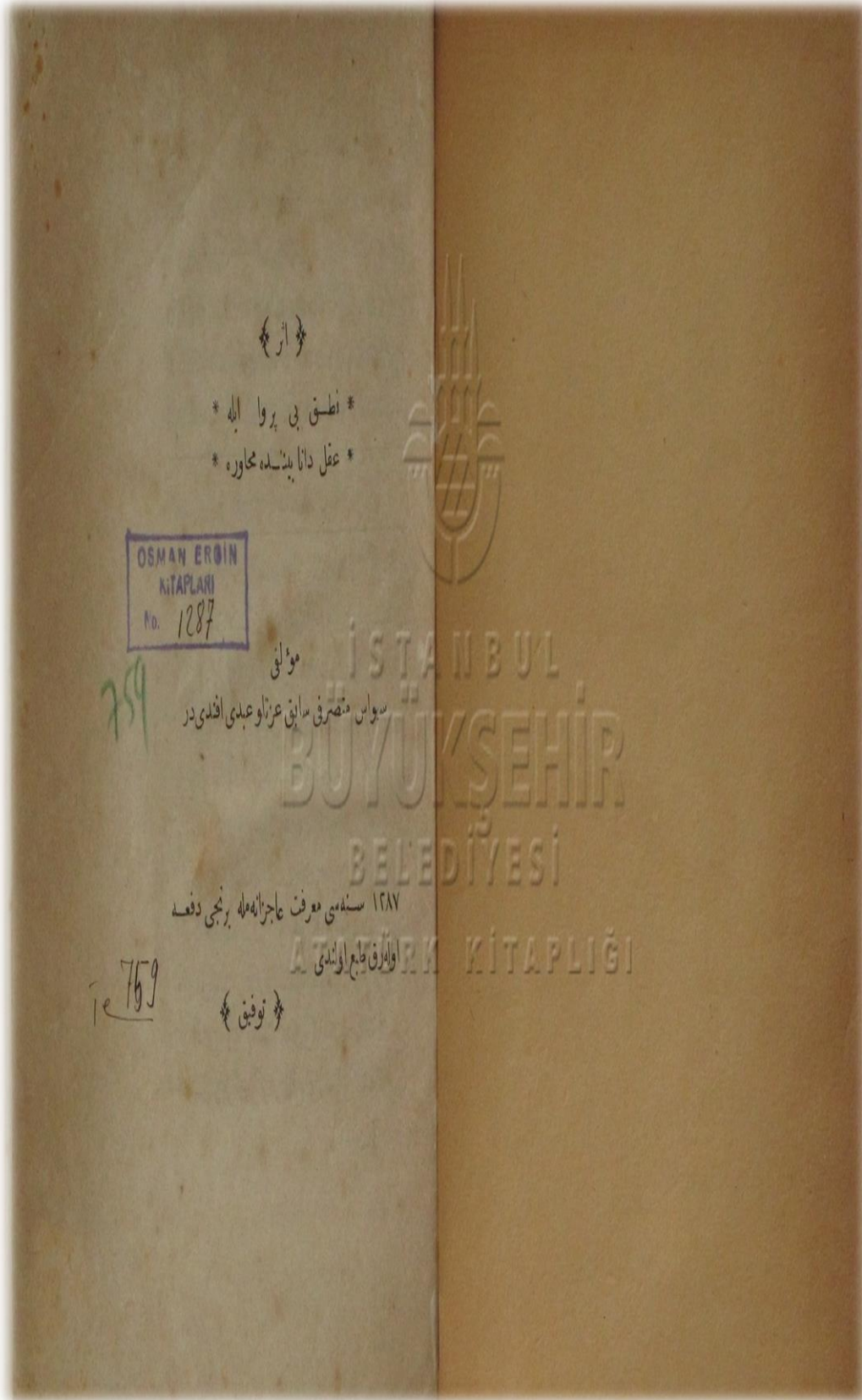
هر نظر از پادشاه سنسنی و هم نظر

ینداز اولیغیر نهدنم ابر اقرار

کسب انصاف الی الابر الفی علی وصفی کسب من تحفا و طوبی صدر
 اعلی حال کور کانیانانی کسب کور بسند و دولت سده نده
 دستین و قاتین و الف من اجرت من الی اولیغیر

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ATATÜRK KİTAPLIĞI NÜSHASI (A.)

تسین خطه واسعه بحث و بیان جوړ مندر و نصلبه کابنه
 و تسلیه و افیده بهم افروز مسند معالی نبوت و رسالت
 و کسور کسای پیغمبری و سلطنت جنبانه انخاف
 و اهدا قنور که شرف عالمهای راهنمایی و منهای حق
 و هدایب و دولت جهانبخت سده غور نادرستی و ضلالت
 کوی ربای افضلیت و حازر نصب السبق خاتمت اول مندر
 و نسیم جن افروز رضیه متواله شول اصحاب کریم
 حضرتائیک مضاجع منوره لینه وزان اولسونکه
 شاهراه راستی و حقانیدن زره قدر عدول و رونا
 رفته دیگره میل و مشول جوړ ما مشلردر و دوطوی شیرین
 جان نطق بلاغت عنوان شول پادشاه زمان و شه نشاه
 دوران یعنی السلطان بن السلطان السلطان عبدالحمیدخان
 آن السلطان محمود نخل افندم حضرت تارینک و نقشکن
 چار باغ جهان و رشک افکن سینه سبیلزار کاستان
 اولان کاشن مدح و تاسنه شکر خای بلاغت و اطرا و انکسای
 اهتمام و اعتنا اولور که مصراع بر حسته فحوی وجود
 جهان سود هم او ناری مضمون حکمت نون السلطان
 ظل الله فی الارض مؤید و بر بلع بلع سلطنت و خلافتی
 «انا جعلناک خلیفه فی الارض» نغم کریمه منصوص

***
 ***
 ***
 ***
 *****
 *****

بسم الله الرحمن الرحیم

عبدلیب حوسوی خاچه معجز بیان و طوطی شکر خای
 کاک بلاغت فشان شو بو زدن نغمه سرای چنستان
 شکر و نای بزنان و بو طرز بدیع الالوب اورز دهن ز
 حمد و سپاس ایزد و منان اولور که ارادت علیه ازلیه
 و مثبت جلیله لم بر زلیه سببه تنگنای عدمدن فضلی
 و وسیع الارجای وجود و شهوده کنور مش و هر بر بی
 بر رنجلی البه سببه بحسب الظاهر زک دیگر و طرز
 اخرده کوسر مش اولدیفی کانه مخلوقان و قاطب
 ما و نانی ایچندن ممتاز و مستناب و تمش اولدیفی نوع
 بنی آدمی جوهر بکدانه عقل و کبائسته مالک نصل
 فضل و عرفان و کوه عالمهای نطق و کلامه اورنک

(۱)

وما أکدر اور سلیمان زغان واسکندر دوران که
بیت لحره* نه کلندر نه کلک احتمالی وار بودنیا به*
محقق بویه بر مصف شهنا جهان آرا* دیکه بالوجوه
احرا وحق وکافه امر وفرمان ملوکا نه زنده، الملوک
ملهمون مائنه ماصدق اوله کلندر در
منوی به

الانشاء دوران عبد المجید

خلنا ایلیمه عمر بنی بر مرید

سن اولد فجه فرمان زوی جهان
بالسن بویه دشمن بدکمان

جهان اوله فرمانک نده سی

دخی صدق لطفک خنده سی

بوله دشمنک فریب زوال

بحق خدای عجم التوسال

عدالت در دولتکده مقیم

عنايت حضور کده اولش ندیم

در دولتک باسیانی عطا

صفتل کرده ستمکده وفا

جهانک سکا احتیاجی جلی

(مکر)

(۵)

مکر بلیسه بونی اولان دلی
وجودک جهانه عطادر عطا
سکا اگری باقی خطادر خطا
نه ممکن کوکل اوله سندن جدا
ولوکه اولور سه جهان بریکا

سوز کده اوزک کی زی احترام

کلام الملوک الملوک الکلام

جهان وندی سایه کده امن ورفاه

بوزک قدر بنی بیاممکدر کناه

دکادی جهان بویه اقله مری

دوشمردی بره چوقلک مری

نه مال و نه جان نه عرضه امین

بر آدم بولمنز ایدی بر زمین

الانشاء مالکنا جهان

بولوب دور عدلکده بونلرمان

جهان دو مسوند، سنی بلسون

فرامی نه ایده عار و سوسون

قول ایتدک عدالت ابله عالی

پرایتدک عنایت ابله عالی

قولك عبدی ابرخندان رجا
جهان سندان اولمايه بر دم جدا

بو عبدی بکضاعه و عبد منسوب الاستطاعه مجلس
والی احکام عدلیه مضطفا و طه سی خلفاسی سالك اللاتنه
منسلك و افغان و خزان استحصال ملکه فن جلیل
کتابت یولنه سالك اولدیم خالده بو سنه ابالتده عقد
و نسکیل بور بلان مجلس کبر کاتب اولکی مهور بت
باعث المفخر تبه بو طرفه کش و استنه یکی بحق سنه بی
منجاوز اوله بور که مجلس مز بورده انقادی مهور تبه
انصب نفس اهتمام الیس بولندیمدن شوعدن معلومه
طرفنده مافوقده بولشان ذوان طرفیندن مصلحت
معاینه و مشاهد سببه دهنسه جون و سر مجیب و له
و ضجرت اولدیم حالت غریبه و رای عجیبه او زربنه
سردوارادی مقتضای عبودیت و بلکه فریضه
ذمت مملوکت اوله ورق معینه بولنق و رأ سنا مهور
اولماق حسبیه افاده سنده تأتیراتی کور بله مهور بالکبر
عقل و نطق عاجزانه مباله لرته مناظره و مناقسه
ایله اکفا اولشان مطالعات متوالیه و تفکرات متعاقبه تک
محصول اولان و بو مشاسته طرز اخر او زره جولانکر

(ساحه)

ساحه تجلایم بولشان بر طاق استله واجوبه تک برساله
مخصوصه منحصره اتخاذ کور بولشان قابلیت
و استعدادی جفر بر تفصیره مدار و اله الحمد و الله غبطه
فرمای اعصار داضبه و رشک انداز زمان آتیه اولان
اشبو عصر عدل انحصار حضرت شم شهابیده کالای
معارف و هنر و خصوصیه انار بر عبرت بازار اعتبارده
رواجی کور لیکد اولمسی سر فایه جسامت اوله ورق
مطالعات و تفکرات مشروحه عقل و نطق طرفیندن
سردوارادی اولدیم اوزره بعونه و صونه تعالی قلمه
النوب و توبه سدا ترکیبی علم مخصوص وضع اولنوب
بر رساله منحصره اتخاذ قلمه بدر (بیان مقدمه از جانب
عقل دانا) ای نطقی پروا * بیز بسک که جناب
فرمای اقلیم جسم تکوین و ایجاد و زینت کسای
کارخانه نصیب افعال و اضداد تنزهت ذاته عن المثل
و انداد بی که عفضل و خرد لفظ بیک عدلوی و فرقی
و تیر بیک و بد ماده بیک سیف مسلوی و فاطمه
محسوسات و مشهودات مکنونه تک کریده و مقبولی بم
جهله انسیان اول بد قدرت زایسه و صنم هوب
لم زاید سببه خلق و تکوین و علی السدام شاهرا

(ساحه)

هدايتيه ذهب وسلوكي كوش اذعان وقبوله تفهيم
 وتلقين بيورد قد نصكره صفات ذميه واخلاق پر نيمه
 ايله منصف ومخلوق و نار غضب الهيه ايله نيجه بيسلر
 بر كسته سامان ومحروف اولان نفس ايم ملغفت نديمك تربيه
 واصلاحيه خواس خسته ظاهره وباطنه ك حسن
 اداره لر بني نم راي صوابد يمه حواله بيور مشر در
 بنكه نسخه كبر و انوزج خدا اولان نوع بني آدمك
 باي تحت وجودنده اورنك نشين سلطانى وفرمان فرماي
 خطه حبات و زندگانى اولمش و از هر جهت مظهر
 تايدات معنويه الهه ومصدر توفيران قدسيه
 سبحانه بولمشدر منهج مستقيم صلاحه ادخال وحسن
 اداره ريك استحصال اولمشى من عند الله مفوض
 عهد خيرا خواهانهم و مرتب ذمت همت مخلصانهم
 اولان سنده دارة حكومت و تبعه خطه سلطنتيم
 اولمشر حقلنده مستلزم امن و راحت و بادي روسفيلدى
 دنيا و آخرت اولور حر كات حسنه و اوضاع مستحسنة
 تعليم و ارشادنه مجبور و مأمور اولديغيم بدم بدير
 بشرط انكه مظروف قلب و فؤادى اولديغيم و محكوم
 حوصله ادراى بولمديغيم صاحب طرفندن دخى صرف
 (اولنه جق)

اولنه جق و مدار نفوذ حكم او له بسله جك قوه فكر به
 واعانه ذهنيه همه حال صلاح و سلامته مصروف
 وردائت و فساد طرفلر بنده نامعطوف او له چونكه
 جناب خالق الشق و السعيد و ناشر منشور فعال الما ريد
 ذره ناجير دن تا ذات الوهين بناهار بنده منتهى اولنجه
 قدر كافه مخلوقاتنى بحسب الظاهر بكد بكرة مر يوط
 و حسن اداره حالرين مافوقلرند بولمشا ليرك راي
 و حكومتلر بنده مر اجعه مشروط بيور مش اولديغى
 مثالو بنم زمام اختيار ميدخى صاحبك قوه فكر به سنك
 بد استقلاله تفويض و تسليم ايلمش اولديغندن دركار
 اولان تبع ضرور بهم حكمجه قوه فكر به بني فساد
 و صلاحدن هر نه به سوق و صرف ابدرا بسنه انك
 حكمنى و ريكه مجبور اولديغى رسما بيان ابدرم شوقدر كه
 الت صلاح و واسطه فوز و فلاح اولور ايسده ما خلق
 لهمه صرف اولمش ديمك او له جفندن بوبالده اشورى
 نمون و معاذ الله تعالى بالعكس فساد و عناده الت
 و هدف سهام نويخ و ملغفت اولور ايسده مشريك
 نفس شيم و خابط شيطانى رچيم اولمديغيم لازمكه حكمتدن
 فوق الغايه مكد و محزون اولورم اى «نطق بي پروا»

سکامه و مدر که سکنه مرز بوم حکومت بولند انک
 اچیدن بالانتخاب سنی وکیل مطلق العنان و ذات
 اصابت سمانی حسب الامر به مرجع و معاد و ماخذ
 صلاح و رشاد بنیاش اولدینم قوی فکر به دن القای
 ساحة حافظه م اولنسال و البقی کهر بر تصور مدن
 کره بعد اخر محفوظه حسن فرار، تطبیق و افرغ قنای
 افادات بلیغه و تصورات متبذعی حضار مجلس
 مشورت و دید، کنسای ظهور رأی مصلحت اولنسال،
 احسن تعبیر و اهون تفسیرله تبلیغ ترجمان اتمند جناب
 و اهب الامال و فیاض معالک درکا کبریا پناهده
 شو و جمله جمهره سالی جند و ثن و دستکسای شکر و دعا
 و اورمکه بنی اویله فکر سخیف و ذهن ناشریفه محکوم
 ایتسوپ شرف حا کیتسه محکوم و هر بار الهامات
 صابئه سبیله موسوم اواه کسایدکم قوی فکر به مک
 هر دقیقه ده ساحة وسیع الفضای خیال و کوشه
 نه انشائه تصور عجم الثوالیه اهدا و القابور عقید
 اولدینغی مطالعاتک جمله سنی شرع و قانونه موافق
 و عدل و حقانیتسه مطابق بنسای علی ذالک بولیمت
 عظیمه و عاطفت جسمیه تک عصمتا الله تعالی قدر و شکر بنی
 (یلو بد)

یلو بد، خدمتد، قصور و نشر جوهر صدق و استقامتده
 کسور و فتور کنور رسک مظهر عقوبات دارین
 و مستحق توبیح و سرزنش ثقلین اوله جعفرده قطعاً
 شبهه بوقدرای «نطق بی پروا» شونا موس مأمور بتمیزی
 حق و لایق اوزر، برینه کنور تک وجهله عندنده الی
 اچیق بوزی اغ اولنک یعنی بین الامثال و الاقران کوی
 ربای حقانیت و حاضر نصب السبق آدمیت بولمده تک
 بیوک سبب و علتی زوال منصب و جاه و فقدان امن و رفاه
 ماده، لرندن دامنکش خوف و احتراز و مبتلای بلای
 حرص و ازا اولمقدر چونکه «الحق مر و لو کان درا»
 غیر ایا سنجده حق سوز بر طایف ناحقیناس و عظام استیناس
 اولنک اعلان حرکتلر بنده دال و مطلوب و اهلر بنده
 رخنه انداز زوال اواه جعفرین اهل حق بو کره و مستعدت
 بر وه عندارنده قدر و حیثیتلری مفقود و بونرک درکار
 اولان غلبه و کثرتلری بنجه ارباب صدق و استقامتک مال
 و جان و عرض و ناموسنی یا مال غدر و اعتساف ابد،
 کادیکلی امر معلوم و مشهود در اعتراض «نطق بی پروا»
 ای نیم خاکراهنسده صدره ارجاز فساد و محکوم امر
 و فرمانی اولقنغی انکاد شرف جهالتلها ایلدیکم عقل

دانا سمدی به قدر اب جنبان بیان وشکر افشان ایمان
اولدینگ مقدمات حکمت آنکیز و فقرات بلاغت امیر دن
هیچ برینه کشف دهان اعتراض و فک زبان افتراض
ایتمک خدم دکدر شو قدر که بیت «اسایش دو کیتی
تفسیر این دو حرفست * باد و ستان نلطف باد شمنان مدارا»
قولنه با قبولور ایسه هر ایسه طوغری کیتک وجهورک
خلافنده بولمقده سلامت دارین کوره مام با خصوصه که
بو باید کوسه تریلان احوال جمله زنده صدق
و استقامتت حمل اولموب عناد و اصرار و با خود غرض
و نفسانیت معنایله مؤل و بلکه بونک ضمیمه نعوذ
بالله تعالی صنف بشرک قدر تیب اولدینغی صبر
و تحمک ما فوفنده اوله رق برضالغک ختمده
وقوع بدخی محتمل اولسه **کر کدر**
«جواب عقل دانا»

ای مستشار دولت ورجان دیوان سلطنتم اولان
«نطق بی پروا» شو او قودینگک بیت خاطر نشاندیر
و مضمون حکمت مفرونی دخی (علیکم بالمدارا) حدیث
شریفیه مؤید و مخصوص صدر اشو متارا دیتیلان فعل
نفس الامر د، معاملات محدود دندر فقط صرف
(اولنه حق)

اولنه حق بر لینی بولوق و لزوم حقیقی کورند کجه
صرف و اعمالنه موافقت اولمق ایچون بومقامده
بر طایف مقدمات حکمه سرد و ارادنه لزوم کورینور
شوبله که حق دیتیلان کیفیت ممدوحه ایکی قسمه
منقسم اولوب بری حق صرفدر که مدع علیهک
اقرار قطعیه و با خود لدی التزکیمه الشرعیه
عدالتی کونش کی ظاهر و باهر اولان و احرار
رجال مسلمیندن بولسان ایکی عدد موثوق الکلم ذاتک
شهادت شرعیه لریله رسیده درجه ثبوت و صحت
اولاندر ایسته شو طرز اوزره تحقیق و تبیین ایدن حقل
اجرا سنده قدرت حکومتک تعلیفنه بر مانع قوی و دافع
ضروری اولدقجه برهانه جزیه ایله مدارا طرفه
کبدلک شرعا و عقلا مذموم و مستمدر و دیگری من
جهت حق و من جهت باطل اولان کیفیتدر که مدع
علیه حقیقه روایت اولتان چخه بی نه اقرار ونه ده
مدعی طرفندن اقامه بینه ایله اثبات مدعا ایله بیلوب
فقط روایات واقعه و تحقیقات رسمیه ایله علم یقین حاصل
اولور بوبله ماده لرده حاصل اولان علم یقین حکمنجه
منههک نه بیه حکم و مجازات قانونیه سنک اجراسی

حققدر و همت مرویه مذکوره ثبوت شرعی مرتبه
سنه وارد بیه مامش اعتبار بیه حکم مزبور باطل
اولی لازم کلور اشته بویه ماد، تک اجرا سنده، بو کونا
مانع مزاحم بولند بقی تقدیرده دفعا المضره شاهراه
مدار ایه سلوک مدوح و مقبول عدل و نور صبر و تحملی
خارج دائرة امکان اولیان بر مضرت ذاتیه تک دفعی
و یا خود بنسه ذاتیکه راجع اوله حق بر فائد، عظیمه تک
جلبی ضمننده، حتمی زانی قبول یعنی صراط مستقیم
حقانیتین عدول و نکول اتمکده، کی فنانی شعور
انسائیه، بروجهله یا قشدره مام شوقدر که اجرا و عدم
اجراسی طرفین حاصل اوله حق فوائد و مضراتک
حکمی عمومه ساری وجهه حتمی، جاری اوله جفته علم
یقین حاصل اولد بقی حاله، یا اختیار صفت و سکون
و یا خود خسر کلی ضمننده، شرحی ارتکاب اولتور
قاعد، یعنی مدار مدارا اتخاذیه حیر و منفعت عمومیه تک
جلب و استحصال طرفه سلوک اتمک موافق عقل
و حکمت و ایجاب دانش و درایتدر عند العوام استعمال
اولشان مدارا لفظک معناسی بو معنی، بیان اولشان
معنایه ناموافق و بلکه مداهنه معناسنه ردیف و مطابق

(اولدیندن)

اولدیندن فی زمانه تک قاعده مطرده السنه الهی
صره سی کچمشدر

(بیت لجره)

«ایلماسی قولای اولسه اقل جلینده مولانا» معارفدن زیاده
مدخلی وارد مداراتک، خلاصه کلام بر مضرت عظیمه
عمومیه تک حصولی و یا خود بر منفعت جسمیه خیر به تک
محبوبتینی ضعیف بیلمه کجه بالک، ذاتیکه راجع اوله حق
مضرت جزئییه و یا منفعت کلیه ضمننده، ذل و حقارت
ناحقناسی به تنزل اتمکلی قبول ایده مام

«سؤال نطق بی پروا»

انای زدان و اخوان نادرست بیمان هر کسی کندی
افکارنده، بیله تک نفسانینه قیاس اتمک و هر سو بیلمان
سوزک نختنده، بر غرض وارد طرفه کیمک عادن
قدیمه لری اولد بقی بدیمی و بیانه حاجت اولد بقی
اوزره ایش اوزرنده و خصوصیه اناسی محاکمان
و مر افعانده، سو بلنه جک سوزر الیه بر تک یا علیهمند،
و بالهنده، اوله جنی درجه و ضوحه منتهی اوله جعفران
بو سوزر بر تک علیهمند، اولور ایسه اول اده بر جهته
خصوص و نفسانینه و لهنده ایسه صحابت و غیرته

حل اولیٰ محتمل و او بر حرفك حتى میدانه چقیق
ایچون هم بر طاقم چکه بورفق و همده شونك سهام
سینه گذار سوء ظنه هدف و اماج اولفدن ایسه
سأرا بنای زمانك سلوك ایلد کبری صحت و سکون بولنه
کیمیکه قطعاً محذور اولیه جفی امر مبرهن و مدلل
د کبدر

« جواب عقل دانا »

واقعا بوسؤل الکرک سباق و سبافی وزیر و بالاسی
تأمل و تفکر اولماق لازم کلسه عقل و حکمت
وقانون منظره به مطابق دینکه شایان اولور ایسی
فقط بیلورسک که بن عقل نامیه بر جوهر کرانها ایسه
حق و باطلی من عند الله فرقی و تمیزه مأمور و معین
اولدیندن بویه سطحی و نامعقول سوززله ملزم
اوله امام بوراسی معلوم و مجزومک اولسونکه شو
کارخانه عالمده هیچ بر فائده بوقدر که ختمده مستتر
ضرری اولسون و بالعکس بر ضرر موجود دکالدر که
ضمیمه بر فائده بولنسون مثلاً بر ادم خیر لور بر انشی
کوروب مرکز خنامه ایصال و مطلوب اولان فائده
عظیمه یی در اغوش استحصالی ابدیچه قدر افجه صرف

(ایتمک)

ایتمک و کیمه کوندر حصول مراده انتظاره عذاب
درون چکک و شوکا بوکا کلبوب آب رود و مک
و بولنه مائیل کونا کون صورته چالینوب چباله حق
کبی مضرتله دوچار اولور ایسه، ختام مصلحتله
ظفر یاب استحصالی اولدینغی فائده عظیمه ایله مضرت
واقعه بالوازته بکد بکره مقابل طولدینغی حالده فائده
طرفی اغر کله جکندن ایسته فائده کابه ضمیمه
حاصل اوله حق مضرت جزیشک مع التهنونه قبول
اولنه جفی مشالوایش اوزرنده و خصوصیه انشی
مرافعان و محاکماتده سوسو بیلد جکک سوززادن حاصل
اوله جفی بیان ایلدیکک سوء ظن مضرتی سوبیه مامک
ظرفنده اولان مضرتیه و سوبلیک تقدیرنده جلوه نمای
مر آن استحصالی اوله حق فائده عظیمه به نسبتله لاشی
قییندیلدر سوبیه که انشی مذاکره و هشکام مشاوره ده
بر حق سوز سوبلیک صدوسی دوشوبده، سکون
اولدینغی و خصوصیه در میان مذاکره بولنان ماده
مهمه حقیقه بر رأی طلب اولنوبده، بیلورکن لادری
جوابیه مقابله فائده جفی حالده واقعا موجود اولان
ناحقه سالیک و فوعوبه جفی ملیح و بولنان سوطیانه

سب و برهمنی فاند، سی قرانیش اولور ایسه ده
 اول حقل و رای برده مکتوبیتسه، فالسی باشخص
 واحد و باخود عمومًا ملک و ملت و قاعده دولت
 حقه، مضراوه جفی منالو اوضردن صاحبز دخی
 بر فاج وجهله حصه باب اولور شوبله که اولانند،
 قدر و اعتباری دنیا و مافیها به معادن و قرانسی
 قولانله نانا بل اولان جوهر بکدانه حقه ساسی پک
 اوجوز بها ابله صائش و بو یوزدن غین فاختسه
 اوغز اناش اولور نایب صاحبزک متبوع مفهمی
 اولان پادشاه زمان و شهنشاه دوران صوب
 عالیندن احسان بیور بلان معیشی حرام و صاحبز
 ایکی جهسته روسیه و بدنام ایش اولورز نالسا
 بو ساکتین حاصل اوله حق مضرت عمومیه به صاحبز
 دخی شریک و دوچار اولسه گر کدر ایسته شو و جهله
 کسیده سلک نخر بر و تعداد ایلدیکم مضرات ذنبیه
 و اخرویه بی قبول اتمکدن ایسه بالکن بر طاقم اهل
 اغراضک ایلد، جکری ملحوظ بو لئان سوطن محذوری
 قبول اتمک طرفی شریک انسانیت و اصول
 حقانیت حکمجه مقبول و مر مجلد (ای نطق بی روا)
 (بلمسک)

بیلز بلسک که حق طوغری به یار دمجدر بنم پک
 حقو نجر بهم سفت اتمکدر که زنبه و حقیقه صاحبک
 مانوقند، بولسان بجهذوات بر ماده حقه، بلاغرض
 و لاغرض سرد و ایراد اولسان مفدمات صحیحه
 و اخطارات مصدیه به وهله اولسد، معلل بالاعراض
 نظر به باقوب نهایت کار و نتیجه قرار ده مفدمات
 مذکور، نک اولملو علل و اغراضدن وارسته و من
 کل الوجوه ایش عجت سلامت ایله معنون و بر ایسته
 اولدیقی لدی التحقیق اول ذاتلر طرفلرین ساغیمه
 رضیه مناسبه اعطاسیله استعفا سی سهو و قصور
 اولدیقی بالذفات معاینه و مشاهد، اتمکدر بر ماده
 حقه، قوی فکر به اعانه نفس لثم و ترغیب عزازل
 رجیمه بر طاقم حیل و سیاسی طرفه سلوک و ذهابه
 صاحبی سوق اتمکد دامن در میان اقدام و صورت
 خمدن کله نرویح مستعدا لینه اتفاق اوزر، قیام
 ایلدکری تقدیرده، بن هر نقدر بالکن فالور و بحسب
 الظاهر شواوچ طرفلرین اولسان اتفاقه مقابله اتمکد
 بی اقتدار کی کور بنور ایسه مد، رهبری توفیق
 باری و دستبازی روحانیت جناب پیغمبری ایله بو نلرک

شو طریق و خاتم رفیق جبل و دسالیسه صاحبی سوق
 وتر غیر نده اولان بطلان حر کنسیر بنی ادله عقابیه
 و پراهمین نقلیه ایله اثبات و استندلال و شو ورطه
 هولنا که صاحبی قورنارغه سعی بیهمال اتمکی
 فریضه ذمه و مختم عهده صدق و استقامت بیلس
 اولدیغ کی (ای نطق بی پروا) سندی صاحبی موجب
 شرمساری و حجاب و بادی انفعال امثال و ارباب اولور
 کلمات بیعسی و هفتوات مالا یعنی سوبیلکن اشوری
 حذر و اتقاهو (بیت) سوزی زسویه اغر سوبله ندنا که
 سخن سوز کی صابیلو کوهر کی سنجیده کرک من باسنه
 علی الدولام دقت و اعتنا ایله که فحوای کلامکده تأثیر
 و معنای افاد اتکده حسن تقریر حاصل اوله اللسان
 قلیل جرمه و کثیر جرمه هوندای حکمت احتواسی
 اوزره معاذالله تعالی لساندن صدور ایدن جرم
 و جانیته جوارح و اعضای سائرته کتوره کتوره
 بیله جکی قبایح و فضایلدن هیچ رینک معادل و مقابل
 اوله مبه جعی اعترافکرده اهل عقول و مسلم ارباب
 رد و قبولدر (بیت محرره) قصورم محو ایدن عالمده بحق
 اعترافدر * بنی زبر خجالتده فویان لای کر افندر *
 (نسبیده سنی)

نسبیده سنی دستور العمل وانک اوزرینه وضع نل
 ایتمک لازمدر

سؤال نطق بی پروا

ای بسم شب تاریک محاورانده شمع ضیادارم و وادی
 شکستای مباحثانده حامی و فاکارم اولان «عقل دانا»
 شو یوقار بدن برو نقیض صحیفه بیان و نیکار و کوزنه
 حافظه مه القا و اخطار بیورمش اولدیغک لای نتمیح
 و پندک هر برسی بر کنجینه رابکان و بالوجه نقیر
 و تحسینه شان اولدیغی وارسته ظن و اشتباه و بونلرک
 خلافی حر کتیده بولتمک محض کناهدر چه فائده که
 هر کی کله بویه مباحثه اولنسه انلردخی کیندور بی
 بو مسلکده کوستر مکنده و فثائق بوزندن قطعادم
 اور دامنه اولدقارلین بویایده نیک و بدی فرق و تمیز
 اشوری مشکل کورینه یور

جواب عقل دانا

واقعا بیت باطل همیشه باطل چهوده در
 ولی مشکل بودر که صورت حقندن ظهور ایدر *
 مغز اسنجه بر طاقم ناحقشناسلردخی صورت حقندن
 کور بنه لکم یچ بوزندن حکم طینت رد به سی اولان

انواع فحجیات و کونا کون فحجیات فی البسمل و همد،
 بو فحجیات و فحجیاته پرد، اولق و بر طرفین دخی زعم
 فاسد و اعتقاد کاسلاری اوزره کسدولرینی اهل حق
 صره سنده، طوئق اقلیه صورت صلاح و مساک اهل
 فلاحده، کور نور ابلده، بو طائفه ناطقه تک تیجه
 افعال و فذلکه اقوالده، انبان واصل ساحة ظهور
 و افشا و رسیدن میدان تعیین و پیدا اوله جق فخالق
 دلالتله قولاری عمل برینه منافی و دعواری
 زها بلربنک خلاقی اوله جفی و اهل حقک ابله تنایج اقوال
 و فذلکه افعالده سر نهای منصفه شهود و بروز
 اوله جق کیفیتک ابراز ابله کلری طور و مسکلرینه
 قطعاً مسایق و مغایر اوله جفی اجسملدن ابله
 بو موازنه انصافیه تک تیسر تقیضه یعنی اهل حق
 و ارباب بطلان و نفاقی بکدیگر کندن تسخیر و تفریفه
 درجه کفایده اوله جفی بدیهیات امور دندر (ای نطق
 بی پروا) اشوسؤال الکه، فائله دقیق و انجمن دن انجمنه
 تأمل و مطالعه به احرا و حقیق برکنه خفیه
 وارد که انکه دخی حق شناسلقده، اولان مدعیای
 شرف و اعتبار مجدداً اثبات و استدلال اولنه بیلور
 (شوبله که)

شوبله که طائفه مر قومه بسله طریق فیض رفیق
 حقانیده، شرف و اعتبار اولد یعنی درک و تمیز ادیب
 صوری و جعلی اوله رفی کوسسته مکده، اولد قاری
 حقانیدن فی الجملة فائده مند اولد قاری حالد، بومساک
 مرغوبه به جناب و حقیقه سالک و دولت و سعادت
 حقانیده ظاهری و باطنی منصرف و مالک اوله جق
 دارنده، قرانه جفاری سرمایه فوز و فلاحک درجه سی
 ادنی مطالعه ابله معلوم اولسه کر کدر

سؤال نطق بی پروا

ای بکا هر دقیقه، صدبار بضاعت بخش تکلم و بیان
 و روز شب سرمایه ده، تبلیغ و بیان اولان (عقل دانا) سنک
 تعریف و توصیف ابله بک درجه ده، جوانب اربعه سی
 معنور یعنی از هر جهت وارسته معایب و قصور اولور
 آدمی از کور، نورم بوند، سبب و حکمت وادی و علت
 نه در

جواب عقل دانا

(ای نطق بی پروا) بونک سبب و حکمتی ادانا مطالعه ابله
 معلوم اولور شوبله که جناب خالق بچگون و چر اوفاطر
 زمین و آسمان سنک کوزلی چر کیندن از وقیمیلوسنی

فیمسزیدن محسرم واعز خلق ایش و بوز ایش دخی
شرف و عزت به سبب و علت ایش اولدیی مثل اولو نوع
بنی آدمک دخی عقل سلیم و طبع مستقیم اصحابی
تدرن و عوام نامی کثرت و وفرت اوزره خلق پیور مشدر
ازجه

«قطعه»

درخشان رویشان چون برف لامع
زقرآن وصفشان صفراء فاتح
سروران کبیر دلهای پریشان
نسر الشاطرین درحق ایشان
قطعه غراسیمه معدنیان میانده کندوشه علوقدر
و شان و سرمایه اعتبار بی بالان و ریش اولان ذهب
خالص العیار و بوقیلدن اوله رفق فضه ذی اعتبار
سائر معدنیان دن بوشان پیور و نحاس قدر بول
و مبدول اولیدی بو قدر شان و اعتبار بی بالانی بوله دایم
و بلکه نحاس و پیورله منساوی الاعتبار اولوق اقتضا
ایدر و بو جهته هر کسک یکدیگر اولان امر اجماع
و احتیاجی بر طرف اوله رفق مدار بقای سرمایه حیات
و سبب اسایش و رفاهیات اولان مدنیت و اجتماع
(ماده)

ماده مهمده سی نتیجه بخش حصول و امور انعامش
عالم شیرازه کبر ابطه وصول اولن ایدی ایشنه بوکا
مانال صنف بشر بدخی جناب حق باجمعهم بردوزی به
عقل سلیم و طبع مستقیمه اراسته ورشد و ذکا ابله
پیراسته پیورمش اولیدی اول امر ده رعی انعام
و حفظ دواب و انعام ایدر چوبان و نقل اجمال
و انتقال ایرو سائر خلدان خسیستدی
کوررجان بولوق ممکن و ميسر اولن
ایدی بنابرین بو کارخانه عالی چور مک و حفظ
حیات و زندگی نتیجه سی بولوق ایچون صنف بشر
دخی تفاوت العقول و عقل سلیم و طبع مستقیم اربابی
تدرن و فلت اوزره مخلوق و معمول پیور لیدی
بو وجهه هر شیک و خصوصیه صنف بشر ک عدد
و کثرت اعتبار به فاسی اوستنه و شرف و عزت
جهتله اوسنی فاشنه خالدر

سؤال نطق بی پروا

(ای عقل دانال) این مسئله واقعه مداجوبه کونا کونه
مقابله پیور دقجه نیم شها تمه دهاز یاد، کثرت وقوه
و همیه مه و فرت و فون کله پیور بو جهته شخص

واحدك حسن و فحشه مدار حكم قطعی اوله جحق
شی نه در بی بر ادك ابو با خود كوتو لكشه نه ابه حكم
اولنه بیور بونده دخی بر موازنه عدلیه بیسان بیور
مکزی رجا بدرم

جواب عقل دانا

(ای نطق بی پروا) و راسی دائما خاطر نشانی و محفوظ
حوصله ادراك و از عاقل اولسو نكه جناب حاكم
مطلق العنان و فرما فرمای حطه هستی و امکان تعالی
شانه قصور سزلق ربه عاقله سنی انجیق ذات
کبریا بناهار بنه البقوبیس یعنی مرتبه عاقله مرتب بوی
کرک ذی العقول و کرک سائر مخلوقانند همجری بنه
بخاوا ابتدر بر ماش اولدیلندن قصور سز قول اراق
و معایب جزیه و کله دن ساسلم ادم بولیم دینک کی
بویک قصور اوله مر ایسته بوقا عده کایه دن صکره
معلومک اوله که صنف بشرک جهه سی حسب الطبیعه
حسن و قبح افعال جامع و عموماً مختلف الطبایع
اوله جفندن و کلاً محسنات طبعیه دن بی همه ادم
بولنه مبه جفی مثلوقیحیان خلقیه دن دخی ساسلم
و وار سنه فردا فریده نك بولنه مبه جفی اجلدن بویاید
(بر عوازه)

بر موازنه معتدله نك ارأیه سبیله نيك و بد اشخاصك
فرق تمیزی ممکن اولور شویله که هر بر انسانك
و خصوصیه امور دولت و مصالح ملته مستخدم
بولسان مأمور نك وجود، کتور مکنه اولد قاری
حسن خدمت و سعی و غیر تلر نك محصول اولان آثار
خبر به و برجا بدندخی اناردن معاینه و مشاهده قنسان
اوضاع شری به میزان عقل و انصافه وزن و مکیال
بیطرفی و حقایق کلیل اولدرق مأمور بن مر قوم نك
حسیناتی قبحانته یعنی فائد، سی مضرتنه غالب
کلور ایسته انلرک مد و حبت و مقبولیتنه و بالعکس
قبحانلرک حسینانلرندن اغر کور نیور ایسته اول
کرو هک مدعومت و مدخولیتنه حکم اولنطق
امر ضرور بدر بوقسه کافه قصور و کسور دن عاری
و معایب و قبحانلرک سالم و بری مأمور بولنق مجال و لویک
وجودنی اعتقاد اتمک دخی غریب حالدر و لیهسدا
اوله نالو فائد، سی ضرر نه بالوجوه غالب و امور مهمه
دلک و منتهه استخدای رأی صائب قیلندن بولنان
ذات در ایسماتک حسب البشریه تمجاسرا جراسی اولدیلنی
جذبات جز بسده سی مبدانده وجودی کونش کی

ظاهر و باهر اولان حسن خدمت و ما تر صدق و استقامتی
 نعوذ بالله تعالی محو و هیا به باعث و له بلور یعنی دستبازی
 توفیق خدا و مددکاری عقل و زکایه بر آورده منصفه
 وجود و ایصال سر منزل معاینه و شهود بیورد یعنی
 خدمت جنیمه و همت جلیله سی میدانده طور کن
 حسب القدر کند و سندن صدور این بر خطای
 جزئی اله و با خود بر طایف اصحاب غم و نفاق فرضیات
 بیان و انجاسی اولد قبری از جیف مصعقلی دله اندرق
 اول ذاتک بیوجه علیهنه قیام اولور ایسته و بالعکس
 استخدا منده اولان مضررت عمومی و مشؤمیت
 قدومیه سی جله عندنده محرب و مسلم اولد یعنی طالع
 بورال دن اعراض عین و ترک قاعده فرقی و تمیز فریقین
 اولندرق علی عیال جاری العاده هر کس و نا کسندن
 صدوری کثرت اوزر کوریلان و محسنانک عدلی معاد
 اولیان مستحبات و مندوبان امور دن بر کشتیک اول
 مأمور دن صدوری میدانده منظور افاق اولان مضررت
 عمومی و مشؤمیت قدومیه صحنی ستر و احتیاطیه
 و بلکه ترفیع قدر و شأنه سبب و علت عدو و اتخاذ
 قتلور ایسه اولوقت ابوابه کور و فرقی و تمیز اولنماش
 (وبالآخره)

وبالآخره کورتور ابور اوزر بنه ترجیح اولنماش
 اوله جغندن بو حالت مضررتک مختندن نیجه نیجه
 فنانقارک سرتمای صحن ظهور و صدور اوله جغی
 امر بدیدیر

سوال نطق بی پروا

(ای عقل دانا) حضار مجلس و غیرتکس همجنس بولنان
 بر طایف ذائق روشنیری بن حوصله انعامه بروجه
 صبغندیره میورم بنده انلر کی انشای مرافعان
 و محاکماتده همجنسی حقو و سائر بی حفسر
 جعفر معنه جالبه عمی بوقسه بوسئله ده دخی
 حقو علاقه جنسیت اوزر بنه تقدیم و ترجیح
 ایله تمی

حجوان عقل دانا

(ای نطق بی پروا) اهلی عندنده جغندن عالی و بهیا
 و قیتمده اندن غالی برشی بوقدر بین الانام مرعی
 و جاری اولان علاقتدن هیچ بری حق اوزر بنه نفوق
 و تقدیم ایله مر یعنی حق مسداله طور کن علاقات
 مذکور کبر و قالوبناء علی ذلک سنک حضار مجلس
 دیدیکک گروه ناهفتناسک وادی و مساکلر بنه نه بابله

اگر چه نفس الیم و شیطان رجیم طرفدارند نمایند
 موافقت و بلکه نشوینق و رغبت ببله مسارعت
 اولئله ببله جکی در کار ابدیده بنم طرفدارین بویاید، زره
 قدر جواز و مساع کوسر ببله میده جکی قطعاً بیسان
 ایدرم همجنس یعنی هم مذهب اولسان ادمک حقیقی
 ابطال ابلک بولئده کور بنان محاذ شرعی و عقیده
 هم مذهبک بولئنان ادمک حقیقی ابطال ابلکدن اشع
 واقیع و بوفعل مکر و هی کند و به پیشه و صنعت انخذ
 ایدلرا اهل حق عندلده مذموم و مستحقدر واقعا
 هم مذهب بولئنان لک غیرتی کودیله جک و حقانند،
 حسب الدیانه لطف و احسان ایدله جک بر لقتنی
 چوقدر فقط بومثلو محاکمات و مر افعان اثناسند،
 هم مذهب غیرتیه دو شملک شرع شریف و قانون
 مینق اجنبیلر عندلرند، بعد الله تعالی مدخول ابلک دیمکدر
 بنا برین بویاید اولئله جق غیرت و هله اولی و نظره
 حقداده هم مذهبک بولئنان ادمک کویا بر فائده قرآنق
 امیدنی اوزر بنه مینق کوی ابدیده بولک بر درجه دها
 ایلر وسی تأمل و تفکر قلندیق حالده مدخولیت شرع
 و قانون ماده مضره سی تحقیق و تبیین ایدر صحیحاً
 (دین)

دین و دولت و ملک و ملتق سون و عاقبت اموری
 درک و تفطن ایدن مأمور و حکام بومثلو محاکمات
 و مر افعانده بر مرتبه سالک ششاهراه نمخص و بطرفی
 اولور و بر درجه التزام حقانیت و استقامت ایدر که ابدیده
 خارج مذهب بولئنان مدعی و یا خود مدع علیهی
 جلب دأره انصاف و بلکه قبول شرف اسلامه
 استسرافه سبب قوی اوله بیلور اولئله حکام شرعک
 در کار اولان کمال عفت و حیثه لری ملائسه سیه
 درون ممالک اسلامیه ده برای احد و اعطا کنت
 و گذارا بتکده بولئنان مستأمن طائفه سندن بر بیک
 کفالت و یا خود و کالت و یادیکر بر ملت ضمئده
 برایشی دوشد که الله جق سندر بقی معرفت شرعه
 الحق و دعسوار بقی شرعه حواله و قونانطور اولر بقی
 سبجلات محاکمه قید استدر ملک اوزره ابلکن فر زمانه
 هندا بویاید اتمک شویله طور سون محاکمک ستمه سیه
 اوغرا مدقاری شو مدعی به دلیل کافی دکبدر

سؤال نطق بی پروا

(ای عقل دانا) بولکون مجلسده فلان ذاک فرط دانش
 و در ایدن بحث اچیله رفق نهایت فرار بخش، بومدعی

دانش و درایتی اول ذاتک شعر و انشا سلسله استدلال
ابتدایر سائر کونالمحسنتاه دارمیدانه برشی قویه
مدیایر یوندن کلاشلو که بو شعر و انسا فذاریتی هر کیم
یلور ایسه اصحاب دانش و درایتدن عدد اولور
بو قرار بدخی حوصله ادراک المدی بو گانه بیورر سکر
﴿جواب عقل دانا﴾

(ای نطق بی پروا) بو مثالو هذیان محمودین مر کب وز هان
تبعیدن مرتب بر طاقم سوزاری شوندن یوندن بنده دیکله
دیکر یک چوقدر فقط بو مقوله سوزر بر الای ظاهر بین
وجهالتقرین حربفاتقوه ابدرا ایسه ده بو نعر یغو یا نوری
افرادنی جامع و اغیارنی مانع دکلدن زبردانش و درایت
وفهم و کیاست مادهاری طینت بنی آدمیدن برده هده
مخصوصه الهیه در که کسب و سعیله قراندر شعر
وانسا و سائر علوم شتا کسب و سعیله تحصیل
اولنه ییلور بو جهته کسبی اولان معلومان محصله
کایت اوزره خلقی و طبعی بولنان حصائل و هوو بهی
نده وجهله استراام بده ییلور یونده اولسه اولسه دنه
یلور که اشو شعر و انسا و علوم شیخ دانش و درایت
واسطه سببه تحصیل اولنه ییلور یوله دینسه دنه
(شو)

شو نعر یغ افرادنی جمع و اغیارنی منع ابد، من چونکه
بر طاقم ادم بولور که دانش و درایتی اولور، بنه
یونوری محصله جالینسه ده، موفق اوله من بو مسئله تک
اصل حقیقی شو و وجهله خاطر مه کاور که هر بر منشی
و شاعر عاقل و فطین دکلدن و هر عاقل و فطین منشی و شاعر
اوله من بعض منشی و شاعر عاقل و فطین و بعض عاقل
و فطین منشی و شاعر در بو جهته بونلرک بننده عموم
خصوصی من وجه نسبتی کور بیورر اسبق مصر
قاهره و البسی محمد علی باشاک شعر و انسا و سائر علوم
شندان در، قدر مهره سی بو غیکن وعن اصل عاداتا
بر سکبان بلو کباشینی ایکن نه این نه درجه به واصل
اولدینغی و هنر و معارفله مشهور افاق اولان عاکف
باشاک دخ شعر و انسا و علوم شنده امثال و اقرانی
کچمش و نظم و نثری بین الناس مثل ساری حکمنه
کیر مش ایکن عاقبت کالی نینه منجر بولندینغی بو مدعیانی
ادله ساره ایسانندن مستغنی ایدر

﴿سؤال نطق بی پروا﴾

(ای عقل دانا) بو شعر و انسا فذاریتی تحصیل ایش بولنان
بعض ذرات کسندولرینی اصحاب هنر و معارفندن

عسل‌بده بورلو بلسکی هنرو معارفی بسببتون بونوردن
عبارت بيله بورلو بونلرک بوسالارنده حقلری وارميدر
نه بورر سکر

جواب عقل دانا

ای نطق بی‌روا بویله بصلاتی ظاهر و باهر اولان
دعوا به عقل و درایتله شعر و انشایی جمع ایش
بولتان ذوات عالیقدر فکشا و بومقوله بی سرو بی
کلام مزین المراه دهساز دعوا اولوزار بودعوی
باطلی ایدلر آنفا ذکر سیقت یکن میخندان طالمی
استفاده قلطان منشی و شاعر غیر عاقل اولسورد
بوقسه عقل و انشایی و فی الجمله بیضاعه عرفانی اولان
منشی و شاعر اولمهلو خرافات هندان انکیز و کلیات
زهدت امیری اغزیه المر شوقدر وار که مثلا کندوسی
تک جنسندن بولتان برذات لسان ترکی اوزره شعر
وانشا و فنون سارینی اوکرمش بوانشایی
حالده عربی و فارسی و یا خود السنه افرنجییدن
برفاح لسان اوزره و فصاحت و بلاغت شرطیله نظم
ونتره کسب سرعابه اقتدار ایلدیکی نفید برده اول
ذاتک ارباب هنرو مهارتدن اولدیغنه و بریله جک حکیمک
(صحنی)

صحنی بنده تسلیم ایلرم حتی بوندن مقدم بر محاسبه
اولاد ترکدن برجلدی کندلی لسانی و روز مره مستعمل
اولان تعیرات اوزره تحصیل ایش اولدیغی انشادن
طولایی کندوسی اهل هنر عد اینک دعوی باطله سی
اوزرینه برطاقم مقدمات مجروح و فقرات مزینه
ایرادینه قاشمش اولدیغندن برادم کندلی لسانی اوزره
ایجاد کلامه قدرت کسب ایش کندلی لسانی
دور ایش دینک اوله جفندن و بومر تبه ایسه افضای
نصاب ادبیت ایدو کندن بو کابعتی برادم کندلی
لسانی اوزره انشایی کلامه مقدر اولیغنه هنر اطلاق
روداشتنه اهل انصاف و ادراک اولیله جفی صاحبز
طرفندن ادعا بومسئله خامضه تک تحقیق ضمیمه قرق
الهی بندن عبارت برمنوی اختراع و انشاییه اثبات
مدعا قلمسدر منوی مزبورک مطالعه سنه فایده
کلبه اوله جفی اعلیله اشوبمجه عینیه نقل و اقلندی
اهلنه عرض هنر ایلدن
وار ایسه کنسی آنک بدعندر

هنر اهلی هنرین سسویلیلی
بی هنر زده سکوت ایللی

(۳۶)

نمونه هنری حصرانته
اسکی سالدکریسه کل کتسه

برلسان نلمسه در ایکیسی بوک

نهسی واردر سخن موزونک

اکادیمز هله اهل عرفان

سینه طوغریجه برغری لسان

والدیندن اینستدیکی دلی

اوکره نور اواسده نالتنه دلی

سینه یکمه لسان پیری

اونورمی اکادم نظری

بولججه اولدن ایسه انسان

بکدر اولق بکافالسه حیوان

بلملی کنسی لسان ادم

ادم ایچون برادلدی عالم

ادیت نه ایتمش اکلده ملی

جهلازمه سی طیکاه ملی

نطقه بولدی شرف ادیبان

ابتدیلر حکمت زدانی بیان

شرف نطقه نهابت اولمیز

(عدد)

(۳۷)

عدد انجمنه غایت اولمیز

سلیلی کنندی لسان دیمه دن

شوبله تعیر مقال ایلمه دن

مقصدم شو او له بور واصل

اوقیوب یازمغی اولق قایل

اوقیوب یازمه رف ساده کلام

ایله مر شوبله جه تحصیل مرام

چونکه بو طبعاً اولور بر ایدر

صنعه ییلمک بونی بردانسد

ساده نطق اهله دینور ناطق

ایک اما اودر ایچنی ناهق

سویبلر امانه دبدوکن سیه مر

دنس عیبی سوزندن سیه مر

دائماً انجمنه در خلصه کلام

اکلام زده ویریلور انجمام

نه قیاس ونه برهین اکلار

نه رموز ونه مضامین اکلار

اغز نه هر نه کلور سینه سویبلر

زائر خالقاه مباحات ایله

اوقیوب یازمه ده کی فرط لوم

ISTANBUL
"ÜKŞEHİR"
BELEDİYESİ

AYRIRK KİTAPLIĞI

(۳۸)

ایستنه بو خجته اولدی معلوم

بونده وار دینه جک خجلی مال

لازم اولدی بینه ابراد معقال

اوقیوب یازمه دکل ساده مرام

مطلبی الیسی استمهام

عرض انجیق اوقومقدن معنا

کله من لفظه چون صدره شفا

شاهد مطلب دل معادر

لفظ ناکین اکا پردیبار

لفظ معنارا مقدر معروف

طرف اولور می عییا نظر عرف

نه سلاست نه معما ایستر

جهله دن ایلرو معما ایستر

نه حلاوت بواه جقدر انسان

بالکر لفظه مثل مرغان

حاصلی هر کسه اولان لایق

اوللی کندی الیق ناطق

یعنی شرح اولتان اسلوب وزره

سوزنی یسلی مطلوب اوزره

(ادینه)

(۳۹)

ادینه نصاب ایستنه بودر

بو قرار اوزره حساب ایستنه بودر

بوکا اولز هنر اطلاق روا

اولسه ده مدح و ثنا حسرا

هنرک مر تبسه سی بالادر

اهلبده قدری کبی والادر

نه قولادر اولور انشای زمان

بر ایکی بینه اهل عرفان

ایکی قطعه بر ایکی مفرده

السورانی جهلا شو بیه دله

کیمی ویسی کیمی نابی دبرلر

هنر انجیق بوکا وهی دبرلر

بیکده بر بو نه من اهل هنر

سنه بجه معارف نه کندر

هنری واردینلور شول ذاته

اوله واقیف همه کلبا ته

اولا حسن فریحه ایستر

اوله جیق ذاته معارف کسیر

هبت وهنر سسه و کیمیدان

ISTANBUL
ÜNİVERSİTESİ
BELEDİYESİ
KÜTÜPHANE VE KİTAPLIK

حکمت شابعه سمیادین

همره رانگنه سی اولمیدر

علمه سیننه سینه طولمیدر

مفسدر اولمیدر ارشاده

همدخی ابسترسیسه افسانه

یعنی قادر اوله حیل و عصفه

اولمیلی مشلی عسیر امانه

مرد کامل دیکمه لایق اوله

مکل عصره بنون فائق اوله

بوکابسته دینور اهل عرفان

عبدیا بولدی سوز که پابان

سؤال نطق بی پروا

(ای عقل دانا) بین الناس مرعی و معتبر و تلغه شان

واحر اولان حقوقک تقسیم و نعلاندی قابل و درجه

امکانه واصل بولدیغی نقد برده بیان بیور مگری رجا

ایدر مکه بوندن بویه ایجاب اید نره دهنگسائی تبلیغ

وانها اوله جمع مسئله حق نشا سینه فاعده اشنا

واصولیر اولوش اوله بم

جواب عقل دانا

(ای)

(ای نطق بی پروا) بر منی صور رسنه حتی اوزره بیان

و تفصیلی ورقه دورک لیلی و نه ساره صیغیز و حوصله

بشر به انک احاطه سننه طریق امکان بولمیز مادامکه

شویه بر امر دشوارک سوائله لب جنیان رجا و دهستان

بناز و استماع اولدک سننی بنون بنونده محروم اتمک

ناروا اوله جفتدن بو حقوق دیلان حصلت برکز بدتک

مشهور و معارف اولان نندن بر بنده جک سکایان و تعداد

و بولور دن دخی خاطر ناشا دیک فی الجملة اباد ابد بم

شویه که حقوقک اولکسی حقوقک الیه بونک

مرتبه اولده اولانی معرفه الیه قصور تک حد

ویا یانی بولنه مر ایکنجیمی حقوق نبوت و رسالتندر

بونک اساسی و معنای اقواسی اقرار بالسان و تصدیق

باجنان لغر بفسله معرف و مضبوط و وجودی عملیانه

نا مشروط اولان جوهر اماندر بونک کذلک فروعات

و مفرداتنه حد و غایت بولنه مر اوچکنجیمی حقوق

انسانیتدر بودی مئلاهیج بیله بکک و ذره قدر اشنا

جهنم بولک براد مکه قنغی دین و مذهبده اولور ایسه

اولسون کرک دیکر انساندن بر ظالم و غدارک و کرک

برنجی و باخود البصر مجی حیواناندر بر مضر و مهلکک

پنجه غنود اعتسافنه دوچار اولدینغی معاینه و مشاهده،
 اولدوقده و باکوچک و بی اقتدار قبیله نیک دیگر بر قبیله
 مغلبه نیک بد قهر و هلاکنه دوستدیک کورلد کده
 انلرک ممکن اولان وجهله تخلص ورهاسنه جالبشقدر
 حقوق انسانی نیک الیبوی بو مادی دردن بونلردن ماعدا
 نیجه افساسم عبدالله و انواع متعدد سی واردر
 درنجیمی حقوق سلطنت و خلافتدر بونک افراد عبدالله
 و فروعات کثیره سی اولوب الملزم و مفاسی شرع
 شریف و قانون منبسه و اجاب وقت و حاله یعنی
 ضروریات دولته به صورت موافقت و شکل مطابقتده
 کور بنان و فوائد آیه و منافع مستقبه بی انتاج ابد، چکی
 ملحوظ و منصور بولنان کافه امر و فرمان خلافتداهی بی
 بلا توقیع صمیم البالی قبوله مسارعت و بوندن مراد
 شوامش و شویله اوله جحقی بوبله کیده، چک کی بر طاق
 اراجیف و هذیان نشرندن اشسوری توفی و مباحث
 اتمکدر چونکد (الملوک المسلمون) مودای حکمت اجنوا
 اوزره خلفسای کرام و سلاطین عظام حضرتندن
 شوح و صدور ابدن رأی عالی اجرائیه المسالوات
 مغویه و دارالقدس بایمادات سبحانیده ابلق کهریز
 (صوبالین)

صوبالین چکامش و خاشاک سهو و خطادن سچلمش
 اوله جحقی مثالو اورنک نشین طلبناهی و دهمم افروز
 سلطنت و پادشاهی بولسان کافه سلاطین عدل این
 و خواقین مرخسقرین حضرتانی ملک و ملت و دین
 و دولتک الی ماشاالله تعالی دوام و بقا سنی موجب
 اولور اسباب قویه و وسائل موقعه بی هر کسدن
 یعنی بالجمله افراد ناس و احاد تبعه دن بیک درجه زیاده
 تفکر و مطالعه بیوروب اوله ملک و ملت و دین
 حفسنده حاله و استقبالاً مضر اولور و وحاشا عاقبتی
 کور بلان شیء تکلیف بیور میه جعفری کونش کی
 بدیهی و اشکار اولدیندن بوبله بر صورت ظاهرده
 ذهنبه ایلدیک ابراث ابدن فرمان پادشاهی وقوعنده
 اول امرده بورالری دوستینوب الیه بونک تحکمه
 بر خیز مضر و نفع مستورالدر دهرله سر بعا انفاذا امره
 قیام و خلاق داب عبودیت و منافی قاعده تابعیت
 قولاً و فعلاً بر حر کتده بولنامه نصب نفس اهتمام
 ایتیک پادشاه عصرله تبعه ور عیاسی اوزرنده، حسیق
 صر بیدار بشنجی واده حقوق دیناندر اشسبو حقوق
 دیناندر اشسوری کوزه دبله چک و سعادت دارین

کند و سببه استحصالی اولیة سببه جگ بر امر معنی
 و اصول و فروعی اکثر من ان یحصدر التجسی حقوق
 ولی نعمتد بونک اداوار کانسہ نہایت و اصول
 و فروعہ حدود غایت کوز، مام فقط شرط اعظمی
 صداقت و استقامت اولدیغه بالجمہ حصول بشرک
 امضا کش اتفاق اولدیغی بیاندن مستغندر اشبو
 صداقت ذیلان جوهر جہالتی یکی قسمه منقسم
 یلور اولی صداقت ضرور به در کہ ۴۴۴ حال بر امل
 مخصوصک حصول مطالعہ سببه جبر نفس اولیہ رف
 وجوده کنور بلور شویله کہ بر بندہ ولی نعمتک
 طوق رزق خدمت و عبودیتنی باروده شئی استحصالی
 اولدیغی امال و دلخواهنگ رفته رفته صورتی مرآت
 حصول اولسنه و خلافی حرکتند، بولمقلغی هم اندہ
 بولنان و مدار رفاہ و راحتنی اولان نعمت میذولہ کفقدان
 و نوانہ و ہمدہ کیدہ رک استحصالتہ تو طین نفس
 عبور ایش اولدیغی امنہ و اما لندن محروم و محجور
 قالہ جغتہ علت قوہ بیلوب ولی نعمتک اسل و غبار
 شرف صدور اولہ جق امر فرمائشہ دبدہ دور
 رخصت و انتظار اولہ رف و ادا عبودیتندن هیچ

(برینی)

برینی انداختہ مطہورہ تکامل و نسیان ایتیمہ رک
 نہایت موافقت حکم مشیت الہیہ ایله شاهدہ عسبر
 النال اماننی کسبیدہ سینہ وصلت و نوعروس خاطر
 خواہیله حجبہ کاہر امدہ عقد مجلس جمعیت ابلدکن
 یعنی ولی نعمت و باعث فیض و عزیزی بولنان ذات
 عالقہ قدرک ہمت و عنایتندن بالوجوہ دستوری استغنا
 اولدقدنصر کولی نعمتہ اسکی ایتدیکی عبودیت و رقیق
 نازک و بلکه عصمتنا اللہ تعالیٰ فی زمانہ امثال کثیرہ سی
 معائنہ و مشاہدہ اولدیغی اوزرہ راہ ناصواب اہانت
 و حیانتہ سالک اولور اسہ ایتنہ بویله اولان صداقتہ
 صداقت ضرور بہ تعبیر اولور بو صداقتک باعتبار
 الجہتین ہم ہمدو حتی و ہمدہ مذہبوتنی وارد چونکہ
 بوشملو حالات امور نسبتہ دن اولوق حسبہ ذکر
 مسبوق اولان بندہ اثنای خدمت و مأموریتہ بر کونا
 اہانت و خیانتنی ارتکاب و ضائق مساک عبودیت اولور
 طریقہ سلوک و ذہاب ایتامش اولدیغندن ابدانہ
 نسبت و اضافتہ پور تہ لادہ جبر نفس و حبس نفس
 ایدرک ولی نعمتہ بر صورتہ مضرقی طوق قیہ رف ضروری
 وجود، کنور، بیلس اولدیغی شو صداقتنی بوجہتہ

مستوح و درجه نبرد واستغنا به کاند کدن صکره
 عبودیت سابقه سنی زکوة بلکه افند بسنگ علیهمه قیامه
 جرأت ایستادن طولانی صداقت مر بوره مذموم
 ومدخول اولور صداقتك قسم نایمی صداقت
 اختیار به در که ولی نعمت و سبب رفعتی بولسان
 افند بسنه احتیاجدن قور نیلوب و بلکه حسب القدر
 بر قاج درجه ایلر و بیه کچمد کدن صکره دخی کا کان
 ایضای عبودیت و تأکید فرمانبری و رقیب ابدتک
 ولی نعمتک اغورند؛ مالک و خائنانی بکخطه ده قدا
 ایلد، بیه جک ذات محترم صفاقتك صداقتیدر چه فایده که
 بومتلو اهل صداقتك بسبتون وجودی سلب وعدم
 صرفه قلب او انهمز ایستاده (الشارح کالمعجم)
 قضیه سنک حکمی دأره سننده اوله جفی امر مصدق
 و معتز قدر بنا برین بنه صداقت ضرور به اصحابی
 استخدا اهلن اوز که چاره بولنه من اول گروه اصحاب
 رشید و نکادن اوله جفاری جنبته نائل اولدقاری
 نعمت مبدوا بی الرئین جبقار هاق و بلزوده معنی جلب
 واستحصالی اولدقاری امان درون و امانی قلب بر شولار بنه
 کبدرک ظفر باب اولق ایچون ولو ضروری اولسون
 (اراز)

اراز صداقتنه مجبور اولوب مجبول و مخلوق اولدقاری
 عقل و کبالت و رشید و ذرا بتاری هشکام استخدا ایلر نه
 اجرای اهانت و خبیانت و انقیاع ردائت و مفسده نه
 مانع قوی و دافع ضروری اولسه کر کدر وجهه
 ولی نعمت بولسان ذات بالقدره زیاده سببه اهرم و الیم
 اولان هر صورت صداقت و شکل استغنا فنده کور بنان
 بندگانی لطف و نعمتدن بسبتون مستغنی اوله جفی
 حر بنده کتور امانک چاره سننه باقندر اشوبصداقت
 ضرور به اصحابی قبول و اختیار ایتنک دخی امر
 ضروری اوله جفی واضح و اشکار در زیر تفصیل
 مسبقدن مستبان و مستفاد اوله جفی اوزره صداقت
 اختیار به اصحابی بولنه من درجه نه نادر و صداقت
 ضرور به اصحابک مادون سننده اولان ابکی صنف
 ادمکه بر صنفی بر نفوز حسن سلوک و استغناقتك
 تیجه سننده مظهر مکافات و نائل مرادات اوله جفاری
 پلور ایستاده زده من عند الله مجبول و مبتلا اولدقاری
 خست طینت و ردائت خلققاری حکم بنده عاقبت کاره
 قدر صبر و تحمل ایلد، میوب انسانی خدمت و هشکام
 مأمور بنده، اجرای اهانت و خبیانت ابدناردر و صنف

دیگری زعم آنها به سبب کویا ولی نعمت شیطان نجسین
 و سزاوارترین اولور بر خدمت نابد، وجود، کتور، بم
 دیگر که معاذالله تعالی بر یولر خسته اجن و یا خود
 عن قصد بر فناقصه، بولسان کاتب، و احق مقوله
 زیدر که بولرک استخدا دارند، خطر عظیم اوله جفی
 امر باهر اولد بقصدن چار و نایار صداقت ضرور به
 اصحابندن اوز که استخدا همه اصاح و اهونی بولند عید جفی
 امر مبر هسدر بدنجیسی حقوق رعیت و رعیتسدر
 بو حقوق کدخی انواع عدلیه، و مباحثات مدینه سی
 در کار ایستده، لفظ عدالت جبهه سنی جامع و مظالم
 و اعسافی ماده، سنی واقع و قانع اولد بقصدن بویاده
 اظتاب مقال و تفصیل ماله لزوم کور، مام سسکر نجیسی
 حقوق جوار تندر بوکا دخی امکان موقعیسی مرتبه
 رعایت طرفینه باعث امن و راحت و سرمایه تعاضی
 نفع و نجات ندر طغوز نجیسی حقوق سفار تندر
 بولک دخی اقسام منکاره، و اعداد منواف سنی
 اولوب الهم والزمی مر اسم همما نوا یسه اصولی
 اوزره رعایتسدر اوننجیسی حقوق خوبسار وندی
 اولوب بوکا رعایتسده، دخی انواع محسنان مر عید

(حاصل)

حاصل اولور اشبو حقوق ماده معصام اسی بو تعداد
 اولسان اقسامه منحصرا اولوب بولردن ماعدا دها
 نجه اقسام کتورسی و هر قسمک لابعد و لاجسی
 فروعات متنوعه سی واردر

سؤال نطقی پروا

خدمات دونه بده مستخدم و معاش مستوفی اخذ بده
 دلسر نعم بولسان تدرن کچوقلرینی در سعادتده شهر به
 وقوع بولج حق مصارف روزمره وافی و کافی اوله جفی
 مقداری مأموریت محاسرند، آنچه ادخار نه موفق
 اولسق خدابیلور بر کون خدمت و مأموریتده طور مر
 جله می زکله در سعادتده کبدر و درون سسنا بولد،
 بر مضبوط قوناق و بونغا اچینده، اولر شلی قولان شلی
 بر بای الور و اخر عمر مر، قدر سسود بکر احبا و اقربا
 ایله سبر براند، و بعضا جوامع و خاندانهارند، و یا خود
 غلطه میبکد، زنده، بقیه عمر مر کچورر و قطعاً خدمت
 و مأموریتده رغبت ایتمه ایلدک بده لونی هر بار ازرو
 ایلدک مأموریت واقعسه زینه قطعاً رغبت ایتمه ک
 افکارنده کوره بورم سسکده، افکارک بویله میسدر
 بو قسمه اخر عمر که قدر دین و دولت و ملک و ملتک

اغورنده سعی و همتی اتمکدر و بو افکارده بولنده تک
سبب و حکمتی ندر

* جواب عقل دانا *

(ای لطف بی پروا) بوسنتک بیان ایلدیکک افکار
بالکن خد مات دولت علیه ده بولسان دون همت
و ناشناس حق نعمت مقوله اربنه منحصر اولیبوب
افراد ناسده دخی قنی چوقدر بونک درجه اولیده سبب
و حکمتی دایما علما و شعرا من طرفیندن من القدم
هر کسی دنیایه میل و رغبت و کسب سامان و تزوین
اوشان نموعیندر ممنوعیت مذکوره عموم ناسک
بر درجه ده عروق و اعصابنه تأثیر اتمکدر که همسرتک
و اشوری غیر تسرتک اکثر ناسه طبیعت ثابته اولمشدر
کچنرده متوفی اسعد پاشائک طبع و نسر اولتان دیوانچه
سنی مطالعه ایدر کن * بوم نوبت میر ندر در قلعه
افراسیاب * برده داری میکنده بر طاق کسرا عنکبوت *

«بیت مشهوری»

دهر بی بنیاده باقی عبرتله ای عاجلجناب
بر کوز اوسسکتی بتر براده بی از نیاب
بایمه بو ویرانه ده کل منزل و الاقیاب

بر یقینجی بره صرف ایتمه مال بحساب
دیسونلر سا که ایش اثرشاده ذهب
عاقل ایسه لای بسردار لک بو الدر داجه یاب

کوشکه منکوش اوله مفهوم و انبو الخراب
یاد قیل بو بندن اولیق دیبرسک حصه یاب
دبر لک نعبیر ایش اولدیغی کوردیم و بالجمله خلقک
همت و غیرت لرینی یأس و فزوه قلب و تحویل ایلدیک
بیجه بیله دنبر بو کما مائل و دها مسالغه لو لا بعد
ولا یخصی سو بلتمش سوزر و خصوصیه موعظدر
وار در ایتمه بو حال مورث الملال عموم ناسک افکارنی
بر درجه ده کسور مشکه نهایی بطائفت و دون همتسکی
منتهج اولمشدر اکثر افراد ناس زوقا قدره دل سؤالی
مر تک اوله رفی بو دخی ممنوعیت معرجه تک نتیجه
مضره سی فروعاتسدر هر کیمه جام شو بطائفت
ونکاسلدن و از کج اشکی صاعلم و در سبب دینه جک
اولده هی افندم سنده شودرت کونک دنیایچون
بو یالدیغ شنی بیله چوقدر بو کون ذوقه باقدم بارینه
حق کر بدمر * عاش و لوش ابله بو کون که غم فردانی *
سکا صر لیدیلر بو بلان دنیایی * بیت نامه قولنی اوفه برق

OSMAN ERGİ
KİTAPLARI
No

اراد جواب ناصواب و بلکه بر طایف کلمات من خرقه
ایله عتاب و خطاب اولمقد، در متوفای مشار البهک
انفا الذکر معشرک خلا فی و امر، جه نامطبوعه کرده،
بطلایسک مخالقی اولمقرق

یوق بقاسی مالک دیوا اولک ایتمه خراب
دون همت اولسه عالمده ایا عالینجیاب

هب اولنغر غیرت و همتله اولدی کامیاب
غیرت ایلدن دیندی بیغیر صاحب کتاب

منع میل مال اینتر عاقل حکمتصواب
سیم وزز ایله بولور هر ملک و ملت فر و تاب

عالی اعمار له ابقای نامه قبل شتاب
ویرسون شوقه کسل عبدی یوقول ناصواب

یوم نوبت میر ندر قلعه افر اسباب
برده داری میکند بر طاق کسر اعشکون

تعبیر له خانه جنیان اعلا و انسا اولدیغ اشو معشر
بعض ارباب علوهمت و اصحاب غیرت و حجت

طرفلرین استصواب و استخسان اولمش ایسه ده سائر اهل
اطانت و کسل و عامل مفاد الکسل اعلی من العسل

جایلرین اثر قبول مشاهده اولمقدن بشقه اسعد
(باشا)

باشا کی ذائق سوزنک اوزر بنه سوز اولمز
تعبیر له صاحب محاب اولشدر
(قطعه محرره)

یارب همیشه مهملی قیل قهر کدر او
ایکی جه انده بولمده غمندن ایدرها

دولت ایتمده صدق در و بیله سعی ایدن
اولسون مدام لطف و عنایانکه سیرنا

دنیایک سرمایه دوام و بقادن نهی کسبه افلاس
و جور و جفاسی بدخی بحد و قیاس اولدیغفسده فرد

افریده نیک شبهه سی یوقدر مادامکه بورا به کلمش و شو
بار کر انک الله کبر لشددر بونده او مقوله عموم ناسک

طبیعتله قور و بره جک و سرمایه غیرت و حجتین
هر کسی بی بهره ایله جک سوز سو بونوبده اورنالیغی

مفلس و دینلیجی ایتمکدن ایسه جمله بی غیرته کنوره جک
ودین و دولت و ملک و ملتک کوندن کونه قون

و مکتب بولسینی زویج ایله جک زمین دانشین اوزره
خانه جنیان اعلا اولیق سر آمدان دولت و سخنوران

ملته فریضه اذمت غیر نکش و دیانتدر چونکه بر ملت
و دولتک ملل و دول سائر اوزر بنه ازهر جهنت

تفوق و غلبه سی همه حال غلبه قوه مایه به وابسته
 و بونک حصول بدی سرمایه همت و بضاعه غیرتک
 عموم اوزره صرف و اعماله متوقف و پیوسته در
 بوقسه دین و دولته ازل و جان میل محبت و محافظه
 وطن و مملکتش صوری و معنوی همت و غیرتی
 اولان کروه فیض شکوه و مقوله کندی تصور باطلی
 فخر ابراد سنوی یاغنه و اولو جهله بالی و فوناق
 البوب زمره سفها و بطلاییدن ایستدی خبرایله
 کا، جوامع و خائفا، وکا، میکنده و مسیره، کاهلرده، سیر
 و نمائش اتمک افکار باطله سنده بولسان حشرات
 ناسه ادم نظر به باغزل بو مقوله مفت خوار و مائل ادبار
 اولان اشخاص بری الاخصاص کروهنی خدمات
 دولت علیه استفاده اتمک شوبه طور سون
 مملکتزده توطن و اسکانلرینه موافقت اتمکسنده بینه
 انواع خطر و محازر بوجود و بوزندن ملک و مملکت
 هر دم زیان و خسار و ضرر کوره چی بدیهی و رونود در
 دولت و ملت خدمت اتمکلی بالکری عیال و اولادیه
 تعیش و معاشرت اعلی اوزرینه ایضا ایستلر دخی بو کروه
 مکر و هک ایکنجی درجه سنده مذموم و مستحق سدر

(حلیه)

حلیه حسنه انصاف و حقیقه رویشنا و غیرت وطن مسئله
 معتاد سینه حقیقه واقف و اشیا بولسان اهل دانش
 و عرفان و اصحاب کبایت و اذعان منافع ذاتیه و تمیه
 لوازمات انعامیه ماده سنی دائماً درجه نایبده
 طوهرت و اصل اهل و مقصود لرینی مرتبه اولیده اولیق
 اوزره دین و دولتی ایچون الرزندن کلدیکی و حوصله
 ادراک و قابلیتینک احاطه ابد، بیلدیکی رتبه لده
 حسن خدمت و صدق و استقامت وجوده کنوره که
 حصر ابدلر بوسمک مرغوب و روشن مطلوبک
 کیدرک نه اینده، نائل اوله جعفری احسان و عنایات
 دنیویه کندولرینه شبر مادر کی حلال و مانند زلال
 اوله رفی عمرلی اولدقجه هم کندولری و هله عیال
 و اولاد لری متعم نوال اسایش و راحت و متجمع شهاده
 حضور و عافیت اولسئلر کر کدر

سؤال نطق بی پروا

(ای عقل دانا) بین الانام استعمال اولسان ظلم و تعدی
 لفظلرینک ماهینتی لایق بینه بیه مد بکدن بوندن و برده
 اقسام و انواعی وار اسه انلر دن برنده چک بحث و بیان
 بیورس کرده بووز دندخی معلوماتی بولنوب ایچانی

تقدیرند، محلی کادیکه صرف ایلم فائدہ بنی موجب
اولور ابندی

﴿ جواب عقل دانا ﴾

(ای نطق بی پروا) بوظم دینلان کیفیت مقدم و حد تک محلی
اعتباریہ اقسام عبدیدہ سی اولوب و تفصیلاتی کتب
شرعیہ مدہ مسطور و محرر و ثوب بو محلدہ تبعہ و رعیت
حقارند، اوله حق ظلم معنا سندن بزینده جگ سکا
معدوات و بریم چونکہ بوظلمک ماہیتی زید
و عمر و ک شریقا و قانوناً ایسنه ماه که حق و
اولدنی معاملہ بی حقدہ اجرا ایتکدر شو تعریفک
حکمتیکہ ظلم ایکی قسمه قبول تقسیم ابدہ باور
قسم اولی ظلم صریحدر کہ برادی بعبرحق قتل
واعدام و یا خود مال و اشیا سنی غضب و انقام
و یا عرض و ناموسنی ہنکله کندوسنی تحقیر و اتہام
ایتمک کی شیلر اولغله بوظلمک انصاعی ہمہ حال
تخریب ممالک و بلاد و انساب اسایش عباده باعث
عظیمدر قسم ثانیسی رشیت ظلمدر کہ تبعہ و رعیتان بر ظلم
نیسل و بطلان کروہنی کرک منافع ذاتیلر بظلم و کرک
فوائد عمومہ بہ عائد اولور ایشلرک کور ایسنه یعنی

(چو جعفر بنی)

چو جعفر بنی وقتیلہ مکنتلرہ و یا خود مستعد
اوله جعفری بر صنعتہ و بر مک و کندولر بدخی شوراد،
بورادہ و خصوصیلہ او مر دار قہوہ خانہ زانده کمال
سفلت و ادبار بت الہ کر میوب باغ و باغچہ و تر لالر بنی
وقتیلہ و بولبلہ قازمق و سورمک و یا خود اهل سوقدن
ایسنه هر بار امر تجارت و صناعتیلہ او غرا شمعق
و بومقوله زراعت و صناعت و تجارتہ متعلق شہور
بر لولہ سلوک ایتماش اولان جیلر طاقتلرینہ بحر پسلہ
جکری و اجراسنہ قابلیت کوسترہ جکری ایشلردن
برایش بولمق و خصوصیلہ منافع عمومیہ و محسنان
ملکیتہ سی جملہ بہ شامل و روز و شب جلوسہ نمای مرأت
حصول اولسی ارزو و نشان اعمار ملک و ملت و اقدار
تبعہ و رعیت مادہ خیر بہ سی کندوسیلہ حاصل
اوله حق نسوبہ طرق و مسالک و نظہر معابر بلدان
و مالک اولنمی خصوصاً لرینہ عموم اوزرہ جالیسمق کی
موادک کورد بر ایسنه دار تبعہ حقدہ اولنہ حق جبر
واکراہ کیفیندر بونک ظلمہ مشابہتی جبر و کرہ
مادہ سندن اولتوری اولوب بالفرض بومقوله اسباب
ایادانی و معیور بتدن بولنن موادک اجراسنہ اوله حق

فوائد عمومی و منافع موقعه بی کندوزی درک و طریق
 بطاقت و خدایان زکاید و بد و واقع اولان استندما
 واسترحامی و جهله ظفر باب نسکلی اوله بیه جگری
 اتفاق و اتحاد اوزره او مقسوله ایسارک کورلمی
 ضمنده تبعه و رعایا به جانب حکومندن مأذونیت
 ویر بولور ایسه بو کیت ظلمه منامندن بسپون
 چقبوب عین عدالت و محض عنایتنه منقلب اولور
 و بویه شیلرد، اوله جق جبر و اگر اهک دخی کیدرک
 فوائد عمومی و منافع موقعه سی هر کسک معلوم
 و مشهودی اوله قجه ظلمه منامتی ذائل و بلکه
 رفقه رفقه رتبه عالیه عدن و حقانیتنه واصل
 اوله جغندن ایستنه بوشیه ظلمک اجراسی اعمار ممالک و بلاد
 و رفیق تبعه و عباد ماده لرند، صورت فرار بولور
 چسونکه برادک کندی حانه زادی اولدن اولادی
 و همفراش ازدواجی بولنسان عیالی و یا خود سملک
 ملککنده کآن کواه و جار به سی کندوسیه نه طرز
 اوزره متعلق و متردد و اول ادم انلرک دائمایه
 و اصلاحی نه و پر کونایه قسالتده بوانسه قلمی حالده
 شعبه خبر لو فائد، لو بویه سوق اولن لرینه فصل

(مجبور)

مجبور و منعهد ایسه سلاطین عدل این حضر اتیدخی
 کافه تبعه وزیر دستمانی حق لرند، ایستنه بو اسلوب
 مرغوب اوزره اوله جغندرین منالایا و یا خود انا اولادینه
 بر خیر بولایش کورمک ایچون جبر و کره معامله سی
 اجرا ایلدیکی وقتند، پر کونایه ایتماش اوله جغنی
 مثالو پادشاه زمان و شهنشاه دوران جانب ایستندخی
 اولاد مثابه سندن، بولنسان تبعه و رعایا سی حق لرند،
 بو وجهله شرف افزای سنوح و صدور بیوریه جق
 امر و فرمان عالیته نتیجه بخش عدالت و مرحت
 و باعث حضور و راحت فقرا و رعیت اوله جغنی
 قضایای مبر شه دندر

سؤال نطق بی برا

(ای عقل دانا) دولت خدمتند، استخدام بیور بلان
 مأمور بنک ملکیده، وزارت رتبه عالیه سندن نارته
 خواجگی به و عسکریده رتبه والای مسیریدن اون
 باشی به و علمیده، صدور عظامندن زمره قضایا نه اینجه
 قدر بر رتبه معتبرناری اولوب و بعضاً رتبه سزایدخی
 بولنوب بونلرک جمله سی باشلو باشلرینه مأمور مستقل
 اوله رفق ملکیده، بولننلر ایالات والی و منصرف لرینک

(مجبور)

وسلك اللال عسكر بده اولتر اردو مشير بنك و طريق
 سلام رفیق علیہ دہ بولنا لدخی صدر بن محترم بنك
 كرك بالذات و كرك بالواسطه وان لدخی ما فوق رانده
 بولنان ذوات فحام حضر اتك بالذات ما مور معبت
 شرف مشیری اولوب شو حمله بكد بكره كسب
 مر بوطیت وانصال ایش اولان هیئت جسمه معظمه نك
 بادشاه زمان وشه شاه دوران بولنه جق ذات
 عهد السمانه مر بوط ومنسوب اوله جق نیدن بولن دن
 معتبر بنه ما مور رفیق اولنه جق یعنی كو جك
 ما مور لك نك و بد احوالری دولجه كندوز نیدن
 صور یله جق ذواتك نه صفتله منصف اولماری راشور
 بیان بیور مكری ازلد و جان رجا ایدرم

﴿ جواب عقل دانا ﴾

(ای نطق بی پروا) او مثلو ذوات عال بقدر درت قسمه
 منقسمدر قسم اولی حلیه حسنه حقیقت وز بلیت
 ذاتیه عفت واستقامتله راسته اولدنی حالده اصول
 ونظامات موضوعه به واقف دخل وعقد امور
 وفق ورفق مصالح جمهورك اسلوب واصولنی
 كابلنی عارف اولان ذوات فحام مدر كه

(بوليله)

بوليله سنه هج دبه جك اولمز و شرف معینله نائل
 سر مابه مباحات و فخر اولان دوشاخ الصدر
 حقیقت واستقامتله تزیین اندام ادمیت ایش بولنان
 خصوص ما مور بن نائل حضور درون و فطر انقانت
 كونا كون اولوب سا افراد ما مور بك لدخی بالضروره
 مشیح مستقیم صدق و سداد دن جمعه بول بولماری
 كركی كی عسرت و صعوبته مسبدل اولسه كركدر
 ایلچی قسمی كسه حقه غرض و نفسانیت اجراسنی
 سومز و بوليله ابراد و بیان اولنان حق سوزی
 قبول و ناحق ایشدن نكول و عدول ایشك بولنده
 وعفت واستقامت مسلكنده بولنه رفی فقط اصول
 و قوانین موضوعه دن بك اوقدر خبردار اوله میاندر
 چونكه بولكلك شرط اعظمی عفت واستقامت
 و بغرض ابراد و بیان اولنان حق سوزی قبوله تنزل
 و مسارعت بیور مق اولدنی بولن بولصفا تله منصف
 بولنان ذوات عال بقدر ك معبت ما مورلی انصافی
 و انسابت دأره سنده صفة نشین صدق واستقامت
 اولواله چین رویت و حجت اولدقاری حالده ایكی بلور سز
 اوله رفی ایش كور بلور او جنجی قسمی اصول

اشنا و معارفی را اولیاد، صفات ممدوحه مشروحه در
 بی بهره و عرض و نفسانیت و ارتکاب و خصوصیه
 کبر و نخوت ایله الود، اولساردر بومقوله لک موجود
 معیت و رفافتلری بولتان مأمور بده، اگر چه ذره قدر
 حضور و راحت و اطمینان و امنیت اوله مز ایسه ده،
 بولتان افسان بیان اولدیغی اوزره دولت و ملتلی سون
 طاقیدن اولدوقلری حالد، بر ملت اف و خبز و طالت
 اضطراب انکیر له تسویه امور ممکن اوله بلسور
 در دنیجی قسیمی عصمنا الله تعالی به علم عالی اولان قوانین
 و اصول مؤسسه دولتی ونه ده بیلدیکنی و بیلنلرک قییمتی
 بلسور و بوجهلیله برابر انواع قییمتانی مرتکب اولور
 ایسته بومقوله لک دایره دولتله انشابه سبب اولنلر
 بیه لک بوسیبین قبول ایتمش ایسه عن علم خیانت
 ایتمش اولور و اگر بیلسد لک ایتمش ایسه من عند الله
 حسن خدمته موفق اولسد امش دیکلسن بشفقه نه بلسور

سوال نطقی بی پروا

(ای عقل دانا) الکلام بجز الکلام مؤداسی اوزره انفا
 لوحه پیرای بیان و ناطقه زبب زبان اولدیغک فقره
 بلاغت بهره دن خاطر فایزده برسوال خبر تال دخی

(کلدی)

کلدی شویله که دایره دولتله ادم سسوقی ماده سنند
 صداقت و خیانتله مدخل و بره جک شی وار مبدلر

جواب عقل دانا

(ای نطقی بی پروا) بنم اعنق ادمد، بندکان دولت
 و صدقهای سلطنتک صدق و استقامتلی نه بو ادم سسوقی
 ماده، سنندن بیوک و قبلی قیلدن اغر میزان اوله مز
 بنابرین بومقوله سکا بر مقدمه حیرت انکیر و فقره
 بلاغت امیز بیان ایله بملکه دایره دولتله ادم سسوقی
 ماده، سنک صداقت و خیانت مسئله لند، مدخلی
 اولوب اولدیغی در لک و نطق و بومقوله دخی استحصالی
 معلومات و بیغ ایله، سن سنک رعنا معلومک د کلیدر که
 هر بر دولت و ملت و خصوصیه صاحب لک متبوع
 منظمی و ولی نعمت اعظمی بولتان دولت علیه الیدی
 الدوام و سلطنت سننه سرمدی القیامک مستطیل زیر
 جناح مستترم الفلاحی بولتان کافه تبعه و رعایا اجناس
 مختلفه و اصناف متنوعه دن عبارت و عدد نفوسی دخی
 بحد و غایت اولوب و از غیر تبعه تا نفرات عسکر به
 و محلات و قرا مختار و امام و مخبر و قوجه باش بلیرینه
 اینجه قدر هیئت دولتله داخل بولتان بیوک و کوچک

ملکيه وعسکریه وعلمیه مأمور ومستخدمینک عدد نفوس واعتباریله موجودی صنف تبعه نك عشر معشاری عددنده اوله مبه جغی بدیهان اموردن بولوب بوجهتله شومقدار فرقه مفرزه قیسله وهبت معلومه جزیه ایله بونجه تبعه وزیر دستانی حکومت التسه المق وخارجاً وداخلتحت حسابیه ومحافظه طوقن وعندالایجاب شرفصدور وسنوح ببولیله جق اوامر علیه وارا دن سیننه بی انفاذ واجرا ایلك همه حال افراد تبعه واحاد سکنه ده اولسان برقوت مؤثره نك وجود نه توقف ایدر که اینسته اوقوت مأمورین مستخدمه نك جودن عقل وذكاریله اعمال واجرا اولنه جق حسن تدبیر وحکیمانه روش وحرکتدر یوقیه دأره دولت وهبت سلطنت اصحابی دخی احاد تبعه وافرادر عالیایله عمل ودرایته همحال وزوس ومسلكده متحدالافعال اولدقبری حالده مطلوب وارزو اولنان انضباط ملك وملت وربطه کبری تبعه ورعیت ماده سی جلوه نمای مرآت مرام اوله عز بنابرین دولت وملته میل ومحبی برکال وسنبه صدق واستقامتی جوهر کرا نفاذ حب وطن ایله مالا مال (اولان)

اولان ذوات فخام زبور دانش ودرایته زبیر وجود ومعارف وهنزه ثانی تیره ساز چشم حسودایتمش بولسانتری کندولرینه خصم جان و دشمن بدکار بیلسه لربله طرف تفریبی بولوب دأره دولته ادخال وکوندن کونه قطع مراتب عالیه ایلمرینه سخی بهممال بیوره جغری مثلوشرف دانش ودرایتمش بیوايه وصنف رزبله جهل وانااتی ایله تنکما به اولان نااهل مقوله لرینی صابی پسریمی یاخود لابون برادر جانبربری اولسه لدخی دأره دولته اوغرا تمیز خلاصه کلام وتبجه مرام اهلی دأره دولته سوق ایلك کی بولك خدمت وعالی همت اوله مبه جغی مقولو نااهل اولتری سرکار کچور مکه اقدام وغیرت کی بولك اهانت اوله مز چونکه کافه مضرت ووظایف ندرین بشفقه بو مقوله لر ایلروده کسب نخبز واعتبار ابد کجه نه کندو کسیر لرینی بولهرق ایلرویه الورز بو کیفیت نهایت الامر تسلسله صورت بسته فرار اولسه کرکدر

سؤال نطقی بروا
(ای عقل دانا) بواهل ونااهل بختنده برقاعده

مطرده وضابطه معنده كوره مورم برادك اهل
وياخود نا اهل اولسنه مدار حكم اوله بسله جك
شي نه ايسه بيان بور سكرده اني قاعده مخصوصه
انخايله محلي كلكجه بيان ايسم كوزل اولزمي
* جواب عقل دانا *

(اي نطق بي روا) شوسو الكي اشوري بكينيم
ويومسئله دقيقه به بو وجهله دهكشاي برسش
واستجواب اولدنيكه بيان نسكره مقابله ايلرم زيرا
بين الناس بر اهل ونا اهل لقرديسي دونوب طولاشمده
وهر طرفدن بر معاويرلكه ايسه ده بو يايده سويلشان
سوزلك اكرتيسي مر كز صوابه نصادق واصل
معناي موضوعه زانق اتيوب مثلافلان منبر و فرين
وياخود لو اهل و ارباب دائر زير اشوري خوش صحبت
و مضمون اشواحتي شعروايشايه و قون شابه انساله روسادر
وسلك ملكيه ده بولشان فلان والي و منصرف و ياخود
فا مقام ارباب ادمدر شو جهينه كه علم نجوم و فلكتايده
و خصوصيه فن طبابت و حكيمده كه به جيقار و عياري
شق ايلر ادم بولمز و طرفين عقيدده بولشان فلان فدي
بك چوق اهل و ارباب ادمدر شونك ايجونكه جسارت
(وشجاعنده)

وشجاعنده فائق الاقران و جسامت دري و سخاوت
رو نشكن اشتها بر مكبالدر و محتك كتابنده بولشان
چلبه اهل و ارباب ذواتنددر نيجون دير سلك حريفك
بيوب ايجمه سنده و او توروب قائله سنده و خصوصيه
كيتوب قوشانده سنده يابلغي سس و جام خدا بيلور
يا بلر و قولايقله نفلد قبول اتمز كبي و دها بولنره
نمائل بر طام ادملك صفت مسلكر نه منافق و مالر نه
حائل بلك بيبنون مجالني اولان صفتاره اهليتر نه
و بالعكس بولنرك سب و نصيه عدم اهليتر نه حكم
اولنور حسبته في زماننا بعض احوال غريبه و اوضاع
عجيبه معانيه و مشاهده اولنقده در حالو كه بولنده
ذره فسد اثر حقايق و شيمه انصاف و انسانيت
كوره نمر و معر اقبسه برادك كالان انسانيه دن
بولشان كافه ملكان عليه و معلومان خلقه بيبي
جعله احكام مختلفه سني كاملا اجرا ايلسي مرتبه
المخاله به قريب درجه ده منفسرو بولنري و وجودده
بواسق امر معتددر دز بنا برين مثلا بر ذان طيريق
عسكروه ده ايسه اول طرفك علم حالي حقي و لايقي
اوزره بيلديكي يعني زير قومنده سننده كائن عساكر

شاهی بدنده اولان قسوانین عسکر به و تعلیمات
 حربیه به توفیقاً حسن اداره به ولد ایجاب بر دشمن
 عهد شکن ابله مأمور و معین بسورلدیغی مجاریانده
 اجرا ابله جکی قومانده و حین تدبیرله مدافعه اعدایه
 مقتدر اولدیجی معلوماتی او کرمش و ذناً شیخ و بهادر
 دخی بولمیش اولدیغی و ملکیده ایسه قوانین ملکیده
 وقاعدله موقعه اوزره تسویه امور، از هر جهت
 مقتدر بولدیغی و طریق علمیده ایسه کندی مسلکده
 لزومی اولان علوم آیه و شرعیه به وسائر معلومات
 جزیه و کاتبه به و مسلک کتابت، ایسه علم امل و انشایه
 و الحاصل سائر فنی خدمت و صنعت و فلاح و تجارت
 بولنده ایسه کامتعلق معلوماته واقف و ایشا اولدیغی
 حالده اول ادمک اهلینله و بونک عکسنه اولدیق
 بولدیغی ایشک علم حالی نیز ایسه ولو که حالتک
 خارجیه اولدیق بک چوق شیره معلومات مکشبه سی
 اولسه ببله اول ایستده عدم اهلینله حکم اولدیق
 ایجاب ایدر علم حالی کاهو حقه بیلمسی و بالفعل احکام
 مقضیه سی دخی اجرا ایشیه بایر فضله اولدیق خارچدن
 نه قدر علوم و فنون و صنایع و بدایعه و خصوصیه

(السنه)

السنه اجنبیه به واقف ایسه اهلین حالیه سنه اول
 قدر فون و عنایت و ذمته شرف و فضیلت حاصل اولور
 بوجهنله هر کسی مستعد اولدیغی و اصول فروعده
 واقف بولدیغی ایسه سوق و دلالت و تلبیک مصلحت
 مأمور و موکل اینکلن اشوری حذر و محاببت اینک
 اقتضای عقل و حکمتدر

سؤال نطقی پروا

(ای عقل دانا) انفا صحیفه برای بیان وظائف جنیان
 آسمان اولدیغک تبلیغات حکیمه نیک فداکده مفاد حکمت
 مستفاده کوره هر کس مستعد و قابل اولدیغی ایستده
 قولالسنه هر ایسه اهل و ارباب ادمر بولدیق لازم
 کارر کبی اکلایشه بور شووار بشم مرکز اصابتده
 مسیبر بیان بیور

جواب عقل دانا

(ای نطقی پروا) بوا کلا بیک حقیقت حال و نفس
 الامر به بالوجه و موافق و عقل و حکمت دخی مطابق مقتدر
 چونکه بالجمله افراد ناس بر استعداد اوزرینه مخلوق
 و معمول و نسق و احسانده مفضلور و مجبول اولوب
 هر شخص و صنف و طبقه نیک خلق قادر زایدلری

(السنه)

بر بسفینه شیشه مستعدوانک حکمی طبعاً اجراءه منهی
 و نعمه اولدنی کی کافه مهم ام و مصالحی نوع واحد
 و طرز نمکد اوزره اولیوب هر برینک حتی اوزره صور بناب
 تمسبت و حصول اولمی ۴۴ حال دیگر بر استعداد
 و قابلیت موقدر ۴۴ لایز جمله کاتبک صفتک اجرائی
 فنی اسانده ایسه اول اسانک لغات موضوعه و اصطلاحات
 مستعمله سببه فصیح و غلطی و روزمره تعبیراتی
 کاتبی بیلک و فعلاً اجرائیه مقدر اولق استعدادنی
 و ضبط و ربط مملکت ماده سنک حصولی کیجه کوندر
 کریمک و امرجه مختلفه اهالی بی بیلک و اهل عرضله
 ادبسن مقبوله رینی حرکات و سکنتان و روش
 و رفتار نندن طایقی و هر کسک شخصنه کوره اولنه حق
 معاملاتی او کریمک و تهددنی انقاعه مقدر اولق
 استعدادنه محتاجدر ایسه بو استعدادیه کاتبک و سایر
 صنایع و مصالح وجود بولز و بالعکس کاتبک و صنایع
 سایر بیلک محتاج اوله جفی استعداد و ملکاته بو ضبط
 و ربط مملکت ماده سی دو نمز یعنی اختلاف مصالح و امور
 محتاج اوله جفی استعداد و قابلیتک دخی اختلافی
 مستلزم اولور و لهذا بو اسلوب مرغوب اوزره
 (هرایشه)

هرایشه محتاج اولدنی بلکه واستعداد اربابی ادم
 انجاب اولیوب یعنی ادمه اینس از انیوب ایسه ادم
 اولدنی خالده حسب الطبیعه هر اینک اهلی و کافه
 مصالحک رجلی بولق داخل دایره امکان و مصالح
 و مهاسلک بکد دیگره نسبتله عزیز و خسیس اولدنی
 قدر اسانک دخی بر بسفینه اضافه عزیز و خسیس
 و وضع و شرینی بولنه بیله جکی عند التامل بودعوا به
 دلیل و برهان اولور بوقسه شوکار خانه عالمده ایسه
 بر امر و وجودنه لزوم و احتیاج اولر ادم بوقدر
 و بر آدمک عدم لزوم و وجودنه اعتقاد اینک معاذ الله
 ذات خدا به عبث خلق اینس دیمک اولوب بولک
 دأب عبودیت و مخلوقیسه نه وجهه میان و معانی
 اوله جفی اهلی عندنده فضایی معلومه دندر
 (سؤال نطقی بی پروا)
 (ای عقول دانا) سن شواهل و ارباب ماده رینی بر صورتده
 وادی تعصب و تعسره دوشوردک که سنک و اصدق
 تعریف و بیسایک اولور یعنی تسویه امور و تمسبت
 مصالح جمهوره تو کمال قنور ادم بولماق انجاب ابدر
 حالبو که بسفینه مصالح عباد و رعیت کورلمکده و هیچ

برایش کبر و فالانفسده اولدبقنه کوره بوباید
شمده قدر خاندجنان بیان و املا اولدبقنک مقدمانه
لفظ نعمه نصل دهنکسای تصدیق واعتراف اوله بم
﴿جواب عقل دانا﴾

(ای نطق بی پروا) شو وجهله صفحه پیرای ابراد
اولدبقنک اعترافه سرفرو کرده بی اولور ایدم
بشرط انکه بی بتون بشون امور عالم معطل وبالجمله
اسباب امن واسایش جهان بمحضوری وعدم امنینه
منصب ومبدل اولدی کبی برطاقم لغردیلر
سویاش اولدیم نیم اهل وناهل حفرنده بووجهله
تصعیباته دوشمککم بیبتون برایش کورلیسور وار
حقانیت وار صدق واستقامت کبگ محو اولدی دینک
معناسه اولوب کافه بدکان دولت ووظیفه خواران
سلطنت ایدمدن حرکات واقعه و اوضاع حاضر لر بی
بالاده کسیده سبک سطور و املا قنسان احکام فی الجملة
تطبیق وصح و مسابراز مآثر بر کزیده غیرت و حجه
صرف بارای وثیق البسملر شمدیکی سر مابه قدرت
ومکنک اضعاف مضاعفی چهره نمای مرآت حصول
ورفته رفته اسباب شوکت وسلطنت درجه مطلوبه به

(موصول)

موصول اولوردی دینکدر بوقسه جمیع زمانده اعتبار
موجودک اصلح واهوسنه مصروف وله الحمد والمئه
دولتدرد بواصوله حتی ولانفی اوزر رعایت بیورلقند
البدوی امر معروف اولدبقنسه وطابعه توفیق بارای
ویدرفنه توجهمان باهر القیوضان جناب شهر بارای
ایله بوندن بویه دخی اهل واریابی بنشد کجه بلطفه
وکرمه تعالی قضا ایدرل بنده وبلکه کیدرک قر او محلات
امام و مختار لینه قدر ارباب هنر و معارفیدن مهنب
الاخلاق ونی رحم واسفاق بندکالک نصب وتعیین
بیور بله جفی الطافی نامتناهیة الهیة دن مسئول ومتمنا
اولدبقنه کوره بوباید اشوری منسلی اولورم

﴿سؤال نطق بی پروا﴾

(ای عقل دانا) نه قدر ابراد سؤال واعتراف مقل
الاسم اجوبه کونا کونه محباب اوله جعفی اکلادم بی
بر شیه دندخی قور تارده بنده ارتق اخیار سکون
ایدهم شوبله که شمده به قدر طرفیندن ایراد اولشان
اسئله واجوبه قلله التقی لازم کسه برسالة مخصوصه
نالدیده اوله جمله جکسنه وروش حاله کوره بونلری بک
مغلق ومصطلح اولسد رفی مطاطه سنندن حاصل

اوله جق نفی عمومی شامل اولیٰ یعنی فن جلیل املا
 وانشاء درجه نهایته واره میوب حد وسطه فائس
 ویا خود فن جلیل مر پرورد کسب وانشیصال قیده
 هنوز دو شمس وانشاء درخی استفاد به مقدر بولمق
 اوزره سهل الافاده یعنی علی ماجری العاده اوله رفق
 فله الوب رساله شکرانه افراخ اتمک مر ادک اولدایغنی
 اکلا دیغمه شاه بونده بز نوع نمون و مستنصر اوله یور
 ایسته مده بو بر کوز بلوب ایستدماش طرز بدایع
 واسلوب منبع اوزره اوله جفتدن عجب اثنای زمان
 واخلای و اخوان طرف لرندن قبول و تحسین و سزاوار
 تقدیر و افرین پور بلوری

جواب عقل دانا

(ای نطق بی ریا) بو فله اللجم ورساله شکرانه
 قو به جعم سوزر سسکله نیم بیغزده سو بلیم و شایه
 غرض و عوضدن مبر بولمق اولان بر طاقم اجنه اذان
 علقیه و اختراعات ذمه بدن مرکب و مرتب استغله
 واجوبه درازاده کافسه نعرف و بیان و اهل حقه
 واضح و عیان اولدایغنی اوزره برادم بر شیء بکلمتک
 وانی سنک فلاخن طعن و تشنیغه رخنه دار اتمک

(طرفه)

طرفه کنیدیکی حالده کنیدی افکار نه مطابق و نصورات
 محیه سنه موافق بر طاقم سوزندار کبهر عمیغه زویج
 مدعا سنه یعنی اول کوزل سنک زریف وابطالنه
 کوبا یول بوله جغنی مثلث بالعکس بر فاشی بکلمتک
 و صاحبزه قدر و شان و بر مک استرایسه الک فعیجانی
 حسنیاته تاویل و معایب و خطباتنی مقام صواب
 و صناعه نقیب و تحویل ابدک کنیدی قول خود
 سرانه سبله اول شیه رواج و بر مکه جالسور ایسته
 یوروشک ایگسنده از حقیقت و شیه تخص
 و انصابت کور بله مر فقط بو بولده میزان عدل
 و انصاف الله و انوب و غدو حابه ماده زری بسبتون
 مظرود و متروک طوبیوب بو طرز مقبول واسلوب
 معقول اوزره اعجاز چشم دقت و احکام مندرجه سنه
 حواله جاسوس فکرن یورلدایغنی حالده تفکر و تأمل
 یور بله جق فائده سنک درجه سی نه مقدار ایسه
 یعنی میانه مرده جریبان ابدن استغله واجوبه دن
 استفاد اوله جق مسائل اصول و فروعی اوزره عمل
 و حرکت اولدایغنی تقدیرده ملک و ملت و دین و دولجه
 نه درجه لرده فائده عظیمه حاصل اولور ایسه ایسته

(۷۶)

بورسالدنك دخى اول درجه فدر واعتبارى

اولق لازم كلدجكى عندالاهل الانصافى

رسيد: مرتبه تحقنى و بون

اولور و من الله الامانه

والوفيق

اشبواز ۱۲۸۷ سنه سى (عصر) نام غزنهد، نقره

اوله رق فقره فقره طبع اولدبعى كى بوكره دخى

معرف عاجزانه هله زنى مطبعه سنهد، آبروجه طبع

وفيق

اولنددر

İSTANBUL
BÜYÜKŞEHİR
BELEDİYESİ
ATATÜRK KİTAPLIĞI

OSMAN ERGİN
No

ÖZGEÇMİŞ			
Adı, Soyadı	GÜLSEN HIRA		
Doğum Yeri ve Yılı	ÇAYKARA/1989		
Medeni Durumu	BEKÂR		
Öğrenim Durumu	Başlama- Bitirme Yılı		Kurum Adı
Lisans (Kamu Yönetimi)	2009	2013	Anadolu Üniversitesi
Lisans (Türk Dili ve Edebiyatı)	2011	2015	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
Pedagojik Formasyon Eğitim Sertifikası		2015	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
Türkçe Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezi Sertifikası		2017	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Yüksek Lisans (Türk Dili ve Edebiyatı)	2015	2017	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
Doktora			
Başarılı Olduğu Sınavlar		İngilizce	
Katıldığı Proje ve Toplantılar			
Yayınlar			
Aldığı Ödüller		Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Bölüm Birincisi/Fakülte İkincisi	
Diğer		Muhtelif konulardaki resim yarışmalarında alınan mansiyon ödülleri	
İletişim		gulsen.hiraa@gmail.com	